

ქართულში შემოსული სპარსული ლექსიკა

იოსებ გრიშაშვილის „ქალაქური ლექსიკონის“
მიხედვით

واژگان فارسی در زبان گرجی

طبق «فرهنگ عامیانه شهری» یوسب گریشاشویلی

دانشگاه دولتی تفلیس به نام ایوانه جاواخیشویلی

واژگان فارسی در زبان گرجی

طبق «فرهنگ عامیانه شهری» یوسب گریشاشویلی

دکتر نوماد بارتایا

این کتاب با حمایت رایزنی فرهنگی سفارت جمهوری
اسلامی ایران در گرجستان منتشر شده است

თბილისი تفلیس

2010

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ნ ო მ ა ლ ბ ა რ თ ი ა

ქართულში შემოსული სპარსული
ლექსიკა

იოსებ გრიშაშვილის „ქალაქური ლექსიკონის“
მიხედვით

წიგნი დაიბეჭდა საქართველოში ირანის ისლამური
რესპუბლიკის საელჩოს კულტურის განყოფილების
დახმარებით

თ ბ ი ლ ი ს ი ს
უნივერსიტეტის
ბაზოგცემოგა

1997 წელს, საარქივო მასლაზე დაყრდნობით, ფილოლოგიის დოქტორმა რუსუდან კუსრაშვილმა გამოაქვეყნა საქართველოს სახალხო პოეტის იოსებ გრიშაშვილის (1889-1965) „ქალაქური ლექსიკონი“, რომელიც მდიდარია აღმოსავლური, კერძოდ, სპარსული ლექსიკით.

აღნიშნული ლექსიკონი არ არის შემოფარგლული რომელიმე ეპოქით, მაგრამ მასში განსაკუთრებით არეკლილი ჩანს სეფიანთა ხანის (XVI-XVIII სს.) სპარსულ-ქართულ ენობრივ ურთიერთობათა კვალი, რომელიც თბილისურ მეტყველებაში საკმაოდ დალექილა.

წინამდებარე წიგნი პირველი ცდაა „ქალაქური ლექსიკონის“ მიხედვით სპარსული ლექსიკის წარმოჩენისა.

ნაშრომი მრავალმხრივ იქნება საინტერესო, როგორც ქართულ-სპარსული ენობრივი ურთიერთობებით დაინტერესებულ პირთათვის, ისე, ზოგადად, ენათმეცნიერ-მკვლევართათვის.

در سال 1997 بر اساس منابع آرشویی موجود کتاب «فرهنگ شهری» تألیف شاعر مشهور گرجی یوسب گریشواشویلی (1889-1965) با کوشش پروفیسور روسودان کوسراشویلی چاپ و منتشر شد. فرهنگ مذکور از لحاظ لغات شرقی و به خصوص لغات فارسی بسیار غنی می باشد. هر چند عمدتاً لغات به کار رفته در این فرهنگ، به خصوص به دوره ارتباطات لغوی و زبانی در عصر صفویه، که در گفتار تفلیس صورت گرفته بود مربوط می شود ولی تنها به آن دوره خاص محدود نشده است.

امید است، کتاب حاضر، که در زمینه نمایاندن لغات فارسی در «فرهنگ شهری» برای اولین بار تدوین شده، جهت استفاده و بهره برداری علاقه مندان به مسائل روابط زبانی فارسی و گرجی و عموماً زبان شناسی مفید واقع گردد.

რედაქტორი პროფ. **ლილი ჟორჟოლიანი**

რეცენზენტები: პროფ. **ფატი ანთაძე**,
პროფ. **მანანა კვაჭაძე**
ფილოლოგიის დოქტ. **ქეთევან მეგრელიშვილი**

© თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2010

ISBN 978-9941-13-180-6

წინასიტყვაობა

ცნობილია, თუ რა დიდი ღვაწლი მიუძღვის სახალხო პოეტ იოსებ გრიშაშვილს (1889-1965) ძველი თბილისის ისტორიის, კულტურისა და ყოფის შესწავლის საქმეში. ამ მხრივ მის მიერ განუღი შრომის გვირგვინად იქცა პოეტის სიცოცხლეშივე გამოქვეყნებული და განძად ქცეული „ძველი თბილისის ლიტერატურული ბოჰემა“ თუ სხვა წიგნები. მაგრამ ირკვევა, რომ პოეტსა და მკვლევარს „ქალაქური ლექსიკონის“ სახით მომავალი თაობებისთვის დაუტოვებია არანაკლები განძი, რომელიც, საარქივო მასალაზე დაყრდნობით, 1997 წელს გამოაქვეყნა ფილოლოგიის დოქტორმა რუსუდან კუსრაშვილმა.

ისიც ცნობილია, თუ როგორი მრავალმხრივი და მჭიდრო იყო ურთიერთობანი ქართველ და ირანელ ხალხებს შორის სეფიანთა ხანაში (XVI–XVIII სს.). ამ ურთიერთობებმა სპარსულ ნასესხობათა სიჭარბით, შთამბეჭდავი ასახვა პოვა ქართულ ენაში, განსაკუთრებით კი თბილისურ მეტყველებაში.

„ქალაქური ლექსიკონი“ რომელიმე ეპოქით არ შემოიფარგლება, მაგრამ მასში განსაკუთრებით არეკლილი ჩანს სეფიანთა ხანის სპარსულ-ქართულ ენობრივ ურთიერთობათა კვალი, რომელიც თბილისურ მეტყველებაში საკმაოდ დაღეჭილა.

ამის დასტურია ის, რომ გარკვეული ნაწილი „ქალაქურ ლექსიკონში“ შესული სიტყვებისა ქართულ წერილობით ძეგლებში XVI საუკუნემდე არ დასტურდება.

ქართულში შემოსული ირანული ლექსიკის (ძველი, საშუალო, ახალი) შესწავლის საქმეში უდიდესი შრომა აქვს

განეული აკადემიკოს მზია ანდრონიკაშვილს, მაგრამ მის მიერ ეტიმოლოგიზებული სიტყვები მოიცავს ქართულ სალიტერატურო ძეგლებში XVI საუკუნემდე დადასტურებულ ლექსიკურ ერთეულებს და როგორც თავად მეცნიერი აღნიშნავს – „სპარსული წარმომავლობის ლექსიკა კიდევ უფრო მეტი რაოდენობით გვხვდება XVI საუკუნის შემდეგდროინდელ, ე.წ. აღორძინების ეპოქის ძეგლებში; მისი შესწავლა მომავლის საქმეა.“ [ანდრონიკაშვილი 1996; 12].

აღნიშნულ პერიოდში ლექსიკა შემოდიოდა როგორც ზეპირი, ისე წერილობითი გზით.

აქვე ერთ გარემოებას უნდა მიექცეს ყურადღება: ამ დროის ქართულ ლიტერატურაში სპარსული ლექსიკა ხშირად უთარგმნელადაც არის გადმოსული, რასაც აკადემიკოსი დავით კობიძე „უცნაურობად“ მიიჩნევს [კობიძე 1978; 129].

აღნიშნული პერიოდის **ქართულ-სპარსულ** ენობრივ ურთიერთობებს თავის სადისერტაციო ნაშრომში ყურადღება მიაქცია ალექსანდრე ჭულუხაძემ [ჭულუხაძე 2008; 88].

უკვე საუკუნეებია, რაც არაბული ლექსიკა ქცეულია სპარსული ლექსიკური ფონდის ორგანულ ნაწილად. ბუნებრივია, მას გვერდს ვერ ავუვლიდით და ამ რიგის სიტყვები, უაღრესად პირობითად, **არაბულ-სპარსული** ლექსიკის სახელწოდებით, ნაშრომში ცალკე გამოვყავით, რადგან მათი და, საერთოდ, არაბული ლექსიკის დიდი ნაწილი სწორედ სპარსულის გზით არის შემოსული ქართულში.

ნაშრომში ასევე ცალკეა გამოყოფილი **თურქულ-სპარსული** ლექსიკა, თუმცა ამ ტიპის ერთეულები მცირე რაოდენობით დადასტურდა. თითქმის ყველა ის არაბული ლექსიკური ერთეული, რომელიც საერთოა სპარსულ-ქართულისთვის, ასევე საერთო აღმოჩნდა თურქულ-ქართულისთვის. საჭიროების შემთხვევაში მოგვყავს მათი თურქული ვარიანტებიც.

ლექსიკონში გვხვდება საერთო **სპარსულ-სომხური** სიტყვებიც, რომელთა მოძრაობის დადგენა ორივე მიმართულებით ერთნაირად საინტერესოა.

სულ განხილულია **468** ლექსიკური ერთეული, აქედან უშუალოდ სპარსულია – **297**, არაბულ-სპარსული – **156** და თურქულ-სპარსული – **16**.

ქალაქური მეტყველების ლექსიკიდან ნაწილმა სალიტერატურო ენისკენ გაიკაფა გზა, ნაწილი ცალკეული კილოკავებისა და ჟარგონის საკუთრება გახდა, ხოლო ნაწილი ქართული ენის ლექსიკური ფონდის არქივს ჩაბარდა.

ვფიქრობთ, მოცემული მასალა მრავალმხრივ იქნება საინტერესო როგორც ქართულ-სპარსულ ენობრივ ურთიერთობათა, ისე, ზოგადად – ენთმეცნიერების პრობლემათით დაინტერესებულ მკვლევრებისთვის.

რა თქმა უნდა, ალორძინების ხანისა თუ მას შემდეგ, ქართულში შემოსული სპარსული ლექსიკა მხოლოდ „ქალაქური ლექსიკონით“ არ შემოიფარგლება და იგი მომავალში სპეციალისტთა ფართო დაინტერესების საგნად იქცევა.

სპარსული ლექსიკონებიდან ძირითადად ვსარგებლობდით დეჰხოდასა [დეჰხოდა 1372] და მოინის [მოინი 1375], აგრეთვე ბოლო ხანებში გამოცემული სხვა და სხვა სპარსული ლექსიკონებით.

საყურადღებო შენიშვნებისა და რჩევებისთვის მადლიერების გრძნობას გამოვხატავთ ფატი ანთაძის, ლილი ჟორჯოლიანისა და ალექსანდრე ჭულუხაძის მიმართ.

პროფ. **ნომად ბართაია**
თბილისი, 2010

სპარსული ლექსიკა

واژگان فارسي

აბიაბრუებენ

აბიაბრუებენ – „არცხვენენ. „ამ ჯურის ვითომდა ინტელიგენტები ყოველთვის ყვირიან და ხმაურობენ, აბიაბრუებენ ყველას“... [გრიშაშვილი 1997].

გაბიაბრუების ამოსავალი სიტყვაა **ბიაბრუ**, რომელიც ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში ასეა ახსნილი: **ბიაბრუ** [სპ.] ბიაბრუდ გახდის – იგივეა, რაც გააბიაბრუებს – არაფრად ჩააგდებს, დაამცირებს, შეურაცხყოფს [ქ ე გ ლ 1986].

ბიაბრუ სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **ბიაბრუ** [bīâbrū]. მისი მნიშვნელობაა – შერცხვენილი. იგი შედგება სამი ელემენტისგან: **ბი** [bī – უ – უარყოფის მანარმობელი პრეფიქსი, **ია** [â – „წყალი“ და – **რუ** [rū – „პირი“, „სახე“, მთლიანობაში – პირის წყლის უქონელი, ანუ – უსირცხვილო.

ბიაბრუ [bīâbrū]-დან მიღებულია ორკომპონენტური რთული ზმნა **ბიაბრუ კარდა** [bīâbrū kardan] შემდეგი მნიშვნელობით – შერცხვენა, ლაფის დასხმა, რომელიც ქართულში ნასახელარ ზმნად ადაპტირდა.

ქართული და სპარსული ვარიანტები ფორმის მიხედვითაც ემთხვევა ერთმანეთს.

აბჯარი

აბჯარი – „საომარი საჭურველი“ [გრიშაშვილი 1997].

აბჯარი-ი – (აბჯარისა) სამხედრო საჭურველი, იარაღი (ძველად) [ქ ე გ ლ 1986].

აბჯარი მომდინარეობს სპარსული ლექსიკური ერთეულიდან **ابزار** [abzâr // **افزار** [afzâr // **اوزار** [avzâr]. მისი მნიშვნელობებია: იარაღი; მონყობილობა; ხელსაწყო... [დუჰხოდა 1372].

ადაბხანა // ადაფხანა

იოსებ გრიშაშვილს ამ სიტყვის განმარტება ვახტანგ კოტეტიშვილის მიერ 1934 წელს გამოცემული „ხალხური პოეზიიდან“ მოაქვს: „ფეხსადგილი, ზარული, ჩეჩმა.“ გარდა ამისა, მოჰყავს მაგალითები, სადაც დასტურდება იგი: „შენი ბიძა ვირის აბანოდან **ადაფხანის** აბანოში ჩააბრძანეს“ (შ. დავით „ხალხოს. მოძრაობა საქართ.“, 1933 წ., გვ. 73); „თქმულნი შენნი ყველა კაი **ადაფხანური** შაქარია“ („ივ“., 1879 წ., 7-8, გვ. 101)“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის არაბულიდან შესული სიტყვა **آداب** [ადაბ] შემდეგი მნიშვნელობებით: 1. ზრდილობა, თავაზიანობა; 2. ლიტერატურა, საიდანაც ნაწარმოებია კომპოზიტი **آدابنا** [adabxâna/e] მნიშვნელობებით – 1. სასწავლებელი; 2. საპირფარეო; 3. ხელსაბანი.

თხზული სიტყვის პირველი წევრია **آداب** [adab – ზრდილობა... – მეორე – **آداب** [xân/a/e] – სახლი.

როგორც ჩანს, **آدابنا** [adabxân/a/e] დავინროებული სემანტიკური დატვირთვით (საპირფარეო) შემოსულა ქართულში.

„ქალაქური ლექსიკონის“ ორივე მაგალითში ეს სიტყვა მეტაფორული მნიშვნელობითაა გადააზრებული.

ავარა

ავარა – ... „1. მე მგონი, **ავარა** წარმოსდგება **იავარადან**. როგორც იავარქმნილი აკლებულ-გაოხრებულს ნიშნავს, ასევე ავარა ხალხი გაოხრებული ხალხია... 2. პაცანი. 3. იავარი-იქმნა, გაოხრდა, ავარა-გაოხრებული თუ ქალაქ ავარი-დან? 4. საკუთრივ „მოხეტიალე“. 5. ქუჩის ბიჭი, ხულიგანი“... [გრიშაშვილი 1997].

ავარა – [სპ.] უსაქმოდ მოხეტიალე. მოხულიგნო ახალგაზრდა. მითითებულია მისი სპარსული წარმომავლობა [ქ ე გ ლ 1986].

ავარა მსგავსი ფორმითა და შინაარსით არის სპარსულ ენაში – **آوار** [avâr/a/e].

ი. გრიშაშვილი, თუმცა დაეჭვებით, გვთავაზობს თავის მოსაზრებას **ავარა-ს** ქალაქ **ავარია-დან** წარმომავლობის შესახებ, რაც ამ ორი ლექსიკური ერთეულის პარონიმით – ბგერობრივი სიახლოვით ჩანს გამონვეული.

ავგარდანი

ავგარდანი – „1. გრძელტარიანი, ღრმა ჩამჩა. 2. ანუ ა ბ გ ა რ დ ა ნ ი – სპილენძის ტოლჩა“ [გრიშაშვილი 1997].

ავგარდანი – [სპ.] სპილენძის სანვნი, გრძელტარიანი... [ქ ე გ ლ 1986].

ანალოგიური სემანტიკური დატვირთვის მქონე სიტყვა **ავგარდანი** // **აბგარდანი** სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **آبگردان** [âbgardân]. კომპოზიციის პირველი ელემენტი – **آب** [âb] – წყალი, მეორე – **گردان** [gardân] – **گردیدن** [gardīdan] – „ტრიალი“ ზმნის ანმყო დროის მიმღეობაა.

ფონეტიკურად მოხდა **ბ/ვ** მონაცვლეობა, რაც დამახასიათებელია როგორც სპარსულის, ასევე ქართულისთვისაც.

აზარქარი

აზარქარი – „ზარმაცი, უკეთებელი, გაურჯელი“... [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის სიტყვა **آزارکار** [âzârkâr] მნიშვნელობით – მტანჯველი, რომლის პირველი ელემენტი **آزار** [âzâr] – წყენა, შეურაცხოფა, გულისტკივილი; ავადმყოფობა; მწუხარება [რუბინჩიკი 1983], ხოლო მეორე – **کار** [kâr] **kardan** – „კეთება“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე.

აზარქარი იდენტური ფორმითა და მცირე შინაარსობრივი ცვლილებით შემოსულა ქართულში.

ათექაში

ათექაში – 1. ცეცხლის საჩხრეკი. 2. აქანდაზი. ცეცხლის გამოსატანი... [გრიშაშვილი 1997].

ათექაში სპარსული თხზული სიტყვაა – **آتش کش** [âteškaš] – ნიჩაბი (ნახშირისთვის); საჩხრეკი. იგი შედგება ორი ელემენტისგან – **آتش** [âteš] – ცეცხლი და **کش** [kaš // keš] – **کشیدن** [kašidan // kešidan] – „განევა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე, რომელიც ძალზე ნაყოფიერი ნახევრად აფიქსია.

ალამდარი

ალამდარი – „მედროშე, მებაირალე“ [გრიშაშვილი 1997].

ალამდარი – [არაბ.-სპ.] – მედროშე [ქ ე გ ლ 1986].

ეს სიტყვა ქართულში **ალანდარის** ფორმითაც გვხვდება [ჩუბინაშვილი 1985].

ალამდარი სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **آلامدآر** [alamdâr]. კომპოზიციის პირველი წევრია – **არაბ. სპარს. علم** [‘alam] მნიშვნელობებით: 1. ალამი, დროშა; 2. ნიშანი; სიმბოლო, მეორე – **სპარს. آرا** [dâr] – **داشتهن** [dâštan] – „ქონა“, „ყოლა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე.

ალიბუხარი

ალიბუხარი – ალუჩა ბუხარიდან. ქლიავია ყვითელი და მოგრძო, თხელკანა, რომელსაც კურკა ადვილად შორდება... [გრიშაშვილი 1997].

ალიბუხარი სპარსული რთული სიტყვაა – **آلبوخارا** [âlū-boxârâ] – ბუხარის ქლიავი, რომლის პირველი შემადგენელი ელემენტია **آل** [âlū] – ქლიავი, მეორე – **بخارا** [boxârâ] – ბუხარა (*ქალაქი შუა აზიაში*).

ამბარჩა

ამბარჩა – „ფარღული, შიბი, მანიაკი, გულქანდა. „კვლავ მიართვა მის დანიშნულს ერთი ხელი დიბა-ფარჩა, ფასუდები მარგალიტის გადაჰკიდა ყელს **ამბარჩა**“ (ს. გუგუნ. „თამარიანი“, 1912 წ., გვ. 21)“ [გრიშაშვილი 1997].

ამბარჩა – ფარღული, მანიაკი [ჩუბინაშვილი 1961].

ქ ე გ ლ-ი არ იცნობს **ამბარჩას**, მაგრამ იცნობს მის ამოსავალ სიტყვას **ამბარ**, როგორც არაბულიდან მომდინარე ლექსიკურ ერთეულს. **ამბარი** არაბულად იწერება და იკითხება ასე: **عبر** ['anbar] გამოითქმის ['ambar]. მისი მნიშვნელობაა: სურნელოვანი ნივთიერება [ბარანოვი 1957].

ანალოგოური მნიშვნელობითა და ფორმით ეს სიტყვა შესულია სპარსულ ენაში, სადაც მისგან წარმოქმნილია სიტყვა **عبرچا** ['ambarča/e/] მნიშვნელობით – სამკაულის სახეობა, რომელშიაც **ამბრს** ათავსებენ [დეჰხოდა 1372].

ამბარჩა შედგება ორი ელემენტისგან: **عبر** ['ambar] – ამბრი და კნინობითობის მანარმოებელი სუფიქსი – **ჩა** [ča // če].

ამფსონი

„ქალაქური ლექსიკონი“ ასე განმარტავს ამ სიტყვას: **ამფსონი** // **აფსონი** // **ამსონი** – 1. **ჰამსონი** – დაახლოებული მეგობარი, დოსტი; ამყოლი, თანამესუფრე... 2. წარმოებულია სიტყვიდან **ფსონი**, ფსონით პურის ჭამა. ამფსონი ამხანაგი სუფრაზე. 3. პურის მტე ანუ ამქარი“... [გრიშაშვილი 1997].

ამ ლექსიკურ ერთეულს იცნობს ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, სადაც **ამფსონთან** ერთად შეტანილია მეორე ლექსემა **ფსონი**. მათი განმარტებებია:

ამფსონი – ამხანაგი, ამყოლი, ავანჩავანი, თანამესუფრე.

ფსონი – 1. მონაწილეთა მიერ თანაბრად გაღებული ხარჯით განეული ნადიმი. 2. ბანქოს ზოგიერთ თამაშში – ბოლოს ასაყვანად დარჩენილი ქალაღი [ქ ე გ ლ 1986].

ამფსონს არ იცნობს საბას „ლექსიკონი ქართული“, მაგრამ იცის **ფსონი** შემდეგი მნიშვნელობით: ამხანაგი შეყრილნი [ორბელიანი 1991].

ნ. ჩუბინაშვილის „ქართული ლექსიკონის“ მიხედვით, **ფსონი** მოდის ბერძნული სიტყვიდან **ფსომი** – პური, ხოლო მისგან ნაწარმოები ჩანს **ამფსონი** [ჩუბინაშვილი 1961], რაშიც ეჭვი გვეპარება, რადგან ქართულში არ არსებობს

სიტყვამანარმოებელი პრეფიქსი **ამ**, ხოლო ბერძნულისთვის უცხოა ლექსიკური ერთეული **ამფსონი**.

ამ პრობლემასთან დაკავშირებით, ჩვენი ყურადღება მიიპყრო სპარსულმა პრეფიქსიანმა სიტყვამ – **هم سان [ham sâ]**, რომელიც ითარგმნება ასე – მსგავსი. (**هم [ham]** – თანა, **سان [sân]** – მსგავსი).

هم [ham] პრეფიქსით მრავალი სიტყვაა ნანარმოები სპარსულში, მაგალითად, ქართულისთვის კარგად ცნობილი – **هم کار [ham kâr]** – თანა-მოსაქმე, ამქარი, **هم خاناک [ham xânak]** – თანა მოსახლე (ამხანაგი)..

სპარსული ლექსიკონებიც შესაბამისად განმარტავს **هم سان [ham sâ]**-ს – მსგავსი; მსგავსად.

აქვე აღვნიშნავთ, რომ „ქალაქური ლექსიკონის“ მიხედვით, ქართულ ენაში **ამფსონი** შემდეგი ფონეტიკური ვარიანტებითაც დასტურდება: **ჰამსონი, ამსონი, აფსონი**, რომელთაგან **ჰამსონი** ფონეტიკურად თითქმის იდენტურობას ავლენს სპარსულ ნარმოქმნილ სიტყვასთან – **هم سان [ham sâ]**.

ხოლო, რაც შეეხება ლექსიკურ ერთეულს **ფსონი**, რამდენადაც იგი სხვა ენებში არ დასტურდება, შესაძლებელია, მიღებული იყოს სიტყვისგან **ამფსონი**.

ანგალი

ანგალი – 1. მცონარა, უსაქმურა, დავარდნილი, დაცემული, ზანტი. მიკიტნის დუქანში ხშირად არიან ისეთი კაცები, რომელნიც მუშტარს იზიდავენ იმ განზრახვით, რომ მუშტარმა მიიწვიოს თავისთან და უფასოდ გამოძლენენ ან გამოთვრენ და ამით მიკიტანსაც ხეირი მისცენ. აი, ასეთ ხალხს უწოდებენ „**ანგლებს**“... 2. მასხარა [გრიშაშვილი 1997].

ანგალი – ლაზლანდარა, მასხარა [ქ ე გ ლ 1986].

სპარსულში არის ლექსიკური ერთეული **انگال [angal]** შემდეგი მნიშვნელობებით: 1. *ბიოლ.* პარაზიტი; მუქთამჭამელი; 2. *საუბ.* აბეზარი [რუბინჩიკი 1983].

ამკარაა, რომ ქართული და სპარსული **ანგალი** ერთი და იგივე ლექსიკური ერთეულებია.

ანდაზა

ანდაზა – „თოფს ნელინადში სამჯერ ემმაკი გატენის“ – „**ანდაზა**“ [გრიშაშვილი 1997].

ანდაზა არის ხალხური გონებამახვილური მოკლე გამო-ნათქვამი (ჩვეულებრივ დამრიგებლობითი შინაარსისა) [ქ ე გ ლ 1986].

სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული – **اندازه** [andāze] შემდეგი მნიშვნელობებით: 1. გაზომვა, ზომა; სი-დიდე; მოცულობა... მასშტაბი; 3. ხარისხი; რაოდენობა.

ანდაზა ქართულში მომდინარეა სპარსული სიტყვიდან **اندرز** [andarz], რომელიც „ქართულში დაახლოებით XI საუ-კუნიდან გვხვდება. ეს ის პერიოდია, როცა იზრდება ინტე-რესი სპარსული ლიტერატურის მიმართ. ჩნდება თარგმანე-ბი, რომელთა წყალობით ქართულ ენაში თანდათან იჭრება სპარსული ლექსიკა. ამ გზით შემოსული სიტყვები მეტ-ნაკ-ლებად ინარჩუნებს თავიანთ შინაარსს. „ანდაზას“ ქარ-თულში გადმოჰყვა ყველა ძირითადი მნიშვნელობა, მაგრამ ჩვენში მან დამატებით შეიძინა „აღმზრდელობითი ხასიათის ალევგორიული გამონათქვამის“ შინაარსი...“ [შურღაია 1989; 117].

მართალია, **ანდერძი** (<– **اندرز** [andarz]) ქართულში XI სა-უკუნიდან დასტურდება, მაგრამ იგი ქართულში უფრო ად-რე, ფალაურიდან ჩანს შემოსული [ჭულუხაძე 2008; 268].

„ქალაქურ ლექსიკონში“ **ანდაზა** განმარტებული არ არის, მაგრამ მოყვანილი მაგალითის მიხედვით ჩანს, რომ მისი შინაარსი ემთხვევა ამ სიტყვის ქართული ენის განმარ-ტებითი ლექსიკონისეულ განმარტებას.

აჟდაჰარი

აჟდაჰარი – „უზარმაზარი“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული **აჰაჷ** [aždahâ // eždehâ] რომლის ადრინდელი ფონეტიკური ვარიანტებია: **აჷ** [aždar] და **საჷ** [aždarhâ]. მისი მნიშვნელობაა – გველეშაპი [დექსოდა 1382], საიდანაც მეტათეზისით მომდინარე ჩანს ქალაქურ მეტყველებაში არსებული **აჷდაჷარი**: (**აჷ-დარჷა** → **აჷდაჷარ**).

რაც შეეხება სიტყვის სემანტიკურ მხარეს, შესაძლებელია, **აჷდაჷარი** (გველეშაპი) ასოცირებული იყოს **„უზარ-მაზართან“**.

არამზადა

ეს სიტყვა „ქალაქურ ლექსიკონში“ განმარტებული არ არის. მის შინაარსობრივ არსში ჩასაწვდომად მოყვანილია ორი მაგალითი: – „არამზადები, რა ესმით ნეტავი, რომ ბოლშევიკობენ! (“ჯანყი“, 1931 წ., 1-2, გვ. 104); „არამზადები“ – ამ სათაურით პიესაც ჰქონია ვ. შალიკაშვილს“ [გრიშაშვილი 1997].

არამზადა – [არაბ. სპარს.] სინდისზე ხელაღებული, გაფუჭებული, გაოხრებული. *არამზადების ბანდა* [ქ ე გ ლ 1986].

არამზადა არის ორენოვანი კომპოზიტი – **حرام زاد** [harâmzâda/e/] – 1. მატყუარა, ეშმაკი, თვალთმაქცი; „უკანონოდ შობილი“; 2. „თვალთმაქცი“... რომელსაც მოეპოვება სიმეტრიული ანტონიმი **حلال زاد** [halâlzâda/e/] – 1. „კანონიერად შობილი“. ქართულში შემოსულია ამ ანტონიმური წყვილის მხოლოდ ერთი წევრი.

კომპოზიტის პირველი წევრია *არაბ. სპარს. حرام* [harâm], რომლის მნიშვნელობებია – 1. აკრძალული; 2. ბილწი, ბინძური; 3. არასწორი გზით მოპოვებული [ბარანოვი 1983; რუბინჩიკი 1983], ხოლო მეორე – *სპარს. زاد* [zâda/e/] – *زاید* // *زایدان* // [zâyīdan // zâdan] – „შობა“, „გაჩენა“ ზმნის ნამყოფი დროის ფუძის მიმღობა.

ასხაბადი

„ქალაქურ ლექსიკონში“ **ასხაბადი** მოცემულია ატრიბუტულ (მსაზღვრელად) სინტაგმაში – **ასხაბადელი თათარი**, შემდეგი განმარტებით – „ასხაბადი დაარქვეს სპარსელებმა და თურქმანებმა იმისათვის, რომ თექეს არემარეში საუკეთესო ადგილი უჭირავს. სიტყვა **ასხაბადი** ნიშნავს „სიყვარულის სადგურს“ [გრიშაშვილი 1997].

ლექსიკონის ავტორი სწორად განმარტავს **ასხაბადს** როგორც – სიყვარულის სადგურს, თუმცა მის ეტიმოლოგიაზე აზრის გამოხატვისგან თავს იკავებს.

ასხაბადი იგივე ჩანს, რაც სპარსული თხზული სახელი **آباد عشق [ešqâbâd]** – აშხაბადი.

კომპოზიციის პირველი წევრია *არაბ. სპარს. عشق [išq // ešq]* – სიყვარული, მეორე – *სპარს. آب [âbâd]* – დასახლებული ადგილი.

მოხდა **შ/ხ**-ს (<– **შყ**) მონაცვლეობა და მივიღეთ **აშხ**-ის ფონეტიკურად სახეცვლილი ფორმა – **ასხ**.

შევნიშნავთ, რომ **შ/ხ** (<– **შყ**) კომპლექსიდან **სხ** კომპლექსის მიღება გამონაკლისთა რიცხვს მიეკუთვნება.

აფერუმ

აფერუმ – „1. ხმა მონონებისა: ვაშა, ბრავო“... [გრიშაშვილი 1997].

აფერუმ – [სპ.] შორისდებული; გამოხატავს მონონებას, ყოჩაღ!, ბარაქლა! [ქ ე გ ლ 1986].

ანალოგიური სემანტიკური დატვირთვის მქონე შორისდებული **აფერუმ** სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **أفرین [âfarīn]**.

აფრანგი

აფრანგი – „წითელი მტრედი თეთრ წინწკლებზეყრილი“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის კომპოზიტი **آبرنگ** [âbrang] მნიშვნელობით – აკვარელი.

იგი შედგება ორი ნევრისგან **آ** [âb] – წყალი და – **رنگ** [rang] – ფერი.

ქართული **აფრანგი** და სპარსული **آبرنگ** [âbrang], როგორც ფონეტიკურად, ისე სემანტიკურად (ფერებთან კავშირით), ერთი და იგივე ლექსემები ჩანს.

აფსუს

დანანება, „აფსუს, დრო შეიცვალა“ (ზ. ჭიჭინ., „ნიკ. ბართ.“, 1985 წ., გვ. 26). „აფსუს, ტაია შელიას შეგირდო“ (კ. გამსახ., „დიონისოს ღიმილი“, 1925., გვ. 187) [გრიშაშვილი 1997].

აფსუს! შორისდებული; გამოხატავს დანანებას. მითითებულია, რომ **აფსუს-ი** (დასანანი) არის სპარსული წარმოშობის [ქ ე გ ლ 1986].

ანალოგიური მნიშვნელობის მქონე შორისდებული სპარსულად იწერება და იკითხება ასე: **افسوس** [afsūs].

აფტაბა

აფტაბა – „სპილენძის ჭურჭელია, ხელების დასაბანი“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის ლექსემა **آفتاب** [aftâba/e/], რომლის მნიშვნელობაა: წყლის ჭურჭელი; თუნგი; სპილენძის წვრილყელიანი დოქი (განსაბანად).

საეჭვო არაფერია იმაში, რომ **აფტაბა** **آفتاب** [aftâba/e/] მომდინარეობს სპარსული ლექსიკური ერთეულიდან **آفتاب** [âftâba/e/] **აფთაბა** → **აფტაბა**.

აქანდაზი

აქანდაზი – „რკინის მომცრო ნიჩაბი, ნაღვერდლის გამოსაღები (აქენდაზ. ხაქის, მინის ასაღები ხელსაწყო)“ [გრიშაშვილი 1997].

აქანდაზ-ი – [სპ.] პატარა ნიჩაბი ნაგვის (ნაკვერჩხლის, ნაცრის...) ასალებად [ქ ე გ ლ 1986].

აქანდაზი სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **اخاذ [xâkandâz]**. მისი მნიშვნელობაა – ნაგვის გადასაყრელი ნიჩაბი.

ეს თხზული სიტყვა შედგება ორი ელემენტისგან – **خاك [xâk]** – მიწა, მტვერი და **انداز [andâz]**, რომელიც არის **انداختن [andâxtan]** – „გადაგდება“, „გადაყრა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე.

„ქალაქურ ლექსიკონში“ ცალკეა განმარტებული სიტყვა **ხაქა** (<– **ხაქ**) შემდეგი სახით – „მიწა, მტვერი. ნახშირის **ხაქა**.“ თუმცა, ლექსიკონის ავტორი მას ვერ უკავშირებს **აქანდაზ-ს**, რომლის პირველი წევრი – „აქ“ მომდინარეა სპარსული ლექსემიდან **خاك [xâk]**.

სპარსული ნასესხობებიდან ერთადერთი შემთხვევაა თავიკიდური **ხ-ს** დაკარგვისა, თუმცა (პარალელურად გვაქვს **ხაქა**).

აშპაშხანა

აშპაშხანა – „1. ადგილი სასადილო, სასადილო უბანი. „აშპაჟ“ – თათრულად მზარეულია. 2. თათრების სასადილო“ (აჟპაზ-მზარეული) [გრიშაშვილი 1997].

აშპაშხანა შემდეგი სპარსული კომპოზიცია – **آشپزخانه [âšpâzxâna/e/]** – სამზარეულო (**آش [âš]** – ფაფა, **پز [paz]** – **پختن [poxtan]** – „მოხარშვა“; „შენვა“; „მომზადება“... ზმნის ანმყო დროის ფუძე, **خانه [xâna/e/]** – სახლი).

ბ ბ

ბაბთა

ბაბთა – „აბრეშუმის ვინრო ჩაფარიში“ [გრიშაშვილი 1997].

ჩაფარიში კი ამავე ლექსიკონში ასეა განმარტებული – „ნაპირებზე და ნაკერებზე დასაკერებელი ლენტი (ტისომ-კა), რომელსაც თერძები ახალუხის ნაოჭის სიმაგრისათვის შიგნით აკერებდნენ. „უცქერიან იმის უბრალოდ თეთრ *ჩაფარიშით* მორთულობას“ (ნ. ავალ., თარგ. „თავადის ქალი“, 1896 წ. გვ. 72)“

ქართულ ენაში არის **ბაბთას** ფონეტიკური ვარიანტი **ბაფთა**. მისი მნიშვნელობებია – 1. წმინდა ძაფის მეჩხერი ქსოვილი (იყენებენ ჩვეულებრივ რამეზე მოსავლებლად). *ფორებიანი ბ*. 2. ქსოვილის ვინრო ნაჭერი (ჩვეულებრივ გოგონების თმის შესაკრავად), – ლენტი [ქ ე ლ 1986].

სპარსულ ენაში არის ზმნა **بافتن** [bâftan], რომლის მნიშვნელობაა – ქსოვა. ამ ზმნის ნამყო დროის მიმდევობის ფორმაა – **بافته** [bâfta/e/] – 1. მოქსოვილი; 2. ქსოვილი.

ქართული **ბაბთა** // **ბაფთა** მომდინარე ჩანს სპარსული სიტყვიდან **بافته** [bâfta/e/].

რაც შეეხება ფონეტიკურ პროცესს, მოხდა პროგრესული ასიმილაციით **ფ** თანხმოვნის გამჟღერება.

ბადგირი

ბადგირი – „ბინის ფანჯარა, სანათური. გამიგონია „დარბაზის **ბადგირი**“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის შედგენილი სიტყვა **بادگیر** [bâdgîr] შემდეგი მნიშვნელობებით:

بادگیر [bâdgîr] – 1. 1) გასანიავებელი ღიობი, სარკმელი; 2. გამწოვი მილი; 3. რადიატორი (ძრავის); 4. კომფორი (სამოვრის); 5. რგოლი (ყალიონის).

ბადგირ [bâdgîr] – II. 1. მიმართული ქარისკენ; ქარპირი მხარე [რუბინჩიკი 1983].

კომპოზიციის პირველი ნევრია **ბად** [bâd] – ქარი, მეორე – **გირ** – [gîr] گرفتن [gereftan] – „აღება“, „დაჭერა“ ზმნის ანმყოფროის ფუძე.

აშკარაა, რომ სპარსული **ბადგირ** [bâdgîr]-ი და ქართული **ბადგირი** ერთი და იგივე სიტყვაა.

სპარსული პოლისემანტი ლექსემა ქართულში მონოსემანტად შემოსულა.

ბ ა ზ ი

ბაზი – „შური. ბაზი არის აგრეთვე რომელიღაც ფრინველის სახელი“ [გრიშაშვილი 1997].

ბაზი სპარსულად – **ბაზ** [bâz] „შევარდენს“ ნიშნავს.

პირველი მნიშვნელობით (**შური**) ჩვენს ხელთ არსებული სპარსული ლექსიკონები ამ სიტყვას არ იცნობს.

ბ ა ლ ა ხ ა ნ ა

ბალახანა: „1. ოთახში ოთახი, ოღონდ ჭერის ქვეშ. 2. ბალახანის მსგავსია. 3. **ბალახანა** – ოთახშივე გაკეთებული ფიცრული, რომელიც ჭერთან ახლოს არის მიკრული და მუდმივ დასაწოლ-დასაძინებლად იხმარება. „ისე მყეფეს, რომ ორი კვირა დუქნის **ბალახანაში** ვინექი“(“ივ“, 1887წ.1)“ [გრიშაშვილი 1997].

ბალახანა სპარსული თხზული სიტყვაა – **ბალახანა** [bâlâxâna/e/], შემდეგი მნიშვნელობით: 1) ოთახი (ზედა სართულზე), მეზონინი; 2. ანტრესოლი [რუბინჩიკი 1983].

კომპოზიციის პირველი ნევრია **ბალ** [bâlâ] – მაღლა, მეორე – **ახანა** [xâna/e/] – სახლი.

სპარსული **ბალახანა** [bâlâxâna/e/] ქართულში ფორმოზომიწარმოებულად თითქმის უცვლელად გადმოსულა.

ბალი-ალა

ბალი-ალა – „ბატონი ბრძანდებით, „მზად ვარ, ბატონო“. ი. ევდოშვილი თავის ლექსებში ამ სიტყვას ასე აბრუნებს „ალა ბალი“ [გრიშაშვილი 1997].

ბალი-ალა კომპოზიტი, რომლის პირველი კომპონენტია *სპარს.* **بالی [balī]**– დიახ, კი, ნამდვილად, მეორე – *თურქ.* **ağza** – ბატონი (ბატონო...), სიტყვასიტყვით – დიახ, ბატონო.

რამდენადაც კომპოზიტი **ბალი-ალა** ჩვენ ხელთ არსებულ სპარსულსა და თურქულ ლექსიკონებში არ დასტურდება, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ იგი ქართულ ნიადაგზეა წარმოშობლი.

ბანდაყული

ბანდაყული – „პირდაპირი თარგმანი: მონა-მსახური. „დავშთები თქვენი უმორჩილესი მონა და **ბანდაყული**“ (ძველი წერილებიდან). „ვაი, თუ... მარტორქას წელი მომინყდეს და მეც, თქვენი **ბანდაყული** ერთის დაკვრით გადმოვარდე“ („ცისკ“, 1861 წ., III. 427)“ [გრიშაშვილი 1997].

„ქალაქურ ლექსიკონში“ **ბანდაყული** სწორად არის განმარტებული.

სპარსულ ენაში „მონის“, „მსახურის“ აღმნიშვნელი რამდენიმე ტერმინია, მათ შორის *სპარს.* **بنداء [banda/e]** და *თურქ.* **kul**, რომელთა შერწყმითაც მიღებულია კომპოზიტი **ბანდაყული**.

ვინაიდან, ჩვენს ხელთ არსებულ სპარსულსა და თურქულ ლექსიკონებში არ დასტურდება ლექსემა **ბანდაყული**, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ, **ბალი-ალას** მსგავსად, ესეც ქართულ ნიადაგზე წარმოშობილი სპარსულ-თურქული სინონიმური კომპოზიტი.

ბანდი

ბანდი – „ამბობენ, ერთი სიტყვის **ბანდიაო**, ერთი სიტყვის მეტი არა უნდაო. შეკვრა“ [გრიშაშვილი 1997].

ბანდი – 1. ნვრილი თოკი ან თასმა რისამე სახლართად, მოსაკრავად... 2. მარლის ლენტისეზური ნაჭერი. ხმარობენ ჭრილობის, ნაღრძობის შესახვევად, – ბინტი [ქ ე გ ლ 1986].

სპარსულ ენაში არის ზმნა **بستن [bastan]** მნიშვნელობებით: 1. დაკეტვა; 2. მიბმა; 3. გადახვევა... II. 1. თოკი, ზონარი; 2. შემოსაკრავი, ქამარი; 3. ბორკილი; 4. კაშხალი; 5. შეკვრა, რომლის ანმყო დროის ფუძეა **بند [band]** [რუ-ბინჩიკი 1983].

„ქალაქური ლექსიკონისეული“ **ბანდი** იგევეა, რაც სპარსული **بند [band]**.

ბანდიანი

ბანდიანი – „1. ბედშეკრული, ნავსი. 2. მარცხიანი“ [გრიშაშვილი 1997].

ჩვენი აზრით, **ბანდიანის** ძირი **ბანდ** უნდა იყოს **بستن [bastan]** – „შეკვრა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე – **بند [band]**.

ბანდიანი ანუ შეკრული (იხ. ბანდი).

ბანი

ბანი – „ყორანი ჰმაღავდა **ბანის** კრამიტ ქვეშ (ი. გოგებ., „კონა“, 1884 წ., გვ. 50). „ნობათმა“ სამართლიანად შენიშნა, რომ **ბანს** კრამიტი არა ჰხურავს“ „ნობათი“, 1884წ., 7-8, დამ., გვ. 101“ [გრიშაშვილი 1997].

ბანი – დატკეპნილი მიწის ბრტყელი სახურავი სახლისა თუ სხვა ნაგებობისა...[ქ ე გ ლ 1986].

ბანი მომდინარეობს შემდეგი სპარსული ლექსიკური ერთეულიდან – **بان [bân]**, მოგვიანო გამოთქმაში – **بام [bâm]**. მისი მნიშვნელობაა – ბანი.

ბარეზარი

ბარეზარი – „1. მსგავსი, თანატოლი. „ხოსროვის ტახტი ხარ, ტრდატის გვარი, ვერა ვნახე მე შენი **ბარეზარი**“ (სეფი-ლოლლანი, ცენტრ. არქივი, 495, გვ. 24). 2. თანაბარი, თანასწორი, გამიგონია: ასე **ბარეზარს** რომ ველაპარაკები და

არ ვეპუები, იმიტომ მოსდის ჯავრიო. **ბარიბარში** – თანას-
ნორობა. „ძალიან კარგი, შენ შენის ბაასით მაამე და მე კი-
დევე ჩემი დაპირებით – **ბარიბარსა** ვართ“ („მახვილსიტყვა-
ობა“, შეკრ. დ. ჯავახ., 1938 წ. ბათ. გვ. 66.) [გრიშაშვილი
1997].

ქ ე გ ლ-ში ეს სიტყვა არის ფორმით „**ბარიბარი**“ და
განმარტებულია ასე – თანაბრად, თანასნორად, ტოლ-ტო-
ლად.

ბარებარი მომდინარეა სპარსული ლექსიკური ერთე-
ულიდან – **باربر** [barâbar, რომლის მნიშვნელობებია: 1. თა-
ნასნორი, ერთნაირი; წყვილი; 2. ჯერ (რამდენჯერ...); 3. წინ,
წინაშე [რუბინჩიკი 1983].

ამ სიტყვას ქართულში ფრაზანარმოებითი პოტენცი-
ალი აღმოაჩნდა.

ბარხანა

ბარხანა – „1. ბარგი, ბარგი-ბარხანა. „სჯობს მოვიშო-
რო თავივად, თორემ უფრო დიდი **ბარხანა** გამიხდეს თავ-
ზე“ („კაპიშონი“, გვ. 19). 2. ხაბაკი(?) ეს სიტყვა, „ბარგი“ და
„ხაბაკი“ არეულად აქვს რ. გვეტაძეს“ („ქართ. მწერ.“ 1930,
2-3, გვ. 21.) [გრიშაშვილი 1997].

ბარხანა – ბარგი და ბარხანა (საუბ.) იგივეა, რაც
ბარგი-ბარხანა [ქ ე გ ლ 1986].

ბარხანა მომდინარეა სპარსული რთული სიტყვიდან –
بارخانا [bârxâna/e/]. მისი მნიშვნელობებია: 1. ტვირთის
დასაცლელი ან შესანახი ადგილი; 2. იშვ. საქონელი (შე-
ფუთულად გავზავნილი); საქონლის წყება; 3. ტომარა,
ჩანთა (საყიდლებისთვის); 4. იშვ. ურნა [რუბინჩიკი 1983].

ამ სიტყვის პირველი ელემენტია **بار** [bâr] – ტვირთი,
ბარგი, მეორე – **خانا** [xâna/e/] – სახლი, სიტყვასიტყვით –
ბარგის სახლი.

بارخانا [bârxâna/e/]-ს ქართულში პირველადი მნიშ-
ვნელობა (ტვირთის დასაცლელი ან შესანახი ადგილი)
დაუკარგავს.

ბასტა

ბასტა – „ამ სიტყვას თულუხჩეები ხმარობდნენ, როცა თულუხი წყლით აევსებოდათ...“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის ზმნა **بستن [bastan]** შემდეგი მნიშვნელობებით: 1. დაკეტვა; 2. აკრძალვა; ლიკვიდაცია; 3. მიბმა; 4. გადახვევა... [რუბინჩიკი 1983]. მისგან ნაწარმოებია ნამყო დროის მიმღეობა **هسته [basta/e/]** – დაკეტილი...

აშკარაა, რომ **ბასტა** მომდინარეობს სპარსული სიტყვიდან – **هسته [basta/e/]**, რომელიც ქართულში შორისდებულად არის დამკვიდრებული.

ბაჩა

ბაჩა – „პატარა ცხენი, უფაფრო. რა **ბაჩა** რამე ხარ, – დაბალი ტანისა [გრიშაშვილი 1997].

„ქართულ კილო-თქმათა სიტყვის კონაში“ **ბაჩა** ასეა განმარტებული: (მოს. მთიულ.) – პატარა ტანის (ფაფარშეკრეჭილი) ცხენი... [ღლონტი 1974]. „ფშაური ლექსიკონი“ კი ასე განმარტავს მას: ბაჩა, ბაჩანა – პატარა, მომცრო ტანის ცხოველი და ადამიანი, უმთავრესად კი ცხენზე და ადამიანზე იტყვიან [ხორნაული 2000].

ბაჩა მომდინარეობს სპარსული სიტყვიდან **بچه [bačča/e/]** მნიშვნელობით – ბავშვი; ნაშიერი (საქონლისა) [რუბინჩიკი 1983].

ბაჰარი

ბაჰარი – „სუნოვანი სანელებელი მცენარე“ [გრიშაშვილი 1997].

ანალოგიური ფორმითა და შინაარსით სპარსულ ენაში ში არის ბალახეულისა და ყვავილის სახეობის აღმნიშვნელი ტერმინი – **بهار [bahâr]**.

ბედასლი

ბედასლი – 1. უშნო, უხეირო, უქნარა, უვარგისი. 2. გამოუსადეგარი... 3. უჯიშო... 4. უბედო, უბედური, უქნარა... [გრიშაშვილი 1997].

ბედასლი – [არაბ. სპ.] (საუბ.) უფხო. უხეირო, უუნარო, მოხერხებელი კაცი. გადატ. *ცუდი* [ქ ე გ ლ 1986].

ბედასლი მომდინარეობს შემდეგი არაბულ-სპარსული კომპოზიტიდან **بدا** **[badasl]**. მისი მნიშვნელობებია: 1. მდაბიო წარმომავლობის; 2. არაკეთილშობილი [რუბინჩიკი 1983]. იგი შედგება ორი წევრისაგან: *სპარს.* **ب** **[bad]** – ცუდი და *არაბ.* **دا** **[asl]** – ძირი, ფუძე, არსი, წარმომავლობა, გვარი...

ჩვენთვის საინტერესო სიტყვა მცირე ფონეტიკური ცვლილებით (**ბადასლ** → **ბედასლ**-ი) შემოსულა ქართულ ენაში.

ბედოვლათი

ბედოვლათი – „მფლანგველი, უქონე, უვარგისი, უმნიშვნელო...“ [გრიშაშვილი 1997].

ბედოვლათი – [სპ.არაბ.] უყაირათო, მფლანგველი [ქ ე გ ლ 1986].

ბედოვლათი შემდეგი სპარსული წარმოქმნილი სიტყვა ჩანს – **بیدولت** **[bidovlat]** მნიშვნელობით: უქონელი; უბედური; უიღბლო [დეჰხოდა 1372]. იგი შედგება ორი ელემენტისგან – უარყოფის მანარმოებელი პრეფიქსი **بی** **[bi]** – **უ** და *არაბ.სპარს.* **دولت** **[dovlat]** – 1. სახელმწიფო; 2. ხელისუფლება; 3. სიმდიდრე, დოვლათი; 4. სიკეთე [ბარანოვი 1957; დეჰხოდა].

ბედოვლათი (<- **بیدولت** **[bidovlat]**), ანუ – უქონე, უვარგისი... როგორც ეს „ქალაქურ ლექსიკონშია“ განმარტებული.

ბედრანგი

ბედრანგი – „უფერული, უეშხო. „ბე“ სპარსულად „უ“-ს ნიშნავს და „რანგი“ – ფერს. 2. არის სიტყვა **ბადრანგი-ც**, რომელიც გრძელ კიტრს ნიშნავს („ივ.“ 1890 წ., 13, ე. თაყაიშვილის მიერ აღმოჩენილი კარაბადინი). 3. თუ „ბადრანგი“? (“შაჰნამე“, ტ. II, გვ. 57). 4. უხეირო, უშნო, ულამაზო. 5. „**გაბედრანგებული** – გახუნებული“ (თ. რაზიკ. „ივ.“ 1900 წ., 160). 6. უფერული. „დ. ერისთავის მიერ გადმოკეთებულ პი-

ესას („სადაო მფლობელობა“) მესამედ სდგამენ. ნეტა რა ღირსებას ხედავენ ამ **ბედრანგს** პიესაში? (ი. კავთელი, „თეატრი“, 1886 წ., 6, გვ. 54) [გრიშაშვილი 1997].

გამომდინარე კონტექსტებიდან, „ქალაქურ ლექსიკონში“ სწორედ არის განმარტებული **ბედრანგი**, მაგრამ იგი არასწორად არის ეტიმოლოგიზირებული. გრიშაშვილის აზრით ისე გამოდის, რომ **ბედრანგი** არის წარმოქმნილი სპარსული სიტყვა, რომელიც შედგება ორი ელემენტისგან – **ბე (აღბათ** იგულისხმება უარყოფის მანარმოებელი პრეფიქსი – **ب [bī] – უ)** და **რან [rang]** – ფერი, მთლიანობაში – უფერული. სინამდვილეში აქ უნდა იყოს – **ბადრანგ [badrang]**, რომლის მნიშვნელობაა – ცუდი ფერის (**ب [bad]** – ცუდი. **رنگ [rang]** – ფერი) (შდრ. **ბედასლი**).

აქვე აღვნიშნავთ, რომ ასეთი კომპოზიტი ჩვენს ხელთ არსებულ სპარსულ ლექსიკონებში ვერ დავადასტურეთ.

ბეზირგანი

ბეზირგანი – „ოჯახის ბურჯი, მხოლოდ არა გამრჯელი, – მბრძანებელი, ზედამხედველი. „ერთს **ბეზირგანსა** დიაცსა“ (ვაჟა, I ტ. სახელგ., გვ. 75)“ [გრიშაშვილი 1997].

ბეზირგანი – დიდ-ვაჭარი [ჩუბინაშვილი 1961].

ბეზირგანი არის სპარსული წარმოქმნილი სიტყვა – **بازارگان [bâzârgân]**. მისი მნიშვნელობაა – ვაჭარი, რომელიც შედგება ორი ელემენტისგან – **باز [bâzâr]** – ბაზარი და ხელობა-პროფესიის მანარმოებელი სუფიქსი – **گان [gân]**.

რაც შეეხება მის შინაარსობრივ მხარეს, გარკვეული სემანტიკური ცვლილება იჩენს თავს.

ბეზირგანი არა, მაგრამ მისი ამოსავალი სიტყვა **ბაზარი** ჯერ კიდევ „ვეფხისტყაოსანში“ გვხვდება: „მოაწყდნენ მოქალაქენი, დააგდეს მუნ ბაზარია“ [1459/4].

ბეილბალი

ბეილბალი – „უილბლო, უყისმათო, უბედო“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის არაბულიდან შესული ლექსიკური ერთეული **اقبال** [iqbâl // eqbâl] – 1. ილბალი; 2. წარმატება [ბარანოვი 1957; რუბინჩიკი 1983].

ბეილბალი უნდა იყოს უარყოფის მანარმოებელი **بى** [bî] – **უ** პრეფიქსით წარმოქმნილი სიტყვა – **اقبال بى** [bîeqbâl] – უილბლო.

აღვნიშნავთ, რომ ჩვენს ხელთ არსებულ ლექსიკონებში ასეთი წარმოქმნილი სიტყვა ვერ დავადასტურეთ.

ბემურაზი

ბემურაზი – „უმურაზო, სურვილ-დამტკნარი, მიზანმიუღწეველი“... [გრიშაშვილი 1997].

ბემურაზი მომდინარეობს სპარსული წარმოქმნილი სიტყვიდან **بموراد** [bîmorâd] შემდეგი მნიშვნელობით – უიმედო, განზილებული [რუბინჩიკი 1983], რომელიც შედგება ორი ელემენტისგან – უარყოფის მანარმოებელი პრეფიქსი – **بى** [bî] – **უ** და **არაბ. სპარს. مراد** [morâd] შემდეგი მნიშვნელობებით: 1. სურვილი, მისწრაფება; 2. მიზანი [ფარჰან-გე დანემგაჰი 1375; რუბინჩიკი 1983] (იხ. მურაზი).

ბეჩარა

ბეჩარა – „1. ბეჩავი, უილაჯო. იხ. „ჩარა.“ 2. უჩარო, უღონო, უგზო, ბეჩავი, სანყალი. ტფილისელი პოეტის ფსევდონიმია – ვასო ბერიაშვილისა (18... 1935). „ძვ. ტფ. ბოჰემა“. „ჰე, ბეჩარავ, შენც უჩაროდ მღერალო“ (პეპანოლლანის ლექსიდან).“

ამავე ლექსიკონში **ჩარა** ახსნილია ასე – „საშველი, საშუალება, ღონისძიება, ილაჯი, „მეტი ჩარა არ იყო, ვეზირმა გადასწვევითა, მოეკლა სააკაძე“ (ა. ფურც., „ბრძოლა საქართ. მოსასპობად“., 1892 წ. გვ. 381)...“ [გრიშაშვილი 1997].

ანალოგიური მნიშვნელობით იცნობს ამ სიტყვას სხვა ქართული ლექსიკონებიც: [სპ. „ბიჩარა“ „უსახსრო“] – ბეჩავი, სანყალი [ქ ე გ ლ 1986].

ბეჩარა მომდინარეობს სპარსული წარმოქმნილი სიტყვიდან **بچه** [bičāra/e/], რომლის მნიშვნელობაა – 1. უმწეო, გამოუვალ მდგომარეობაში ჩავარდნილი; 2. გაჭირვებული, ლატაკი; 3. უბედური [რუბინჩიკი 1983].

ამ სიტყვის პირველი შემადგენელი ელემენტია უარყოფის მანარმობელი პრეფიქსი **ب** [bi] – **უ**, მეორე – **چاره** [čāra/e/] – გამოსავალი (მდგომარეობიდან); საშუალება.

ქართულში **ბეჩარას** სინონიმია **ბეჩავი** (<-**ბედშავი**). პარონიმის შემთხვევა იჩენს თავს.

ბეჯინში

ბეჯინში – „უმსგავსო, უშნო, უჯიშო, უზრდელი, უხეში, ხეპრე, ტლანქი“ [გრიშაშვილი 1997].

ბეჯინში სპარსული წარმოქმნილი სიტყვა ჩანს, რომლის პირველი ელემენტი უნდა იყოს უარყოფის მანარმობელი პრეფიქსი – **ب** [bi] – **უ**, ხოლო მეორე – **آرا** *ბ.სპარს.*

جنس [ğens] შემდეგი მნიშვნელობებით: 1. გვარი; 2. ოჯახი; 2. სქესი; 3. ბუნება; 4. ხარისხი [ბარანოვი 1956; რუბინჩიკი 1983].

ამ შემთხვევაში, **ასხაბადისგან** განსხვავებით (იხ. **ასხაბადი**), **ს/შ**-ს მონაცვლეობათან გვაქვს საქმე.

ბიამანი

ბიამანის განმარტებისას „ქალაქური ლექსიკონის“ ავტორი მიუთითებს დ. ჩუბინაშვილის „ქართულ-რუსულ ლექსიკონზე“, სადაც იგი **ბიაბანს**, რომლის მნიშვნელობაა – ვერანი მინდორი, ტრამალი, შეცდომით კითხულობს როგორც **ბიამანს** და მოჰყავს ორი მაგალითი: „ბიამანზე დარჩენილი ქალი უნებლიეთ მომავლისაკენ იყურებოდა“ (ვ. ბარნ., „ვარდფანჯრები“, გვ. 202). ამბობენ, ამა და ამ კაცმა **ბიამანი** გამხადაო“ [გრიშაშვილი 1997].

სწორია **ბიაბანის** დ. ჩუბინაშვილისეული განმარტება და მითითება იმისა, რომ ის სპარსული სიტყვაა.

სპარსულ ენაში არის წარმოქმნილი სიტყვა **بیابان [biâ-bân]** – უდაბნო [რუბინჩიკი 1983], რომელიც დაიშლება ასე: **بی [bi]** უარყოფის მანარმოებელი პრეფიქსი – **و** და – **آبان [âbân]** – წყლები.

სპარსულ ენაში ასევე არის ანალოგიურად წარმოქმნილი სიტყვა – **بیامان [biâmân]** მნიშვნელობებით: – 1. ულმობელი, დაუნდობელი, შეუბრალებელი; 2. უმონყალოდ, შეუბრალებლად [რუბინჩიკი 1983], სადაც ასევე **بی [bi]** არის უარყოფის მანარმოებელი პრეფიქსი – **و**, ხოლო **آمان** – უსაფრთხოება, სიმშვიდე.

ეტიმოლოგია, **بیابان [biâbân]**-ისა და **بیامان [biâmân]**-ის ფონეტიკურმა ურთიერთსიახლოვემ ქართულში მათი სემანტიკური დატვირთვის ურთიერთარევა განაპირობა.

ი. გრიშაშვილის მიერ ნიმუშად მოყვანილ წინადადებებში ჩვენთვის საინტერესო სიტყვა არის სწორედ **آمان بی [biâmân]**-ი – „უსაფრთხოების გარეშე“... **بی [bi]** – **و** და **آمان [amân]** – უსაფრთხოება, სიმშვიდე და არა – მასთან მხოლოდ ფონეტიკურად ახლოს მყოფი **بیابان [biâbân]** – უდაბნო.

ვფიქრობთ, სახეზეა ორი სხვადასხვა სიტყვის კონტამინაცია.

ბითური

ბითური „ქალაქის თამაშობის დროს“ [გრიშაშვილი 1997]. ლექსიკონში ბოლომდე გასაგებად არ არის ახსნილი ეს სიტყვა.

სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული **تور [tūr // تور [tūr] // تیره [tīre]**. მისი ერთ-ერთი მნიშვნელობაა – გვარი, ტომი, ოჯახი, სახეობა...

უარყოფის მანარმოებელი **بی [bi]** – **و** პრეფიქსის საშუალებით **تور [tūr]**-ისგან წარმოიქმნილა სიტყვა **تور بی [bitūr]** მნიშვნელობით – უგვარო, უსახეო...

სასაუბრო ქართულში, ანალოგიური ფონეტიკური სახითა და მცირე სემანტიკური სხვაობით, არის ლექსიკური ერთეული **ბითური**.

ბითურიდან წრმოებული **ბითურობა** ქართული ჟარგონის ლექსიკონში ასეა განმარტებული – სისულელე, უაზრობა, სიბრყვე [ბრეგაძე 2005].

ბრიაბრო

„ქალაქურ ლექსიკონში“ ეს სიტყვა განმარტებული არ არის. მის შინაარსში ჩასანვდომად მოყვანილია შემდეგი მაგალითი: „მაშ რა მომივიდოდა, როცა იქაც **ბრიაბრო** გავხდი“ (ს. ფაშალ., „ნიანგი“, 1936 წ., 8) [გრიშაშვილი 1997].

ბრიაბრო, რ სონორის განვითარებით, უნდა მოდიოდეს სპარსული წარმოქმნილი სიტყვიდან – **بِرْ اَبْرُو** [bīābrū] – შერცხვენილი (იხ. აბიაბრუებენ).

ბუსა

ბუსა – „კოცნა“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის ზმნა **بوسيدان** [būsīdan] მნიშვნელობით – კოცნა. მისი ანმყო დროის ფუძეა **بوس** [bus], რომლიდანაც ნაწარმოებია – **بوسه** [būsa/e/] – კოცნა.

ამჟამად, რომ **ბუსა** სპარსულიდან არის შემოსული ქალაქურ მეტყველებაში.

გ გ

გათანგვა

გათანგვა – „ადამიანის ჭკუა-გონება ერთ დონეზე გაჩერდეს, გაიყინოს, **გათანგოს** (ილ. ალხზ., „განთ“., 1914წ., 8, გვ. 568) [გრიშაშვილი 1997].

გათანგვას – 1. შეკრავს, შებოჭავს (ადამიანს, ცხოველს), 2. ღონეს, ძალას გამოაცლის, დააუძღურებს, მოთენთავს [ქ ე გ ლ 1886].

სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული **تنگ** [tang] მნიშვნელობით – ვიწრო, საიდანაც უნდა მოდიოდეს ქართული **გათანგვა**.

გალიბანდი

გალიბანდი – „ყარაჩოღელთა ქუდი, ჩვეულებრივ შავი ფერისაა, ცხვრის დახუჭუჭებულ ბოჭკოსაგან გაკეთებული, მრგვალი და დაბალი“... [გრიშაშვილი 1997].

გალიბანდი მოდის სპარსული თხზული სიტყვიდან **كَلْ بَنْدْ [kall-e band]** **كَلَا بَنْدْ // [kollâh band]** – ქუდის სახეობა [დეჰხოდა 1372], რომლის პირველი კომპონენტიცაა **كَلْ [kalle]** // **كَلَا [kollâh]** – ქალა, თავი, მეორე – **بَنْدْ [band]** – **بَسْتَنْ [bastan]** – „შეკვრა“ ... ზმნის ანმყო დროის ფუძე.

ფონეტიკური პროცესი ასეთი იქნებოდა: **ქალღებანდ** – > **ქალეზანდ** –> **გალეზანდ** –> **გალიზანდ**. მოხდა თავ-კიდური თანხმოვნების (**ქ/გ**) ურთიერთჩანაცვლება და ორი ერთნაირი თანხმოვნიდან ერთის (**ლ**) ამოვარდნა.

გამოუშიარდა

გამოუშიარდა – „გამოფხიზლდა. საზოგადოთ გამოუ-შიარდაო, ღვინის სმის შემდეგ რომ გამოფხიზლდებიან, მაშინ ამბობენ“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის ლექსემა **هوش [hūš // hōš]**. მისი მნიშვნელობებია: 1. შეგნება; გონება; ჭკუა; 2. მეხსიერება, რომლიდანაც **يَا [iâr]** სუფიქსის საშუალებით წარმოქმნილია სიტყვა **هوشيار [hūšyâr]** შემდეგი სემანტიკური დატვირთვით: 1. გონიერი, ჭკვიანი, ჯანსაღად მოაზროვნე; 2. საზრიანი; 3. ფხიზელი, არამთვრალი. ამასთანავე სპარსულში არის რთული ზმნა **كردن هوشيار [hūšyâr]** kardan მნიშვნელობით – გამოფხიზლება [რუბინჩიკი 1983].

აშკარაა, რომ **გამოუშიარდას** ამოსავალი სიტყვაა სპარსული **هوشيار [hūšyâr]**.

განჯაფა

განჯაფა – „სპარსეთიდან შემოტანილი ბანქოს მსგავსი თამაშობაა. ძვლის ფირფიტებიანი სათამაშო ქალაღდი. ალ. ორბელიანის სიტყვით „პირველსავე რუსობის დროს საქართველოში **განჯაფის** თამაშობა გადავარდა და იმას მა-

გვირად ქალაღდის თამამობა შემოვიდა („მნათ“., 1869 ნ., მაისი-ივნისი)“... [გრიშაშვილი 1997].

„ქალაქური ლექსიკონიში“ მოცემული ლექსიკური ერთეული **განჯაფა** იგივეა, რაც სპარსულ ენაში არსებული ტერმინი – **گنجاف** [ganğafa/e/] – სათამამო ქალაღდი.

აღნიშნული ლექსემა, ფორმითა და შინაარსით, თითქმის უცვლელად ჩანს შემოსული სპარსულიდან ქართულში.

გაფი

გაფი – 1. სპარსულად ჰანგის სახელია... 2. შექცევა... 3. საკუთრივ საუბარს ნიშნავს. **გაფი** – ლექსთწყობის ერთი ფორმათაგანია; სიმღერაში – მელანქოლიური ჰანგი [გრიშაშვილი 1997].

დ. ჩუბინაშვილის განმარტებით **გაფი** არის შაირი რვა მარცვლოვანი და 5 ტაეპოვანი [ჩუბინაშვილი 1985].

სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული– **گاف** [gap] შემდეგი მნიშვნელობებით: 1. ლაქლაქი; 2. ბაქიაობა; 3. *დიალექტ.* საუბარი [რუბინჩიკი 1983].

დავით რექტორის მიხედვით **გაფი** იგივეა, რაც სპარსული **იხტილათი** და ქართული **შექცევა** (დავით რექტორი; 16). (იხ. იხტილათი).

გაქირი

გაქირი – „ჯიუტი, კერპი, უჯიათო, თავისნათქვამა. „ღვთისაგან განაჩენი სჭირდეს ყველა სენი, ვამბობ მაინც ამას, ვით **გაჰქირი** ცხენი“ (ანტონ განჯისკარელი)... ილიას ეს სიტყვა უყვარდა. ერთ კერძო ნერიღშიაც სწერს: „ამ „აჩრდიღმა“ ტყავი გამაძრო. ისტორიულ ნაწიღზე **გაქირა** ვირსავით შევდეგ და ერთი ბიჯი წინ ვეღარ წავდეღი“ (წერ. დ. ერისთავისადმი მიწერ. ინახება ცენტრარქივში) [გრიშაშვილი 1997].

გაქირი – (საუბ.) 1. ჯიუტი, ოჩანი. *გაქირ ვირსავით შედეღა.* 2. სიჯიუტე, სიკერპე. გაქირს იზამს – გაჯიუტდეღა, გაკერპდეღა [ქ ე გ ლ 1986].

სპარსულ ენაში არის თხზული სიტყვა **گير آه [gâhgîr]** შემდეგი მნიშვნელობებით: 1) ოჩანი, ველური (ცხენი); 2. ჟინიანი, ჯიუტი, ჭირვეული, გაუნონასწორებელი [რუბინჩიკი 1983].

გაქირი შედგება ორი კომპონენტისგან – **آه [gâh]** – ადგილი და **گير [gîr]**, რომელიც არის **گرفتار [gereftan]** – „აღება“, „დაჭერა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე, სიტყვასიტყვით – ადგილის დაჭერა ანუ გაჯიუტება.

ნათელია, რომ **გაქირი** ქართულში სპარსულიდან არის შემოსული. ფონეტიკური პროცესი ასეთი ჩანს: **გაჰგირ –> გაჰქირ –> გაქირ**.

გონიო

გონიო – „დურგლების იარაღია; სწორკუთხოვანი სახაზავი“ [გრიშაშვილი 1997].

გონიო –სწორკუთხა სახაზავი, – მკუთხავი; იხმარება სადურგლო-სმშენებლო საქმეში სწორი კუთხეების გამოსყვანად [ქ ე გ ლ 1986].

ასეთივე სემანტიკური დატვირთვითა და მცირე ფონეტიკური სხვაობით სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული **گونیا [gūniâ]** – 1. კუთხედი, გონიო; 2. შვეული [რუბინჩიკი 1983].

აშკარაა, **გონიო** მომდინარეობს სპარსული სიტყვიდან – **گونیا [gūniâ]**.

გორხანა

გორხანა – „1. თათრების სასაფლაო. რას ნიშნავს ქართული „გოროხი“? არხეოლოგ დ. პ. ფურცელაძისათვის მიუხედავად, გამოიკვლიოს ძველი სასაფლაო **გორხანები** და ქალაქები კახეთში“ („ივ“, 1886წ.112). 2. სასაფლაო. „წარმოადგინეს „ხანუმა“... ავტორისათვის თეატრალური ხელოვნება სიტყვების ქანაობას არის ნაცვალები. სად ამოუკითხავს ავტორს ან რომელ სცენაზე უნახავს, რომ ერთმანეთს დედ-მამის **გორხანას** აგინებდნენ და სხვა ბევრს ამგვარს?“ (ი.კავთელი, „თეატრი“, 1886 წ. 7)“ [გრიშაშვილი 1997].

„ქალაქური ლექსიკონის“ ავტორი სწორად განმარტავს ამ სიტყვას, ოღონდ მისთვის ბუნდოვანია მისი წარმომავლობა. **გორხანას** იგი აკავშირებს ქართულ სიტყვასთან – **გორხი**, თუმცა ამაში თვითონვე ეპარება ეჭვი და განმარტებისთვის კითხვითი ნიშანი დაუსვამს.

„გორხანას“ არაფერი აქვს საერთო ქართულ ენობრივ სამყაროსთან. იგი მომდინარეობს სპარსული კომპოზიტიდან – **خانه گور [gūrxâna/e/]** – აკლდამა [დეჰხოდა 1372], რომლის პირველი ელემენტია **گور [gūr]** – საფლავი, **مეორه – خانه [xâna/e/]**.

სპარსული კომპოზიტი **خانه گور [gūrxâna/e/]**, მცირე ფონეტიკური ცვლილებით (**გურხანა -> გორხანა**), სპარსულიდან ჩანს შემოსული ქართულში.

გულნარა

გულნარა – „ერთგვარი ყვავილია, რომელიც პირნავარდნილ ბრონეულს ჩამოჰგავს“ [გრიშაშვილი 1997].

გულნარა მომდინარეობს სპარსული თხზული სიტყვიდან – **گلنار [gōlnâr]** – ბრონეულის ყვავილი.

კომპოზიტის პირველი წევრია – **گل [gōl]** – ყვავილი, მეორე – **نار [nâr]** – ბრონეული.

გუმანი

გუმანი – „1. ეჭვად აღებული აზრი, 2. ეჭვნარევი. მეექვსე გრძნობა. წინათგრძნობა“ [გრიშაშვილი 1997].

გუმანი-ი – [სპ.] აზრი, ფიქრი, ვარაუდი, ეჭვი... [ქ ე გ ლ 1986].

ასეთივე სემანტიკური დატვირთვის მქონე სიტყვა სპარსულად იწერება და იკითხება ასე: **گمان [gamân // gomân]**.

გურზი

გურზი – 1. საბრძოლველი იარაღი: ხელში დასაჭერი, თავბურთიანი... 2. დასარტყმელი იარაღი... [გრიშაშვილი 1997].

გურზი – [სპ.] 1. ფოლადის ძველებური საომარი იარაღი კომბალივით. 2. ხელში სატრიალებელი სპორტული იარაღი ამავე მოყვანილობისა (თითებისა და მაჯის განსავითარებლად) [ქ ე გ ლ 1986].

ანალოგიური სემანტიკური დატვირთვით, გურზი სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – گرز [gorz].

გუშა

გუშა – „სპარსულად ჰანგის სახელია, რომელიც ნიშნავს მოკლე სიმღერას [გრიშაშვილი 1997].

გუშა-ს სპარსულში რამდენიმე მნიშვნელობა აქვს. ერთ-ერთი სწორედ ჰანგის სახელია. იგი სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – گوشا [gūša/e/].

ღ

დაბახანა

დაბახანა – „ზიური ტყავის სანყობ-ქარხნები. დაბალი კი ამ ტყავეულობის მკეთებელი პატრონია“ (ილია, ტ. IX, გვ. 352) [გრიშაშვილი 1997].

დაბახანა – [არაბ.სპ.] ტყავის გადასამუშავებელი ქარხანა [ქ ე გ ლ 1986].

დაბახანა არაბულ-სპარსული კომპოზიცია – **დაბახანა** [dabâxâna/e/] – ტყავის სახლი (არაბ.სპარს. **დაბა** [dabâḡ – ტყავი, **სპარს.** **ხანა** [xâna/e/] – სახლი).

დაბახანა [dabâxâna/e/]-ში **ღ**-ს დაკარგვა განპირობებულია რეგრესული ასიმილაციით.

დაბახანა ფორმით **დაბალხანა** (ტყავის მოსაქნელი ადგილი), შეტანილი აქვს თავის რუსულ-ქართულ ლექსიკონში დ. ჩუბინაშვილს [ჩუბინაშვილი 1984].

დაგაზული

დაგაზული – „დაკანრული“ [გრიშაშვილი 1997].

„ქალაქური ლექსიკონის“ მიხედვით თბილისურ მეტყველებებაში არსებულია ზმნა **დაგაზვა**, რაკი არსებობს მისი მიმღეობის ფორმა – **დაგაზული**.

სპარსულ ენაში არის სიტყვა **گاز [gâz]**, რომლის მნიშვნელობაა – კბენა. ამასთანვე არის ამ სახელიდან მიღებული რთული ზმნა – **گاز گرفتار [gâz gereftan]** მნიშვნელობით – დაკბენა.

დაგაზულის ამოსავალი სიტყვა უნდა იყოს სწორედ სპარსული ლექსიკური ერთეული **گاز [gâz]**.

დადა

დადა – „ჭკვიანი. ამბობენ: ეს კაცი ნამდვილად **დადა** ჯეელიაო, **დადა**-კაციაო, ე. ი. ჭკვიანი და დალაგებული, დამჯდარი კაციაო. „**დადა** ჯეელი“ („საიათნოვა“, გვ. 66)“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული **داده [dâddeh]** = **داده‌اند [dâddahande]** მნიშვნელობით – ის, ვინც მართლმსაჯულებას აღასრულებს; სამართლინი (ღმერთის ეპითეტია)... [მოინი 1382]. იგი დაიშლება ასე **داد [dâd]** – მართლმსაჯულება; სამართლიანობა და **ده [deh]** – **دادان [dâdan]** – „მიცემა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე. სიტყვასიტყვით – სამართლიანობის მიმცემი (გამტარებელი).

ვფიქრობთ, **დადა**, გარკვეული ფონეტიკურ-სემანტიკური ცვლილებით, მომდინარეობს სპარსული რთული სიტყვიდან **داده [dâddeh]**.

ფონეტიკური პროცესი ასეთი ჩანს: **დადდეჰ** -> **დადეჰ** -> **დადე** -> **დადა**.

დავქარობა

დავქარობა – „კედლის ახლოა რკინით დაჭედილი სკივრები, რომლებშიაც შენახულია დასტა-დასტა მთელი მაზ-

რის ტყუილი საჩივრები, **დავექარობა** და ცილისწამება“ (ნ. გოგოლი – გ. ჩიქოვ. „კრებ.“, 1871 წ., III. გვ. 4) [გრიშაშვილი 1997].

დავექარობა შემდეგი სპარსული რთული სიტყვა ჩანს – **داوآكارى** [da'vakâri] მნიშვნელობით – დავა [დეჰზოდა 1372], რომლის პირველი შემადგენელი ელემენტია *არაბ. სპარს. داوآ* [da'vî // da'va] – დავა, მეორე – **كار** [kâr] – ხელობა-პროფესიის, ხოლო მესამე – **ى** (ī) აბსტრაქტულობის მანარმოებელი სუფიქსი.

დავექოქე

დავექოქე – „ამბობენ, საათი უკვე დავექოქეო, ე.ი. მოვმართეო“ [გრიშაშვილი 1997].

დაქოქავს – მომართავს... [ქ ე გ ლ 1986].

დაქოქვა ზმნის ფუძეა **ქოქ**, რომელიც იგივე ჩანს, რაც სპარსული ლექსიკური ერთეული – **كوك** [kūk] შემდეგი სემანტიკური დატვირთვით – აწყობა (*ინსტრუმენტის*), დაქოქვა, მომართვა (*საათის*) [რუბინჩიკი 1983]. ამავე დროს, სპარსულში ამ სიტყვიდან მიღებულია რთული ზმნა **كردن كوك** [kūk kardan] – დაქოქვა.

დაზგა დედაკაცი

დაზგა დედაკაცი – „უშნო დედაკაცი“ [გრიშაშვილი 1997].

დაზგა-დედაკაცი არის კომპოზიტი, რომელიც შედგება ორი წევრისგან: **დაზგა** და **დედაკაცი**.

ქ ე გ ლ-ში **დაზგა** და **დედაკაცი** განმარტებულია ასე:

დაზგა – ...სხვადასვა დარგის ხელოსნის სამუშაო მაგიდა...

დედაკაცი – ასაკს გადასული გათხოვილი ქალი.

დაზგა მომდინარეა სპარსული რთული სიტყვიდან – **داستگاه** [dastgâh], რომლის მნიშვნელობებია: აპარატი, ხელსაწყო, მანქანა: დაზგა; ინსტრუმენტი [რუბინჩიკი 1983]. იგი დაიშლება ასე: **داست** [dast] – ხელი, **گاه** [gâh] – ადგილი.

ფონეტიკური პროცესი ასეთი იქნება: **დასთგაჰ** -> **დაზთგაჰ** -> **დაზგა**.

როგორც ჩანს, სპარსულიდან შემოსული რთული ლექსიკური ერთეულის – **داست [dastgâh]** – „დაზგა“ სემანტიკური ველი ქართულში გაფართოვდა და ქალაქურ ჟარგონში ახალი მნიშვნელობით (უშნო) დამკვიდრდა.

დალაქხანა

დალაქხანა – „დალაქების რიგი. „ბევრი მინახავს შენისთანები... ბოლოს მოსძებნეს დალაქხანები“ (გურჯი გოგოლას მუხამბაზებიდან)“ [გრიშაშვილი 1997].

დალაქხანა კომპოზიტია, რომლის პირველი შემადგენელი ელემენტებია – *არაბ.სპარს.* **دالا [dallâk]** – 1. მებაზანოე; მასაჟისტი; 2. პარიკმახერი და *სპარს.* **خانه [xâna/e/]** – სახლი [ბარანოვი 1956; რუბინჩიკი 1983].

შევნიშნავთ, რომ სპარსულში **დალაქხანა** კონკრეტულ სადალაქოს ნიშნავს და არა „დალაქების რიგს,“ როგორც ეს „ქალაქურ ლექსიკონშია“ განმარტებული.

აღნიშნული სპარსული სიტყვა იდენტური ფორმითა და მცირე სემანტიკური ცვლილებით შემოსულა ქართულ ენაში.

დამი

დამი – „1. ფლავის ორთქლი, სარქველზე რომ ცვრებად გროვდება, ოხშივარი. ფლავს რომ ჰხარშავენ, ფლავის ქვაბს ჰხურავენ სინს. სინზე კი ზემოდან წყალში დასველებულ ტილოს დაადებენ ხოლმე (თათრები ხანდახან ცეცხლსაც ჰყრიან სინზე), ორთქლი ცვრებად იკრიბება სინზე და როცა მოხდიან სინს და სინზე დამცვრალ წყალს მოაცილებენ, ამბობენ ფლავს **დამი** მოვხადეო. 2. „საქმეს **დამში** მოვიყვანო“, ე.ი. საქმეს გამოვასწორობო (ილია „კაცია ადამიანი?!“ თ, VII) (გრიშაშვილი 1997).

ამ ლექსიკურ ერთეულს, როგორც სპარსულიდან მომდინარეს, იცნობს დ. ჩუბინაშვილი და მას განმარტავს ასე – ორთქლი, დამის მოხდა, დამს მოვხდი ქვაბს [ჩუბინაშვილი 1984].

ქ ე გ ლ-ი **დამ**-ს ასე განმარტავს: დამის მოხდა – მოხარული ფლავისგან ზედმეტი სინოტივის ანუ წყლის მოცილება. ფლავის ქვაბს ცივ წყალში (თოვლში) ჩადგამენ ან სველ ტილოს შემოახვევენ, რომ ორთქლი ნამად იქცეს და ხუფზე (სინზე) დაგროვილ წყალს რამდენჯერმე გადმოსწურავენ; დამში მოყვანა, დამში მოსვლა იგივეა, რაც დამის მოხდა; დამში მოსული საქმე *გადატ*. მოგვარებული, გაკეთებული საქმე.

სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული **ძ [dam]**, რომლის მნიშვნელობებია: 1. სუნთქვა; 2. ქროლვა; ნიავი; ჰაერი; 3. წამი, მეყი, მომენტი; 4. სამჭედლოს საბერველი; 5. ორთქლი; აორთქლება; 6. დახუთული ჰაერი, დიდი სიცხე; 7. მალაროს გაზი; 8. *იშვ*. სურნელება; არომატი...[რუბინჩიკი 1983].

როგორც ჩანს, სპარსულში **დამ**-ს ძირითადად ორი შინაარსობრივი დატვირთვა ჰქონია, რომელთაგან ერთი დაკავშირებულია **ჰაერთან**, მეორე **დროსთან**.

ქართულ და სპარსულ ლექსემაებს ერთმანეთთან აკავშირებს საერთო სემანტიკური დატვირთვა – ორთქლი.

იდენტური ფორმით შემოსული სპარსული ლექსიკური ერთეული **ძ [dam]**-ი ქართულში სემანტიკურად დავინროებულია.

აქვე აღვნიშნავთ, რომ **ძ [dam]**-ი იმ მნიშვნელობებით, როგორც ეს ქართულ ლექსიკონებშია მოცემული – „საქმეს დამში მოვიყვან“, „საქმის ბოლომდე მიყვანა“, ჩვენს ხელთ არსებულ სპარსულ ლექსიკონებში არ დასტურდება.

დამქაში

დამქაში – „ამხანაგი, მხარის გამწევი“ [გრიშაშვილი 1997].

დამქაში – თანამოაზრე, მომხრე, ამყოლი (ცუდ საქმეში). *იმპერიალისტები და მათი დამქაშები* [ქ ე გ ლ 1986].

დამქაში მომდინარეა შემდეგი რთული სპარსული სიტყვიდან **دماکش [dam-kaš // keš]**. მისი მნიშვნელობებია: 1. მომღერალი, რომელიც მეორე მომღერალს მიუმღერებს... 2. ტილოს ნაჭერი, რომელსაც ბრინჯის მოხარვის მერე ქვაბს გადააფარებენ [მოინი 1382].

რთული სიტყვის პირველი ელემენტია **دَم** [dam] – 1. სუნ-თქვა; 2. ქროლვა; 3. გაელვება; 4. ორთქლი; 5. ბუდი; 6. სურნელი...[რუბინჩიკი 1983]. მეორე **كش** [kaš keš] – **كشيدان** [kašīdan] // **kešīdan** – „წევა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე.

ქართული **დამქაშის** სემანტიკური დატვირთვა წარმოადგენს სპარსული **دَمکش** [dam-kaš]-ის პირველი მნიშვნელობის (მომღერალი, რომელიც მეორე მომღერალს მიუმღერებს) გადააზრებას.

დანა

დანა – „ეს სიტყვა იხმარება მზითვის სიაში: მაგ.: „ერთი დანა დარაის ბოლჩა, ორი დანა თეთრი ჩარსავი, სამი დანა იუფკა“ და სხვ.“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული **دانا** [dâna/e/], რომლის მნიშვნელობებია: 1. მარცვალი, თესლი; კურკა; 2. წვეთი; 3. ცალი...[რუბინჩიკი 1983].

დანა მომდინარე ჩანს სპარსული ლექსემიდან **دانا** [dâna/e/], რომლის სახით ნუმერაცივის სესხება დასტურდება.

დარდიმანდი

„ქალაქური ლექსიკონის“ ავტორს ჯერ მაგალითი მოჰყავს და შემდეგ განმარტავს ამ სიტყვას: „არჩილ მუხრანსკი ცნობილი **დარდიმანდი**, დიდი მოქეიფე იყო“... უხვი, გაბედული“ [გრიშაშვილი 1997].

დარდიმანდი – უზრუნველი, უდარდელი, ხელგამლილი კაცი [ქეგელ 1986].

დარდიმანდი სპარსული სუფიქსიანი სიტყვაა – **دردماند** [dardmand] შემდეგი მნიშვნელობებით: 1. ავადმყოფი; 2. დამწუხრებული [რუბინჩიკი 1983].

ამ სიტყვის პირველი კომპონენტია **درد** [dard] – ტკივილი, ავადმყოფობა, ხოლო მეორე – არსებითიდან ზედსართავის მანარმოებელი სუფიქსი – **ماند** [mand].

მოცემულ შემთხვევაში ადგილი აქვს ენათაშორის ენანტიოსემიას – სიტყვათა საპირისპირო მნიშვნელობის გან-

ვითარებას. **დარდიმანდმა** ქართულში მიიღი ეტიმონის საპირისპირო მნიშვნელობა.

დარდი, საიდანაც მიღებულია **დარდიმანდი**, ჯერ კიდევ „ვეფხისტყაოსანში“ გვხვდება: „სიცილით ლაღობს, მიეცა გულით ამოსვლა **დარდისა**“ [რუსთველი 1966; 83/4].

დასტამალი

დასტამალი – „ჭუჭყიანი ტილოს ნაგლეჯი, რომლითაც ქვაბებს და ჯამ-ჭურჭელს რეცხავენ“ [გრიშაშვილი 1997].

საბა ასე განმარტავს ამ სიტყვას – მჩვარი გასანმენდი ჭურჭელთა, ანუ პირდასაცემელი კოკათა და მისთანათა [საბა 1991].

დასტამალი – რთული სპარსული სიტყვაა – **داستمال** [dastmâl – ხელსახოცი, რომლის პირველი შემადგენელი ელემენტია **داست** [dast] – ხელი, მეორე – **مال** ([mâl] **مالیدن** [mâldan]) – „ხევა“, „დაპრიალება“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე.

ქალაქურ მეტყველებაში **დასტამალი** (ხელსახოცი) „ჭუჭყიან ტილოს ნაგლეჯთან“ ასოცირებულია.

დასტანა

დასტანა // **დასტანი** – „სპარსულად ჰანგის სახელია. სიმღერის ჰანგი“ [გრიშაშვილი 1997].

მართლაც, **დასტანა** მომდინარე ჩანს სპარსული ლექსემიდან – **داستان** [dâstân] // **داستان** [dastân], რომლის ერთ-ერთი მნიშვნელობაცაა – მელიოღია, ჰანგი...

დახლიდარი

დახლიდარი – „1. ნოქარი. 2. ამ დახლის გამგე. 3. კა-სირი, მოლარე“... [გრიშაშვილი 1997].

დახლიდარი – [არაბ. სპ.] **დახლიდარი** – დახლში მოვაჭრე – გამყიდველი, ნოქარი. მითითებულია მისი არაბულ-სპარსული წარმომავლობა [ქეგლ 1986].

როგორც ქეგლ-ი მიუთითებს, **დახლიდარი** მომდინარეობს არაბულ-სპარსული სიტყვიდან – **داخدا** [daxldâr]

შემდეგი სემანტიკური დატვირთვით – 1. შემოსავლიანი, მომგებიანი; 2. იშვ.კომპანიონი [რუბინჩიკი 1983].

რთული სიტყვის პირველი შემადგენელი ელემენტია არაბ.სპარს. دخل [daxl] – შემოსავალი, მეორე – دار [dâr] – სპარსული داشتن [dâstan] – „ქონა“, „ყოლა“ ზმნის ანმყოფის ფუძე, სიტყვასიტყვით – შემოსავლის მქონე.

აღნიშნულ ლექსიკურ ერთეულს ქალაქურ მეტყველებაში მცირე ფონეტიკური და სემანტიკური ცვლილება განუცდია.

დევერხანა

დევერხანა – 1. „ანუ დევანხანა. საკუთრივ: მეფის სამდივნოდ, სარჩევად დანიშნული დარბაზი, დიდი უზარმაზარი ადგილი. გამიგონია; მაგ **დევერხანა** ოთახს მაგ ფასად მისცემენო ... ეგ ოთახი ქალაქში რომ იყოს, ამდენი და ამდენი ღირს... 2. დიდი უშნო, ფარღალაღა. „თვით შენობა ქართული თეატრისა რაღაც **დევერხანა** გამოდგა“ (ი. გოგებ. „ივ.“, 1904 წ., 440 და 44)“... [გრიშაშვილი 1997].

დევერხანა უნდა მომდინარეობდეს სპარსული კომპოზიტიდან **داورخانه** [dâvarxâna/e/], რომლის პირველი წევრია **داو** [dâvar] – მსაჯული; სამართლიანი, ხოლო მეორე **خانه** [xâna/e/] – სახლი.

ი. გრიშაშვილი მიუთითებს **დევერხანას** პარალერულ ფორმაზეც – **დევანხანა**, რომელიც სხვა არაფერია, თუ არა სპარსული კომპოზიტი **داوانخانه** [divânxâna/e/] მისი მნიშვნელობებია: 1. სასამართლო; 2. სააუდენციო დარბაზი; სახელმწიფო საბჭო. კომპოზიტის პირველი კომპონენტი – **داوان** [divân] – 1. სასამართლო; 2. სახელმწიფო საბჭო; 3. სამეფო კარი; 4. ლექსების კრებული, ხოლო მეორე – **خانه** [xâna/e/] – სახლი [რუბინჩიკი 1983].

დიბა

დიბა – „ოქრომკედით ნაქსოვი ფარჩა“ [გრიშაშვილი 1997].

დიბა, როგორც სპარსულიდან მომდინარე სიტყვა, ნაცნობია სხვა ქართული ლექსიკონებისთვისაც.

სპარსულად **დიბა** იწერება და იკითხება ასე **ديبا // ديبا** [dībāh // dībā] შემდეგი მნიშვნელობით – 1. *ძვირფასი ფერადი აბრეშუმის ქსოვილის სახეობა*: ფარჩა.

დივანა

დივანა – „(ანუ დელი) – გიჟი, გადარეული“ [გრიშაშვილი 1997].

დივანა, ანალოგიური შინაარსობრივი დატვირთვის მქონე სპარსული ლექსიკური ერთეულია – **ديوانه [dīvāna/e]**.

დილბანდი

დილბანდი – „1. მოენე. „ლორის მელიქოვის დასაფლავებაზე კავკავიდან დასწრებია ბელკოვი, მ. ყიფიანი, ე. ი. ლატიევი (მიცვალებულის ნამსახური **დილბანდი**)“. მგონი მთარგმნელს უნდა ნიშნავდეს („ივ“., 1889 წ., 19). 2. თარჯიმანი“ [გრიშაშვილი 1997].

„ქალაქური ლექსიკონის“ ავტორისთვის ბოლომდე არ არის ნათელი ამ სიტყვის მნიშვნელობა.

ჩვენი აზრით, **დილბანდი** უნდა მოდიოდეს სპარსული რთული სიტყვიდან **دل‌بند [delband]**, რომლის მნიშვნელობებია: 1. ღვიძლი, ალალი; საყვარელი; 2. მიმზიდველი; 3. ქალის საკ. სახელი [რუბინჩიკი 1983].

თუ ამას დავუშვებთ, მოყვანილი მაგალითის მიხედვით, ასე გამოვა – „**მიცვალებულის ნამსახური დილბანდი**“ ანუ – ახლობელი.

დილხორი

დილხორი – „დილხორი, ინტერესი, ნიაზი. ამბობენ; ამა და ამ ადამიანმა დილხორში ჩამაგლოვო, ვითომ დამაინტერესაო“ [გრიშაშვილი 1997].

ლ. ბრეგაძის „ქართული ჟარგონის ლექსიკონში“ **დილხორი** ფორმით **დილიხორი** ასეა განმარტებული – სურვილი. „*შენ იმ წინკვს რატომ აეკიდე? – დილიხორი მქონდა*“ (ნოდარ დუმბაძე) [ბრეგაძე 2005].

დილხორი მომდინარეა შემდეგი სპარსული რთული სიტყვიდან – **دلخور** [delxori], რომლის მნიშვნელობაა – 1. წყენა, უკმაყოფილება; 2. მწუხარება. იგი შედგება ორი ელემენტისგან **دل** [del] – გული და **خور** [xor – خور] [xordan] – „ჭამა“, „სმა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე.

ამ სიტყვას ქართულში გარკვეული შინაარსობრივი ცვლილება განუცდია.

რაც შეეხება მის პირველ განმარტებას – **დილხოში**, ისიც სპარსული შემდეგი რთული სიტყვაა – **دلخوش** [delxoš] მნიშვნელობით – 1. კმაყოფილი; 2. მხიარული; კეთილშობილი (**دل** [del] – გული, **خوش** [xoš] – სასიამოვნო).

პარონომიის მიზეზით **დილხორი** და **დილხოში** სინონიმებად იქნა აღქმული.

ქართულში **دلخور** [delxor] სემანტიკურად **دلخوش** [delxoš]-ისკენ გადახრილა.

დილხორი ფრაზეოლოგიური კალკია, რომელმაც სტილისტური მარკერი იცვალა ქართულში.

დოლაბი

დოლაბი – „კედელში დატანებული თაღა ან თარო; პანია განჯინა ან საკუჭნაო, საჭურჭლე, აფთიაქი“ [გრიშაშვილი 1997].

დოლაბი – I. წისქვილის ქვა; II. 1. ბანიანი სახლის სათვალე, – სანათური. 2. ქვიტკირის კედელში დატანებული უკარო განჯინა (ქვეშაგების შესანახად) [ქეგელი 1986].

დოლაბი მოდის თხზული სპარსული სიტყვიდან **دولاب** [dūlāb], რომლის მნიშვნელობებია: 1. ხის ბორბალი, რომლითაც თოკზე მიბმული ჭურჭლით ჭიდან წყალს იღებენ; წყლის ბორბალი; 2. განჯინა; კედლის კარადა...[მოინი 1382].

დოლაბის მეორე განმარტება – „კედლის კარადა“ ემთხვევა ამ სიტყვის „ქალაქური ლექსიკონისეულ“ განმარტებას.

რთული სიტყვის პირველი ელემენტია – **دول** [dūl] – ვედრო, ბადია, მეორე – **اب** [āb] – წყალი.

დუათეში

დუათეში – „არაყი, მთაში „წინწანაქარი“ (ორჯერ გამონახადი)“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის რთული სიტყვა – **دوآتشه** [dūâteše // doâteše] შემდეგი მნიშვნელობებით: 1. ორნახადი; 2. შებრანული პური; 3. მგზნებარე...[რუბინჩიკი 1983].

ჩვენთვის საინტერესო სიტყვის პირველი შემადგენელი ელემენტია **دو** [do] – ორი, მეორე – **آتشه** [âteše] (<–آتش [âteš]) – ცეცხლი. სიტყვასიტყვით – ორცეცხლგამოვლილი.

ქართული **დუათეში** და სპარსული **دوآتشه** [dūâteše // doâteše] ერთი და იგივე ლექსემებია.

სპარსული სიტყვის სემანტიკური ველი ქართულში დავინროებულა.

დუბეთი

დუბეთი – „ორხანიანი ლექსი. სპარს. სიმღერის ჰანგია“ [გრიშაშვილი 1997].

დუბეთი // **დუბაითი** „ლიტერატურათმცოდნეობის ცნებებში“ ასეა განმარტებული – სპარსული 4-ტაეპიანი სალექსო ფორმა, რომელიც ღრმა განცდას გამოხატავს... [ჭილაია 1984].

დუბეთი სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **دوبیتی** [dobeitī] – დუბეთი (**دو** [do] – ორი, *არაბ.სპარს.* **بیت** [bayt // beyt] – ბეთი).

დუგაი

დუგაი – „მუსიკის კილო ან ჰანგის სახელი“ [გრიშაშვილი 1997].

ამ სიტყვას არ იცნობს სხვა ქართული ლექსიკონი.

დუგაი მომდინარეობს ასეთივე შინაარსის მქონე შემდეგი რთული სპარსული სიტყვიდან – **دوگاه** [dogâh]. მისი მნიშვნელობაა – ირანული კლასიკური მუსიკის სახელწოდება...[რუბინჩიკი 1983].

რთული სიტყვის პირველი კომპონენტი **او [do]** – ორი, მეორე – **აღ [gâh]** – 1. დრო; 2. ადგილი *მეორე კომპონენტი რთული სიტყვებისა, მაგ.,* **اخاب [xâbgâh]** – საძილე ადგილი (ოთახი) (**اخاب [xâb]** – ძილი, **اღ [gâh]** – ადგილი).

اوغ [dogâh]-ი სიტყვასიტყვით ნიშნავს – ორადგილიანს (ორი ტონალობის მქონე მელოდიას).

დუდასთა

დუდასთა – „რანდაა ერთგვარი ორი კაცის სახმარებელი“ [გრიშაშვილი 1997].

დუდასთა შემდეგი სპარსული კომპოზიცია – **اوستا [do-დასთე]** – ორ სახელურიანი (**او [do]** – ორი, **استا [daste]** – სახელური).

დუნბარჩა

დუნბარჩა – „ყელსაბამი ორწყებად“ [გრიშაშვილი 1997].

დუნბარჩა უნდა მომდინარეობდეს შემდეგი სპარსული რთული სიტყვიდან – **اوعمبرچه [doambarča]** – ორი ამბარჩა.

რთული სიტყვა ასე დაიშლება: *სპარს.* **او [du]**-ორი, *არაბ.* **عبر [ambar]** (*გამოითქმის* ‘ambar) – ამბრი და *სპარს.* **چه [ča // çe]** – კნინობითობის მანარმოებელი სუფიქსი. სიტყვასიტყვით: **ორი ამბარჩა** ანუ „**ყელსაბამი ორწყებად**“, როგორც ეს ი. გრიშაშვილსა აქვს განმარტებული.

აღვნიშნავთ, რომ ასეთი ლექსიკური ერთეული ჩვენ ხელთ არსებულ სპარსულ ლექსიკონებში ვერ დავადასტურეთ (იხ. ამბარჩა).

დუსარი

დუსარი – „ორწვეტიანი ამოსათხრელი იარაღი“ (გრიშაშვილი 1997).

დუსარი სპარსული თხზული სიტყვაა – **اوسر [dosar]** – ორთავიანი, ორი დაბოლოების მქონე. სპარსული ლექსიკონების მიხედვით ასეთი შეიძლება იყოს სხვადასხვა სამუშაო იარაღი: ქანჩი, ხერხი, ნაჯახი და სხვ. [დევჰოდა 1372].

თხზული სიტყვის პირველი ნევრია **او [do]** – ორი, მეორე – **س [sar]** – თავი.

დავინროებული სემანტიკით **დუსარი** იგივეა, რაც სპარსული **او س [dosar]**.

დუქანდარი

დუქანდარი – „მედუქნე, დუქნის პატრონ-ბატონი...“ [გრიშაშვილი 1997].

დუქანდარი სპარსულ ნიადაგზე წარმოშობილი შემდეგი კომპოზიცია – **دكان [dūkândâr // dokândâr]** მნიშვნელობით – მედუქნე, რომელიც შედგება ორი ელემენტისგან – *არაბ. სპარს. دكان [dokân]* – დუქანი და *სპარს. ادا [dâr]* – *داشن [dâštan]* – „ქონა“, „ყოლა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე.

დუშმანი

დუშმანი – „მტერი“ [გრიშაშვილი 1997].

ანალოგიური განმარტებით არის ეს სიტყვა შეტანილი სხვა ქართულ ლექსიკონებშიც.

დუშმანი ასეთივე შინაარსის მქონე სპარსული ლექსიკური ერთეულია – *داشمن // دشمنان [došman // došmân]*.

3 9

ვარდფანჯი

ვარდფანჯი „ყვავილოვანი ჩუქურთმა, ხეზე ან ნაქსოვზე; საკუთრივ: ხუთი ვარდი „ [გრიშაშვილი 1997].

ეს სიტყვა უცნობია სხვა ქართული ლექსიკონებისთვის.

როგორც ი. გრიშაშვილი განმარტავს, **ვარდფანჯი** ნიშნავს – **ხუთ ვარდს**.

ვარდფანჯი შემდეგი რთული სპარსული სიტყვაა – **اردبانگ [vardpanğ]** მნიშვნელობით – ხუთი ვარდი. (**ارد [vard]** – ვარდი და **بانگ [panğ]** – ხუთი).

აღვნიშნავთ, რომ ჩვენთვის ხელმისაწვდომ სპარსულ ლექსიკონებში ასეთი კომპოზიტი ვერ დავადასტურეთ.

ვახში

ვახში „1. ვალი და ვახში. ცალკე არ ამბობენ. ამ ორ სიტყვას გამძაფრებისათვის ხმარობენ. 2. სარგებლის სარგებელი. 3. დიდი ვალი“ [გრიშაშვილი 1997].

ვახში – სესხის მეტად დიდი სარგებელი ან სარგებლის სარგებელი [ქეგლ 1986].

მ. ანდრონიკაშვილის გამოკვლევით „ვახში წარმოადგენს ზუსტ გადმოცემას ფალაური **vaxš** – ისისა“ [ანდრონიკაშვილი 1966:319].

ვერანა

ვერანა – „ოხერი, ტიალი“ [გრიშაშვილი 1997].

ვერანა – 1. აოხრებული, გაპარტახებული; უპატრონო, მოუვლელი [ქეგლ 1986].

ანალოგიური მნიშვნელობის მქონე სიტყვა სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **ویرانه** [vīrāna/e/].

ზ

ზარაფხანა

ზარაფხანა – „საფლურე. ფულის დასახურდავებელი ადგილი ან Монетный двор“ [გრიშაშვილი 1997].

ზარაფხანა – [არაბ.-სპ.] 1. სახლი, სადაც ზარაფი ფულს ახურდავებდა და სესხად აძლევდა. 2. სახლი, სადაც ფულს ჭრიდნენ. მითითებულია, რომ მომდინარეობს არაბული ენიდან [ქეგლ 1986].

ზარაფხანა მომდინარეობს შემდეგი არაბულ-სპარსული კომპოზიტიდან – **صرافخانه** [sarrafxāna/e/] მნიშვნელობით – გასაცვლელი სახლი (ფულის) [რუბინჩიკი 1983].

კომპოზიციის პირველი შემადგენელი ელემენტია არაბ.
სპარს. صرف [sarrâf] – 1. ზარაფი, მეკერმე [ზარანოვი 1957;
რუბინჩიკი 1983], მეორე – خان [xâna/e/] – სახლი.

ფონეტიკური კუთხით, თავკიდური **ზ** მიღებულია ს-ს
გამჟღერების შედეგად. მოცემული კომპოზიტი სპარსული
წარმოშობისაა.

ზარბაბი

ზარბაბი – „ძვირფასად ნაქსოვი აბრეშუმი, ოქრომკე-
დით ნაკერი, ოქროსფერი, ძვირფასი ფარჩეული. ... „ზედ რა
ეხურა ზარ-ზარბაბი“ (ხალხ., საიათნოვა, აკოფოვი). 2.
ძვირფასი ფარჩეული, ოქრო-ქსოვილი“ [გრიშაშვილი 1997].

ზარბაბ-ი – [სპ.] (საბ.) აბრეშუმის ძვირფასი ქსოვილი,
ოქრომკედით ნაკერი [ქ ე გ ლ 1986].

ზარბაბ-ი მომდინარეობს ანალოგიური მნიშვნელობის
მქონე სპარსული სიტყვიდან – زربافی [zarbâfi] – ოქროს
ძაფით ნაქსოვი ქსოვილი [რუბინჩიკი 1983].

ამ სიტყვის პირველი შემადგენელი ელემენტია ز [zar] –
ოქრო, მეორე – باف [bâf – بافتان [bâftan] – „ქსოვა“ ზმნის ანმყო
დროის ფუძე. სიტყვასიტყვით – „ოქრონაქსოვი“.

პროგრესული ასიმილაციის (ფ/ზ) შედეგად زربافی
[zarbâfi]-დან მიღებულია **ზარბაბი**.

ზარი

ზარი – „ოქრომკედი“ [გრიშაშვილი 1997].

ზარი სპარსული ლექსემაა – ز [zar]. მისი მნიშვნელო-
ბებია: ოქრო და მოხუცი.

ქართულში ეს სიტყვა დავინროებული სემანტიკით
შემოსულა.

ზარიშკი

ზარიშკი – (ანუ **ზირიშკი**) „სანელებელი მცენარეა, მჟა-
ვე მარცვალი, გამხმარი მოცვის მსგავსი“ [გრიშაშვილი
1997].

სპარსულ ენაში არის ლექსემა **زهرش** [zerešk] შემდეგი მნიშვნელობით – კონახური, საიდანაც მომდინარე ჩანს **ზარიშკი**.

ზარფუში

ზარფუში – „სარქველი, ხუფი; არყის ქვაბის სახურავი“ [გრიშაშვილი 1997].

ზარფუში – [სპ.] მაღალი თავსახურავი, სარქველი, ხუფი (ჩვეულებრივ სპილენძის ქვაბისა). *საარყე ქვაბისა* [ქ ე გ ლ 1986].

ზარფუში მომდინარეა შემდეგი სპარსული თხზული სიტყვიდან – **سارپوش** [sarpūš]. მისი მნიშვნელობებია: 1. სახურავი; სარქველი; 2. გადასაფარებელი, დაფარული, საიდუმლო [რუბინჩიკი 1983].

კომპოზიტი შედგება ორი ნევრისგან: **سر** [sar] – თავი და **پوش** [pūš] – **پوشیدان** [pūšīdan] – „ჩაცმა“; „დახურვა“; „დამალვა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე. სიტყვასიტყვით – თავსახურავი. თავკიდური **ზ** მიღებულია **ს**-ს გამჟღერების შედეგად.

სპარსული პოლისემანტი **سارپوش** [sarpūš] ქართულში მონოსემანტ – **ზარფუშად** (არყის ქვაბის თავსახური) გადმოსულა.

ზაჰრუმალა

ზაჰრუმალა – „ზაჰრი“ სპარსულად შხამს ნიშნავს და „მარ“ გველს“ [გრიშაშვილი 1997].

ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში ეს სიტყვა გვხვდება შემდეგი ფორმებით: **ზახრუმა, ზახრუმალ, ზახრუმალა** და განმარტებულია ასე – [სპ.] შორისდებული. არგადარჩენა! სიკვდილი (ითქმის წყევლად...) [ქ ე გ ლ 1986].

ზაჰრუმალა მომდინარეობს სპარსული მსაზღვრელ-მსაზღვრულიდან **زهرمار** [zahremâr] მნიშვნელობით – სისაძაგლე. (**زهر** [zahr] – შხამი, **مار** [mâr] – გველი).

ფონეტიკური პროცესი ასეთი ჩანს: **ზაჰრუმარ** → **ზაჰრუმალ** → **ზაჰრუმალა**.

„ქალაქურ ლექსიკონში“ ცალკეა მოცემული **ზაჰრუ-მალა**-ს შემდეგი ფონეტიკური ვარიანტები: **ზაჰრუმარი** და **ზახრუმანი**.

ზაჰრუმალას ქართულში შორისდებულის სახე მიუღია.

ზილფი

ზილფი – „ქალთა თმა: კავი, დალალი. 2. თმის კავი, ნაწნავი, მანაკი“ [გრიშაშვილი 1997].

ზილფი, ანალოგიური მნიშვნელობით, როგორც სპარსულიდან შემოსული სიტყვა, ცნობილია სხვა ქართული ლექსიკონებისთვისაც. სპარსულად იგი იწერება და იკითხება ასე – **زلف** [zolf]. მისი მნიშვნელობაა – თმის ხვეული; კულული.

ზილფუში

ზილფუში – „ცხენის გავაზე გადასაფარებელი“ [გრიშაშვილი 1997].

დ. ჩუბინაშვილი ასე განმარტავს ამ სიტყვას: **ზილფუში** – ორთეჟი, ქეჯიმი. მითითებულია მისი სპარსული წარმომავლობა [ჩუბინაშვილი 1985].

მართლაც, **ზილფუში** ქართულში სპარსულიდან შემოსული შემდეგი თხზული სიტყვა ჩანს – **زیرپوش** [zīrpūš], რომლის მნიშვნელობაა – საცვალი [მოინი 1382].

ეს ლექსემა შედგება ორი კომპონენტისგან – **زیر** [zīr] – ქვედა, ქვეშ და **پوش** [pūš – پوشیدن] [pūšīdan] – ჩაცმა, დახურვა ზმნის ანმყო დროის ფუძე.

ჩვენთვის საინტერესო ლექსიკური ერთეული ქართულში კონკრეტული შინაარსით (ცხენის გადასაფარებელი) დატვირთულა.

ზიმზიმი

ზიმზიმი – „რყევა, ლელვა, ბევრი ხალხი რომ იქნება. იხ. „ათას ერთი ღამე“ (რუსული, ტ. VII, გვ. 736). ეს ლამაზი სიტყვა ქალაქურია და პირველად მე ვინმარე, მერე ყველამ იხმარა ლექსებში“ [გრიშაშვილი 1997].

ზიმზიმი – ჩოჩქოლი, ჟრიამული, ზრიალი [ქ ე გ ლ 1966].

სპარსულ ენაში არის ლექსემა **همزه [zamzama/e/]**, რომლის მნიშვნელობებია: ხმადაბალი სიმღერა; ჰანგი, 2. ბუტ-ბუტი, 3. ჟღერტული; 4. შრიალი, 5. ხმაური, შფოთი [რუბინჩიკი 1983].

აშკარაა, რომ ქართული **ზიმზიმი** მოდის სპარსული ლექსიკური ერთეულიდან — **همزه [zamzama/e/]**.

ზინდანი

ზინდანი – „1. **ზინდანი** – ტაჯიკისტანში საპყრობილეს ნიშნავს. 2. გრდემლი, ილეკროს გასაჭედი, ძირს დასადები, მჭედელთ სახმარი. „იკურთხოს თქვენი მარჯვენა, ვინც კვერსა სცემდეს **ზინდანსა**, ვინც შრომით არჩენს ცოლ-შვილსა, პურსა სჭამს შრომით ნმინდასა“. (ი. დავით., სახელგ., 1927., ვ. ხუროდის რედ., გვ. 131)“ [გრიშაშვილი 1997].

ზინდანი – პატარა გრდემლი. 2. ოქრომჭედლის პატარა კვერი [ქ ე გ ლ 1986].

„ქალაქური ლექსიკონის“ მიხედვით **ზინდანი** „ტაჯიკისტანში“ ანუ ტაჯიკეთში ნიშნავს – საპყრობილეს. დავუმატებდით, რომ **ზინდანი** არა მხოლოდ ტაჯიკეთში, არამედ მთელ სპარსულენოვან სამყაროში ნიშნავს საპყრობილეს, რადგან ის არის ანალოგიური შინაარსის მქონე სპარსული (სპარსულ-ტაჯიკური) ლექსიკური ერთეული – **زندان [zendân]**.

რაც შეეხება მის მეორე განმარტებას – **გრდემლი**, ამ შემთხვევაში სხვა სპარსულ ლექსემასთან გვაქვს საქმე, ეს არის – **سندان [sandân]** – გრდემლი.

როგორც ჩანს, ქართულ ენაში სპარსულიდან შემოსულა ორი სხვადასხვა ლექსემა – **زندان [zendân]** – საპყრობილე და – **سندان [sandân]** – გრდემლი.

ზირანდაზი

ზირანდაზი – „1. ერთგვარი ხალიჩაა: ფეხქვეშ დასაგები. 2. ძირს გასაშლელი, ქვეშსაფენი; პატარა ორხოვა“ [გრიშაშვილი 1997].

ზირანდაზი სპარსული თხზული სიტყვაა – **زیر انداز** [zīrândâz]. მისი მნიშვნელობებია: საფენი; ხალიჩა; 2. ტილოს ნაჭერი, ხალიჩაზე ან მის ქვეშ დასაფენი; 3. ლეიბი [რუბინჩიკი 1983].

კომპოზიტის შემადგენელი ელემენტებია: **زیر** [zīr] – ძირი, ქვედა, ქვემო(თ) და **انداز** [andâz] – **انداختن** [andâxtan] – „დაგდება“, „გადაგდება“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე.

ქართული **ზირანდაზი** მომდინარეა სპარსული ლექსიკური ერთეულიდან – **زیر انداز** [zīrândâz].

ზურნა

ზურნა – 1. არაბულად **სურნა** ნიშნავს იერიქონის საყვირს... ჩვენში **ზურნა** ეწოდება მთელ დასს; **ზურნა** ჩამოჰგავს კლარნეტს, გამოჭრილია ლერწმისაგან, იხმარებოდა ბრძოლის დროსაც და ლითონისაგან კეთდებოდა... მითითებულია, რომ არის არაბული სიტყვა [გრიშაშვილი 1997].

საბას განმარტებით „**ზურნა** სხვათა ენაა, ქართულად სტვირი ჰქვია“ [ორბელიანი 1991].

ზურნა – [სპ.] აღმოსავლური ჩასაბერი საკრავი ერთგვარი – ეტყვიან ვისმე თავმომაბეზრებელი ტირილის, ყვირილის და მისთ. შემთხვევაში [ქ ე გ ლ 1986].

სპარსულ ენაში **ზურნა** – **زورن** [zūrñâ] არის შემდეგი ფონეტიკური ვარიანტებით: **زرن** [zornâ, **سرن** [sornâ] და **سرن** [sornây]. მისი მნიშვნელობებია: სტვირი; სალამური.

ქართული სმენისთვის თავმომაბეზრებელი ხმის გამო **ზურნას** ქართულში უარყოფითი ემოციის გამომხატველი შორისდებულის სახე მიუღია.

ت, ط, ث

თალარი

თალარი – 1. ვაზის საჩრდილობელი ფანჩატური...
2. ფანჩატური; 3. საჩრდილობელი... [გრიშაშვილი 1997].

თალარ-ი – ვაზის ხეივანი. 2. იგივეა, რაც ფანჩატური
[ქეგელი 1986].

სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული – **تالار** [tâlâr]. მისი მნიშვნელობებია: ოთხ ან მეტ ბოძზე შემდგარი სახლი. დიდი ოთახი, საიდანაც სხვა ოთახებში არის გასასვლელი; მისაღები; სხდომათა დარბაზი [რუბინჩიკი 1983].

ქართული **თალარი**, იდენტური ფორმით და გარკვეული სემანტიკური ცვლილებით, იგივე ჩანს, რაც სპარსული – **تالار** [tâlâr].

თალაფქარი

თალაფქარი – „მეველეფავი“ [გრიშაშვილი 1997].

თალაფქარი მომდინარე უნდა იყოს სპარსული რთული სიტყვიდან – **تالابكار** [talabkâr], რომლის მნიშვნელობებია: – 1. კრედიტორი; 2. მთხოვნელი; მსურველი; მძებნელი [რუბინჩიკი 1983].

თხზული სიტყვის პირველი წევრია **تالاب** [talab] – მოთხოვნა, მეორე – **كار** [kâr] – ხელობა-პროფესიის მანარმოებელი სუფიქსი.

თალაფქარ-ში, რეგრესული ასიმილაციით, (თ-ს გავლენით), **ბ-მ** მოგვცაფ.

თამბალი

თამბალი – „დონდლო, ზანტი, დუნდულა“ [გრიშაშვილი 1997].

ანალოგიური შინაარსობრივი დატვირთვით სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული **تنبال** [tanbal] (*გამოითქმის* – tambal).

თამაჰქრობა

თამაჰქრობა – „თვალხარბობა“ [გრიშაშვილი 1997].

თამაჰქრობა მომდინარეობს შემდეგი სპარსული სუფიქსიანი სახელისგან – طعمكار [tama'kâr] მნიშვნელობით: ხარბი, გაუმაძღარი... [რუბინჩიკი 1983]. (არაბ. طعم [tamaʿ] – სიხარბე, სპარს. کار [kâr] – ხელობა-პროფესიის აღმნიშვნელი სუფიქსი).

თამუზად

თამუზად – „სუფთად“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეულ تميز [tamīz], რომლის მნიშვნელობებია: 1. სუფთა; 2. სასიამოვნო, აკურატული [რუბინჩიკი 1983], საიდანაც მიღებული ჩანს

თამუზად.

აშკარაა, რომ ქალაქურ მეტყველებაში სპარსულიდან შემოსული ყოფილა სახელი تميز [tamīz] (სუფთა). სხვა შემთხვევაში ქართულში არ გაჩნდებოდა მისგან წარმოებული ვითარების გარემოება – თამუზად.

თარაზო

თარაზო – „ვატერპაზ“ [გრიშაშვილი 1997].

თარაზო – ხელსაწყო, რომლითაც ამონებენ ხაზის ჰორიზონტალურ მდგომარეობას სიბრტყეზე. იყენებენ მშენებლობაში, სადურგლო საქმეში [ქ ე გ ლ 1986].

თარაზო იგივეა, რაც სპარსული ლექსემა ترازو [tarâzū // tarâzo], რომლის მნიშვნელობებია: 1. თარაზო; 2. დონე; 3. კატეგორია [რუბინჩიკი 1983].

თარი

თარი – „საკრავია სიმებიანი; თარზე გაჭიმულია ლითონის სიმები, რაოდენობით ხუთიდან თორმეტამდე (ამჟამად მიღებულია 12-13)“... [გრიშაშვილი 1997].

თარი – [სპ.] აღმოსავლური სიმებიანი საკრავი ერთგვარი [ქ ე გ ლ 1986].

ქართული თარი, როგორც ანალოგიური სემანტიკური დატვირთვის მქონე ტერმინი, სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – تار [târ].

თარსი

თარსი – „თარსი საქმე! თარსი კაცი! საქმის ამნენ-დამნენი. ამბობენ კიდევ: **თარსად** რად გიჭირავსო, ე.ი. უკულმა“ [გრიშაშვილი 1997].

თარსი (ნავსი) – (საუბ.) ვისი, რისი დანახვა ან ვისთანაც შეხვედრა თუ საქმის დაჭერა თითქოს ცუდის, ავის მომასწავებელი იყოს...[ქ ე გ ლ 1986].

სპარსულ ენაში არის ლექსემა – **تارس** [tars], მისი მნიშვნელობაა – შიში (**თარს**-იდან მიღებულია **ზმნა ترسیدن** [tarsidan] – შეშინება).

ფონეტიკურად იდენტური ქართული და სპარსული ლექსიკური ერთეულები სემანტიკურადაც ახლოს ჩანს ერთმანეთთან.

თასქაბაბი

თასქაბაბი – „ფითის მსგავსი საჭმელი (მხოლოდ სპილენძის თას-ქვაბში შეზავებული)“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის კომპოზიტი **تاس کباب** [tâskabâb] შემდეგი მნიშვნელობით – ხორცის, ხახვისა და კარტოფილისგან დამზადებული რაგუს მსგავსი კერძი; რაგუ; შემწვარი ხორცი [რუბინჩიკი 1983].

კომპოზიტის პირველი ნევრია **تاس** [tâs] – ტაშტი (ზოგადად), მეორე – **کباب** [kabâb] – მწვადი.

თასქაბაბი როგორც სემანტიკურად, ისე ფონეტიკურად ანალოგიურია სპარსული რთულფუძიანი სიტყვისა – **تاس کباب** [tâskabâb].

თილი

თილი – „სპიცი, „გრანიტის საჭრელი იარაღი“ (დ, თომაშვილი, „საბჭ. მწერ.“ 1933 წ., გვ. 30“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის სიტყვა – **تغ** [tîy], რომლის მნიშვნელობებია: 1. მახვილი; 2. საპარსი; 3. ეკალი; 4. სხივი; წვერი (მთის)...[რუბინჩიკი 1983].

თილ-ი სპარსულიდან მომდინარე პოლისემანტი ლექსიკური ერთეული ჩანს, რომელიც მონოსემანტად დამკვიდრებულია ქალაქურ მეტყველებაში.

თორბა

თორბა – „სპარს. ტომარა – თოფრა, რომლითაც ქერს აჭმევენ ვირს, ცხენს და სხვ. ანდაზა: ვირის **თორბა** სტამბოლს წაიღეს, ატარეს, ატარეს და ისევ ვირის **თორბად** მოიტანესო“ [გრიშაშვილი 1997].

სალიტერატურო ქართულში გვაქვს **თორბას** ფონეტიკურად სახეცვლილი ფორმა **თოფრა** (კნინობითი ფორმით – **თოფრაკი**) მნიშვნელობით – პატარა ტომარა [ქ ე გ ლ 1986].

ანალოგიური სემანტიკური დატვირთვით სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული – **تبره** [tobra/e] // **توبره** [tūbra/e/], საიდანაც მეტათეზისით (**თობრა** → **თორბა**) უნდა მოდიოდეს ქართული **თორბა**.

თოფხანა

თოფხანა – „საჯაბადრო, ჯაბახანა. თოფი სპარსულად ზარბაზანს ნიშნავს“ [გრიშაშვილი 1997].

თოფხანა [თურქ.-სპ.] (ძვ.) – იგივეა, რაც არსენალი [ქ ე გ ლ 1986].

თოფხანა თურქულ-სპარსული კომპოზიცია – **توپخانه** [tūpxâna/e/]. მისი მნიშვნელობაა – არტილერია, სხვადასხვა კალიბრის ცეცხლსასროლი იარაღის სახლი. *თურქ.* **top** *სპარს.* **توپ** [tūp] – ზარბაზანი, ქვემეხი, იარაღი, *სპარს.* **خانه** [xâna/e] – სახლი.

სიტყვასიტყვით – ზარბაზნის (იარაღის) სახლი.

აღნიშნული სპარსული ლექსემა უცვლელად შემოსულა ქართულში.

თუნგი

თუნგი – „სპილენძის დოქი. ჭურჭელი“ [გრიშაშვილი 199].

მეტი სიზუსტით არის განმარტებული ეს სიტყვა ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში: **თუნგი** – [სპ.] 1. სპილენძის ვინროყელიანი ჭურჭელი. *წყლის თ.* 2. ძველებური ღვინის საწყაო, უდრის ორ ხელადას (4 1/2 ლიტრს); ამ რაოდენობის სითხე. *ორი თ. ღვინო* [ქ ე გ ლ 1986].

თუნგი სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **تنگ** [tong]. მისი მნიშვნელობაა – გრაფინი, სურა, თიხის წვრილ-ყელა დოქი.

როგორც ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონიდან ჩანს, ქართულ ენაში ჩვენთვის საინტერესო ლექსიკური ერთეულის სემანტიკური ველი გაფართოებულა.

თურინჯი

„ქალაქურ ლექსიკონში“ ეს სიტყვა განმარტებული არ არის. მისი მნიშვნელობის დასადგენად მითითებულია მხოლოდ საბას „მოგზაურობა“ [გრიშაშვილი 1997].

თურინჯი – 1. ციტრუსოვანი მცენარე ერთგვარი; ის-ხამს მომწვანო ნაყოფს (უცხოური სინონ. გრეიპფურტი). 2. ამ ხის ნაყოფი [ქ ე გ ლ 1986].

თურინჯი სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **ترنج** [toranj], სადაც მას ორი შინაარსობრივი დატვირთვა გააჩნია – 1. *ბოტ.* ციტრონი (ციტრუს მედიცა); 2. სახელწოდება მოხატულობისა (*ბალიჩის და სხვ.*) [რუბინჩიკი 1983].

თუშმალი

თუშმალი – „სურსათის მიმცემი, მოხელე, კომისიონერი“ [გრიშაშვილი 1997].

თუშმალი – ჟაუში, ჩაუში, ხელ-ჯოხიანი, привратник; ან მოხელე, რომელიც პირველად საჭმელებს გასინჯავდა და მასუკან მეფეს მიართმევდა. მითითებულია, რომ სპარსული სიტყვაა [რუბინაშვილი 1984].

სპარსულ ენაში არის მონღოლური წარმოშობის ლექსემა – **توشمال** [tūšmāl], რომლის შინაარსობრივი დატვირთვაა – სუფრის მსახური (მეფის კარზე), მსახურთუხუცესი [გაფაროვი 1976; ფათემე ელაყე 1375].

ი ც

იშკილბაზი

იშკილბაზი – ოინბაზი, მატყუარა... [გრიშაშვილი 1997].

იშკილბაზი არის სპარსული თხზული სიტყვა. მისი პირველი ელემენტია არაბ.*სპარს.* اشکل [iškil] და [eškel // aškāl] – ცბიერება, მოტყუება [არაბ. სპარს. ლექსიკონი 1375; რუბინჩიკი 1983], ხოლო მეორე სპარს. باز [bâz] – باخت [bâxtan] – 1. „თამაში“; 2. „ნაგება“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე. თუმცა, ასეთი კომპოზიტი ჩვენ ხელთ არსებულ სპარსულ ლექსიკონებში ვერ დავადასტურეთ.

კ კ

კალამგირი

ეს სიტყვა „ქალაქურ ლექსიკონში“ განმარტებული არ არის.

კალამგირი სპარსული რთული სიტყვაა – قلم گير [qalamgîr]. მისი პირველი კომპონენტია قلم [qalam] – კალამი, მეორე – گير [gîr – گرفتان [gereftan] – ალება, დაჭერა ზმნის ანმყო დროის ფუძე.

ფონეტიკური კუთხით, ყრუ ყ გადავიდა მკვეთრ კ-თანხმოვანში, რაც სპარსულიდან შემოსულ სიტყვებში გამოინაკლისია.

აღვნიშნავთ, რომ ასეთი რთული სიტყვა ჩვენს ხელთ არსებულ სპარსულ ლექსიკონებში ვერ დავადასტურეთ.

კისადარი

კისადარი – „1. ორი მოვაჭრე ერთ დუქანში შეკედლებული. დუქნის ქირის მოზიარე. 2. მონახევრე. ერთ დუქანში რომ ორი ხელოსანი იმუშავებს, ერთს ჰქვია **კისადარი** (შევრდომილ ხელოსანს ჰქვია **კისადარი**)“ [გრიშაშვილი 1997].

კისადარი შემდეგი სპარსული რთული სიტყვაა – **كيسه دار** [kīsādār // kīsēdār] მნიშვნელობით – ის, ვისაც ქისა აქვს (ფული და სხვა) მათზე ამბობენ, რომლებიც სიიაფის დროს იყიდებიან რამეს და სიძვირის დროს გაყიდიან [მოინი 1382].

რთული სიტყვის პირველი ელემენტია *არაბ. სპარს. كيسه* [kīsa/e/] – ქისა, მეორე – *داشتن* [dāštan] – „ქონა“, „ყოლა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე *دار* [dār].

كيسه دار [kīsādār // kīsēdār]-ი გარკვეული სემანტიკური და ფონეტიკური ცვლილებით (**ქისადარ**→**კისადარ**) შემოსულა ქალაქურ მეტყველებაში.

კონდახსაზი

კონდახსაზი – „თოფ-იარაღის ხელოსანი“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის თურქულიდან (**Kundak**) შესული სიტყვა **قنداق** [kondâq] – კონდახი, რომელთანაც **ساختن** [sâxtan] – დამზადება, შენება ზმნის ანმყო დროის ფუძის – **ساز** [sâz] შერწყმით მიღებულია კომპოზიტი **قنداق ساز** [qondâqsâz] – იარაღის მწარმოებელი.

კონდახსაზ-ის სახით სპარსულ ნიადაგზე წარმოშობილ თურქულ-სპარსულ ჰიბრიდულ ლექსიკურ ერთეულთან გვაქვს საქმე.

ს ლ

ლილიფარა

ლილიფარა – მზესუმზირა... [გრიშაშვილი 1997].

ლილიფარა – იგივეა, რაც მზესუმზირა [ქ ე გ ლ 1986].

საბას მიხედვით – **ლილიფარი** სხვათა ენაა, ქართულად ნინოფი ჰქვიან [ორბელიანი 1991].

დ. ჩუბინაშვილის ქართულ-რუსულ ლექსიკონში ეს სიტყვა განმარტებულია ასე: **ლილიფარა** – ს. მცენ. ნინოფი, მზეს უჭვრიტე, подсолнечник, кувшинчики.

ამავე ლექსიკონში მოცემულია ტერმინი – **ლილუფარა** განმარტებით: ს. მცენ. წყლის ფათალო, лапуха, водяной лапушник [ჩუბინაშვილი 1984].

„სამკურნალო წიგნი კარაბადინში“ ეს ტერმინი მოცემულია შემდეგი ფორმებით: **ლელოფარი, ლულუფარი, ლილიფარი** [ფანასკერტელი 1978], ხოლო „იადიგარ დაუდში“ ერთი ფორმით – **ლულუფარი** [ბაგრატიონი 1985].

ქართულში არის ხატოვანი თქმა – **ლილიფარობა** მნიშვნელობით: პირფერობა, პირმოთნეობა, ორგულობა [სახოკია 1979].

თ. სახოკიასვე განმარტებით **ლილიფარა** იგივე მზესუმზირაა... სიტყვა ლილიფარობა ანუ ლილიფარას მსგავსად მოქცევა სურათხატოვნად ნიშნავს: ვისიმე პირში ყურებას, განიადაგებულსა და მოჩვენებითს ცდას ვინმესი – იმლიქვნელოს, იპირმოთნეოს, იორგულოს [სახოკია 1979].

ლილიფარა, გარკვეული სემანტიკური და ფონეტიკური ცვლილებით, იგივე ჩანს, რაც სპარსულ ენაში არსებული ტერმინი – نیلوفر [nilüpar] // نیلوفر [nilüfar], რომლის მნიშვნელობაა – ლოტოსი; წყლის ლილია.

ფონეტიკური პროცესი ასეთი იქნებოდა: **ნილუფარ** → **ლილუფარ** → **ლილუფარა**.

ლოთი-ფოთი

ლოთი-ფოთი – „დარდიმანდი, ხელგაშლილობის მოყვარე. „ესენინის პოეტური ხმის ღრმად ლირიკული და ამავე დროს **ლოთიფოთური** ტემბრი შეხამებული იყო იდეოლოგიის ფრიად ჩამორჩენილ ელემენტებთან“ (ნ. ბუხარინი, „მნათ“. 1934 წ., 9, გვ. 169) [გრიშაშვილი 1997].

ლოთი-ფოთი – (საუბ.) ლოთი; ქეიფის მოყვარული. ლ.-ფ. ბიჭები [ქეგლ 1986].

სპარსულ ენაში არის შედგენილი სიტყვა لوت و پوت [lüt o püt]. მისი მნიშვნელობებია: 1. შიშველი; 2. ხულიგანი [რუბინჩიკი 1983].

ეს სიტყვა შედგება სამი ელემენტისგან: პირველი – لوت [lüt] – 1. შიშველი; 2. ხულიგანი (იხ. ლოთიანად); მეორე – و

[va] – კავშ. და და მესამე – **پۇت** [püt], რომელიც პირველი კომპონენტის გაორმაგებულ და ფონეტიკურად სახეცვლილ ფორმას წარმოადგენს.

ქართულში **ლოთი-ფოთის** პარალერულად გვაქვს მისი ფონეტიკურად სახეცვლილი ფორმა **ლოთი-შფოთი**.

ლოთიანად

ლოთიანად – დარდიმანდულად. ასეთ სიტყვებს თვით ნ. ნიკოლაძეც ხმარობს; „...სპეკულაციის წყალობით ქვეყნისათვის საჭირო იარაღი, ვაჭრობა ანგარიშის ხასიათს ჰკარგავს და **ლოთიან** თამაშად ხდება (“მომბე“, 1894 წ. XII, გვ. 134). „ლოთიანად, მითხარი, რა დაგიჯდა?“ (გ. ბაშინ., „ახირებული მასპინძელი“, „სახ. საქმე“, 1920 1009, 19 დეკ.)... სიტყვის მასალა-ა: რაინდულად! ვაჟკაცურად! [გრიშაშვილი 1997].

ლოთიან-ი (ვულგ.) შნოიანი, ლაზათიანი; ვაჟკაცური (ძველი თბილისის მოქალაქეების მეტყველებაში). **ლოთიანად**, ვაჟკაცურად. 2. ჩართული სიტყვა: აბა! მიდი ერთი! ვაჟკაცურად [ქე გ ლ 1986].

არაბულსა და სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული **لوطي** [lūtī] მისი მნიშვნელობებია: 1. სოდომისტი; 2. გაიძვერა; 3. მოქეიფე; კეთილშობილი [ბარანოვი 1965; რუბინჩიკი 1983].

სპარსულ ენაში არსებითი სახელიდან **لوطي** [lūtī] ნაწარმოებია ზმნიზედა – **لوطيانه** [lūtīāne] მნიშვნელობით – კეთილსინდისიერად, კეთილშობილად.

ქართული **ლოთიანად** მომდინარე ჩანს სპარსული სიტყვიდან **لوطيانه** [lūtīāna/e/] შემდეგი ფონეტიკური ტრანსფორმაციით: **ლუთიანე** -> **ლოთიანე** -> **ლოთიანა** -> **ლოთიანად**.

„ქალაქურ ლექსიკონში“ აგრეთვე ცალკე ლექსიკურ ერთეულად არის შეტანილი – **ლოთიანი** შემდეგი სემანტიკური დატვირთვით – ჯიგრიანი, ძარღვიანი.

ლოტობაზი

ლოტობაზი – „ლოტოს მოყვარული, ლოტოს მოაზარტე“ [გრიშაშვილი 1997].

ლოტობაზი სპარსულ ნიადაგზე წარმოშობილი კომპოზიტია. მისი პირველი კომპონენტია იტალური წარმომავლობის სიტყვა **lotto** – სათამაშო, რომელიც შედგება ციფრებიანი მუყაოს ბარათებისა და კოჭებისაგან [ჭაბაშვილი 1989], ხოლო მეორე – *სპარს.* **باختن** – [**bâxtan**] – „თამაში“; „ნაგება“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე – **باز** [**bâz**].

აღნიშნული ტერმინი ქართულში შემოსულია მეთვრამეტე საუკუნის მერე, რუსულ-ევროპული გზით.

აღვნიშნავთ, რომ თანამედროვე სპარსულში **ლოტოს** აღმნიშვნელად იხმარება ინგლისური ტერმინი [**bingo**], შესაბამისად, **ლოტობაზის** ნაცვლად – **بینگو بازی** [**bingobâzi**] [ვოსკანიანი 1986].

ლულაქაბაბი

ლულაქაბაბი – „საკუთრივ ნიშნავს შამფურის მწვადს...“ [გრიშაშვილი 1997].

ლულაქაბაბი [სპ.-არაბ.] – აღმოსავლური საჭმელი – დაკეპილი ხორცი, შამფურზე შემწვარი და ლავაშში გახვეული [ქ ე გ ლ 1986].

ლულაქაბაბი შედგენილი სპარსული სიტყვაა – **لؤلؤ کباب** [**lūlakabâb**] – ლულაქაბაბი; მწვადი, რომლის პირველი კომპონენტია – **لؤلؤ** [**lūla/e/**] – ლულა, მილი; მეორე – **کباب** [**kabâb**] – ქაბაბი, შემწვარი ხორცი (*შამფურზე*).

მ მ

მაზა

მაზა – 1. „თვალსაჩინო რამ, შესანიშნავი, სანუკვარი...“
2. სუფრის სიკოხტავე; სანუკვარი საჭმელი...“ [გრიშაშვილი 1997].

მაზას განმარტებისას საბა **სანუკვარზე** მიუთითებს, რომელსაც ასე განმარტავს: **სანუკვარი** ესე არს, რომელსაც სპარსნი **მაზას** უხმობენ [ორბელიანი 1993].

მაზა – სანუკვარი საჭმელი სანუკვარი საჭმელი [ჩუბინაშვილი 1984]; **მაზა** [სპ.] 1. სანუკვარი საჭმელი. 2. გადატ. რისამე მშვენება, შნოსა და ლაზათის მიმცემი. მითითებულია მისი სპარსული წარმომავლობა [ქე გ ლ 1986].

მაზა სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **مزه** [maza/e/] // **مژه** [maža/e/]. მისი მნიშვნელობებია – შეგრძნება, რომელიც რაიმეს გასინჯვის შემდეგ დარჩება; სიტკბო, სიმჟავე. მცირე საჭმელი, რომელსაც სასმელთან ერთად მიიღებენ [მოინი 1382].

მაშარაფი

მაშარაფი – (**ნარ-შარაბ**) ბრონეულის წვენი. სპარს. „ნარ“ ბრონეულს ნიშნავს და „შარაბ“ წვენს“ [გრიშაშვილი 1997].

მაშარაბ-ი – ბრონეულის წვენი, სანებლად მოდულებული [ქე გ ლ 1986].

მაშარაფი მომდინარეა სპარსული რთული სიტყვიდან – **نارشاراب** [nâršarâb] – ბრონეულის წვენი. (**نار** [nâr] – ბრონეული, **شاراب** [šarâb] – 1. ღვინო; წვენი).

ქართულში სონორთა მონაცვლეობის შედეგად **ნ-მ** მოგვცა – **მ**, დაიკარგა **რ**, ხოლო მჟღერი **ბ** გადმოვიდა ყრუ შესატყვისით – **ფ**.

მახმური

მახმური – „ხავერდი – „გაიხარე, თან იქეიფე, ჩაიცვი **მახმური** და ხარა, ერთი გულშიც ჩამხედეთ, ყველამ გაიხარა“ (ხალხ.) „პირ-მახმური ხავსი, შენი მზგავსი არსად იქნება“ (ჰაზირა)“ [გრიშაშვილი 1997].

ამ სიტყვას დ. ჩუბინაშვილი ასე განმარტავს: 1. ხავერდი ნაქსოვი; მცენარე. **нархат; нархатец** [ჩუბინაშვილი 1985].

სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული **مخمل** [max-mal]. მისი მნიშვნელობებია: 1. ხავერდი; 2. მცენარე [რუბინჩიკი 1983].

მახმური, სონორთა (**ლ/რ**) მონაცვლეობით, წარმოადგენს **მახმალის** ფონეტიკურად სახეცვლილ ფორმას: **მახმალ- > მახმულ - > მახმურ**.

მაჰანა

მაჰანა – „მიზეზი, საბაბი, გამოისობით. „**მაჰანა** სიყვარული იყო, კარგი მზითვევი კი გაიკრა“ (გრიშაშვილი 1997).

სპარსულ ენაში იდენტური სემანტიკური დატვირთვით არის ლექსიკური ერთეული **هانه** [bahâna/e/], რომლის ფონეტიკურ ვარიანტსაც უნდა წარმოადგენდეს ქართული **მაჰანა: ბაჰანა -> მაჰანა -> მაჰანა**.

მეიხანა

მეიხანა // მეიხანი – „სამიკიტნო“ [გრიშაშვილი 1997].

მეიხანა შემდეგი სპარსული თხზული სიტყვაა – **ميخانه** [meyxâna/e/] – ღვინის სახლი, რომლის პირველი წევრია **می** [mey] – ღვინო, მეორე – **خانه** [xâne/e/] – სახლი.

მეში

მეში – „ცხვრის ტყავი“ (გრიშაშვილი 1997). მითითებულია მისი სპარსული წარმომავლობა.

სხვა ქართულ ლექსიკონებში ეს სიტყვა ასეა განმარტებული: ცუდი სამოგვე [ორბელიანი 1991]; ცუდი ხარისხის ცხვრის ტყავი [ქეგლ 1986].

მეშ-ი მომდინარე ჩანს სპარსული ლექსიკური ერთეულიდან // **مشين ميشين** [mešîn // mišîn], რომლის მნიშვნელობაა – ცხვრის მოქნილი ტყავი.

მეჩანგლე

მეჩანგლე – „მეთევზე“ [გრიშაშვილი 1997].

მეჩანგლე მიღებულია სახელიდან **ჩანგალი** რომელსაც ქეგლ-ი ასე განმარტავს: [სპ.] 1. ლითონის სამ ან ოთხკბილიანი ტარიანი სუფრის იარაღი საჭმლის ასაღებად, 2. სხვადასხვა სახისა და დანიშნულების კავისებური წვეტიანი იარაღი // კავებიანი საყელური (მეცხვარის ძალღისა). 3. იგივეა, რაც ბარჯი... მითითებულია მისი სპარსული წარმომავლობა.

ჩანგალი სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – چنگال [čangāl], რომლის მნიშვნელობებია: 1. ჩანგალი; 2. ხელის მტევანი, თათი; ბრჭყალი; 3. ანკესი [რუბინჩიკი 1983].

ქალაქურ მეტყველებაში **ჩანგალიდან** მიღებული სიტყვა **მეჩანგლე** დავინროებული სემანტიკით (**ანკესი**) გადმოსულა.

მიმრო

მიმრო – „რიოში მარგალიტი“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის კომპოზიტი – نيمرو [nīmrū]. მისი მნიშვნელობებია – 1. ძვირფასი თვალი, რომლის ერთი მხარე მრგვალია, მეორე კი – ბრტყელი; 2. ერბოკვერცხი [მოინი 1382].

نيمرو [nīmrū] შედგება ორი წევრისგან – نيم [nīm] – ნახევარი და ر [rū] – სახე.

ამ შემთხვევაში ჩვენთვის საინტერესოა სპარსული ლექსემის პირველი მნიშვნელობა – „ძვირფასი ქვა“, „მარგალიტი“, რადგან მას სემანტიკრად უშუალოდ უკავშირდება ქართული **მიმრო**.

რაც შეეხება ფონეტიკურ მხარეს, აშკარაა, რომ **მიმრო**, სონორთა მონაცვლეობით (**ნ/მ**) მიღებულია **نيمرو** [nīmrū]-დან (იხ. ნიმრუ).

მინანქარი

მინანქარი – „არის შელოცვაც და არის კბილში ძვირფასი ქვაც“ [გრიშაშვილი 1997].

მინანქარი – 1. სხვადასხვა ფერის მინის მსგავსი არაგამჭვირვალე მასა, რომლითაც ფარავენ ლითონის საგნებს, – ემალი. 2. თეთრი მკვრივი ნივთიერება, რომლითაც დაფარულია კბილი, ემალი [ქ ე გ ლ 1986].

მინანქარი მომდინარეობს სპარსული თხზული სიტყვიდან ميناکار [mīnâkâr]. მისი მნიშვნელობაა – ემალირება.

კომპოზიტის პირველი ელემენტია არაბ.სპარს. ميناء // مينا [mīnâ' // minâ] შემდეგი მნიშვნელობებით: 1. ემალი; 2. ღია-ცისფერი საღებავი; 3. ღვინის სასმისი... [რუბინჩიკი

1983], მეორე – **كآ** [kâr] – ხელობა-პროფესიის, ხოლო **ع** [i] — აბსტრაქტულობის მანარმოებელი სუფიქსი.

ჩვენთვის საინტერესო ლექსიკურ ერთეულს ქალაქურ მეტყველებაში **შელოცვის** შინაარსობრივი დატვირთვა შეუძენია.

მურდასანგი

მურდასანგი – „ნამალია ერთგვარი. ზეითუნის ზეთში ლესავენ და ისე ჰხმარობენ მუნუკის წინააღმდეგ“ [გრიშაშვილი 1997].

ქართული ლექსიკონების მიხედვით **მურდასანგი** არის: მკვდარი ქვა (ორბელიანი 1991); ყვითელი სურიწი (ჩუბინაშვილი 1983); ტყვიის ჟანგი Plumbum Oxydatum [ბაგრატიონი 1985]. ყველა შემთხვევაში მითითებულია მისი სპარსულიდან მომდინარეობა.

მართლაც, **მურდასანგი** მომდინარეა სპარსული რთული სიტყვიდან **مرداسنگ** [mordesang რომლის მნიშვნელობაა – ტყვიის წიდა; ტყვიის ჟანგი [რუბინჩიკი 1983].

სპარსულში ამ სიტყვის ვარიანტია **مردارسنگ** [mordâr-sang], რომელთა პირველი შემადგენელი ელემენტია // **مردا** [morda/e/] // [mordâr] – მკვდარი, ხოლო მეორე – **سنگ** [sang] – ქვა.

მურდაშური

მურდაშური – „შემსუდრავი, მკვდრის გამბანველი. „კოჭლი საჰაკ დადის დალახლახითა, ფეხებს ათრევს ვაითავაგლახითა, მურდაშური თავის პირის სახითა, თავი, პირი გასვრია ტალახითა, მონასავებ დაჰგრეხია ფეხები, დიდათ გიკვირს: როგორ დაეხეტები“. **მურდა** – მკვდარი, **შური** – **გარეცხვა** (სპარს.)“ [გრიშაშვილი 1997].

„ქალაქურ ლექსიკონში“ სწორად არის განმარტებული ჩვენთვის საინტერესო სიტყვის მნიშვნელობა და მითითებული მისი წარმომავლობა.

მართლაც, სპარსულ ენაში არის თხზული სიტყვა **مرداخور [mordašūr]** შემდეგი მნიშვნელობით – მიცვა-
ლებულის განმზანველი.

მურდა არის **مردان [mordan]** – „გარდაცვალება“ ზმნის ნამ-
ყო დროის მიმღობა – **مردا [morda/e/]** – მკვდარი, ხოლო
მეორე – **شور [šūr]** – **شستن [šostan]** – „დაბანა“, „გარეცხვა“
ზმნის ანმყო დროის ფუძე.

მუშქამბარი

„ქალაქურ ლექსიკონში“ ეს სიტყვა განმარტებული არ
არის. მხოლოდ მითითებულია შემდეგი – „ივ.“, 1890 წ., 226“
[გრიშაშვილი 1997].

ქ ე გ ლ-ში ცალ-ცალკეა განმარტებული **მუშკი** და
ამბარი. მათი მნიშვნელობებია: **მუშკი** – მძაფრი სუნის მქო-
ნე ნივთიერება; იხმარება მედიცინასა და პარფიუმერიაში;
ამბარი – სურნელოვანი ნივთიერება.

მუშქამბარი რთულფუძიანი სპარსული სიტყვაა რომე-
ლიც შედგება ორი ნევრისგან – **مشک [mošk]** – მუშკი და **عنبر
[‘anbar]** (*გამოითქმის ‘ambar*) – ამბრი. ორივე კეთილსურნე-
ლოვანი ნივთიერებაა.

მუშკი

მუშკი – „ამბობენ; რა მუშკივით ლბილი ხარო; ამბობენ
კიდევ; მუშკის სუნი უდისო“ [გრიშაშვილი 1997]. (იხ. მუშ-
ქამბარი).

მუშტა

მუშტა – „1. ხარაზების თითბრის იარაღია, რომლითაც
აბრტყელებენ ტყავს დაზგაზე. 2. ხარაზების იარაღი; ხელში
(მუშტში) დასაჭერი უტარო თითბრის კვერი – საძირე
ტყავის (ლანჩის) დასატკეპნელი“ [გრიშაშვილი 1997].

ანალოგიური ფორმითა და შინაარსით არის დამკვიდ-
რებული ეს სიტყვა სალიტერატურო ქართულში.

ასეთივე სემანტიკური დატვირთვითა და მცირე ფონეტიკური სხვაობით სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული **مشته** [mošta/e/].

აღვნიშნავთ, რომ **مشته** [mošta/e/] მიღებულია ასევე სპარსული ლექსემიდან – **مشت** [mošt], რომლის მნიშვნელობებია: 1. მუშტი; 2. დარტყმა მუჭით; 3. პეშვი; მუჭა [რუბინჩიკი 1983].

ამკარაა, რომ „ქალაქური ლექსიკონისეული“ **მუშტა** და სპარსული **مشته** [mušta/e/ // mošta/e/] ერთი და იგივე ლექსიკური ერთეულებია.

ნ ნ

ნაალი

ნაალი // **ნაჰალი** – „1. სახურავისათვის ქვეშ გადაებული. 2. დოშაკი, მატრაცი...“ [გრიშაშვილი 1997].

ნაალი // **ნაჰალი** არის იგივე სპარსული **نهالی** // **ناهال** [nahâl // nahâlî] – 1. ლეიბი; 2. ბალიში [რუბინჩიკი 1983].

ქართულში ამ სიტყვას კონკრეტული შინაარსობრივი დატვირთვა შეუძენია.

ნაილაჯობა

„ქალაქურ ლექსიკონში“ ამ სიტყვის ახსნა მაგალითის მოყვანით იწყება: „გორის სას. სასწავლებლის შენობა ისე დავვებულა, რომ იმაში ყოფნა ნაილაჯობისაა“ („ივ.“, 1886წ., 133). **ნაილაჯობთ** – 1. ვაი-ვაგლახით, დიდის გაჭირვებით, ვაინაჩრობით „ეს იყო ბეჭედი მისი ვაინაჩრობით გამოკვებისა“ (ს. მგალ., ტ. I, 1926წ., გვ. 50)“... (გრიშაშვილი 1997).

ნაილაჯობა მომდინარეა სპარსული წარმოქმნილი სიტვიდან **ناعلاج** [nâ‘ilâğ // nâ‘elâğ] შემდეგი მნიშვნელობებით – 1. განუკურნელი; 2. იძულებული [რუბინჩიკი 1983].

წარმოქმნილი სიტყვის პირველი ელემენტია უარყოფის მანარმოებელი პრეფიქსი **ن** [nâ], მეორე – *არაბ. სპარს. علاج* [‘ilâġ // ‘elâġ] – 1. მკურნალობა; 2. გამოსწორება.

ნაიღბალი

ნაიღბალი – „ამბობენ: არ მინდოდა, მაგრამ ისე, **ნაიღბალ** წაველო. ვითომ ბედის გამოსაცდელადო წაველო“ [გრიშაშვილი 1997].

ნაიღბალი მომდინარე ჩანს სპარსული წარმოქმნილი სიტყვიდან **ن** **اِقْبَال** [nâiqbâl // nâeqbâl]. იგი შედგება ორი კომპონენტისგან – უარყოფის მანარმოებელი პრეფიქსი **ن** [nâ] **არ**, **უ** და *არაბ. სპარს. اِقْبَال* [ikbâl // ekbâl] – 1. იღბალი; 2. ბედნიერება; წარმატება [ბარანოვი 1957; რუბინჩიკი 1983]. სიტყვასიტყვით იქნება – უიღბლო.

აღვნიშნავთ, რომ ჩვენ ხელთ არსებულ ლექსიკონებში ამ სახის წარმოქმნილი სიტყვა ვერ დავადასტურეთ.

ნალბანდი

ნალბანდი – „სახედრების, ცხენებისა და სხვათა ნალის (ლუმბის) მჭედავ-დამკვრელი. ნალებით მჭედავი“ [გრიშაშვილი 1997].

ნალბანდი – მჭედელი, რომელიც მუშა საქონელს ან ცხენს ნალს აკრავს [ქე გ ლ 1986].

ნალბანდი-ი ანალოგიური შინაარსის მქონე სპარსული თხზული სიტყვაა – **نعلبند** [na‘lband] იგი შედგება ორი ელემენტისგან – **نعل** [na‘l] – ნალი და **بند** [band] **بستن** [bastan] – „შეკვრა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე.

ნალჩაგარი,

ნალჩაგარი – „ნალების გამომყვანი. მჭედელი ნალების, ნალების გამკეთებელი და არა ნალბანდი – გამხვრეტი ფორმის“ [გრიშაშვილი 1997].

ნალჩაგარი წარმოქმნილი სიტყვა ჩანს. იგი უნდა შედგებოდეს სამი ელემენტისგან: *არაბ. სპარს. نعل* [n‘al] – ნალი

და პროფესია-ხელობის მანარმოებელი სუფიქსები: – *თურქ.* **Cı** [çi], *სპარს.* **گار** [gar].

ამგვარად, **ნალჩაგარ**-ის სახით სამენოვანი არაბულ-თურქულ-სპარსული კომპოზიტი დასტურდება.

აღვნიშნავთ, რომ სეფიანთა ხანის ხალხური მეტყველებისთვის კომპოზიტთა სამენოვანი სტრუქტურისება მოულოდნელი არ არის.

ნამარდი

ნამარდი – „არავაჟკაცი; უხასიათო; გულდღაღი, უღირსი, გამწირავი, დაუნდობელი, მზაკვარი, უკეთური, მუხთალი, მოღალატე, უნამუსო, ვერაგი, გაუტანელი, თავკერძი. 2. არაკაცი, ჯაბანი, ჯომარდის ანტიპოდი, არსებობს ხალხური ზღაპარი: „ჯომარდი და **ნამარდი**“. „ქრისტე სხვებსავით **ნამარდი** არ იყო“... უკეთესია წყალმა წამიღოს, ვიდრე **ნამარდი** კაცისაგან გაკეთებულ ხალზე გავიაროვო“ [გრიშაშვილი 1997].

ანალოგიური ფონეტიკური სახით სპარსულ ენაში არის წარმოქმნილი სიტყვა – **نامرد** [nâpard]. მისი მნიშვნელობებია: არაკაცი; მხდალი; უვარგისი...

სიტყვის პირველი ელემენტია უარყოფის მანარმოებელი პრეფიქსი **ن** [nâ] – **არ**, **არა**, მეორე – **مرد** [mard] – კაცი. სიტყვასიტყვით – არაკაცი.

ნარდიბაზრობა

ნარდიბაზრობა – „ამ სიტყვას ხმარობენ ვაჭრები. თუ მყიდველმა უნიხროდ მოითხოვა საქონელი ან ცოტა შეაძლია ვაჭარს და ვერ მორიდდნენ ვაჭრობაში, მაშინ ვაჭარი ეუბნება: მაგ ფასად მოგცე, რა **ნარდიბაზრობა** ხომ არ არისო“ [გრიშაშვილი 1997].

ჩვენი აზრით, **ნარდი ბ ა ზ რ ო ბ ის** ნაცვლად უნდა იყოს **ნარდი ბ ა ზ ო ბ ა**, აი, რატომ:

სპარსულ ენაში არის რთული სიტყვა – **نارذبازي** [nardbâzi] მნიშვნელობით – ნარდის თამაში, რომელიც შედგება სამი

ელემენტისგან – **نرد** [nard] – ნარდი, **باز** [bâz] – **بختان** [bâxtan] – „თამაში“, „ნაგება“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე და – **ی** [i] – აბსტრაქტულობის მანარმოებელი სუფიქსი.

ეტყობა, კომპოზიტის მეორე ელემენტის – **باز** [bâz]-ის ბგერობრივმა სიახლოვემ **ბაზარ**-თან გამოიწვია თხზული სიტყვის სემანტიკური გადააზრება და **ی باز نرد** [nardbâzi] – **ნარდბაზობა** (ნარდის თამაში) **ნარდბაზობად** (ნარდის ბაზრობა) იქცა.

ნარდი ჯერ კიდევ „ვეფხისტყაოსანში“ გვხვდება: „მეფესა ესე ამბავი უჩს, ვითა მღერა **ნარდისა**“ [რუსთველი 1966; 83/1].

ნარ // ნარი

ნარ // ნარი – „ერთკუზიანი აქლემი, მამალი აქლემი“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენას არა აქვს სქესის გრამატიკული კატეგორია. მის გამოსახატავად გამოიყენება რამდენიმე სიტყვა, მათ შორის ზედსართავი სახელი – **نار** [nar] – მამალი, რომელიც დაერთვის სახელს.

ამ შემთხვევაში, თვით სქესის გამომხატველი სიტყვა ქცეულა ტერმინად.

ნარაქლემი

ნარაქლემი – „მამალი აქლემი; ქართულად – ლოინი. „ყაზბეგის მაღალ მთას ემუქრება კვერიტა, ნარაქლემსა აშინებს ზანზალაკის ჟღერიტა (დ. გივიშვილი)“ [გრიშაშვილი 1997].

ნარაქლემი – დრომადერი, ცალკუზა აქლემი, ერთკუზიანი აქლემი [ჩუბინაშვილი 1984]. (იხ. ნარი).

ნაშტარი

ნაშტარი – „ნესტარი (ძველებურად **შაშარი**) სისხლის გამოსაშვები“ [გრიშაშვილი 1997].

ეს სიტყვა ქართულ ენაში დამკვიდრებულია ფორმით – **ნესტარი**. მისი მნიშვნელობებია: 1. დედალი ფუტკრის ორგანო, რომლითაც ის თავს იცავს (ჩხვლეტს) და კვერცხს დებს. 2. გველის ენა, (ხალხის რწმენით მჩხვლეტავი და მგესლავი). 3. (ძვ.) სადასტაქრო დანა, ლანცეტი... [ქ ე გ ლ 1986].

ნამტარი ფონეტიკურად სახეცვლილი ფორმაა სპარსული ლექსემისა – **نيشتر [ništar]**, რომლის მნიშვნელობაა – ლანცეტი; სკალპელი [რუბინჩიკი 1983].

როგორც ვხედავთ, ქართულში ჩვენთვის საინტერესო სიტყვის სემანტიკური ველი საკმაოდ გაფართოებულა.

ნახუნაკი

ნახუნაკი – „1. ხელით შეხებით ლაციცობა ლოყაზე. 2. **ნახუნაკი** ითქმის ხილის ჭამაზედაც ბაყლის დუქანში (მოვაჭრესთან) მუშტრისაგან, რომელიც **ნახუნაკს** იღებს (სინჯავს გემოთი ხილს) და არ ყიდულობს: „ჰა **ნახუნაკი** არ იყოს!“ 3. თუ ბაყალთან ვაჭრობის დროს გემოდ გასინჯე და არ იყიდე, ამბობენ: ჰა, **ნახუნაკი** ჩაარტყიო. სხვანაირადაც იხმარება, თუ ქალს ლოყაზე ალერსით ან მოფერებით ხელის ზურგს აუცაცუნებ – იტყვიან; ჰა, **ნახუნაკს** ნუ იღებო“... [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული // **ناخن** **ناخون [nâxonak // nâxūnak]** შემდეგი მნიშვნელობით – პატარა ფრჩხილი. **ناخن // ناخن [nâxon // nâxūn]** არის – ფრჩხილი, ხოლო **آک [ak]** – კნინობითობის მანარმოებელი სუფიქსი.

სპარსულში ამ სიტყვასთან ზმნური კომპონენტის – **دادن [zadan]** – დარტყმა შერწყმით მიღებულია ზმნა – **دادن ناخن [nâxonak zadan]** – ხელით შეხება, გასინჯვა, მოციცქნვა.

ამჟამად, რომ ქართული **ნახუნაკი** და სპარსული **ناخن [nâxonak]** ერთი და იგივე ლექსემებია.

როგორც „ქალაქური ლექსიკონიდან“ ჩანს, ქართულში ამ სიტყვას ინტიმური განცდის შინაარსობრივი დატვირთვა („ხელით შეხებით ლაციცობა ლოყაზე“) შეუძენია.

ნიაზი

ნიაზი – „ინტერესი. „ნანალმა **სანიაზობა** სულ ყველამ იცისა, სანამდი კარგად გვექცევა, სანამ სხვათა შვილს მათრისა“ („ივ.), 1900 წ., 130)“ [გრიშაშვილი 1997].

ნიაზი სპარსული სიტყვაა – نياز [niyâz]. მისი მნიშვნელობებია: 1. მოთხოვნილება, საჭიროება; 2. თხოვნა, მუდარა; 3. აღთქმა; 4. საჩუქარი [რუბინჩიკი 1983].

ეს პოლისემიური სიტყვა ქალაქურ მეტყველებაში მონოსემანტად შემოსულა.

ნიმრო

„ქალაქურ ლექსიკონში“ ეს სიტყვა ასეა განმარტებული – **ნიმრო** კარტოფილი – რომელიღაც საჭმლის სახელია. („გაყრა“, მოქმ. IV, ანთოლოგია, III, გვ. 3)“ (გრიშაშვილი 1997).

სპარსულ ენაში არის კომპოზიტი – نيمرو [nīmrū]. მისი მნიშვნელობებია – 1. ძვირფასი თვალი, რომლის ერთი მხარე მრგვალია, მეორე კი – ბრტყელი; 2. ერბოკვერცხი [მონინი 1382].

نيمرو [nīmrū] შედგება ორი ნევრისგან – نيم [nīm] – ნახევარი და ر [rū] – სახე.

„ქალაქური ლექსიკონის“ ავტორმა იცის, რომ **ნიმრუ** „რომელიღაც საჭმლის სახელია.“ ეს „რომელიღაც საჭმელი“ კი არის სწორედ სპარსული **نيمرو** [nīmrū] – ერბოკვერცხი.

ქართულმა გაყო **ნიმრო** და **მიმრო**. ორივეს ამოსავალი არის პოლისემანტი **ნიმრუ**. (იხ. მიმრო).

ნიშანბაზი

ნიშანბაზი – „1. ნიშანში მსროლელი ანუ ჩუბინი. ჩვენს უბანში გიგო ნაღბანდიანი იყო, რომელსაც მეტსახელად **ნიშანბაზი** ერქვა. რას ისროდა? შეიძლება ქვას – კრივის დროს – შურდულიდან. 2. შულერი“ [გრიშაშვილი 1997].

ნიშანბაზი სპარსული კომპოზიტი, შედგება ორი ნევრისგან – نشانه // نشان [nešân // nešâne] – ნიშანი და باز [bâz], რომელიც არის მეორე კომპონენტი რთული სიტყვისა, მოთამაშე, რაიმეს მოყვარული.

აღვნიშნავთ, რომ ჩვენთვის ხელმისაწვდომ სპარსულ ლექსიკონებში ასეთი კომპოზიტი არ დასტურდება.

ნოქარი

ნოქარი – „მონა, მოსამსახურე“ [გრიშაშვილი 1997].

ნოქარი – (ძვ.) დაქირავებული გამყიდველი სავაჭროში, მაღაზიაში [ქ ე გ ლ 1966].

ნოქარი სპარსული სიტყვაა – **نوكار** [naukar // noukar] მნიშვნელობით – მოსამსახურე.

აღვნიშნავთ, რომ **ნოქარის** „ქალაქური ლექსიკონისეული“ განმარტება, იდენტურია სპარსული **نوكار** [noukar]-ის შინაარსობრივი დატვირთვისა.

ნუგბარი

ნუგბარი – „ახლადშემოსული იშვიათი ხილი...“ [გრიშაშვილი 1997].

ნუგბარი-ი – [სპ.] გემრიელი, სანუკვარი საჭმელი [ქ ე გ ლ 1986].

სპარსულ ენაში არის შდგენილი სიტყვა – **نوبار** // **نوبارة** [noubâre // naubar] მნიშვნელობით – ახლადმოწეული ხილი, ყველაფერი, რაც ახლადმოსულია... (**نو** [nou] – ახალი, **بار** [bar] – ხილი).

ქართული **ნუგბარი**, გ თანხმოვნის განვითარებით, მომდინარე ჩანს სპარსული სიტყვიდან – **نوبار** [noubar].

ო

ოჯახქორი

ოჯახქორი – „ქორი სომხ. არის ბრმა ოჯახი“ [გრიშაშვილი 1997].

ოჯახქორი-ი – ლანძღვაა ერთგვარი. *შე ოჯახქორო, რა დროს ეგ არის!* [ქ ე გ ლ 1986].

ოჯახქორი თხზული სიტყვაა – **اجاقكۆر** [oğâqkür], რომელიც შედგება ორი წევრისგან *თურქ.* **oğâq** – ქურა, კერა და *სარს.* **كۆر** [kür] – ბრმა.

ე. ი. **ოჯახქორი**, ანუ – კერია ჩამქრალი, უნაყოფო.

„ქალაქური ლექსიკონისეული“ განმარტება ამ სიტყვი-სა არასწორია. [იხ. რუხაძე 1999].

კ პ

პაექრობა

პაექრობა – „კამათი, ცილობა, პოლემიკა“ [გრიშაშვილი 1997].

პაექრობა – [სპ-დან] 1. კამათი, დავა. *პ. გაიმართა.*
2. ზოგჯერ ხმარობენ სპორტული შეჯიბრების აღსანიშნავად [ქ ე გ ლ 1986].

პაექრობას ამოსავალია სპარსული ლექსიკური ერთეული **پايكار** [paykâr // peykâr] შემდეგი მნიშვნელობებით – 1. ბრძოლა; 2. კამათი; ლანძღვა-გინება [რუბინჩიკი 1983].

ქართულში რამდენადაც არსებობს ზმნა **პაექრობა**, არსებულა სახელი **پايكار** [paykâr // peykâr].

რ რ

რანგი

რანგი – „1. ფერი, ნირი; საღებავი; 2. ზნე, ჩვეულება; 3. რანგი – ხარისხი; 4. რანგი ყოფილა აგრეთვე „თაფლიანი წყალი“... [გრიშაშვილი 1997].

რანგი-ი – ხარისხი, თანრიგი, წოდებულება. მითითებულია მისი ფრანგული წარმომავლობა [ქ ე გ ლ 1986].

ფრანგული ლექსიკონი კი ასე განმარტავს ამ სიტყვას: **[rang]** – 1. რიგი, მწკრივი; 2. ადგილი; 3. რანგი, ჩინი; 4. რანგი, თანრიგი [ოქროპირიძე 1984].

მართალია, ფრანგულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული **რანგ**-ი, მაგრამ ეს სიტყვა ამავე დროს იდენტური ფორმით – **رنگ** **[rang]** არის სპარსულშიც, სადაც მისი მნიშვნელობებია: – 1. ფერი; 2. საღებავი; 2. მეთოდი; ფორმა; 3. ეშმაკობა, მოტყუება [რუბინჩიკი 1983].

ახალი სპარსული სიტყვა **რანგ**-ი ინდოირანული წარმოშობისაა. მისი ფალაური ფორმაა „**რანგ**“, ხოლო სანსკრიტული – „**რანგა**“ – ფერი [ფაშანგი 1377].

ყურადღება უნდა მიექცეს ერთ გარემოებას: „ქალაქური ლექსიკონისეული“ და სპარსული **რანგ**-ის პირველი განმარტება „ფერი“ ემთხვევა ერთმანეთს, რაც ქართულში ამ სიტყვის სპარსულის გზით შემოსვლაზე მეტყველებს.

ამავე დროს, უნდა აღინიშნოს, რომ **რანგ**-ს ქართულში შეუძენია ახალი სემანტიკური დატვირთვა – **თაფლანი წყალი**.

რანდა

რანდა – „შალაშინი, ჭოპოსანი, ქუსტარა (დიდი რანდა)“ [გრიშაშვილი 1997].

რანდა – გრძელი შალაშინი [ქე გ ლ 1986].

სპარსულში არის ლექსემა **رندا** **[randa/e]** –შემდეგი მნიშვნელობებით: 1. შალაშინი; 2. საჭრისი; 3. სახეხელა [რუბინჩიკი 1983].

ასეა, რომ ქართული **რანდა** და სპარსული **رندا** **[randa/e]** ერთი და იგივე ლექსიკური ერთეულებია.

რასტი

რასტი – „1. საკუთრივ; ჭეშმარიტება, სისწორე, პირდაპირი. „სიმღერა **რასტის** ხმაზე“ – სპარსული მუსიკის პირველი ხმა. 2. ჰანგის სახელია სპარსულად“ [გრიშაშვილი 1997].

რასტი ანლოგიური ფორმისა და შინაარსის მქონე სიტყვა სპარსულში იწერება და იკითხება ასე – راسْت [râst].

რასთის გუშა (ხმა) ცნობილია XIX საუკუნის ქართული პოეზიისთვის. „**რასთის** ხმაზე შექმნილი ქართული ლექსების, უმრავლესობა ერთ რითმულ კონსტრუქციას აგებული. ყველა სტროფს თავისი რითმა აქვს და ლექსს კრავს რეფრენი ან გარე რითმა aaaaa bbbba ccca და ა.შ.“ [ალექსიძე 2009; 48].

ს ს

სავზი-სურხი

სავზი-სურხი – „საკუთ., მწვანე-ნითელი. **სავზი-სურხი** ძველი გასართობთაგანია. სათანადო ფიცარზე – ჭადრაკულად დახატული იყო მწვანე და ნითელი ფერი. მოთამაშენი: ერთი ნითლის მხარეზე იყო, მეორე მწვანისა [გრიშაშვილი 1997].

სავზი-სურხი შედგება ორი სპარსული ლექსიკური ერთეულისგან: سبز [sabz→savz] – მწვანე და سورخ [sorx → surx] – ნითელი.

აღვნიშნავთ, რომ ჩვენ ხელთ არსებულ სპარსულ ლექსიკონებში ასეთი სახის კომპოზიტი ვერ დავადასტურეთ.

საზი

საზი – „საკუთრივ ძნობას, მუსიკას ნიშნავს; აქედან საზანდარი – აღმოსავლეთის ორკესტრი; **საზი** გრძელტარიანი ჩონგურია, რომელსაც რვა სიმი აქვს. იკვრება ოთხ ხმაზე“ ... [გრიშაშვილი 1997].

საზი – [სპ.] აღმოსავლური სიმებიანი საკრავი [ქ ე გ ლ 1986].

საზი სპარსულად იწერება და იკითხება ასე ساز [sâz].

საზბანდი

საზბანდი – „აზიური მუსიკალური იარაღების ოსტატი“ [გრიშაშვილი 1997].

საზბანდი სპარსული რთული სიტყვაა – سازبند [sâzband], რომელიც შედგება ორი ელემენტისგან – ساز [sâz] – საზი და بند [band] – بستن [bastan] – „შეკვრა“, „ანყოფა“... ზმნის ანმყოფობის ფუძე. მთლიანობაში – საზის დამამზადებელი.

სალაფარდა

„ქალაქური ლექსიკონის“ ავტორისთვის ამ ლექსემის მნიშვნელობა უცნობია.

სალაფარდა სხვა არაფერი ჩანს, თუ არა სპარსული თხზული სიტყვა سرآپاردا [sarâparda/e/], რომლის მნიშვნელობებია: 1. სამეფო კარავი; 2. ჰარემი [რუბინჩიკი 1983].

კომპოზიციის პირველი ნევრია سرا // ساری [sarâ // sarâi] სახლი; სასახლე; 2. ქარავანსარაი; 3. დახურული ბაზარი, ხოლო მეორე – آپردا [parda/e/] – 1. ფარდა; 2. ჩადრი; კარავი...

სონორთა (რ/ლ) მონაცვლეობით **სარაფარდა**-დან მიღებულია **სალაფარდა**.

სალახანა

სალახანა – 1. გარყვნილი, გაფუჭებული, გაქსუებული. „რასაც მოახელებდნენ, აგებდნენ ქალაქსა და ყომარ-ბაზობაში **სალახანა** ქუჩის ბიჭ-ბუჭებთან“ (რ. ფავლენი, „მოამბე“, 1896 წ. 1, გვ. 40)... 2. **სალახანა**, ადგილი, სადაც ოთხფეხი საქონელი იკვლება... 3. **სალახანა** – მიეთ-მოეთი... [გრიშაშვილი 1997].

სალახანა – [არაბ.სპ.] (ლანძღ.) ზნედაცემული, გათახსირებული – ზნედაცემული, გაფუჭებული [ქეგელი 1986].

სალახანა – საზიზლარი, ბინძური, უნმინდური, დასაციინი, მასხრად ასაგდები [სახოკია 1979].

სალახანა სპარსული კომპოზიცია – سلاخانہ [sallâxâna/e/] // سالخانه [sallâxâna/e/], რომლის მნიშვნელობაა – საქონლის სასაკლაო. მისი შემადგენელი ელემენტებია

არაბ. სპარს. **سلاخ** [sallāx] – საქონლის დამკვლელი და სპარს. **خانه** [xâna/e/] – სახლი.

ქ ე გ ლ-ში შეტანილია აგრეთვე ლექსიკური ერთეული **სალახი** მნიშვნელობით – საქონლის ან ფრინველის დამკვლელი.

ეტყობა, **სალახანა**, ანუ ის ადგილი, სადაც საქონელი იკვლებოდა, ქართულში უარყოფითი შინაარსით დაიტვირთა.

სალდასტი

სალდასტი – „საკუთრივ ხის ხმაღს ნიშნავს. „სალდასტის კრივი“ – კრივი შურდულებითა და ხის ხმლებით“ [გრიშაშვილი 1997].

სალდასტი უნდა მომდინარეობდეს სპარსული რთულ-ფუძიანი სიტყვიდან – **سردستی** [sardastī], რომლის მნიშვნელობებია: ის, რაც ხელშია – ჯოხი, რომელიც დერვიშებს უჭირავთ... [დეჰხოდა 1372].

ჯოხი ფუნქციურად ახლოს დგას „ხის ხმაღთან“.

სალდასტი, სონორთა (რ/ლ) მონაცვლეობით, მიღებული ჩანს ლექსემისგან – **سردستی** [sardastī].

სამანი

სამანი – „ზღვარი ქვისა“ [გრიშაშვილი 1997].

სამან-ი – [სპ.] საზღვარი, მიჯნა. მანა ან ქვა, რომელსაც ასობენ მინაში საზღვრის აღსანიშნავად [ქ ე გ ლ 1986].

ქართულში არის ხატოვანი თქმა – „სამანში ჩატანება (დამნაშავის სახელისა) დანყველა, შეჩვენება, შეკრულვა – „არამც თუ მხოლოდ დამნაშავის სახელი იყო სამანში ჩატანებული, არამედ იმისიც, ვინც განდევნილს წყალს მიაწოდებდა, ლუკმას გაუშვერდა“ (ა. ყაზბ.)“ [სახოკია 1979].

ქართული სამანი ფონეტიკურად იდენტურია სპარსული ლექსემისა – **سامان** [sâmân], რომლის ერთ-ერთი მნიშვნელობაა – საზღვარი.

სარანგი

სარანგი – „ნესიერების, მშვიდობიანობის დამცველი მოხელე“ ... [გრიშაშვილი 1997].

ძველი ქართული ენის ლექსიკონის მიხედვით **სარანგი** ნიშნავს – ლაშქრის მეთაურს [აბულაძე 1973].

სარანგი, გარკვეული ფონეტიკურ-სემანტიკური ცვლილებით, მომდინარეობს სპარსული სამხედრო ტერმინიდან **سرهنگ [sarhang]**. მისი მნიშვნელობაა – მებრძოლი, ლაშქრის მეთაური... [რუბინჩიკი 1983].

იგი შედგება ორი ნევრისგან: 1. **سر [sar]** – თავი და **هنگ [hang]** – ლაშქარი. სიტყვასიტყვით – ლაშქრის მეთაური.

სარანგი ჯერ კიდევ „ვეფხისტყაოსანში“ გვხვდება („მორს უარებდეს **სარანგნი**, ხელთა აქვს მათ აბჯარია,“ [რუსთაველი 1966; 1460/2/] შემდეგი მნიშვნელობით – ნესრიგის დამცველი [აბულაძე 1967].

სიაბანდი

სიაბანდი // **სიაფანდი**: – „იშკილბაზების დამხმარე კაცი“ [გრიშაშვილი 1997].

იშკილბაზი კი ამავე ლექსიკონში ასეა ახსნილი – ოინბაზი, მატყუარა... (იხ. იშკილბაზი).

სიაბანდი // **სიაფანდი** ჟარგონული ტერმინია, „იხმარება „ტყუილისა“ და „მატყუარას“ მნიშვნელობით [ბრეგაძე 2005].

სპარსულ ენაში არის კომპოზიტი **سیاہبند [siyâhband]**, რომლის მნიშვნელობებია: *საუბრ.* ქურდბაცაცა, ჯიბგირი; მატყუარა, თაღლითი; შულერი

კომპოზიტის ნევრებია – **سیاہ [siyâh]** – შავი და **بند [band]** – **بستن [bastan]** – „შეკვრა“... ზმნის ანმყო დროის ფუძე.

ქართული **სიაბანდი** // **სიაფანდი** და სპარსული **سیاہبند [siyâhband]**, გარკვეული სემანტიკური და ფონეტიკური ცვლილებით, ერთი და იგივე ლექსემებია.

სიმქაში

სიმქაში – „ოქრომჭედლების იარაღი; მავთულის გამოსანევი; ბრტყელპირიანი მაშა. სიმის გამომწევი (იმერ. ქაჩვა), ქაში (სპარს.)“ [გრიშაშვილი 1997].

სიმქაში ანალოგიური მნიშვნელობის მქონე შემდეგი სპარსული რთული სიტყვაა – **سیمکش** [sīmkeš // sīmkaš].

ჩვენთვის საინტერესო ლექსიკური ერთეული შედგება ორი ელემენტისგან – **سیم** [sīm] – სიმი, მავთული და **کش** [keš // kaš] – **کشیدن** [kešīdan // kašīdan] – „განევა“... ზმნის ანმყოფროს ფუძე. სიტყვასიტყვით – სიმის გასაქაჩი.

სირაჩხანა

სირაჩხანა // სირაჯხანა – „ქარულად ნათარგმნ მ. გორკის „დედაში“ სირაჩხანა ყველგან ნახმარია, როგორც ღვინის გამყიდავი მიკიტანი, მაშინ როდესაც სირაჩხანა ადგილია, სადაც სულ განსაკუთრებული სირაჯები არიან და ღვინით ვაჭრობენ. იყო ავლაბრის თავდაღმართში მეღვინეთა კუთხე, მეღვინეთა უბანი. „ოთახი თითქმის დროებით სირაჯხანად გადაიქცა“ („კრებ.“ 1871წ. №111, გვ. 27; გოგოლი, გვ. 387. „Питейный дом“)...[გრიშაშვილი 1997].

სირაჯხანა (სირაჩხანა ნ.ბ.) – (ძვ.) სირაჯის დუქანი, ღვინის სავაჭრო [ქ ე გ ლ 1986].

სირაჯხანა // სირაჩხანა სპარსული კომპოზიცია და შედგება სამი ელემენტისგან – **არაბ.სპარს. شیره** [šīre] – 1. წვენი; 2. ღვინო; 3. ალკოჰოლური სასმელი... **ჩი (ci) თურქ.** ხელობა-პროფესიის მანარმოებელი სუფიქსი და **خانه** [xâna/e/] – სახლი, მთლიანობაში – სამიკიტნო. (იხ. ბართაია 2002).

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ თბილისში იყო **სარაჯხანა** – **سراج خانه** [sarrajxâna/e/] – მეუნაგირის სახლი (**არაბ. სპარს. سراج** [sarraj] – უნაგირი, **خانه** **სპარს.** [xâna/e/] – სახლი), რომელიც, შესაძლებელია, ახალი შინაარსით (სამიკიტნო) დატვირთულიყო.

სირაჯი

სირაჯი – „ბითუმით ღვინოების გამყიდავი დუქანში. სამიკიტნო მიკიტანი კი ღვინოსაც ჰყიდის და „ღვინოს შესატანებელ“ საუზმესაც“. (შირაჯ) მეღვინე, ბითუმით მოვაჭრე“ [გრიშაშვილი 1997].

სირაჯი (ძვ.) – ღვინის მოვაჭრე [ქ ე გ ლ 1986].

სირაჯი-ის შინაარსი ქალაქურ მეტყველებაში დაკონკრეტებულია (იხ. სირაჩხანა).

სოვდა

სოვდა – „გაცვლა-გამოცვლა ვაჭრობაში. ალბათ სავაჭრო რამ, საქონელი.“ „სოვდა“ – ნარდად ვაჭრობა... [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის ლექსემა **سودا** [sovdâ // savdâ // sauda] – ვაჭრობა. რომელიც მომდინარეობს ავესტური სიტყვიდან „sauka“ – სარგებელი [ფაშანგი 1377].

ამ სიტყვიდან ხელობა-პროფესიის მანარმოებელი **گر [gar]** სუფიქსის საშუალებით მიღებულია – **سوداگر [sovdâgar]** – სოვდაგარი.

სოვდა ქართულში ფორმობრივ-შინაარსობრივად უცვლელად შემოსულა.

სოვდაგარი

სოვდაგარი „სოვდა ნიშნავს გაცვლას. **სოვდაგარი** – გამცვლელი. ისე კი, როგორც დიდი ვაჭარი, ალებმიცემობით მოვაჭრე. ერთიანი მოვაჭრე. ფულიანი კაცი. სხვადასხვა ქვეყნებში მოსიარულე და ალებმიცემობით მოვაჭრე [გრიშაშვილი 1997].

სოვდაგარი სპარსული წარმოქმნილი სიტყვაა, რომელიც შედგება ორი ელემენტისგან: **سودا** [sovdâ] და ხელობა-პროფესიის მანარმოებელი სუფიქსი **گر [gar]** (იხ. სოვდა).

სუზანი

სუზანი – ლურჯად ნაქსოვი გრძელი ზენარი, რომელსაც ტახტზე გადააფარებდნენ ხოლმე მხოლოდ ზემოთ ხალიჩაზედ... [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული **سوزنی** [su-zani]. მისი მნიშვნელობებია: 1. ნემსით ნაქარგი გადასა-

ფარებული; კედელზე ჩამოსაკიდი მოქარგული ქსოვილი [რუბინჩიკი 1983].

ჩვენთვის საინტერესო სპარსულ ლექსიკურ ერთეულს ქართულში გარკვეული სემანტიკური ცვლილება განუცდიდა.

სუმბუქი

სუმბუქი – „მსუბუქი“ [გრიშაშვილი 1997].

სალიტერატურო ქართულ ენაში არის სიტყვა **მსუბუქი**, რომლის მნიშვნელობებია: 1. რასაც, ვისაც მცირე წონა აქვს; 2. ადვილი, იოლი; მცირედი... [ქე გ ლ 1986].

სუმბუქი // **მსუბუქი** მომდინარეობს სპარსული ლექსიკური ერთეულიდან **سابو [sabok]** – მსუბუქი. მისი ფალაური ფორმაა – **sapūk** [ფაშანგი 1377].

საბოქ-ი **მსუმბუქ**-ამდე ასეთ ფონეტიკურ გზას გაივლიდა: **საბოქ**-> **საბუქ**-> **სუბუქ**-> **სუმბუქ**.

სურმა

სურმა – „სუნოვანი საღებავი, წარბებზე წასასმელი...“ [გრიშაშვილი 1997].

სურმა – [სპარს.] მოვერცხლისფრო თეთრი მყიფე ლითონი, რომელსაც იყენებენ (სასტამბო შრიფტების ჩამოსასხმელად) და მედიცინაში; ძველად ხმარობდნენ კოსმეტიკაში (წარბების, წამწამების შესაღებად) [ქე გ ლ 1986].

საბას განმარტებით **სურმა**-ს საოლავი ეწოდება [ორბელიანი 1991].

სურმა სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **سورمه [sorma/e/]**– სურმა.

სუქარდი

სუქარდი – „დიდი მაკრატელი, ბატკნის საპარსი“ [გრიშაშვილი 1997].

ლექსიკონის ავტორი მაგალითების დამონმების გარეშე ჯერდება ამ სიტყვის განმარტებას.

ქართულ ენაში არის ფონეტიკურად მსგავსი და ანალოგიური შინაარსის მქონე ლექსიკური ერთეული – **დუქარდი**, რომელიც მომდინარეა სპარსული კომპოზიტიდან **دکاردا [dokârd]** – დიდი მაკრატელი (ცხვრის საკრეჭი). კომპოზიტის პირველი ნევრია **دا [do]** – ორი, მეორე – **کار [kârd]** – დანა, სიტყვასიტყვით – ორი დანა.

ვინაიდან, დასაშვებია **დ/ზ**-ს მონაცვლეობა და შემდეგ ყრუ ბგერებთან **ზ**-ს დაყრუება, შესაძლებელია, **სუქარდი** ფონეტიკურად სახეცვლილი ფორმა იყოს სპარსული **دکاردا [dokârd]**-ისა.

ტ ტ

ტაბაქაბაბი

ტაბაქაბაბი – „Катлет“ [გრიშაშვილი 1997].

ტაბაქაბაბი რთული სპარსული სიტყვაა, რომელიც შედგება ორი ელემენტისგან – **تاب [tâba/e/]** – ტაფა და **باب [kabâb]** – ქაბაბი, მწვადი; შემწვარი.

ე. ი. **ტაბაქაბაბი** ტაფაზე შემწვარი ხორცი – კატლეტი, როგორც ეს განმარტებული აქვს ი. გრიშაშვილს.

აღვნიშნავთ, რომ ჩვენთვის ხელმისაწვდომ სპარსულ ლექსიკონებში მსგავსი კომპოზიტი ვერ დავადასტურეთ, მაგრამ დავადასტურეთ ანალოგიური შინაარსის მქონე კომპოზიტი **تاب‌باریان [tâbabariân // tâbeberîân]** – ტაფაზე შემწვარი ხორცი [დეჰხოდა 1972].

ტარხუნა

ტარხუნა – „ერთი საუკეთესო მწვანილთაგანია, მხოლოდ გაზაფხულზე და ზაფხულში ხარობს“ [გრიშაშვილი 1997].

საბას განმარტებით **ტარხუნა**-ს ტეგანი ეწოდება (ორ-ბელისანი 1991).

ტარხუნა (*Artemisia dracunculus*) არის სპეციფიკური ცხარე გემოს მქონე სურნელოვანი მწვანელი [ქ ე გ ლ 1986].

სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული – **ترخون** [**tarxūn**] მნიშვნელობით – *ბოტ. ესტრაგონი, ტარხუნა* (*Artemisia dracunculus*).

აშკარაა, ქართული და სპარსული **ტარხუნა** ერთი და იგივე ლექსიკური ერთეულებია. ფონეტიკურად ფშვი-ნვიერმა **თ**-მ მოგვცა მკვეთრი **ტ**, სიტყვის ბოლოს გან-ვითარდა **ა** ხმოვანი.

ტოპრაკი

ტოპრაკი – „ტომსიკი, პარკი, ტომარა, საცალო, შეიძლება ტილოსიც და ქალაქისაც, მხოლოდ პატარა. ალბად თოფრადან წარმოდგება თოფრაკი“ [გრიშაშვილი 1997].

ტოპრაკი მომდინარეობს ანალოგიური შინაარსის მქონე სპარსული სიტყვიდან – **تبره** [**tobra/e/**] // **توبره** [**tūbra/e/**] – პატარა ტომარა, ჩანთა; ტომარა საკვებისთვის (*ცხენსა, ვირს კისერზე ჩამოკიდებული*).

აღნიშნულ ლექსემაზე **ك'** [**ak**] სუფიქსის დართვით მიღებულია მისი კნინობითი ფორმა – **تبرك** [**tobrak**] // **توبرك** [**tūbrak**].

ქ ე გ ლ-ი იცნობს როგორც **თოფრას** (პატარა ტომარა), ისე მის კნინობით ფორმას – ტოპრაკი.

ტოპრაკი იგივეა, რაც სპარსული **تبرك** [**tobrak**] // **توبرك** [**tūbrak**]. (იხ. თორბე).

ه او

უშიარი

უშიარი – „ფხიზელი, ღვინოგამოლეული“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის სიტყვა – **هوش** [**hūš**] მნიშვნელობით – გონება. მისგან ხელობის მანარმოებელი **يار** [**yâr**] სუფიქსის საშუალებით მიღებულია ზედსართავი სახელი **هوشيار** [**hūšiyâr**] – გონიერი, ჭკვიანი; ფხიზელი.

ამკარაა, რომ ქართული უშიარი და სპარსული هوشیار [hūšiyār], თავიკიდური ჰ-ს დაკარგვით, ერთი და იგივე ლექსიკური ერთეულებია.

ფ პ

ფათერაკი

ფათერაკი – „1. მარცხი. ხალხური გამოთქმა: გავიდა დღე და არა ფათერაკი, ე. ი. დღე მიილია და მარცხი არ მომხდარაო.“ 2. ხიფათი, მავნებლობა, „კაცი გაუფრთხილებელი ფათერაკს ნაეკიდება“. 3. უცაბედი, უსიამოვნო შემთხვევა, უეცარი გნსაცდელი „რეგვენი სქემეს ახდენს, ფათერაკს დააბრალებსა“... [გრიშაშვილი 1997].

ეს სიტყვა ცნობილია ქართული ლექსიკონებისთვის. მისი მნიშვნელობაა – მოულოდნელი უბედური შემთხვევა. უბედურება, ხიფათი [ქეგლ 1986]. იგი ქართულში ფალაურიდან შემოსული ლექსიკური ერთეულია. მისი ფალაური ფორმაა – **pityârak** [ფაშანგი 1377], ხოლო ახალი სპარსული – **پتی‌آره** [patiyâra/e/] მნიშვნელობით – აპრიმანის მიერ შექმნილი, ბილნი, უმსგავსო; მტრობა; ცბიერება [რუბინჩიკი 1983].

ფალასი

ფალასი – „ჭუჭყიანი ტილო, წარმ. ფ ლ ა ს ი დ ა ნ (ძაძა)“ [გრიშაშვილი 1997].

ფალასი: [სპ.] 1. მატყლის ფარდაგი; 2. იგივეა, რაც ჩვარი [ქეგლ 1986].

სპარსულად **ფალასი** იწერება და იკითხება ასე – **پالاس** [palâs]. მისი მნიშვნელობებია: 1. უხეში შალის ხალიჩა; 2. უხეში შალის სამოსი (*დერვიშთა*); 3. ჯვალო [რუბინჩიკი 1983].

შევნიშნავთ, **ფალასი**, როგორც ეს „ქალაქურ ლექსიკონშია“ აღნიშნული, **ფალასიდან** კი არ არის მომდინარე, არამედ პირიქით – **ფალასიდან**, რომელიც ქალაქელთა წარმოდგენაში ჭუჭყიან ტილოსთან ასოციირებულია.

ფანდი

ფანდი – „ტოლი. შესაფერი. „სად მოსძებნიდნენ თავიანთ **ფანდ** ქალიშვილებს“ (ლ. მეტრ., „ცხრათვალა მზე“, 1939., გვ. 1350)“ [გრიშაშვილი 1997].

ფანდი – [სპ.] 1. ჭიდაობის ხერხი. ილეთი; 2. ხერხი, ხრიკი... [ქ ე გ ლ 1986].

სპარსულ ენაში **پند [pand]**-ის მნიშვნელობებია: რჩევა-დარიგება; ეშმაკობა; ჭიდაობის ხერხი.

ფანდი, გარკვეული სემანტიკური ცვლილებით არის დამკვიდრებული ქართულ ენაში.

ფარდახტი

ფარდახტი – (სპარს., ნიშნავს განადგურებას), აქედან: 1. პარტახი. „ვარდები **ფარდახტნაკრავი** კიდევ სადმე გაიშლებაო“... (ალ. ყაზბ. ლექსიდან. იხ. ჩემთან დაც. მისი დაუბეჭ. ლექსების დავთარი)...2. კედლის პირის ალამაზება. „ფარდახტისა და ფიცრის ნაგებობა ისევე ძველია, როგორც თვით ქვეყანა“ ე.ზოლა „ნისქვილის დარბევა“, „მნათ.“, 1943., 4-5, გვ. 115)... 3. ჭონების მიერ ხუჭუჭა ტყავის დანამვა მატყლის მხრივ (წყალს პირში ჩაიგუბებენ) [გრიშაშვილი 1997].

ქართულ კილო-თქმათა სიტყვის კონა ასე განმარტავს ამ სიტყვას: **ფარდახტი-ი** 1. (მოხ. ქიზიყ.) – წყლის მისხურება „ფარდახტით ნამავდა ბალახს“ (ა. ყაზბ., I, შ. ძიძ.); ტყავისათვის ბალნის მხარეს წყლის მისხურება (ს. მენტემ.).

ფარდახტი-ი 2. (ქიზიყ.) მსხმო; ასო-ტანზე ნითლად ნაყარი, „სიცხისაგან ასო-ტანზე **ფარდახტი** დააყარა“, აქედან: **ფარდახტიან-ი** პარტახიანი (ს. მენტემ.) [ლლონტი 1984].

ი. გრიშაშვილი სწორად მიუთითებს **ფარდახტის** სპარსულ წარმომავლობაზე.

ახალ სპარსულში არის ზმნა **پرداختن [pardâxtan]** შემდეგი მნიშვნელობებით: გაპრიალება; მომზადება; მოწყობა; მორთვა; დაცარიელება, მოგლეჯა, გადაგდება, მოშორება... [მოინი 1382]. მისი ნამყო დროის ფუძეა **پرداخت [pardâxt]**,

საიდანაც, გარკვეული სემანტიკური ცვლილებით, მომდინარეა ქართული **ფარდახტ**-ი.

მ. ანდრონიკაშვილი აღნიშნულ ზმნას საშუალო ირანულში არსებულ ფუძეს – *part-/ part-ak – გადახდა, ასრულება – უკავშირებს [ანდრონიკაშვილი 1966; 386].

ირანელ მკვლევარს იადოლა მანსურის მიაჩნია, რომ **پارداخت** [pardâxt]-ი მომდინარეა ძველი ირანული *para tax-ta-დან და მისი ძირითადი მნიშვნელობაა – მოშორება, მოცილება, გაუქმება [მანსური 1384; 309].

ფარდახტის „ქალაქური ლექსიკონისეული“ მესამე სემანტიკური დატვირთვა (ჭონების მიერ ხუჭუჭა ტყავის დანამვა მატყლის მხრივ /წყალს პირში ჩაიგუბებენ/) ქართულ ნიადაგზე ჩანს განვითარებული.

ფარვანა

ფარვანა – „ღამის პეპელა“ [გრიშაშვილი 1997].

ფარვანა [სპ.] – ღამის პეპელა ერთგვარი. სინათლეს ეტანება და მის გარშემო ფარფატებს [ქე გ ლ 1986].

ფარვანა სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **پروانه** [parvâna/e/], სადაც იგი არის ზოგადად **პეპელას** აღმნიშვნელი ტერმინი, რომელიც შეიძლება იყოს როგორც ღამის, ისე დღის პეპელა.

ქართულში ამ ტერმინის სემანტიკური ველი დავინროებულია.

ფარეზი

ფარეზი – „1. დიეტა. „ახალი სადილნაჭამი ვიყავი, მხოლოდ ცარიელი **ფარეზი** სუფი მეჭამა“... 2. თავისთავის მოვლა, თავის პატივი. **ფარეზობა**“ [გრიშაშვილი 1997].

ფარეზი უნდა მოდიოდეს სპარსული ლექსემიდან **پرهیز** [parhiz], რომლის მნიშვნელობებია: 1. **پرهیزتن** [parhixtan] ზმნის ანმყო დროის ფუძე; 2.1) თავშეკავება; 2) დიეტა; 3) მარხვა; 4) გონიერება [რუბინჩიკი 1983].

ფარფარი

ფარფარი – „იმოსები ზარიტა, დადიხარ ფარფარიტა“ (გ. სკანდ.)“ [გრიშაშვილი 1997].

ფარფარ-ი – 1. ძლიერი რხევა (თხელი, მოქნილი რისა-მე); ფრიალი. 2. იგივეა, რაც ფარფაში [ქ ე გ ლ 1986].

სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული **پارپار** [par-par]. მისი მნიშვნელობაა – ფარფალი, ფრენა...

ქართული და სპარსული ლექსემები შინაარსობრივ-ბგერობრივად ერთმანეთის იდენტურია.

ფაქიზი

ფაქიზი – ნაზი, სუფთა [გრიშაშვილი 1997].

ფაქიზ-ი – 1. ძალიან სუფთა, წმინდა [ქ ე გ ლ 1986].

ანალოგიური სემანტიკური დატვირთვის მქონე სიტყვა სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **پاکیزه** [pakīze].

ფაჩა

ფაჩა – „ბარძაყი“ [გრიშაშვილი 1997].

ფაჩა არის იგივე სპარსული წარმოქმნილი სიტყვა – **پاچا** [pačā/e/]. მისი მნიშვნელობებია: 1. ფეხი (იგულისხმება წვივი); 2. ცხვრის, ხბოს... ფეხები, რომლებსაც იყენებენ საკვებად...

پاچا [pačā/e/] შედგება ორი ელემენტისგან – **پ** [pā] – ფეხი და კნინობითობის მანარმოებელი სუფიქსი – **چا** [čā/e/].

ფაჩუჩი

ფაჩუჩი – „(ირან. ფაბუჩი) ერთგ. ფეხსაცმელია ტუფლის მსგავსი, სახლში ჩასაცმელი, უქუსლო“ [გრიშაშვილი 1997].

ფაჩუჩი ფონეტიკური ვარიანტი ჩანს სპარსული თხზულის სიტყვისა **پاچوش** [pāpūš]. მისი მნიშვნელობებია: 1. სახლის ჩასაცმელი ფეხსაცმელი, ფლოსტები; 2. ფეხსაცმელი, ტუფლი [რუბინიკი 1983]. იგი შედგება ორი ელემენტისგან – **پ**

[pâ] – ფეხი და پوش [pūš] – پوشیدن [pūšīdan] – „ჩაცმა“, „დახურვა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე.

ფაჰა

ფაჰა – „სიტყვის მასალა სიამოვნების დროს“ [გრიშაშვილი 1997].

საპარსულ ენაში არის გაკვირვების გამომხატველი შორისდებული **ბ** [bah] და მისი გაორმაგებული ფორმა **ბ-ბ** [bah-bah] მნიშვნელობით – საოცარია! ყოჩაღ! შესანიშნავია!

სავარაუდოა, რომ შორისდებული **ფაჰა**, ბაგისმიერთა (ბ/ფ) მონაცვლეობითა და ბოლოში **ა** ხმოვნის განვითარებით, მომდინარე იყოს სპარსული შორისდებულიდან – **ბ** [bah].

ფეშქაშ

ფეშქაშ // **ფეშქეშ** – „საჩუქარი, ძღვენი, არმაღანი, სახსოვარი, იადგარი“ [გრიშაშვილი 1997].

ფეშქაშ-ი [სპ.] (საუბ.) საჩუქარი, ძღვენი. **ფეშქაშ!** – მიჩუქებია, მომიძღვნია! [ქეგლ 1986].

ეს ლექსემა სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **პიშ** **კაშ** [piškaš // piškeš], რომელიც შედგება ორი ელემენტისგან – **პიშ** [piš] – წინ და **კაშ** [kaš // keš] – **კაშიდან** [kašīdan // kešīdan] – 1. „განევა“; 2. „გაყვანა“; 3. „გადატანა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე.

ქართულში ამ ნასესხობას საკომუნიკაციო (**ფეშქაშ!**) მნიშვნელობაც შეუძენია.

ფეხამბარი

ფეხამბარი – „მოციქული, წინასწარმეტყველი“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის რთული სიტყვა **პეიგამბარ** [payğambar // peyğambar] მნიშვნელობით – მოციქული, რომლის პირველი კომპონენტია **პეიგამ** [payğam // peyğam] – 1. წერილი; ცნობა; 2. დავალება [რუბინიკი 1983], მეორე – **ბარ** [bar] – **ბარდან** [bordan] – „წაღება“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე.

აშკარაა, რომ **ფეხამბარი** მოდის **پیغامبر** [payyâmbar // peyyâmbar]-იდან.

ფონეტიკური პროცესი ასეთი ჩანს: **ფეილამბარ** → **ფეიხამბარ** → **ფეხამბარ**.

ფიალა

ფიალა – „პატარა თიხის ჭურჭელი, გადაშლილი, ჯამის-ნაირი. წინათ ყარაჩოღელები ღვინოს სვამდნენ ამით“ [გრიშაშვილი 1997].

ქ ე გ ლ - ი ს მიხედვით **ფიალა** ქართულში ბერძნულიდან მომდინარე ლექსიკური ერთეულია, რომლის მნიშვნელობაა – ღვინის სასმისი, ჯამის ფორმისა. თიხის დიდი ჯამი, – ჯამფიალა.

ანალოგიური შინაარსითა და ფონეტიკური სახით სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული – **پیالا** [piyâla/e].

ფიიშბუხარი

ფიიშბუხარი – „ბუხრის წინ დასადგმელი საფარი“ [გრიშაშვილი 1989].

ფიიშბუხარი არა, მაგრამ **ფიშბოხარი** სპარსული თხზული სიტყვაა – **پی‌ش‌بخاری** [pišboxâri]. მისი მნიშვნელობაა – ღუმელის გისოსი (**پی‌ش** [piš] – წინ, **بخاری** [boxâri] – ღუმელი); სიტყვასიტყვით – ბუხრის წინ (დასადგმელი მოწყობილობა).

ფიიშბუხარი ფონეტიკურად სახეცვლილი ფორმა ჩანს ლექსემისა **ფიშბუხარი** (იხ. ფიშბუხარი).

ფილაქანი

ფილაქანი – „აგურით დაგებულ იატაკი“ [გრიშაშვილი 1997].

ფილაქანი – [სპ.] ქვის ფენა, შრე, რომელიც ადვილად იგება ფილებად. *კლდეზე გამოშვერილი ფილაქნები*. 2. სუფთად გათლილი ქვის ფილა იატაკის დასაგებად. თვით ასეთი იატაკი [ქ ე გ ლ 1986].

სპარსულად **ფილაქან**-ი ინერება და იკითხება ასე – **پلکان پلگان** // [pellekân // pellegân], რომელიც არის მრავლობითის ფორმა სიტყვისა **پله** [pelle], მისი მნიშვნელობებია: – 1. საფეხური (კიბის); 2. ხარისხი; 3. სასწორის პინა; 4. გეოლოგ. ტერასა...[რუბინჩიკი 1983].

„ქალაქური ლექსიკონის“ მიხედვით ქართულში ამ სიტყვის სემანტიკური ველი დავინროებული ჩანს.

ფინაჩი

ფინაჩი – „მეჯღანე“ [გრიშაშვილი 1997].

ფინაჩი – [სპ.] ფეხსაცმლის დამკერებელი, – მეჯღანე. 2. გადატ. უხეირო, უვარგისი ხელოსანი [ქ ე გ ლ 1986].

ქართულ ჟარგონში **ფინაჩი**-ის მნიშვნელობაა – უხეირო, უვარგისი, ბედოვლათი ადამიანი [ბრეგაძე 2005].

სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული **پینه** [pīna/e/] მნიშვნელობით – 1. საკერებელი; 2. გამაგრება (კანზე); კოჟური [რუბინჩიკი 1983], რომელთანაც **دوختن** [dūxtan] – „კერვა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძის – **دوژ** [dūz]-ის შერწყმით მიღებულია სიტყვა – **پینه دوژ** [pīnadūz // pīnedūz] – მენალე.

ასევე, ამ სიტყვიდან ხელობის მანარმოებელი თურქული **ჩი** სუფიქსის საშუალებით, მიღებულია ლექსიკური ერთეული – **چینه** [pīnačī // pīnečī] მნიშვნელობით – მენალე, საიდანაც მომდინარეა ქართული **ფინაჩი**.

როგორც ვხედავთ, ჩვენთვის საინტერესო ლექსიკური ერთეული ქართულ ენაში ახალი შინაარსით (უხეირო, უვარგისი) დატვირთულა.

ფირი

ფირი – „1. ხატი, რომელიმე ჰამქრის სალოცავი, მფარველი ანგელოზი. ყოველ ამქარს თავისი სალოცავი **ფირი** აქვს. მაგ., ხარაზებისას – **ელია**, სირაჯებისას – **ნოე**, დაბლებისას – **ღვთისმშობელი** და სხვ. „მე ხომ მიკიტანი ვარ, განა **ფირი** ჩვენი წმინდა კაცი არ იყო? ხარაზებისთანა წმინდა **ფირი** ვისა ჰყვანდა“ (ვაჟა, თხზ., 1889წ., გვ. 492). 2. ჰამქრის დროშაზე

გამოხატული ემბლემა“. „ვისაცა გსურს დაეკითხე, თხა თელავის ფირია“ (გ. სკანდ.)“ [გრიშაშვილი 1997].

ფირ-ი სპარსული სიტყვაა – **فیر** [pīr]. მისი მნიშვნელობებია: 1. მოხუცი; ძველი; უფროსი; ბელადი; 2. შეიხი, სულიერი მოძღვარი [რუბინჩიკი 1983].

„ქალაქური ლექსიკონის“ მიხედვით **ფირი** გარკვეული სემანტიკური ცვლილებით დამკვიდრებულა ქალაქურ მეტყველებაში.

ფირმანი

ფირმანი – „ბრძანება, განკარგულება, ნებართვა“ [გრიშაშვილი 1997].

ფირმანი – [სპ.] ირანის შაჰის, ოსმალეთის სულთნის და ზოგი სხვა მაჰმადიანური ქვეყნის მმართველის ბრძანებულება [ქ ე გ ლ 1986].

ფირმანი სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **فرمان** [farmân].

ფირმანი ჯერ კიდევ „ვეფხისტყაოსანში“ გვხვდება: „ყმაღან ჰკადრა: „მოგახსენებ და **ფარმანი** მიბოძეო“ [რუსთველი 1966; 66/2].

ფირუზქარი

ფირუზქარი – „ფირუზის ნაჭედ-ნახელავი“ [გრიშაშვილი 1997]. ეს სიტყვა არ გვხვდება სხვა ქართულ ლექსიკონებში.

ფირუზქარი რთული სპარსული სიტყვაა **فیروزکار** // **پیروزکار** [pīruz(e)kâr // fīruz(e)kâr] და შედგება ორი კომპონენტისგან **پیروز** // **فیروز** [pīruza/e/ // fīruza/e/] – ფირუზი და **کار** [kâr] – ხელობა-პროფესიის მანარმოებელი სუფიქსი.

ქართული ენის განმარტებითა ლექსიკონმა არ იცის ასეთი კომპოზიტი, მაგრამ იცის მისი პირველი კომპონენტი **ფირუზი** შემდეგი მნიშვნელობით – [სპ.] მქრქალი ცისფერი ქვა. *ფირუზის ბეჭედი*. [ქ ე გ ლ 1986].

აღვნიშნავთ, რომ ჩვენ ხელთ არსებულ სპარსულ ლექსიკონებში რთული სიტყვა **ფირუხჯარი** ვერ დავადასტურეთ.

ფისტია

ფისტია – „ფსტა, ფუსტული – ხმელი ხილთაგანი“ [გრიშაშვილი 1997].

საბას მიხედვით, **ფისტიას** ფონეტიკურად სახეცვლილი ფორმა **ფისტა** „(ხე) თურქთ(ა) ენაა, ქართულად ბ უ ს ტ უ ლ ი ჰქვიან“ [ორბელიანი 1991]. დ. ჩუბინაშვილიც ასე განმარტავს ამ სიტყვას, ოღონდ მას სპარსულიდან მომდინარედ მიიჩნევს [ჩუბინაშვილი 1984].

ფისტია არის მომდინარე ანალოგიური სემანტიკური დატვირთვის მქონე სპარსული ლექსიკური ერთეულიდან **هسته** [pesta/e/ – (მცენ.) (Pistacia). მისი მარცვლის გული საჭმელად გამოიყენება...

ფონეტიკური გზა ასეთი ჩანს: **ფესთე**→ **ფისტა**→ **ფისტო**→ **ფისტია**.

რაც შეეხება ქართულ ლექსიკონებში **ფისტიას** შემდეგ განმარტებებს: **ფუსტული** [გრიშაშვილი 1977] და **ბუსტული** [ორბელიანი 1992], ისინი მომდინარეა ანალოგიური მნიშვნელობის მქონე სპარსული – **هسته** [pesta/e/]-ს არაბიზირებული ფორმიდან – **فستق** [fostog]: **ფოსთოყ**→ **ფუსტუყ** → **ბუსტულ**.

ფიშბუხარი

ფიშბუხარი – „პატარა თონე“ [გრიშაშვილი 1997].

ფიშბუხარი სპარსული თხზული სიტყვაა – **پیش‌بخاری** [pišboxâri]. მისი მნიშვნელობაა – ლუმელის გისოსი [რუბინჩიკი 1983]. (**پیش** [piš] – წინ, **بخاری** [boxâri] – ლუმელი).

ჩვენთვის გაუგებარია თუ საიდან გაჩნდა „ქალაქურ ლექსიკონში“ ამ სიტყვის განმარტება – „პატარა თონე.“ (იხ. ფიშბუხარი).

ფიშქარი

ფიშქარი – „ღვინის დალალი, სპეც. დავალებით გაგზავნილი სავაჭროს საყიდლად. სირაჯის (ღვინის პატრონის) მოსამსახურე. ეს სიტყვა „მეჯღანუშვილშიც“ არის მოხსენიებული ასე: **ფისკალი** (ტ. IV). ხოლო ზოგ სახელმძღვ. **ფისკალი** ახსნილია **შუშად**, რაც გაუგებრობაა“ [გრიშაშვილი 1997].

ფიშქარი სპარსული თხზული სიტყვაა – **پیشکار** [piškâr]. მისი მნიშვნელობაა – საქმეთა მმართველი; გამანანილებელი; რწმუნებული.

ეს სიტყვა შედგება ორი ელემენტისგან, წინდებული – **پیش** [piš] – წინ და **کار** [kâr] – საქმე.

ქალაქურ მეტყველებაში **ფიშქარს**, **ღვინის დალალის** სახით, კონკრეტული სემანტიკური დატვირთვა მიუღია.

ფიშტახტი

ფიშტახტი – „რუმბების დასაწყობი ნარი, ტახტი. ერთ-ერთი დარაბა ტახტად გადაებული“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის თხზული სიტყვა – **پیش تخته** [pištaxta/e/] შემდეგი მნიშვნელობებით 1. დახლი; 2. ყუთი (ფულის შესანახი სავაჭროში); 3. ტრამპლინი; 4. სადგარი (ყურანის, წიგნის წასაკითხად) [რუბინჩიკი 1983]. (**پیش** [piš] – წინ, **تخته** [taxta/e/] – დაფა).

აშკარაა, გარკვეული სემანტიკური და ფონეტიკური ცვლილებით, **ფიშტახტი** მომდინარეობს სპარსული რთული სიტყვიდან **پیش تخته** [pištaxta/e/].

ფოშიმანი

ეს სიტყვა „ქალაქურ ლექსიკონში“ განმარტებული არ არის. მოყვანილია მხოლოდ მაგალითი, სადაც ნახმარია იგი – „იმ დროს, როცა ყველა აზიელნი **ფოშიმანში** იყვნენ და ელოდნენ დიდ ისტ. შემთხვევას“ („ივ“. 1891წ., 133.)“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული – **پیشیمان** [pašimân], რომლის მნიშვნელობაა – მომნანიებელი.

„ქალაქურ ლექსიკონში“ მოყვანილი მაგალითის მიხედვით **ფოშიმანი** როგორც შინაარსობრივად, ისე ფონეტიკურად იგივე ჩანს, რაც სპარსული – **پشیمان** [**pašimân**].

აშკარაა, ერთსა და იმავე ლექსემებთან გვაქვს საქმე.

ქაბაბი

ქაბაბი – „ქაბაბი იხვისაც და თევზისაც შეიძლება“... [გრიშაშვილი 1997].

ქაბაბი – დაკეპილი ხორცი მოგრძო გუნდებად შემწვარი, ხახვითა და სანელებლებით შეკაზმული [ქე გ ლ 1986].

სპარსულად **ქაბაბი** იწერება და იკითხება ასე – **کباب** [**kabâb**]. მისი მნიშვნელობაა – ქაბაბი; მწვადი; შემწვარი. (იხ. **ლულაქაბაბი**).

ქალაფაჩი

ქალაფაჩი – „ხაში ბატკნისა“ [გრიშაშვილი 1997].

ქალაფაჩი – სპარსული შედგენილი სიტყვაა – **کله پاچه** [**kallepâče**] შემდეგი მნიშვნელობით – 1. ცხვრის მოხარშული თავ-ფეხი; 2. ცხვრის თავ-ფეხი [რუბინჩიკი 1983].

კომპოზიტის პირველი ნევრია **کله** [**kalla/e/**] – 1. თავი; 2. სიმაღლე; 3. გონება; 4. გონიერი, მეორე – **پاچه** [**pâča/e/**] – ფეხი (ცხვრის, ხბოსი... რომელიც გამოიყენება საკვებად)...

پاچه [**pâča/e/**] არის კნინობითი ფორმა სიტყვისა **پا** [**pâ**] – ფეხი, ხოლო **چا** [**ča/e/**] – კნინობითობის მანარმოებელი სუფიქსი.

ქალაფაჩი მცირე ფონეტიკური და სემანტიკური ცვლილებით შემოსულა ქალაქურ მეტყველებაში. ფონეტიკური პროცესი ასეთი ჩანს: **ქალლეფაჩე** → **ქალეფაჩე** – **ქალაფაჩე** → **ქალაფაჩი**.

ქალანთარი

ქალანთარი – „ქალაქის თავი“ [გრიშაშვილი 1997].

ქალანთარი – (სპარს.) ქალაქის უფროსი [ჩუბინაშვილი 1984].

ქალანთარი სპარსული წარმოქმნილი სიტყვაა – **کلانتر** [kalântar]. მისი მნიშვნელობებია: 1. უფროსი, უხუცესი (ტომის); 2. ქალაქის თავი [რუბინჩიკი 1983].

ეს სიტყვა შედგება ორი კომპონენტისგან – **کلان** [kalân], რომლის მნიშვნელობებია: 1. დიდი; 2. უფროსი... და – ზედსართავი სახელის შედარებითი ხარისხის მანარმოებელი სუფიქსი – **تر** [tar].

ქამანდარი

ქამანდარი – „მექამანდე, ქამანდის მომდები. „თამარ ქალი ქალია, სიტყვის ქამანდარია(ხალხ.)“ [გრიშაშვილი 1997].

ქამანდარი [სპ.] 1. (ძვ.) იგივეა, რაც მექამანდე. 2. (კუთხ.) კარგი მსროლელი.

ამავე ლექსიკონში შეტანილია სიტყვა **ქამანდ-ი**, რომელიც ასეა ახსნილი – ცხოველის დასაჭერი ყულფიანი სასროლი თოკი. *ქამანდის სროლა* [ქეგელ 1986].

ჩვენი აზრით, ქართულში არეულია ერთმანეთში სპარსული ლექსიკური ერთეულები **کماند** – [kamand] – ქამანდი და **کمان** [kamân] – მშვილდი. სიტყვიდან **کمان** [kamân] მიღებულია ნახევრად აფიქსური სიტყვა – **کماندار** [kamandâr], რომლის მნიშვნელობაა – მშვილდოსანი. კომპოზიტის პირველი წევრია – **کمان** [kamân] – მშვილდი, მეორე – **دار** [dâr] – **داستان** [dâştan] – „ქონა“, „ყოლა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე.

ამგვარად, **ქამანდარი** უნდა ნიშნავდეს – **მშვილდოსანს**.

არ არის გამორიცხული, რომ მისი მნიშვნელობა იყოს **ქამანდდარი** – ქამანდის მსროლელი, თუმცა, ჩვენ ხელთ არსებულ სპარსულ ლექსიკონებში რთული სიტყვა **کمانددار** [kamanddâr] ვერ დავადასტურეთ.

ქამანჩა

ქამანჩა – „ნაზხმიანი საკრავი, უფრო აშუღებშია მიღებული. **ქამანჩა** სამძელიანი საკრავია. ყოველ სიმს ცალკე მომართავენ ხოლმე. ამ საკრავს ჰქვიან აგრედვე **ჭიანური**.

ქამანჩა დაერქვა ქამანასაგან, ე. ი. იმ ძუაგამობმულ ჯოხი-საგან, რომლითაც უკრავენ. ამ ჯოხს ახლა ჰქვია „იდა“, ქამანა (რუს. „სმიჩოკ“). „ქამანჩა პირველყოფილი ვიოლინოა“ (იავორსკი) [გრიშაშვილი 1997].

ქამანჩა – [სპ.] აღმოსავლური სამსიმიანი საკრავი, რომელსაც უკრავენ ქამანით (ხემით) [ქეგლ 1986].

სპარსულად ქამანჩა იწერება და იკითხება ასე – **کمانچه** [kamânča/e/], რომლის მნიშვნელობებია: 1. ვიოლინოს სახეობა; 2. პატარა მშვილდი [რუბინჩიკი 1983].

کمان [kamân] ნიშნავს მშვილდს, ხოლო **چه** [ča/e/] არის კნინობითობის მანარმოებელი სუფიქსი.

ქართულში ეს სიტყვა მხოლოდ ერთი სემანტიკური დატვირთვით (**საკრავი**) შემოსულა.

ქარგა

ქარგა – „რკალივით მოხრილი ხეა, რომელზედაც ოქრომკედით იქარგება სხვადასვა ძვირფასი ნივთები, თავსაკრავები, სარტყელ-გულისპირი“ [გრიშაშვილი 1997].

ქარგა – [სპ.] 1. მონყობილობა მოსაქარგავი ქსოვილის გადასაჭიმად. 2. *გადატ.* (ნიგნ.) (ჩონჩხი, ამბავი (მხატვრული ნაწარმოებისა)... [ქეგლ 1986].

სპარსულად **ქარგა** იწერება და იკითხება ასე – **کارگاه** [kârgâh], რომლის მნიშვნელობებია: 1. სახელოსნო; 2. სამუშაო ადგილი; 3. საქსოვი დაზგა... [რუბინჩიკი 1983].

کارگاه [kârgâh] რთული სიტყვაა, რომლის პირველი ელემენტია **کار** [kâr] – საქმე, მეორე – **گاه** [gâh] – ადგილი.

სპარსული **کارگاه** [kârgâh]-ის განმარტება – **საქსოვი დაზგა** ემთხვევა ქართული **ქარგას** მნიშვნელობას.

ამგვარად, ქართული **ქარგა** მომდინარეა სპარსული სიტყვიდან **کارگاه** [kârgâh]: **ქარგაჰ** → **ქარგა**.

ქართულში ნასესხები სიტყვის სემანტიკური ველი დავინროებულა.

ქარგალი

ქარგალი – „ნოქარი, ხელოსანი, პირველი ხელქვეითი ოსტატისა“ [გრიშაშვილი 1997].

ქარგალი – [სპ.] ხელოსანი, რომელმაც შეეგირდობა დაამთავრა, მაგრამ ჯერ ოსტატად არ იყო დალოცვილი და დაქირავებულ შრომას ეწეოდა [ქ ე გ ლ 1986].

ქარგალი არის წარმოქმნილი სპარსული სიტყვა – **کارگر** [kârgar] შემდეგი სემანტიკური დატვირთვით – 1. მუშა; 2. ხელოსანი. მისი პირველი შემადგენელი ელემენტია – **کار** [kâr] – საქმე, მეორე – ხელობის მანარმოებელი სუფიქსი – **گر** [ga].

სახეზეა სონორთა (რ/ლ) დისიმილაცია.

ქარიზი

ქარიზი – „წყალსადენი, წყლის სადენი მილი (თურქ. „ქელრიზიდან“) [გრიშაშვილი 1997].

ქარიზი მომდინარეა ამავე მნიშვნელობის მქონე სპარსული სიტყვიდან – **کاريز** [kâriz] – ქარიზი (მინისქვეშა სარწყავი არხი).

ქაფქაფა

ქაფქაფა – „ქაფქაფა რძე, ქაფქაფა ცხოვრება“ [გრიშაშვილი 1997].

ეს სიტყვა მიღებულია **ქაფ**-ის გაორმაგებით. **ქაფი** კი ქ ე გ ლ-ში განმარტებულია ასე: **ქაფი** – [სპ.] 1. წვრილი ბუშტების თეთრი გაუმჭვირვალე მასა, წარმოქმნილი სითხისგან... 2. თეთრ ბუშტებად ქცეული ოფლი... 3. დუჟი, დორბლი... მითითებულია მისი სპარსული წარმომავლობა.

საბას მიხედვით **ქაფი** თურქთა ენაა და „ქართულად პერი ჰქვიან“ [ორბელიანი 1993].

ქაფ-ი ანალოგიური მნიშვნელობის მქონე სპარსული ლექსიკური ერთეულია, რომელიც სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **کف** [kaf].

აღვნიშნავთ, რომ ჩვენს ხელთ არსებულ სპარსულ ლექსიკონებში ვერ დავაფიქსირეთ **ქაფ**-იდან მიღებული ალიტერაციული კომპოზიტი – **ქაფქაფა**.

ქაფქირი

ქაფქირი // **ქაფკირი** – „ქაფის მოსახდელი, დახვრეტილი ბრტყელი კოვზი ან ჩამჩა“ [გრიშაშვილი 1997].

ანალოგიურად არის ეს სიტყვა განმარტებული ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონშიც, სადაც მითითებულია მისი სპარსული წარმომავლობა [ქ ე გ ლ 1986].

მართლაც, **ქაფჯირი**, უკანაენისმიერ ხშულ თანხმოვანთა (გ/ქ) მონაცვლეობით, სპარსულიდან შემოსული შემდეგი კომპოზიტია – **كف گير** [kafgīr] – ქაფის მოსახდელი.

რთული სიტყვის პირველი ნევრია **كف** [kaf] – ქაფი, მეორე – **گير** [gīr] – **گرفتار** [gereftan] – „აღება“, „დაჭერა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე; სიტყვასიტყვით – ქაფის ასაღები.

ქაფჩა

ქაფჩა – „ტალახის ამღები მოზრდილი და ბრტყელი კოვზი“ [გრიშაშვილი 1997].

ქაფჩა – [არაბ.-სპ.] საკალატოზო ბრტყელი იარაღი რკინისა, იხმარება ბათქაშის კედელზე გასასწორებლად, გასაღესად [ქ ე გ ლ 1986].

ქაფჩა სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **کامچه** [kamčə/e/] შემდეგი მნიშვნელობით – ხის ციცხვი, ხის კოვზი, ხაპია.

სემანტიკური თვალსაზრისით, „ქალაქური ლექსიკონი-სეული“ განმარტება უფრო ახლოსაა **ქაფჩას** სპარსულ განმარტებასთან, ვიდრე ქ ე გ ლ-ისა.

ფონეტიკურად მოხდა მ/ფ-ს ურთიერთჩანაცვლება.

ქაშნაქაში

ქაშნაქაში – „ხარაზების ხელსაწყო. ფესსაცმლის ამოსანევი“ [გრიშაშვილი 1997].

ქაშნაქაში მომდინარე ჩანს შემდეგი სპარსული კომპოზიტისგან **کاشنه پاشنه** [pāšnakaš] – კანაპი, საშველი (*ფესსაცმლის ჩასაცმელად*) [რუბინჩიკი 1983], რომლის პირველი ელემენტიცაა **پاشنه** [pāšna/e/] – ქუსლი, ხოლო მეორე – **کاش** [kaš // keš] – **کاشیدن** [kašīdan // kešīdan] – „განევა“, „გაქაჩვა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე.

پاشنه کش [pāšnakaš] მიკუთვნება იმ კომპოზიტთა რიცხვს, რომლის მეორე ელემენტიცაა کش [kaš // keš], მაგალითად: سيم کش [šīmkaš] – სიმის გასაქაჩი, آتش کش [ateškaš] – ცეცხლის გამოსაღები (საჩხრეკი ნიჩაბი)...

ქაჩალ

ქაჩალ – „მელოტი, ბელატი, პოსლიკა (სიქაჩლე თმის ავადმყოფობაა)“... [გრიშაშვილი 1997].

ასეთივე მნიშვნელობით არის განმარტებული ეს სიტყვა სხვა ქართულ ლექსიკონებშიც. ქ ე გ ლ-ი მიუთითებს მის სპარსულ წარმომავლობაზე.

ანალოგიური ფონეტიკური სახითა და მნიშვნელობით სპარსულ ენაში არის ლექსემა – کچال [kačal].

ქებინი

ქებინი – „ჯვრისწერა“ [გრიშაშვილი 1997].

საბას მიხედვით **ქებინი** იგივეა, რაც **მარი**, ხოლო „**მარი** ენოდების მოჰმადიანთა ცოლის მიზდსა, რომელსა ქებინად უწოდებენ“ [ორბელიანი 1991].

დ. ჩუბინაშვილი ორი მნიშვნელობით განმარტავს **ქებინ**-ს: 1. ს. მარი, მაჰმადიანთ ცოლის მიზდი; 2. დალოცვა ცოლ-ქმრობისა მოლათაგან [ჩუბინაშვილი 1984].

ქებინი შემდეგი სპარსული ლექსიკური ერთეულია – کابین [kâbīn] // کابین [kâvīn], რომელსაც სპარსულში გარდა ჯვრისწერისა, აქვს ურვადისა და მზითვეის მნიშვნელობაც.

ეს სიტყვა ქალაქურ მეტყველებაში დავინროებული სემანტიკით შემოსულა.

ქეჯაბა

ქეჯაბა – „მოზრდ. ხურჯინი. ძვ. არაბები და სპარსელები ამ **ქეჯაბს** გადაჰკიდებდნენ ხოლმე სახედარ-ჯორცხენ-აქლემებს“ [გრიშაშვილი 1997].

ქეჯაბა // **ქეჯაო** – ტახტრევანდი, რომელსაც აქლემს აჰკიდებენ [ჩუბინაშვილი 1985].

ქეჯაბა სპარსული ლექსემაა. იგი იწერება და იკითხება ასე – کجابه [kejâba/e/] // کجابه [kejâva/e/], რომლის მნიშვნელო-

ბაა – ქეჯავე (ჯორ-ცხენ-აქლემ-სპილოზე დასადები ან გადასაკიდი ჩარდახი მოგზაურთათვის).

ქიში

ქიში – „შახი“ [გრიშაშვილი 1997].

ქიში-ი [სპ.-თურქ.] ჭადრაკის თამაშში – ისეთი მდგომარეობა, როდესაც მეფეს მონინალმდეგის რაიმე ფიგურით ან პაიკით თავდასხმა ელის [ქე გ ლ 1986].

ქიში სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **کیش** [kiš]. მისი მნიშვნელობებია: 1. რწმენა, რელიგია; 2. კაპარჭი; 3. შახი [რუბინჩიკი 1983].

ქიში ქართულში მონოსემანტად (**შახი**) შემოსულა.

ქოჩად

ქოჩად მავალნი – „ფრინველები სხვა ქვეყნებიდან ქოჩად მავალნი არიან“ (გრ., ყიფშ.)“ [გრიშაშვილი 1997].

„ქალაქური ლექსიკონის“ ავტორი მხოლოდ ამ მაგალითის მოყვანით იზღუდავს თავს.

ქოჩ უნდა მომდინარეობდეს სპარსული სიტყვიდან **کُوچ** [kūč]. მისი მნიშვნელობებია: 1. **کُوچدان** [kūčdan] – 1. „მომთაბარეობა“; „გადასახლება“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე; 2) ოჯახი; ტომი; გვარი; 3. მომთაბარე; *იშვიათად* ავაზაკი; ქურდი [რუბინჩიკი 1983].

ვფიქრობთ, **ქოჩად მავალნი** უნდა ვიგულისხმოთ **გადამფრენი** (გუნდად მავალნი) ფრინველები.

ქოშიმანი

ქოშიმანი – „ყოყმანი“ (იხ. „ტომის თავგად.“, „ნაკად.“ პრემია, გვ. 8)“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის სიტყვა **پاشیمان** [pašimân] – მომნანიებელი, საიდანაც აბსტრაქტულობის მანარმოებელი **ყი** სუფიქსის საშუალებით მიღებულია – **پاشیمانی** [pašimâni] – სინანული.

რამდენადაც ქართულში ლაბიალური და ველარული თანხმოვნების მონაცვლეობა ჩვეულებრივი მოვლენაა [ფუტკარაძე 2005:272], **ქოშიმანი** სპარსული **پشیمانی** [pašimānī]-ის ფონეტიკურად სახეცვლილ ფორმად უნდა მივიჩნიოთ.

ამ სიტყვას ქართულში სემანტიკური ცვლილებაც განუცდია.

ქურანი

ქურანი – „ორი წლის ცხენი“ [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული **كُر** [korra/e/]. მისი მნიშვნელობაა – ნაშიერი, შვილი ცხოველისა.

მეგრულში არის **ქურანთან** ფონეტიკურად და სემანტიკურად ახლოს მყოფი სიტყვა **ქვირა**, რომელიც ნიშნავს – კვიცს [ქაჯაია 2002]. მაკარ ხუბუა მას ქართველურში სპარსულიდან შემოსულად მიიჩნევს [ხუბუა 1945], რაც სარწმუნოდ მიგვაჩნია [ბართაია 2005; 6].

ქურახანა

ქურახანა – „აგურხანა. ლუმელია ერთგვ. მაგიდას გადააფარებენ საბანს, ქვეშ კი გაღვივებულ მაცალს შეუდგამენ (შირვან-ზადე, „ნამუსი“, თარგმ. ი. გრ. 1931 წ. გვ. 256). ამ სიტყვას ხმარობს გ. ერისთ. პიესაში „ძუნნი“, ასევე ამბ. ჭელიძე „ფერეიდ. ქართველები“. 1951 წ. გვ. 48)“ [გრიშაშვილი 1997].

ქურახანა სპარსულ ნიადაგზე წარმოშობილი კომპოზიტია. იგი შედგება ორი ნევრისგან – **كُور** [kūra/e/] – ლუმელი; სათბობი და **خانة** [xāna/e/] – სახლი.

„ქალაქური ლექსიკონის“ მიხედვით **ქურახანა** იგივეა, რაც **აგურხანა**.

შევნიშნავთ, რომ ჩვენს ხელთ არსებულ სპარსულ ლექსიკონებში დასტურდება კომპოზიტია არა **ქურახანა**, არამედ – **كُور پز خانه** [kūra/e/ paz xāna/e/], რომელიც შედგება სამი ელემენტისგან – **كُور** [kūra/e/] – ქურა, **پز** [paz] – **پختن** [poxtan] – მოხარშვა; შენვა; გამონვა (*აგურის*) ზმნის ანმყო

დროის ფუძე და خانه [xâna/e/] – სახლი, მთლიანობაში – აგურის გამოსანვავი სახლი.

ქურსი

ქურსი – „ცეცხლს აღვივებენ მაყალზე, დასდგამენ შუა ოთახში, ზემოდან დაადგამენ ერთ დაბალფეხებიან მაგიდას, ამ მაგიდას გადააფარებენ დიდსა და სქელ საბანს, ყველა ოჯახის ნევრი შემოუმწკრივდება გარშემო. შეჰყოფენ შიგ ფეხებს, გადმოიფარებენ საბანს და ზედ სადილობენ ან ერთობიან, საქმობენ და სხვ. ამ **ქურსს** ხმარობდა მდაბიო ხალხი ღუმელის ნაცვლად“... [გრიშაშვილი 1997].

ანალოგიური შინაარსით იცნობს ამ სიტყვას სხვა ქართული ლექსიკონებიც. მითითებულია, რომ **ქორსი** არის არაბული წარმოშობის სიტყვა [ქ ე გ ლ 1986].

მოინისა და სხვა სპარსელი ლქსიკოგრაფების მიხედვით **كُورسِي [korsī]** ანალოგიური შინაარსის მქონე ჩინურ-იაპონური წარმოშობის და მონღოლური გზით სპარსულში შემოსული ტერმინია [მოინი 1382].

არაბულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული **كُورسِي [kursī]**, მაგრამ არა იმ მნიშვნელობით, რა მნიშვნელობითაც ის სპარსულშია. არაბულ ლექსიკონებში ეს სიტყვა ასეა განმარტებული: **كُورسِي [kursī]** – 1) დასაჯდომი; სკამი, სავარძელი; 2) კათედრა; 3) ტახტი; 4) პიედესტალი; 5) საყრდენი [ბარანოვი 1957].

ი. გრიშაშვილი **ქურსის** განმარტებისას თავიდანვე მითითებს, რომ იხილონ **ქურახანა**, რომელიც აგურხანისა და ქურსის მნიშვნელობით აქვს განმარტებული.

გამოდის, რომ ქართულში **ქურს-ს**, განსხვავებით სპარსულისგან, მეორე სახელწოდებაც ჰქონია – **ქურახანა**. (იხ. ქურახანა).

ქუფთა

ქუფთა – „დაკეპილი და დაგუნდავებული ხორცი“ [გრიშაშვილი 1997].

ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონიც ამ შინაარსით იცნობს ამ სიტყვას, სადაც მოცემულია მისი ფონე-

ტიკური ვარიანტი – გუფთა და მითითებულია მისი სპარსული წარმომავლობა [ქ ე გ ლ 1986].

მართლაც, ქუფთა შემდეგი სპარსული ლექსიკური ერთეულია – کوفته [küfta/e/]. მისი მნიშვნელობაა – დაკეპილი ხორცისა და ბრინჯისგან დამზადებული კერძი.

کوفته [küfta/e/] არის کوفتن [küftan] – „დარტყმა“, „დაკეპვა“ ზმნის ნამყო დროის მიმღეობა – დაკეპილი, როგორც ეს განმარტებულია „ქალაქურ ლექსიკონში“.

ქურაბანდი

ქურაბანდი – „შეკრული ქურა, ჩიხი“ [გრიშაშვილი 1997].

ანალოგიური შინაარსით იცნობს ამ სიტყვას სხვა ქართული ლექსიკონებიც (საბასთან გვხვდება ფორმით – ქორაბანდი [ორბელიანი 1993]).

ქურაბანდი მომდინარეა სპარსული კომპოზიტიდან کچه باند [küčaband]. მისი მნიშვნელობაა – ქურა, რომელსაც ორივე მხარეს ჭიშკარი აქვს და საჭიროების შემთხვევაში შეუძლიათ ჩაკეტონ ისინი.

რთული სიტყვის პირველი კომპონენტია کچه [küča/e/] – ქურა, მეორე – باند [band] – بستن [bastan] – „შეკვრა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე; სიტყვასიტყვით – შეკრული (ჩაკეტილი) ქურა. შეადარეთ: کچه شیش [šišband] – შუშაბანდი.

ქურუკი

ქურუკი – „პატარა“ [გრიშაშვილი 1997].

ეს სიტყვა მოდის ანალოგიური სემანტიკური დატვირთვის მქონე შემდეგი სპარსული ლექსემიდან – کچهک [küčək] // küček]: ქურაქ-> ქურუქ-> ქურუკ.

ყ ق

ყადრ-ყამათი

„ქალაქურ ლექსიკონში“ ეს სიტყვა არც განმარტებულია და არც კონტექსტშია მოცემული. ამიტომ მასზე მხო-

ლოდ ვარაუდის დონეზე შეიძლება გამოვხატოთ მოსაზრება:

შესაძლებელია, **ყადრ-ყამათი** მომდინარეობდეს სპარსული სინონიმური კომპოზიციისგან **قَادِقَات** [qadoqâmat] – ფიგურა, ტანი, აღნაგობა [რუბინჩიკი 1983].

ყალამდანი

ყალამდანი – „ყალმების ჩასაყრელი რამ“ [გრიშაშვილი 1997].

ქართული **ყალამდანი** იგივეა, რაც სპარსული სუფიქსიანი სახელი – **قلم دان** [qalamdân], რომლის პირველი კომპონენტიცაა *არაბ. სპარს. قلم* [qalam] – 1. ყალამი, ლერწმის ღერი (*სანერი საშუალება*); 2. საჭრისი (*საგრავეიურო საშუალება*)... [რუბინჩიკი 1983], ხოლო მეორე – *სპარს. სუფიქსი* **دان** [dân], რომელიც ძირითადად აწარმოებს ჭურჭლის სახელებს.

ქ ე გ ლ-იც სპარსულის ანალოგიურად განმარტავს **ყალამს**.

ყალამდანი – „ყალმების ჩასაყრელი რამ“, ანუ – საკალმე.

ყალამქარი

ყალამქარი // **ყალანქარი** – „ლამაზი უზორებით დაჩითული აბრეშ. მატერია, რომელსაც უფრო საბნის პირისთვის ხმარობენ“... [გრიშაშვილი 1997].

ყალამქარი-ი [არაბ.-სპ] – (ძვ.) დაჩითული ბამბის ქსოვილი ერთგვარი შინაური წრმოებისა [ქ ე გ ლ 1986].

ყალამქარი // **ყალანქარი** შემდეგი არაბულ-სპარსული კომპოზიციაცაა – **قلم خار** [qalamkâr] მნიშვნელობით – ყალამქარი, დაჩითვა. კომპოზიციის პირველი ნევრია – **قلم** [qalam] – ყალამი, მეორე – ხელობის მანარმოებელი სუფიქსი **خار** [kâr].

ყასაბხანა

ყასაბხანა – „საყასბო. ადგილი, სადაც დაკლული საქონლის ხორცი ვაჭრობენ“ [გრიშაშვილი 1997].

ქართული **ყასაბხანა** იგივეა, რაც სპარსული კომპოზიტი **قصاب خانة** [qasâbxâna/e/] – საყასბო (*არაბ. სპარს. قصاب* [qasâb] – ყასაბი, *სპარს. خانه* [xâna/e/] – სახლი).

შევნიშნავთ, რომ „ქალაქურ ლექსიკონში“ ცალკე არ დასტურდება ლექსიკური ერთეული **ყასაბი**, ისე როგორც ქ ე გ ლ-ში – **ყასაბხანა**.

ყომარბაზი

ყომარბაზი – „ყომრის აზარტული მოთამაშე, მებანქოვე“ [გრიშაშვილი 1997].

ქ ე გ ლ-იც ასეთივე მნიშვნელობით იცნობს ამ სიტყვას, სადაც მითითებულია მისი არაბული წარმომავლობა.

ყომარბაზი შემდეგი სპარსული კომპოზიტია – **قمارباز [qomârbâz]** მნიშვნელობით – აზარტული მოთამაშე, რომლის პირველი წევრია *არაბ.სპარს. قمار [qumâr // qomâr]* – აზარტული თამაში, ხოლო მეორე – *სპარს. باز [bâz]* – **باختن [bâxtan]** – 1. „თამაში“; 2. „ნაგება“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე [გაფაროვი 1976]; სიტყვასიტყვით – ყომარის მოთამაშე.

აღნიშნული ლექსიკური ერთეული უცვლელად შემოსულა ქართულში.

შ შ

შაბაშ

შაბაშ – 1. „შექება. 2. საჩუქარი, ქორნილში დედოფლის ცეკვის დროს რომ გროვდება. 3. ყველიერის ყენის გასამრჯელო. 4. მუშაობის გათავება (**ავაშაბაშე** – მუშაობას მოვრჩი), საქმის ბოლო, დასრულება“... [გრიშაშვილი 1997].

შაბაში (სპ.) ქორნილში (ლხინში) მოცეკვავის ან მემუსიკეთა სასარგებლოდ შეგროვილი ფული [ქ ე გ ლ 1986].

სპარსულში არის რთული სიტყვა **شبابش [šâbâš]** შემდეგი მნიშვნელობებით: 1. ფული, წვრილმანი გასამრჯელო (*მუსიკოსების, მომღერლების, მოცეკვავეების და სხვა*); 2. *შორისდ. ყოჩაღ! ბრწყინვალეა!...* [რუბინჩიკი 1983].

სპარსული – **شبابش [šâbâš]** მომდინარეა სპარსული ასევე რთული სიტყვიდან **شاد باد [šâdbâš]**, რომელიც შედგება ორი ელემენტისგან: **شاد [šâd]** – მხიარული და **باد [bâš]** – **بودان [bûdan]** – „ყოფნა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე.

შაბაშ-ი ჯერ კიდევ „ვეფხისტყაოსანში“ გვხვდება: „გლახ, დაგიგდია, არ ჰნახავ, **შაბაშ** მართალსა ბჭობასა“ [რუსთველი 1966; 901/1].

შაგირდანა

ეს სიტყვა „ქალაქურ ლექსიკონში“ განმარტებული არ არის. მის ასახსნელად მოყვანილია შემდეგი მაგალითი: „მხოლოდ **შაგირდანასათვის** მაქვს თვალები ღია?“ (გ.სუნდ. „დაქც. ოჯახი“) [გრიშაშვილი 1997].

შაგირდანა იგივეა, რაც სპარსული ლექსემა – **شاگردان** [šâgerdâna/e/], რომლის მნიშვნელობაა – წვრილმანი გასამრჯელო, რომელსაც იღებს მყიდველისგან შეგირდი. იგი შედგება ორი ელემენტისგან – **شاگرد** [šâgerd] – შეგირდი და ზედსართავის მანარმოებელი სუფიქსი – **ان** [ana/e/]; სიტყვა-სიტყვით – საშეგირდო.

შამათი

შამათი – „**ანუ შარამათი**. ფათერაკი. ამბობენ ეს რა შარსა და შარმათს შევეყარეო. ეგ შენი ქონება სულ შარითა და შარამათით არის მონაგებიო“ [გრიშაშვილი 1997].

შამათი – [სპ.-არაბ.] ჭადრაკში ისეთი მდგომარეობა, როდესაც ერთ-ერთი მხარის მეფეს აღარ შეუძლია თავდაცვა მონინალმდევის ქიშისაგან (ნიშნავს ნაგებას) [ქეგლ 1986].

შამათი სპარსულად იწერება და იკითხება შემდეგნაირად **شاهمات** [šâhmât]. მისი მნიშვნელობებია – 1. *ჭადრ.* შამათი; 2. ნაცემი; დამარცხებული. **شاه** [šâh] – მეფე, **مات** [mât] – 1. განცვიფრებული; 2. დამარცხებული, განგმირული; 3. შამათი [რუბინჩიკი 1983].

ქართული **შამათი**, **ჰ** თანხმოვნის ამოვარდნით, მომდინარე ჩანს სპარსული რთული სიტყვიდან – **شاهمات** [šâhmât]: **შაჰმათ** → **შამათ**.

შამაია

შამაია – „პირდ. თარგმ. – შაჰის თევზი. ეს თევზი გაკეთებულია, გამოსულია და გამობოლილი. სამეფო თევზია“ [გრიშაშვილი 1997].

შამაია – [სპ.] თევზი კობრისებრთა ოჯახისა. იცის კასპიის ზღვასა და აზოვის ზღვებში და მათ შენაკადებში [ქ ე გ ლ 1986].

შამაია მომდინარეა სპარსული კომპოზიტიდან **شاه ماهی** [šâh mâhî], რომელიც დეჰხოდას სპარსული ენის ლექსიკონში ასეა განმარტებული: პატარა თევზია საუკეთესო, სხვათაგან გამორჩეული...[დეჰხოდა 1372].

სპარსულში არის მრავალი კომპოზიტი, რომლის პირველი შემადგენელი ელემენტია **شاه** [šâh] – მეფე, მაგალითად, **شاه دخت** [šâh doxt] – მეფის ქალიშვილი. **شاه** [šâh] – მეფე, **دخت // دختر** [doxt // doxtar] – ქალიშვილი.

ასევე არის რიგი კომპოზიციებისა, სადაც **شاه** [šâh]-ი ნიშნავს არა მეფეს, არამედ – საუკეთესოს, მაგალითად: **شاه بيت** [šâh bayt] – საუკეთესო ბაითი//ბეითი, **شاه راه** [šâh râh] – მთავარი გზა და სხვა.

شاه ماهی [šâh mâhî]-იც, სწორედ ასეთი რიგის კომპოზიტებს მიეკუთვნება.

ფონეტიკური გზა ასეთი ჩანს: **შაჰშაჰი** → **შამაჰი** → **შამაი** → **შამაია**.

შანიშინი

შანიშინი – „**ჰქვიან** დარბაზში ერთ მხარეზე გაკეთებულ გალერეას ანუ ერთ კუთხეში გაკეთებულ ბალკონს. ძველად ამ **შანიშინში** მალლიდამ დასახედავად ადიოდნენ ან ახლად ჯვარდანიერულ ნეფე-პატარძალს დააძინებდნენ“ [გრიშაშვილი 1997].

შანიშინი არის სპარსული თხზული სიტყვა – **شاه نشین** [šâhnešin]. მისი მნიშვნელობებია: – 1. საპატიო ადგილი (*განკუთვნილი მეფის ან მისი ახლობლებისთვის*); 2. ზედა ოთახი (*ძველ ირანულ სახლებში*) [რუბინჩიკი 1983].

თხზული სიტყვის პირველი კომპონენტი **شاه** [šâh] – 1. მეფე; 2. მთავარი; საუკეთესო... მეორე კი – **نشین** [nišin // nešin] – **نہستان** [nešastan] – „დაჯდომა“ ზმნის ანმეო დროის ფუძე; სიტყვასიტყვით – საპატიო დასაჯდომი (ადგილი).

შაქარდანი

შაქარდანი – „საშაქრე“ [გრიშაშვილი 1997].

შაქარდანი სპარსული სუფიქსიანი სახელია – **شکردان** [šakardân] – საშაქრე, რომლის კომპონენტებია **شکر** [šâkar] – შაქარი და ძირითადად ჭურჭლის სახელების მანარმოებელი სუფიქსი **دان** [dân].

შაქარდანი არა, მაგრამ ჯერ კიდევ „ვეფხისტყაოსანში“ გვხვდება **შაქარი**: „ხმა **შაქრის**-ფერად გაუხდა ვარდსა, ხშირ-ხშირად პობილსა“ [რუსთველი 1966; 1336/4].

შახი

ეს სიტყვა „ქალაქურ ლექსიკონში“ ასეა განმარტებული – სპარს. ხეხილის ტოტი. გადატ. ჩვენში ამბობენ: **შახს** არ იტყვსო, ე. ი. ისევ ფართიფურთობსო. „ძენი ხართ ჰაოს-ქართლოსის, ნუ გაიტყვამთ **შახსაო**“ (ჰაზირა, „ბელადი“, 1904 წ. გვ. 15)... **შახად** – ყოჩაღათ, კარგად, შნოიანად, ლაზათიანად, თამამად. „თქვენ **შახად** იყავით“ („ცნ“. ფ.“ დამატ., 1903 წ. 102)... **შახიანი** – „ალიონი, მალიონი, გალაქტიონ ხმალიონი, კოხტა არის, **შახიანი**, ღმერთო იმ დროს ნუ მომასწრეფ, ყოფილიყო ქალიანი“ (ხალხ.)...

ამის მერე ლექსიკონის ავტორი წერს, რომ მისთვის ნიგანი მიუძღვნიათ შემდეგი წარწერით – „ი. გრიშაშვილს, რომელმაც შემაყვარა ქართ. ლექსი და **შახიანი** ქართული ენა“... [გრიშაშვილი 1997].

შახ-ი – (საუბ.) ეშხი, ლაზათი. შახს არ გაიტყვს (საუბ.) იგივეა, რაც იხტიბარს არ გაიტყვს [ქე გ ლ 1986].

შახიანი (გურ) ეშხიანი [ღლონტი 1984].

ხატოვან თქმას **შახს არ იტყვს** თ. სახოკია ასეთ ახსნას აძლევს: „სპარსეთის შაჰის სახელი ძველად, სპარსეთის ძლიერების დროს, მთელ აღმოსავლეთში სინონიმი იყო ძლევამოსილების, სიმდიდრის, სიმშვენიერის, კეთილდღეობის, სვე-სვიანობის, გულმაგრობის, შემმართებლობის, თავმოყვარეობისა.

ამიტომ იყო, რომ ქართულში „შახს არ იტყვს“ იქცა გამომხატველად ადამიანის მიერ გულმაგრად ყოფნისა, მტრისთვის დაუთმობლობისა, როცა ამა თუ იმ ბანოვანს შახს

ვუნოდებთ, ამით გვინდა მისი უალრესი სიმშვენიერე საცნაურ ვქნათ ყველასათვის“ [სახოკია 1989].

როგორც „ქალაქური ლექსიკონი“ მიუთითებს, **შახი** სპარსული სიტყვაა, რომელიც სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **خاش [šâx]**. მისი მნიშვნელობებია: 1. რქა; 2. **خاش [šâxe]** ტოტი; 3. წამონაზარდი...[რუბინჩიკი 1983]

რამდენადაც „ქალაქური ლექსიკონში“ „**შახი**“ ნიშნავს „ყოჩაღს“, „კარგს“, „შნოიანს“... იგი ამ სიტყვის ერთ-ერთი სპარსული მნიშვნელობის – **რქა** სემანტიკურ განვითარებას უნდა წარმოადგენდეს და მის ჯადოსნურ ძალასთან დაკავშირებულ უძველეს რწმენა წარმოდგენებს უნდა უკავშირდებოდეს.

რაც შეეხება თ. სახოკიას მიერ **შახის** გაიგივებას **შაჰთან** იგი ამ ორი სხვადასხვა ლექსიკური ერთეულის ბგერობრივი ურთიერთმსგავსებიდან უნდა გამომდინარეობდეს.

შევნიშნავთ, რომ ჩვენ ხელთ არსებული სპარსული ლექსიკონების მიხედვით, ამ სიტყვას ქართულის მსგავსი გადატანითი მნიშვნელობები (**შახიანი**, **შახის გატყევა**) არ გააჩნია.

შახინი

შახინი – „თავმომწონე“ (გრიშაშვილი 1997).

ჩვენთვის საინტერესო ლექსიკური ერთეული ფონეტიკურად ახლოს დგას სპარსულ ლექსემასთან – **شاهین [šâhîn]** – შევარდენი, რომელიც შინაარსობრივად შეიძლება „თავმომწონებასთან“ ასოციირდებოდეს.

შაჰინი, ყრუ ნაპრალოვან თანხმოვანთა (**ჰ** → **ხ**) მონაცვლეობით, სახეცვლილი ფორმა ჩანს სიტყვისა – **შაჰინ**.

შახსეი-ვახსეი

შახსეი-ვახსეი – „შემოკლებულად წარმ. სიტყვიდან „**შახ-ჰუსეინ**, **ვაი**, **ჰუსეინ**“. ამ სიტყვას იმეორებს ყოველი კაცი, როცა თავს იბეგვამს ჯინჯილით“ [გრიშაშვილი 1997].

შახსეი-ვახსეი-ში (<- **შაჰ ჰუსეინ – ვაჰ ჰუსეინ!**) იგულისხმება ჰუსეინ იბნ ალი, რომელიც იყო მოჰამადის შვილიშვილი – შიიტთა მესამე იმამი ალისა და მუჰამადის ქალიშვილის – ფატიმას უმცროსი ვაჟი. იგი 680 წლის 10 ოქტომბერს ხალიფა იაზიდის ჯართან უთანასწორო ბრძოლაში ქერბალასთან მონამებრივად აღესრულა. შიიტებმა ჰუსეინი აღიარეს „უდიდეს მონამედ“. მისი გარდაცვალების დღე ყველა შიიტისთვის სამგლოვიარო დღეა [ისლამი 1999].

აღვნიშნავთ, რომ **ჰუსეინის** მონამებრივად აღსრულების დღეს **შახსეი-ვახსეის** სამგლოვიარო რიტუალი დღესაც სრულდება თბილისში.

შეანაზუქა

შეანაზუქა – „შეალამაზა, შეასათუთა“ [გრიშაშვილი 1997].

შეანაზუქა (შენაზუქება) ზმნის ფუძეა – **ნაზუქ**.

საბას განმარტებით **ნაზუქი „სხვათა ენიდამ შემოდებულა, რომელსა ქართულად ნატიფი ეწოდების, რომელ არს ჩვილად და კეთილად ნამზადი და ნაქმარი, რაიცა იყოს, ხოლო პურებთაგან კვერცხითა, სძითა, ერბოთი და ნივთებითა მრავალსახენი არიან..“** [ორბელიანი 1991].

ქ ე გ ლ-ის მიხედვით **ნაზუქი** არის – რძეში მოზედილი, კვერცხნასამული და თონეში გამომცხვარი პური.

სპარსულ ენაში ანალოგიური ფორმით არის ლექსემა **آزک [nâzok]** რომლის მნიშვნელობებია: 1. წვრილი, თხელი; 2. ნაზი; ფაქიზი; ნატიფი; დახვეწილი; 3. კარაქში, ცხიმში მოზედილი ფქვილისგან გამომცხვარი პური [დეჰზოდა 1372].

საბა სწორად განმარტავს ამ სიტყვას. სპარსულში მისი ძირითადი მნიშვნელობებია: **ნატიფი**, სასიამოვნო; წვრილი; სუსტი...[ორბელიანი 1993].

ამჟამად, რომ **შეანაზუქ-ას** ამოსავალი ლექსემაა სპარსული **آزک [nâzok]**, რომლის სემანტიკური ველი თანამედროვე ქართულში დავინროებულა.

შილაფლავი

„ქალაქურ ლექსიკონში“ ეს სიტყვა განმარტებული არ არის, მოყვანილია მხოლოდ ორი მაგალითი, სადაც ფიგურირებს იგი: „გიყვარს შენ ეგე გაზეთი, ვით ხუცესს შილაფლავია (დ. კეზელ)“... [გრიშაშვილი 1997].

შილაფლავი – [სპ.] ცხვრისხორციანი ფლავი [ქ ე გ ლ 1986].

შილაფლავი სპარსული კომპოზიცია. მისი პირველი კომპონენტი – شילה [šīla] ბრინჯის ფაფა და پول [polov] – ფლავი [დეჰხოდა 1372].

შიმშა

შიმშა – „(რუს. ლინეიკა). დურგლების სახაზავი იარაღი. **შიმშა**, როგორც „ლინეიკა“ პირველად ვ. ბარნოვმა იხმარა („ვარდფ.“, გვ. 168“) [გრიშაშვილი 1997].

შიმშა – [სპ.] კალატოზის, დურგლის იარაღი ხისა, იხმარება საზომად და კედლის სისწორის გასაგებად [ქ ე გ ლ 1986].

ანალოგიური მნიშვნელობის მქონე ტერმინი სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – شمش [šemša/e/].

შინჯაფი

შინჯაფი // **სინჯაფი** – „ქათობის ბენვიანი სარჩული“ [გრიშაშვილი 1997].

სინჯაბი – რუსული თრითინა [ორბელიანი 1991].

სპარსულ ენაში არის სიტყვა سنجاب [singâb // sanġâb] მნიშვნელობით – ციყვი, რომლისგან ნაწარმოებია სახელი – سنجایی [singâbī // sanġâbī] – 1. რუხი, თაგვისფერი; 2. რუხი ფერის ციყვის ბენვი [რუბინჩიკი 1983].

„ქალაქური ლექსიკონისეული“ **შინჯაფი** // **სინჯაფი** და სპარსული سنجایی [sanġâbī] ერთი და იგივე ლექსემებია.

სახეზეა ს/შ-სა და ბ/ფ-ს მონაცვლეობა.

შირა

შირა – „გამონაჟონი ნოყიერი წვენი, ტკბილი წვენი (სეროფი). არის ლობიოს შირაც, ე.ი. ლობიოს წვენი“ [გრიშაშვილი 1997].

შირა სპარსული ლექსიკური ერთეულია – شیره [šira/e/] შემდეგი მნიშვნელობებით: ხილის გამონაწერი, რომელსაც ადუღებენ; ღვინის სახეობა; საშუალება, რომლისგანაც ხარშავენ თრიაქს [იხ. ბართაია, 2002].

შირინი

შირინი – „ტკბილი“ [გრიშაშვილი 1997].

შირინი ანალოგიური ფორმისა და შინაარსის მქონე სპარსული ლექსიკური ერთეულია – شیرین [širīn].

შიქასტა

შიქასტა – „ბერძნ. საკუთრივ დატეხილს, დასახიჩრე-ბულს, ხეიბარს ნიშნავს. აქედან: სიმღერა დავრდომილთათვის. ძველად ქალთა საგალობელი ყოფილა“ [გრიშაშვილი 1997].

სიტყვა სწორად არის განმარტებული, ოღონდ არასწორად არის მითითებული მისი წარმომავლობა. იგი არის არა ბერძნული, არამედ, სპარსული წარმოშობის სიტყვა.

შიქასტა არის شڪستان [šekastan] – „დამტვერევა“ ზმნის ნამყო დროის მიმღეობა – شڪسته [šekasta/e/]. მისი მნიშვნელობებია 1. გატეხილი; 2. ირანული ერთ-ერთი მელოდიის სახელწოდება.

შუშაბანდი

ეს სიტყვა განმარტების გარეშეა დარჩენილი.

შუშაბანდი – [სპ.] შემინული აივანი [ქ ე გ ლ 1986].

შუშაბანდი მომდინარეა სპარსული კომპოზიტიდან – شيشه بند [šišāband // šīšeband], რომლის პირველი წევრია شيشه [šīša/e/] – შუშა, მინა, ხოლო მეორე – بند [band] – بستن [bastan] – „შეკვრა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე.

ჩ ჯ

ჩადრი

ჩადრი – „თეთრი წამოსასხამი. ძვ, აღმ. ქალების ზენარი – ზედსამოსი, რომლითაც ტანსა და თავს იფარავდნენ. მხოლოდ თვალებისთვის იტოვებდნენ პატარა გასახედს, რომელიც ორთავე ხელით ეკავათ“ [გრიშაშვილი 1997].

ჩადრი – [სპ.] მუსლიმანებში – ქალის გრძელი მსუბუქი მოსასხამი, რომელიც სახესაც ფარავს [ქ ე გ ლ 1986].

ჩადრი სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – چادڑ [čâdor]. მისი მნიშვნელობებია: 1. ქალის წამოსასხამი; 2. ჩამოსაფარებელი; გადასაფარებელი; 3. კარავი [რუბინჩიკი 1983].

აღნიშნული ლექსიკური ერთეული ქართულ ენაში მცირე ფონეტიკური ცვლილებითა (**ჩადორ** –> **ჩადრ**) და დავინროებული სემანტიკით შემოსულა.

ჩალვადარი

ჩალვადარი – „ქარავნის გამძლოლი“... [გრიშაშვილი 1997].

ჩალვადარი – [სპ.] პირი, რომელიც ცხენებს ქირაზე ატარებდა [ქ ე გ ლ 1986].

ჩალვადარი სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – چاروادار [čârvâdâr]. მისი მნიშვნელობებია: 1. მეხრე, სასაპალნე საქონლის გადამრეკი. 2. ამ საქმით დაკავებული პირი [რუბინჩიკი 1983].

چاروادار [čârvâdâr]-ი მოდის რთული სპარსული სიტყვიდან – چاهارپادار [čâhârpâdâr], რომელიც დაიშლება შემდეგნაირად: چاه [čâhâr] – ოთხი, پ [pâ] – ფეხი და دار [dâr] – داشتن [dâštan] – „ქონა“, „ყოლა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე; სიტყვასიტყვით – ოთხფეხა (სასაპალნე საქონლის) პატრონი.

ჩანა

ჩანა – „1. ადამიანის ქვედა ყბა ნიკაპამდის, ამბობენ; ბევრი ცემით ჩანები ამოვარდნილი აქვსო. „დაადო ჩანა“

(ს. შანშ., „მნათ.“., 1956 წ., 5, 1 გვ. 100); 2. ენოდება აგრეთვე სიმებიანი საკრავის ჩანახს (ალბათ ადამიანის ქვედა ყბის მიმსგავსებით). „ეშიკ ალა მობრძანდება **ჩანითა**, ზუზუნითა, ლილინითა, ხანითა“ (გოდერძის ლექსი). 3. „**ჩანა** მივეცი“ ე. ი. ბევრი ვეხვენე, ილაჯი ნავართვი“ [გრიშაშვილი 1997].

ჩანა – [სპ.] 1. ქვედა ყბა (ადამიანისა, საქონლისა). 2. სიმებიანი საკრავის მუცელი... [ქ ე გ ლ 1986].

სპარსულში **ჩანა**-ს (**چانه** [čāna/e/]) მნიშვნელობებია: 1. ნიკაპი; ქვედა ყბა; 2. ცომის გუნდა. ამ სიტყვასთან ზმნური კომპონენტის – **زادان** [zadan] – „დარტყმა“ შერწყმით მიღებულია ზმნა **چانه زادان** [čāna/e/ zadan] – 1. ვაჭრობა; 2. ყბედობა, ბევრი ლაპარაკი [რუბინჩიკი 1983].

შევნიშნავთ, რომ **ჩანა**, როგორც სიმებიან საკრავთან დაკავშირებული ტერმინი, ჩვენ ხელთ არსებულ სპარსულ ლექსიკონებში ვერ დავადასტურეთ.

ჩანგი

ჩანგი – „ჩანგი ხომ ჩანგია, პოეტების საქებარი მუს. იარაღი, მაგრამ ჩვენში ენ. თურქ ქალსაც, რომელიც მღერის და ცეკვავს“... [გრიშაშვილი 1997].

ჩანგი-ი – [სპ.] სწორკუთხოვნად მოხრილი სიმებიანი სამუსიკო საკრავი, რომელსაც თითების გამოკვრით ააჟღერებენ [ქ ე გ ლ 1986].

სპარსულად **ჩანგი** იწერება და იკითხება ასე – **چنگ** [čang].

ჩარა

ჩარა – „საშველი, საშუალება, ღონისძიება, ილაჯი“... [გრიშაშვილი 1997].

ქართულ ლექსიკონებში **ჩარა**-ს მნიშვნელობებია: – ილაჯი [ჩუბინაშვილი 1984]; ღონისძიება [ბაგრატიონი 1979]; ქ ე გ ლ-ი მიუთითებს მის სპარსულიდან მომდინარეობაზე და განმარტავს – მეტი ჩარა არ არის, (მეტი რა ჩარაა) (საუბ.) სხვა გამოსავალი არ არის, მეტი ღონე არაა.

ჩარა სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **چاره** [čâra/e/]. მისი მნიშვნელობებია: 1. გამოსვლა (მდგომარეობიდან); საშუალება, ხერხი; 2. ზეპ. ეშმაკობა [რუბინჩიკი 1983].

ჩარგა

ჩარგა – „აღმ. ჰანგი, უკრავენ ქიანურზე, თარზე, სევდის გამომხატველია. „შენ მოგინერია, რომ საზანდარს ქორნილში **ჩარგა** დავაკვრევინოთ“ (დ. ყორღ., გრ. ორბ–ს.)“ [გრიშაშვილი 1997].

ჩარგა არის სპარსული რთული სიტყვა – **گاه چاه** [čahârgâh] // **گاه چاه** [čârgâh], რომელიც ერთ-ერთი ირანული კლასიკური მელოდიის სახელწოდებაა [დეჰხოდა 1372]. იგი შედგება ორი კომპონენტისგან – **چاه** // **چاه** [čahâr // čâr] – ოთხი და **گاه** [gâh] – ადგილი.

ჩარეჯა

ჩარეჯა – „ერთი მეოთხედი“ [გრიშაშვილი 1997].

ანალოგიური შინაარსით იცნობს ამ სიტყვას სხვა ქართული ლექსიკონებიც.

ჩარეჯა მომდინარეა სპარსული წილადი რიცხვითი სახელიდან – **چهار یک** [čahâryak] – ერთი მეოთხედი. (**چاه** [čahâr] – ოთხი, **یک** [yak] – ერთი).

ფონეტიკური პროცესი ასეთი ჩანს: **ჩაჰარეჟე** → **ჩაარეჟე** → **ჩარეჟე** → **ჩარეჯა**. ა – ქართული სუფიქსია.

ჩართარი

ჩართარი – „მუსიკ. საკრ., ოთხსიმიანი თარი“ [გრიშაშვილი 1997].

ანალოგიური სემანტიკური დატვირთვით სპარსულ ენაში არის რთული ლექსიკური ერთეული – **تار چاه** [čahârtâr] // **تارتار** [čârtâr]. (**چاه** // **چاه** – [čâr // čahâr] ოთხი, **تار** [târ] – თარი).

ჩარფა

ეს სიტყვა „ქალაქურ ლექსიკონში“ განმარტებული არ არის. მოყვანილია მხოლოდ ერთი მაგალითი, სადაც ნახმარია იგი: „ვერსად ვხედავ ლურჯ სუფრას, **ჩარფა** ტახტზედ გაშლილსა (გ. სკანდ.)“ [გრიშაშვილი 1997].

ჩარფა შემდეგი სპარსული კომპოზიცია – **چاهاڑ [čahârpâ]**. მისი მნიშვნელობებია – 1. ოთხფეხა, ოთხ ფეხზე შემდგარი; 2. ოთხფეხა (ცხოველი); სასაპალნე ცხოველი [რუბინჩიკი 1983].

ამ სიტყვის პირველი წევრია **چا [čahâ]** – ოთხი, მეორე – **پ [pâ]** – ფეხი.

ამგვარად, მოყვანილ მაგალითში მოცემული **ჩარფა ტახტი** ნიშნავს – **ოთხფეხა ტახტს**.

ჩაფარხანა

განუმარტავია. იგი შემდეგი თურქულ-სპარსული კომპოზიცია – **چاپرخانه [čâpârxâna/e/]** – საფოსტო სადგური, ფოსტა. შედგება ორი ელემენტისგან – *თურქ. სპარს. capar, چاپ [čâpâr]* – შიკრიკი, მეორე – **خانه [xâna/e/]** – სახლი.

ჩაფრასტი

ჩაფრასტი – 1. თვალ-მარგალიტი ან ოქრომკედით ნაკერი. ქათიბის მოსართავად ხმარობდნენ ქართულ კაბაზედ. 2. ქაპრის ყულფი. 3. დედალ-მამალი დუგმები, ღილ-კილო. **ჩაფრასტს** აკეთებდნენ ქართულ კაბებზე: მაჯებზე და გულის პირის ორთავე მხარეს. დ. ბაქრაძის განმარტებით: **ჩაფრასტი** სხვა არა არის რა, გარდა მკერდზე ჩამწკრივებული ღილებისა. 4. ხერხის კბილების გადასანევე-გადმოსანევი იარაღი“ [გრიშაშვილი 1997].

ჩაფრასტი სპარსული კომპოზიცია – **چاپرآست [čâprâst]** შემდეგი მნიშვნელობებით: 1. ჯვრის ფორმის გადახვევა; ყანში; 2. ჯვარედინად [რუბინჩიკი 1983].

აღვნიშნავთ, რომ „ქალაქურ ლექსიკონში“ მოცემული **ჩაფრასტის** მეოთხე განმარტება („ხერხის კბილების გადა-

სანევ-გადმოსანევი იარალი“) ჩვენთვის მისანვდომ სპარსულ ლექსიკონებში ვერ დავაღწერეთ.

ჩეშმაკი

ჩეშმაკი – „სათვალე (სპარს. ნიშნავს თვალს). ერთი მოქალაქე სათვალეებიან პატარა გოგოს ხუმრობით ეუბნება: „ჩეშმაკები რათა გაქვს, დედაშენი ბრმაა? [გრიშაშვილი 1997].

ჩეშმაკი მომდინარეა სპარსული სიტყვიდან – **چشمک** [čāšmak // čēšmak]. მისი მნიშვნელობებია: 1. პატარა თვალი; 2. თვალის ჩაკვრა; 3. იშვ. სათვალე. იგი შედგება ორი ელემენტისგან – **چشم** [čāšm // čēšm] – თვალი და კნინობითობის მანარმოებელი სუფიქსი – **ک** [ak].

ჩორსო

ჩორსო // **ჩორჩო** – „ოთხკუთხედი. 1. ბაღდადს რომ კეცავენ, ამბობენ, **ჩორსოდ** დაგკეცეო, ე. ი. ოთხად დაგკეცეო. სიტყვა **ჩორსი** ალ. მაჩაბლის სტატიამიც იხსენიება „სოფ. ქურთა თავის სახნავ-სათესით იქნება დაახლოებით ხუთი კვადრატი (**ჩორსო**) ვერსი, თითქმის თანასწორი სიგრძისა და სიგანის“ („აკაკის კრებ.“) 2. **ჩორსო** ბაზარი, ეს ბაზარი იყო თათრის მოედანსა და სიონის ტაძარს შუა (ახლა ებრაელთა ბაღია). ვინრო ოთხკუთხა ბაზარი იყო“... [გრიშაშვილი 1997].

ჩორსო – [სპარ.] ჩარსუ. ძვ. ოთხკუთხედი, კვადრატი; კვადრატული... [ქეგელ 1986].

ჩორსო სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **چهارسوی** [čahârsü]. მისი მნიშვნელობებია – ადგილი ბაზარში, სადაც ორი ბაზარი ჯვარედინად ერთმანეთს ჰკვეთს... [დეჰხოდა 1372]; 1. კვადრატული; 2. მართკუთხედი. იგი შედგება ორი ნევრისგან: **چهار** [čahâr] – ოთხი და **سوی** [sü] – მხარე.

ფონეტიკური პროცესი იქნებოდა ასეთი: **ჩაჰარსუ** → **ჩაჰარსო** → **ჩარსო** → **ჩორსო**.

რაც შეეხება **ჩორსოს** პარალერულ ფორმას – **ჩორჩო**, ის უნდა იყოს იგივე **ჩარჩო**, რომელიც აგრეთვე მომდი-

ნარეობს სპარსული თხზული სიტყვიდან – چهار چوب [čahârčüb] // چارچوب [čârčüb] – ხის ჩარჩო. (ჩაჰ [čahâr] – ოთხი, ბოჰ [čüb] – ჯვონი).

ხ ჯ

ხაბარდა

ხაბარდა – 1. „განზე ჩამოდექი, ჩამომეცალე, გზა მომეცი. „მას ეხლაც სახლიდან სახლზე გაურბოდა თვალები და სხვადასხვა სანახაობით გატაცებულს თავისთავიც დაავინყდა – ხაბარდა, ხაბარდა! – ძლივს გააგონა მას მეეტლემ“ (პ. ლორია, ბედნ. დედა“, 1941 წ., 12). ამ სათაურით ნერილიც კი აქვს „მოლაყბეს“ „ცისკარში“ (1960 წ., 6, გვ. 134) 2. კრინოლინი. ძვ. თბილისის აივნისა და ჩამოვარდა რვა თვის ორსული ქალი, რომელსაც „ხაბარდა“ ეცვა და გადარჩა. „ხაბარდა“ გაიბერა პარაშუტივით... **ხაბარდიანი კაბა** იყო განიერი კაბა, რომლის ქობაც მავთულის რკალზე იყო გაკეთებული“... [გრიშაშვილი 1997].

ხაბარდა – [არაბ.-სპ] მეეტლეებისა და მისთ. შეძახილი. ჩამოდექი, გადადექი გზიდან. 2. (საუბ.) იგივეა, რაც კრინოლინი [ქ ე გ ლ 1986].

ქალაქურ მეტყველებაში „**ხაბარდას**“ ორი შინაარსობრივი დატვირთვა ჰქონია: 1. **გზა მომეცი...** და 2. **განიერი კაბა.**

როგორც თ. სახოკია აღნიშნავს „ძველ თბილისში ყოველ ნაბიჯზე გაისმოდა ეს სიტყვა (ხაბარდა ნ. ბ.) ქუჩებში, როცა უნდოდათ მეორე, პირდაპირ მომავალი, განსაკუთრებით ცხენიანი ან ურმიანი გზიდან ჩამოეცილებინათ. სურათხატოვნად იხმარებოდა, როცა უნდოდათ მეტოქისათვის ეთქვათ: ვერას დამაკლებ, ტყუილად ნუ მოდიხარ ჩემს შინააღმდეგო“ [სახოკია 1979].

ხაბარდა მომდინარეობს სპარსული კომპოზიტიდან – خباردار [xabardâr], რომლის მნიშვნელობებია: 1. საქმეს გაცნობილი; 2. სამხ. სმენა! 3. შორისდ. ფრთხილად! ეი! [რუბინჩიკი 1983].

ეს სიტყვა შედგება ორი ელემენტისაგან *არაბ. სპარს. خب [xabar]* – ამბავი და *სპარს. دا [dâr]* – *داستان [dâstan]* – „ქონა“, „ყოლა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე.

ქართული **ხაბარდას** პირველი განმარტება (განზე ჩამოდექი, ჩამომეცალე, გზა მომეცი), რომელიც გამაფრთხილებელი შინაარსის მატარებელია, შინაარსობრივად ემთხვევა სპარსული *خاbardâr [xabardâr]*-ის მესამე განმარტებას (სმენა! ფრთხილად! ეი!), რომელიც არის შორისდებული.

რაც შეეხება **ხაბარდას** მეორე მნიშვნელობას (განიერი კაბა), მსგავსი განმარტება ჩვენ ხელთ არსებულ სპარსულ ლექსიკონებში არ დასტურდება. როგორც ჩანს, შორისდებულმა ქართულში შეიძინა ნომინაციური დატვირთვა. ეს სემანტიკური გადააზრება, ალბათ, ასოციაციითაა მოტივირებული – განიერკაბიანი ქალის გავლა, ეტყობა, იწვევდა გზის მიცემის ასოციაციას.

ხათრიჯამი

ხათრიჯამი – „არხეინობა, ხათრიანობა. „დედათქვენის მეგობრობა და **ხათრიჯამი** რომ მაგონდება...“ (ილია). „თქვენ **ხათრიჯამად** ბრძანდებოდეთ“ (დ. მაჩხ. „ძმური სიტყვა“, 1991 წ., გვ. 87). **ხათრიჯამიანი** – „რაც უნდა **ხათრიჯამიანი** დამფასებელი იყო, კარგს ვერას იტყვი“ (ი. გოგებ. „რჩ. ნან.“, 1910 წ., გვ. 143) [გრიშაშვილი 1997].

ხათრიჯამი შემდეგი სპარსული კომპოზიტია – **خاطرجم [xâterġam¹]**. მისი მნიშვნელობებია: 1. მშვიდი; მშვიდად ყოფნა; 2. განონასწორებულობა; 3. სიმტკიცე; მტკიცე [რუბინჩიკი 1983].

კომპოზიტის წევრებია არაბულ-სპარსული სიტყვები **خطر [xâter]** – 1. ფიქრი; 2. წარმოდგენა; 3. მოგონება; 4. განწყობა; 5. გული; სული და **جم [ġam¹]** – ერთობლიობა [ბარანოვი 1957; რუბინჩიკი 1983].

ხალი

ხალი – „დიდი ფარდაგი, ორხოვა ნოხი...“ [გრიშაშვილი 1997].

ასე იცნობს ამ სიტყვას სხვა ქართული ლექსიკონებიც. ქ ე გ ლ-ი მიუთითებს მის სპარსულ წარმომავლობაზე.

ანალოგიური შინაარსით, ფორმითა და ფონეტიკური ვარიანტებით სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული – **خالی** [xâli] // **قالی** [qâli] [დეჰხოდა 1372].

სპარსულში **خالی** [xâli]-ის კნინობითი ფორმაა – **خالیچه** [xâliča/e/].

შევნიშნავთ, რომ, განსხვავებით სპარსულისგან, თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში **ხალიჩას** დაუკარგავს კნინობითობის მატარებელი შინაარსი.

ხალიჩაფური

ხალიჩაფური – „კედლის ფარდა – ხალიჩა. „გაშლიან ხალიჩაფურსა“ (თეიმ. II, „ანთ“, ტ. II, გვ. 165)“ [გრიშაშვილი 1997].

ხალიჩაფური შემდეგი სპარსული თხზული სიტყვა ჩანს – **خالیچه پوش** [xâličapūš], რომლის პირველი კომპონენტი – **خالیچه** [xâliča/e/] – ხალიჩა, ხოლო მეორე – **پوش** [pūš] – **پوشیدن** [pūšidan] – „ჩაცმა“, „დაფარვა“ ზმნის ანმყოფ დროის ფუძე.

ჩვენს ხელთ არსებულ სპარსულ ლექსიკონებში კომპოზიტი **خالیچه پوش** [xâličapūš]-ი ვერ დავადასტურეთ.

ხამუშ-ხამუშ

ხამუშ-ხამუშ – „1. ხანდასმით, ნელ-ნელა, დროგამოშვებით (ხამუშ – შესვენება) „ნამოიძახებდა **ხამუშ-ხამუშ** (ს. მაგალ., თხზ., ტ., I, გვ. 6). 2. ანტრაქტი. 3. **ხამუში** – სიჩუმე“ [გრიშაშვილი 1997].

ხამუშ-ხამუშ – ხანგამოშვებით, დროდადრო, ნაწყვეტ-ნაწყვეტ [ქ ე გ ლ 1986].

ქართული **ხამუში** იგივე ჩანს, რაც სპარსული **خاموش** [xâmuš], რომლის მნიშვნელობებია: 1. წყნარი; 2. დამშვიდებული; 3. ჩამცხრალი [რუბინჩიკი 1983].

შევნიშნავთ, რომ ალიტერაციულ კომპოზიტ **ხამუშ-ხამუშ-ს** ჩვენთვის ხელმისაწვდომი სპარსული ლექსიკონები არ იცნობს.

ხამხალათი

ხამხალათი – „ახალი, უბრალო ფართალი. „არუთინა ალალოვი თორმეტი წლისა რომ შეიქმნა, თავისმა მამამ ორი თუმნის **ხამხალათი** ჩაულაგა ბოლჩაში და სავაჭროდ გაისტუმრა“ (ბ. ჯორჯ., „ივ.“, 1891წ., 125)“ [გრიშაშვილი 1997].

ხამხალათი კომპოზიცია. იგი შედგება ორი კომპონენტისგან *სპარს.* **خ** [xâm], რომლის მნიშვნელობებია: 1. ხამი; მოუხარშავი; 2. მოუმნიფებელი; 3. დაუმუშავებელი... მეორე – *არაბს.* *სპარს.* – **خلت** [xel‘at // xal‘at] ხალათი.

აღვნიშნავთ, რომ ამ სახის კომპოზიტი (**ხამხალათი**) ჩვენს ხელთ არსებულ სპარსულ ლექსიკონებში ვერ დავადასტურეთ.

კომპოზიტი **ხამხალათი** – არა, მაგრამ **ხამი** და **ხალათი**, ცალ-ცალკე, ცნობილია ქ ე გ ლ-ისთვის შემდეგი მნიშვნელობებით **ხამი** – [სპ.] 1. დაუმუშავებელი, გამოუყვანელი, მოუქნელი. 2. ბამბის შეუღებავი ქსოვილი, შინდართული (მსხვილი) ძაფისგან... **ხალათი** – საშინაო გრძელი და ფართო ტანსაცმელი...

„ქალაქური ლექსიკონის“ მიხედვით **ხამხალათში** იგულისხმება არა **ხალათი**, არამედ ფართალი – სახალათე მასალა.

ხარაკი

ხარაკი – „ჯორა (ჩანგურისთვის)“ [გრიშაშვილი 1997].

ჯორა (ჯორასი) 1. (*კნინ.*) იგივეა, რაც ჯორი (მნიშვ. 1). 2. სიმებიან საკრავზე სიმების გადასაჭიმი ქვესადგამი ფირფიტა [ქ ე გ ლ 1986].

სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული **خ** [xarak], რომლის მნიშვნელობებია: 1. *კნინ.* ვირუკა; 2. *მუსიკ.* ქვესადგამი [რუბინჩიკი 1983]. (**خ** [xar] – ვირი, **ا** [ak] – კნინობითობის მანარმოებელი სუფიქსი).

როგორც ჩანს, ჩვენთვის სინტერესო ტერმინი ქართულ ენაში არსებულა როგორც სპარსული (**ხარაკი**), ისე მისი ქართული თარგმანის (**ჯორა**) სახით.

ხასტახანა

ხასტახანა – „ჩორქოლი, ყაყანი, ბასტი-ბუბუ, ორომ-ტრიალი, გნასი. ამბობენ: რა **ხასტახანა** გაგიმართავს, რა ამბავიაო“ [გრიშაშვილი 1997].

ხასტახანა რთულფუძიანი სპარსული სიტყვაა, რომელიც შედგება ორი ნევრისგან – **خاسته** [xâsta/e/] *იურიდ. ტერმინი* – ძიების საგანი, სასამართლო დავის საგანი და – **خانه** [xâna/e/] – სახლი.

ხასტახანა **خاسته خانه** [xâsta/e/ xâna/e/] ანუ – დავის სახლი.

შევნიშნავთ, რომ ჩვენ ხელთ არსებულ სპარსულ ლექსიკონებში ამ სახის კომპოზიტი ვერ დავადასტურეთ.

ხატაბანდი

ხატაბანდი – „ხელოსანი, რომელიც მოხდენილ გრავიურებიან ყუთს აკეთებს. **ხათაბანდის** ნარდი – (საბა. „მოგზ“., გვ. 205 და ჩემი „ბოჰემა“). **ხათაბანდის** ნარდი გაკეთებულია ხის ან ძვლის ფერადი ნაჭრებისაგან“ [გრიშაშვილი 1997].

ხატაბანდი მომდინარეობს სპარსული შემდეგი რთულ-ფუძიანი სიტყვიდან **بند خاتم** [xâtamband], სადაც კომპოზიტის პირველი ნევრია *არაბ. სპარს. خاتم* [xâtem // xâtam] 1. ბეჭედი; 2. მოზაიკა; 3. ინკრუსტირება [ბარანოვი 1956; რუბინიკი 1983], მეორე – სპარსული **بند** [band] – **بستن** [bastan] – „შეკვრა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე. მთლიანობაში ნიშნავს **ინკრუსტრატორს**.

بند خاتم [xâtamband] მიეკუთვნება ისეთ ნახევრად აფიქსურ დერივატებს როგორებიცაა: **بند نقش** [naqšband] – მხატვარი (**نقش** [naqš] – ნახატი), **بند کوزه** [kūčaband] – ქუჩის დაგეგმვა; ქუჩის დაყოფა (**کوزه** [kūča/e/] – ქუჩა), **بند سیاه** [siyâhband] – მატყუარა, (**سیاه** [siyâh] – შავი), (ქართ. *ჟარგ. სიაბანდი*) [ბრეგაძე 2005] და სხვა.

ხატქეში

ხატქეში – „სახაზავი. „და ზედ **ხატქეშს** წამისვამენ, ფიცარ-ფიცარ დამხერხავენ“ [გრიშაშვილი 1997]. განმარტებულია სწორად.

ხატქეში არის სპარსული კომპოზიტი – خط كش [xatkeš] – სახაზავი, რომლის პირველი წევრია خط [xat] – ხაზი, მეორე كش [keš] – كشيدين [kešīdan // kašīdan] – „განწევა“; „გავლება“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე.

არაბულ-სპარსული ط [t] ქართულში გადმოდის ტ თან-ხმოვნად.

ხაშხაში

ხაშხაში – „ძალზე წითელი გარეული ყაყაჩო. აქედან აკეთებენ თრიაქს“ [გრიშაშვილი 1997].

ანალოგიური შინაარსით ეს ლექსემა ცნობილია სხვა ქართული ლექსიკონებისთვისაც. ქ ე გ ლ-ი: მიუთითებს მის სპარსულ წარმოშობაზე.

იდენტური ფორმითა და შინაარსით სპარსულში არის ლექსიკური ერთეული – خاشخاش [xašxâš].

ხილაბანდი

ხილაბანდი – „(თუ ხელაბანდი?) – ღამის თავსაკრავი. „ქალმა ლოგინიდან ხილაბანდი აიღო და შუბლზე წაიკრა“ (ო. დგებ., „მეორედ დაბადება“, 1954 წ., გვ. 39)“ [გრიშაშვილი 1997].

ხილაბანდი – ქალის თავის წასაკრავი სამკუთხედი ქსოვილი [ქ ე გ ლ 1986].

შესაძლებელია, **ხილაბანდი** მოდიოდეს სპარსული სიტყვიდან – كالبند [kalleband] (იხ. გალიბანდი).

ხორაგი

ხორაგი – „სურსათი, საჭმელი, კერძი“ [გრიშაშვილი 1997].

ხორაგი – [სპ.] სურსათ-სანოვაგე; საჭმელი [ქ ე გ ლ 1986].

სპარსულად **ხორაგი** იწერება და იკითხება ასე – خوراك [xūrâk // xorâk]. მისი მნიშვნელობაა – ხორაგი, საკვები. მომდინარეობს ავესტური სიტყვიდან **xvarezu** [ფაშანგი 1377].

ხოში

ხოში – „გუნება, განწყობილება, სურვილი. ამბობენ: ნა-მოვიდოდი, მაგრამ **ხოში** არ მაქვსო. „გავალ, გავალ, გავალ, ფონს, როცა **ხოში** მექნება, გიყიდი, გიყიდი, გრამაფონს, როცა ფული მექნება“ (ხალხ.) „გარდა ამისა, მე **ხოში** მაქვს, ერთი თქვენთან ვიქეიფო“ (კ. გამს. „ლიტ, გაზ.“, 1932 წ., 17). „მეტის ვნებით, მეტის **ხოშით...**“ (გრ. რობ., „ფელესტრა“, „ქართ. მწერ.“, 1928 წ. 6-7). პირველად ეს სიტყვა მე ვიხმარე 1914 წ., შემდეგ გაიმეორა გრ. რობაქიძემ, შემდეგ მიხეილ ჯავახიშვილმაც. ახლა არ მომწონს. **ხოშიანად** – „ჩვენ **ხოშიანად** დავნაყრდით გზაში“. (კ. გამს., „ბელადი“, „ლიტ. საქ.“, 1939 წ., 27). **ხოშია** – ქალის სახელიცაა ხევსურეთში“ [გრიშაშვილი 1997].

ხოში ქართულში მხოლოდ ქალაქური ჟარგონის კუთვნილებაა (**ხოში გაისწორა** – გულისნადილი აისრულა) [ბრეგაძე 2005].

ხოში სპარსული ლექსიკური ერთეულია – خوش [xoš]. მისი მნიშვნელობებია: 1. მხიარულება; სიხარული; კმაყოფილება [რუბინჩიკი 1983]. აქედან მიღებულია რთული ზმნა خوشى كردن [xoši kardan] – მხიარულება.

ამუკარაა, **ხოში** სპარსულიდან შემოსული სიტყვაა.

ხურდა-მურდა

ხურდა-მურდა – „წვრილი ფული, წვრილი საქონელი“ [გრიშაშვილი 1997].

ალიტერაციული კომპოზიტი **ხურდა-მურდა** მიღებულია ლექსემიდან **ხურდა**, რომელსაც ქ ე გ ლ-ი ასე განმარტავს – [სპ] 1. რისამე ყიდვის დროს მსხვილი ფულიდან მიღებული ნაშთი. ჩვეულებრივ წვრილი ფული... ხოლო **ხურდამურდას** ასე – (საუბ.) წვრილმანი. უბრალო რამ. –ხარახურა.

ხურდა მომდინარეობს სპარსული სიტყვიდან – خرد [xorda/e/] მნიშვნელობით – პატარა, ნამცეცი; წვრილმანი; ნატეხი; ნაჭერი [რუბინჩიკი 1983].

ხურუმი

ხურუმი – „1. ფლავის ყოველგვარ სამკაულს (თავს) ჰქვია. 2. აღტკინება, ჟინიანობა“... [გრიშაშვილი 1997].

ხურუმი სპარსული ლექსიკური ერთეულია – خورش [xūreš // xoreš], რომლის მნიშვნელობებია: 1. ხორეში (ბოსტნეულსა და ტომატში მოთუშული წვრილად დაკეპილი ხორცი ბრინჯის შესაკმაზად); 2. დამატება; სანელებელი [რუბინჩიკი 1983].

რაც შეეხება „ქალაქურ ლექსიკონში“ მოცემულ ამ სიტყვის მეორე განმარტებას (აღტკინება, ჟინიანობა) ის შეიძლება მოდიოდეს სხვა სპარსული ლექსიკური ერთეულიდან – خورش [xorūš], რომლის მნიშვნელობაა – ყვირილი; ხმაური.

საქმე გვაქვს კონტამინაციის შემთხვევასთან, [xūreš // xoreš] და خورش [xorūš] ერთ ლექსიკურ ერთეულად არის გაგებული.

ხუშკი

ხუშკი – „სპარს. ხმელი (აქედან ხოშკაკალა) ცხვრის კურკლი. ამბობენ: ცხვარს კურკლი **ხუშკივით** დაუყრიაო, ფული **ხუშკივით** მისცაო [გრიშაშვილი 1997].

ხუშკი იგივეა, რაც სპარსული كَشَك [xošk] – მშრალი, ხმელი...

აღვნიშნავთ, რომ ამ სიტყვის „ქალაქური ლექსიკონისეული“ განმარტება – „ცხვრის კურკლი“ ჩვენთვის ხელმისწვდომ სპარსულ ლექსიკონებში ვერ დავადასტურეთ.

ჯ ე

ჯაბადარი

ჯაბადარი – „ზედამხედველი ჯაბახანისა“ [გრიშაშვილი 1997].

ჯაბადარი – შემდეგი სპარსული რთული სიტყვაა – جَبَدَار [ġabbadâr] – რომელიც შედგება ორი წევრისგან

თურქ.სპარს. *cebe* // **جبه** [ǧaba/e/] – 1. ჯავშანი; 2. იარალი; 3. სამხედრო მოსამსახურის აღჭურვილობა [რუს. თურქ. ლექს. 1977; რუბინჩიკი 1983] და *სპარს. دشتن* [dâštan] – „ქონა“, „ყოლა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე – *دا* [dâr], მთლიანობაში – ზედამხედველი ჯაბახანისა.

ჯაბახანა

ჯაბახანა – „1. არსენალი, საჯაბადრო, სადაც აკეთებენ და ამზადებენ თოფის წამალს, ტყვიას (გულას), თოფს, ზარბაზანს და სხვ. 2. სარეცხის იარაღია, ქობინის მსგავსი. 3. დავარდნილი, ზანტი, უშნო, მძიმე (კაცი). 4. დაძველებულ რამეზე იტყვიან“ [გრიშაშვილი 1997].

ჯაბახანა – [სპ.] 1. (ძვ.) იარაღის საწყობი. 2. (საუბ.) ძველი დანჯღრეული რამე (მაგ. ავტომობილი) [ქ ე გ ლ 1986].

ჯაბახანა სპარსული კომპოზიცია – **جبه خانه** [ǧabba-xâna/e/], რომელიც ნიშნავს – არსენალს [დეჰხოდა 1372]. იგი შედგება ორი წევრისგან – *თურქ.სპარს. – cebe, جبه* [ǧabba] – 1. ჯავშანი; 2. იარალი; 3. სამხედრო მოსამსახურის აღჭურვილობა და *სპარს. – خانه* [xâna/e/] – სახლი.

აღვნიშნავთ, რომ **ჯაბახანას** სემანტიკური ველი ქართულში გაფართოებულა. (იხ. ჯაბადარი).

ჯადობაზი

ჯადობაზი – „1. შინაური უდიპლომო ექიმი, ექიმბაში. 2. მკითხავი, ჯადოს გამკეთებელი [გრიშაშვილი 1997].

ჯადობაზი – მხიბლავი, ჯადოქარი [ჩუბინაშვილი 1984].

ჯადობაზი შემდეგი რთული სპარსული სიტყვაა – **جادو باز** [jâdûbâz] – ჯადოსანი **جادو** [jâdû] – ჯადო, **باز** [bâz] – **باختن** [bâxtan] – 1. „ნაგება“; 2. „დაკარგვა“; 3. „თამაში“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე [რუბინჩიკი 1983].

აღვნიშნავთ, რომ ასეთი რთული სიტყვა ჩვენთვის ხელმისაწვდომ სპარსულ ლექსიკონებში ვერ დავადასტურეთ.

ჯამადარი

ჯამადარი – „მოსამსახურეა, აბანოში ფუთას შემნახველი და მობანავესათვის კასრით წყლის მიმწოდებელი ფეხებისთვის, მსურველს ყალიონსაც მიაწვდის (ეხლა აღარ არის!). თურქებს ანდაზაც აქვთ: **ჯამადარის** ოცნება აბანოს პატრონად გახდომა“ [გრიშაშვილი 1997].

ჯამადარი სპარსული რთული სიტყვაა – **جامه دار** [ǰâmadâr // ǰâmedâr]. მისი მნიშვნელობაა – მეგარდერობე, რომლის პირველი ნევრია **جامه** [ǰâma/e/] – ტანსაცმელი, მეორე – **دار** [dâr] – **دآستان** [dâštan] – „ქონა“, „ყოლა“ ზმნის ანმყო დროის ფუძე; სიტყვასიტყვით – ტანსაცმლის მქონე.

ჯეჯიმი

ჯეჯიმი – „აბრეშუმის ძაფით წმინდათ ნაქსოვი ხალიჩა ან ფარდაგი, უფრო ზოლებიანი“ [გრიშაშვილი 1997].

საბა ამ სიტყვას იცნობს ფორმით **ქეჯიმი**, რომელსაც განმარტავს ასე – სამკაულია, ცხენთა გვერდთა საფარი, შეჭედილი ანუ ოქრომკედოვანი, მოსახდომელადცა და ომში საფარად [ორბელიანი 1991]. ამ ფორმითა და შინაარსით იცნობს ამ სიტყვას დ. ჩუბინაშვილიც [ჩუბინაშვილი 1985].

ჯეჯიმ – ფარდაგულად ნაქსოვი ზოლიანი ქსოვილი. 2. ამგვარი ქსოვილის საფენი. მიუთითებს მის სპარსულ წარმომავლობაზე [ქე გ ლ 1986].

„ფშაური ლექსიკონის“ მიხედვით **ჯეჯიმი** არის – ცხენის უნაგირზე გადასაფენი მცირე ხალიჩა, ორხაოდ მოქსოვილი და ლამაზად დაჭრელებული წინ და უკან ტახტაზე ჩამოსაცმელი აქვს ამოჭრილი, გვერდებზე ფუნჯები ჰკიდია [ხორნაული 2000].

ჯეჯიმი სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **جاجيم** [ǰâǰim]. მისი მნიშვნელობებია: უხეში შალის ზოლებიანი ქსოვილი (საფენი); ზოლებიანი ხალიჩა.

ჯიგრიანი

ჯიგრიანი – 1. მადლიანი. **ჯიგრიანი** სიტყვა... 2. თალხი ფერი. „ფშაველები იცვამენ **ჯიგრიან** ტანისამოსს. ფშავეთ-

ში **ჯიგრიანი** თალხ ფერს ნიშნავს“ (ნ. ხიზან., „ივ“., 1898 წ., 131). **ჯიგრიანად** – ყოჩაღად, გულიანად [გრიშაშვილი 1997].

ჯიგარ-ი, საიდანაც მიღებულია **ჯიგრიანი**, ქ ე გ ლ-ში ასეა განმარტებული: (სპ.) 1. საქონლის შიგნეული (გულ-ღვიძლი...) 2. (საუბ.) იგივეა, რაც ღვიძლი (მნიშვ. 1.) 3. (სა-უბ.) სისხლით ნათესავი, ახლობელი. 4. (საუბ.) ნათესაობის გრძნობა; სიყვარული, სიბრალული.

ჯიგარ-ი სპარსულიდან შემოსული სიტყვაა – **جگر** [ǰegar] მნიშვნელობებით: 1. ღვიძლი; 2. ახლობელი 3. სანდო კაცი [რუბინჩიკი 1983].

სპარსულში არის **جگر** [ǰegar]-იდან მიღებული რთული ზმნა – **جگر داشتن** [ǰegar dāštan] – გულიანობა, გამბედაობა.

აღვნიშნავთ, რომ ამ სიტყვის ნიადაგზე სპარსულში წარმოშობილია ფიგურალური თქმები, მაგ.: **جگرم کباب می شود** [ǰegaram kabâb mišavad] – ჯიგარი (გული) მენვის და სხვ. [რუბინჩიკი 1983].

საინტერესოა აღინიშნოს, რომ „ქალაქურ ლექსიკონში“ **ჯიგრიანის** მეორე მნიშვნელობა უკავშირდება ფერს (თალხი ფერი).

ერთ-ერთი მნიშვნელობით ასევე უკავშირდება ფერს **جگر** [ǰegar]-იდან მიღებული **جگرکی** [ǰegaraki], რომლის მნიშვნელობებია: 1. შემწვარი შიგნეულით მოვაჭრე; 2. **ჟო-ლოსფერი** [რუბინჩიკი 1983].

არ არის გამორიცხული, მათ შორის კავშირი იყოს.

ჯივანა

ჯივანა – „ახალგ. ჭაბუკი აშული იყო“ [გრიშაშვილი 1997].

ჯივანა მომდინარეობს სპარსული ლექსიკური ერთეუ-ლიდან – **جوانه** [javâna/e] – კვირტი; ამონაზარდი, მორჩი [რუბინჩიკი 1983].

ჯომარდი

ჯომარდი – „მხნე, გულადი, რაინდი“ [გრიშაშვილი 1997].

ჯომარდ-ი – [სპ.] (ძვ.) გულადი ყოჩალი [ქე გ ლ 1986].

ჯომარდი მომდინარეობს ასეთივე შინაარსის მქონე შემდეგი სპარსული რთული სიტყვიდან – **جوانمرد** [ǰavân-mard], რომლის მნიშვნელობებია: 1. კეთილშობილი; 2. მამაცი [რუბინჩიკი 1983]. იგი შედგება ორი ელემენტისგან – **جوان** [ǰavân] – ახალგაზრდა და **مرد** [mard] – კაცი.

ფონეტიკური პროცესი ასეთი ჩანს: **ჯავანმარდ** → **ჯოვანმარდ** → **ჯონმარდ** → **ჯომარდ**.

ჯოჰარდან

ჯოჰარდან – „ნაუ ჯურდან, მადანი“ [გრიშაშვილი 1997].

ჯოჰარდან-ი სპარსულ ნიადაგზე წარმოქმნილი სიტყვაა, რომლის პირველი ნევრია *არაბ.სპარს.* – **جوهر** [ǰahar // ǰouhar] – 1. არსი; 2. მატერია; 3. ძვირფასი ქვა [ბარანოვი 1957; რუბინჩიკი 1983], ხოლო მეორე – *ჭურჭლის, სათავსის* – მანარმოებელი სპარსული სუფიქსი – **دان** [dân].

ამკარაა, **ჯოჰარდან-ი** მიეკუთვნება **دان** [dân] სუფიქსით წარმოქმნილ იმ რიგის სიტყვებს, როგორცაა – **چای دان** [čâydân] – საჩაიე, **جامه دان** [ǰâmedân] – ჩემოდანი და სხვ.

ვფიქრობთ, **ჯოჰარდანი** უნდა იყოს განმარტებული არა როგორც მადანი, არამედ – ძვირფასი ქვების სათავსი (*ჭურჭელი, ადგილი*).

შევნიშნავთ, რომ **جوهر دان** [ǰavhardân // ǰouhardân]-ი ჩვენთვის ხელმისაწვდომი სპარსული ლექსიკონებისთვის უცნობია.

ჯულაბი

ჯულაბი – „თაფლ-წყალი (კუჭის შეკრულობის წინააღმდეგ უებარი წამალია). საბასაც აქვს. „რაკი პატრმა შეიტყო მიზეზი, მაშინვე პატარა ჯულაბი შეაპარა თბილ წყალში (ლ. ისრაელი).“ (გრიშაშვილი 1997).

ეს სიტყვა შეტანილია დ.ბაგრატიონის „იადიგარ დაუდში“ შემდეგი განმარტებით: **گلاب** [golâb] – გოლაბ-სიროფი,

იგივე სპარს. არაბ. **جلب** [ǧolâb] – ჯულაბ-დამბალი ხილის წვენი ან ხილის ნახარში [კოტეტიშვილი 1985].

ჯულაბი არაბიზირებული ფორმაა სპარსული შედგენილი სიტყვისა – **جلب** [ǧolâb] – ვარდის წყალი (**ج** [ǧol] – ვარდი, **ب** [âb] – წყალი).

აღვნიშნავთ, რომ განსხვავებით სხვა ქართული ლექსიკონებისგან, „ქალაქური ლექსიკონის“ მიხედვით **ჯულაბი** ნიშნავს არა – ხილის წყალს, არამედ – თაფლ-წყალს.

ჰ ზ

ჰალა-ჰალა

ჰალა-ჰალა – „ვა, **ჰალა-ჰალაა!**“ – ამბობენ. „საქვეყნოდ სიბრძნის შეძენა არ არის **ჰალა-ჰალაო**“ (აკაკი, გაზ. „მელანიას ოინები“). „მანგრე **ჰალა-ჰალად** ვინ დაიჭერს ხელში“ (აკაკი, „ივ.“ 1840 წ. 2, გვ. 25)“ [გრიშაშვილი 1997].

ჰალა არაბულ-სპარსული ლექსემაა – **حالا** [hâlâ] შემდეგი მნიშვნელობებით: ახლა, ამჟამად, საიდანაც სასაუბრო სპარსულში მიღებულია გამოთქმა **حالا-حالا** [hâlâ-hâlâ]. მისი მნიშვნელობაა – 1. ასე ჩქარა. *მაგ., ეს საქმე ასე ჰალა-ჰალად ვერ დამთავრდება*; 2. ჯერაც [რუბინჩიკი 1983].

როგორც ჩანს, „ქალაქური ლექსიკონისეული“ ალიტერაციული კომპოზიტი **ჰალა-ჰალა** მომდინარეა სპარსული **حالا-حالا** [hâlâ-hâlâ]-დან.

არაბულ-სპარსული ლექსიკა

واژگان عربی - فارسی

როგორც შესავალში აღვნიშნეთ, საუკუნებია, რაც სპარსულ ენაში დამკვიდრებულია დიდძალი არაბული ლექსიკა, რომელიც უკვე სპარსული ენის ლექსიკური ფონდის საკუთრებას წარმოადგენს. იგი, ძირითადად, XI–XII საუკუნეებში, როცა მჭიდრი პოლიტიკური და კულტურული ურთიერთობანი დამყარდა ქართულ და სპარსულენოვან სამყაროს შორის, დიდი რაოდენობით შემოვიდა ქართულში.

ჩვენი მიზანი არ არის ნასესხობათა გზების დადგენა, მაგრამ თუ ამ პრობლემას შევხებით, ვითვალისწინებთ მზია ანდრონიკაშვილისა (ანდრონიკაშვილი 1965) და აპოლონ სილაგაძის (სილაგაძე 2006) კვლევის შედეგებს და მოსაზრებებს, რომლებიც ეყრდნობა ფონეტიკურ, სემანტიკურ და ქრონოლოგიურ კრიტერიუმებს.

ვინაიდან, არაბული ლექსიკა ასევე დიდი რაოდენობით არის შესული თურქულ ენაში, რომელსაც ასევე ახლო ურთიერთობა ჰქონდა ქართულთან, ნასესხობის გზის გამოვლენის მიზნით, საჭიროების შემთხვევაში, მათი თურქული ვარიანტებიც მოგვაქვს.

ძირითადად ვისარგებლეთ ბარანოვის [ბარანოვი 1957], დეჰხოდასა [დეჰხოდა 1372] და რუბინჩიკის [რუბინჩიკი 1983] ლექსიკონებით.

აბანოზი

აბანოზი – „მაგარი და შავი ხე. ეკალმუხა. განსაკუთრებით ავეჯის გასაკეთებლად ხმარობდნენ. ჩვენში „აბანოზის კამოდს“ კაკლის კამოდს უწოდებენ...“ [გრიშაშვილი 1997].

საბას მიხედვით **აბანოზი** „სხვათა ენაა და ქართულად ეკალმუხა ჰქვია“ [ორბელიანი 1991].

დ. ჩუბინაშვილი მიუთითებს ამ ტერმინის სპარსულიდან მომდინარეობაზე [ჩუბინაშვილი 1985].

აბანოზი – **أبنوس** [âbnūs] სპარსულში არაბულიდან შესული ტერმინია, ნიშნავს – შავ ხეს (*Diospyros ebenum*).

აზანი

„ქალაქურ ლექსიკონში“ ეს სიტყვა განმარტების გარეშეა დარჩენილი. იგი არაბულიდან მომდინარე საერთო მუსლიმური ტერმინია – **أزان** [azân]. მისი მნიშვნელობაა – სალოცავად მონოდება (*მუეძინის მიერ*).

აზიზი

აზიზი „სათუთი, ნაზი, ნარნარი, ნებიერი; საკუთრივ: ძვირფასი, საყვარელი“... [გრიშაშვილი 1997].

აზიზი - [არაბ.] **აზიზი** – ნაზი, სათუთი, ნებიერი [ქ ე გ ლ 1986].

არაბულსა და სპარსულ ენებში **აზიზ-ს** (**أزیز** [‘azîz]) ორი მნიშვნელობა აქვს 1. ძვირფასი, კეთილშობილი... 2. შემძლე, ძლიერი... [არაბ.სპარს. ლექსიკონი 1375; რუბინჩიკი 1983]. ქართულში კი იგი ერთი მნიშვნელობით (ნაზი...) შემოსულა.

ალაფი

ალაფი – „ხორბლეულით მოვაჭრე. ა ლ ა ვ ა ყოფილა პირუტყვის საჭმელი ბალახეულობა. ა ლ ა ფ ი – 1. ხორბლე-

ულის, ფქვილეულის ვაჭარი. „ლამე ქუჩაში ვიდოდი, შემთხვევით შევხვდი **ალაფსა**, მოჯამაგირედ მიმილო, მაგრეხინებდა კანაფსა“... მელექსიკონე ამბობს; **ალაფი** მეფქვილეაო (იქვე) ფქვილის გარდა სხვა რამესაც ჰყიდის. 2. ნატაცები, ნაძარცვი, ხარკი“ [გრიშაშვილი 1997].

ალაფი – [არაბ.] **I.** ნადავლი; **II.** 1. საქონლის საკვები, ფურაჟი; 2. მარცვლეულისა და ფქვილის ვაჭარი [ქ ე გ ლ 1986].

ალაფი (علاف [‘alláf]) არაბულსა და სპარსულ ენებში ნიშნავს ფურაჟით მოვაჭრეს.

ქ ე გ ლ-ის პირველი განმარტება „**ნადავლი**“ უნდა წარმოადგენდეს **ალაფის** სემანტიკურ განვითარებას.

აქვე აღვნიშნავთ, **ალაფის** განმარტებისას „ქალაქური ლექსიკონის“ ავტორი წერს – „ა ლ ა ვ ა ყოფილა პირუტყვის საჭმელი ბალახეულობა“-ო.

ა ლ ა ვ ა **علاف** [‘alláf]-ის ფონეტიკურად სახეცვლილი ფორმა ჩანს. მოხდა ბაგისმიერი **ბ** თანხმოვნის ჩანაცვლება კბილბაგისმიერი **ვ** თანხმოვნით, რაც როგორც სპარსულის, ისე ქართულისთვის დამახასიათებელი მოვლენაა.

ამანათი

ამანათი – „ანაბარი, მძევალი“ [გრიშაშვილი 1997].

ამანათი – [არაბ.] შეკრულ-შეფუთული ნივთი, რომელიც სადმე იგზავნება [ქ ე გ ლ 1968].

არაბულ-სპარსულად **ამანათის** მნიშვნელობებია: **امانت** [amânat] – 1. შესანახად მიზარებული, 2. საიმედოება; პატიოსნება; *ფინ.* დეპოზიტი; *გადატ.* საჩუქარი; 3. მემკვიდრეობა; 4. სამდივნო [წერეთელი 1951; რუბინჩიკი 1983].

ქართულში ამ სიტყვის სემანტიკური ველი დავინროებულა, ამავე დროს, მას ახალი შინაარსობრივი დატვირთვა „მძევალი“ შეუქენია.

ამბალი

ამბალი – „მეკურტნე მუშა“ [გრიშაშვილი 1997].

ამბალი მომდინარე ჩანს არაბულ-სპარსული ლექსე-მიდან **حبال** [**hanbal** *გამოითქმის* **hambal**], რომლის მნიშვნელობაა – დაბალი ღიპიანი კაცი.

ქართულში მოხდა სიტყვის სემანტიკური გადააზრება.

არაქათი

არაქათი – „არაბული სიტყვაა (საზოგადოდ სიტყვა, რომელიც ათი-თ ბოლოვდება, არაბულია) და სახელწოდებაა იმ მთის და ხეობისა, რომელიც მდებარეობს მექას აღმოსავლეთის მხრით. მექაში მიმავალი მლოცველები ამ ადგილას, ადათის მიხედვით, შეისვენებენ და ხმამალა კითხულობენ ყურანს (“ათას ერთი ღამე, აკად., 1931 წ., გვ. 111). 2. ღონე, ძალა, ჰოვსილა...” [გრიშაშვილი 1997].

არაქათი – [არაბ.] ძალ-ღონე, ქანცი [ქ ე გ ლ 1986].

არაბულ-სპარსულად **არაქათი-ს** (**حراك** [**harakat**]) მნიშვნელობებია: 1. მოძრაობა; 2. მოქმედება; 3. მანერა. „ქალაქური ლექსიკონის“ განმარტების მიხედვით ნათლად ჩანს, რომ **არაქათი** არეულია **არაფათი**-ში, რომელიც არის ველი მექის აღმოსავლეთით 20 კმ-ზე, სადაც ტარდება ჰაჯის მთავარი ცერემონია – „ალაჰის სახის“ წინაშე წარდგომა... [ისლამი 1999].

არიფი

არიფი – „1. მეგობარი, ტოლი, მოზიარე, თანამზრახველი; 2. მიამიტი, ხამი, ადვილად მოსატყუებელი, მიმნდობი. არაბულად **ჰარიფი** ხელოსანს ნიშნავს (ფარს. გორგიჯ. ლექსიკონი, გვ. 5)“... [გრიშაშვილი 1997].

არიფი – [არაბ.] (ძვ.) 1. ამხანაგი, ტოლი, თანამესუფრე. 2. (საუბ.) გამოუცდელი, ხალხში გამოუსვლელი [ქ ე გ ლ 1986].

არიფი ჯერ კიდევ „ვეფხისტყაოსანშია“ დაფიქსირებული („უსენ **არიფი** მეფისა, მეფეა მისი მნდომელი“ [რუსთველი 1966;165/2]), შემდეგი მნიშვნელობით – დაახლოვებული პირი, ტოლი, სუფრის მოზიარე [აბულაძე 1967].

არაბულ-სპარსულად **არიფის** (أريف [harīf]) მნიშვნელობებია: 1. ამხანაგი; 2. მოთამაშე, პარტნიორი; 3. კლიენტი.

ამ ლექსემამ ქართულში ახლი სემანტიკური დატვირთვა – „გამოუცდელი“ შეიძინა.

არიქა

არიქა – „სიტყვის მასალაა. „არიქა, წყალი“ და სხვა. **არიქა**, ჩქარა! – შორისდებული, რომელიც იხმარება სიჩქარეში ასაქეზებლად“ [გრიშაშვილი 1997].

არიქა[თ]! – საგანგაშო ძახილი საშველად, მისახმარებლად, გასაფრთხილებლად და სხვ. [ქ ე გ ლ 1986].

ვფიქრობთ, **არიქა** მოდის არაბულ-სპარსული სიტყვიდან **حركات** [harikat/harakat], რომლის მნიშვნელობებია: 1. მოძრაობა; 2. ნასვლა; 3. მანერა...

ქართულ ენაში ამ ლექსიკურმა ერთეულმა შორისდებულის მნიშვნელობა მიიღო. (იხ. არაქათი).

არჯალი

ეს სიტყვა „ქალაქურ ლექსიკონში“ განმარტებული არ არის. მოყვანილია მხოლოდ შემდეგი მაგალითები: „**ცხოვრების** მომწამვლელი **არჯალი**“ (გ. ხეჩუამ. „ბორკილები“, თავი 35). „ბოზო, რას ამბობ, დიაცო, **არჯალო**, აუგვიანო!“ („აკაკის კრებ.“, 1897 წ. III, გვ. 41)“ [გრიშაშვილი 1997].

არჯალი – (საუბ.) 1. უკანასკნელი დღე, აღსასრულის დღე. 2. მეტისმეტად ავი [ქ ე გ ლ 1966].

საბას მიხედვით **არჯალი** არის „ურცხვად ანჩხლი“ [ორბელიანი 1991].

არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსემა **أجل** [ağal]. მისი მნიშვნელობებია: 1. დროის მონაკვეთი; 2. საზღვარი, ვადა; 3. დასასრული, სიკვდილი, საიდანაც მომდინარე ჩანს ქართული **არჯალი**.

أجل [ağal]-იდან **არჯალ**-ის მიღება (**აჯალ** → **არჯალ**) კანონზომიერი ფონეტიკური მოვლენაა – ხშული **ჯ**-ს წინ მოხდა ვიზრანტ **რ**-ს განვითარება.

ეს პოლისემანტი სიტყვა ქართულში მონოსემანტად არის გადმოსული.

ასლი

ასლი – „ნამდვილი“ [გრიშაშვილი 1997].

თავდაპირველად **ასლს** სალიტერატურო ქართულში **ნამდვილის** მნიშვნელობა ჰქონდა [ქ ე გ ლ 1950-1964], ამჟამად მას – დედნის პირის მნიშვნელობა აქვს [ქ ე გ ლ 1986].

ასლი არაბულ-სპარსული ლექსემაა – **اصل** [asl] მისი მნიშვნელობებია: 1. ძირი; 2. საფუძველი; 3. დასაწყისი; 4. პრინციპი; 5. წარმომავლობა; 4. ორიგინალი... [არაბ. სპარს. ლექს. 1375; რუბინჩიკი 1983].

ასნაფი

ასნაფი – „ნუ აქსნაფი: ამქარი, ამქრის კაცი. მოვაჭრეებს **ასნაფი** ჰქვია“ [გრიშაშვილი 1997].

ასნაფი, როგორც არაბულიდან მომდინარე ლექსიკური ერთეული, ცნობილია ქართული ენისთვის [რუბინაშვილი 1984].

არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსემა **صنف** [sənf] შემდეგი მნიშვნელობებით: გვარი, სახეობა, კლასი, კატეგორია; საამქრო, კორპორაცია, ნოდება... ბაზაზთა ჯგუფი [მოინი 1375]. არაბულში მისი მსხვრეული მრავლობითის ფორმებია: **صنفا** [aʃnâf] და **صنوف** [ʃonūf].

როგორც „ქალაქური ლექსიკონიდან“ ხდება ნათელი, თბილისურ მეტყველებაში **ასნაფი**-ის პარალერულად ყოფილა მისი ფონეტიკური ვარიანტიც – **აქსნაფი**-ი.

აშული

აშული – „სახალხო მომღერალი, საზანდარ-მოშაირე, მიჯნური, არშიყი, მოალერსე, ტრფიალი, შეყვარებული, ძველად (მდაბიო ხალხში, ეხლაც), მეფეების დროს ნათლობა, ქორნილ-ნიშნობა, მეჯლისი, ზეიმი და ლხინი უაშულოდ, უსაზანდროდ არ შეიძლება“... [გრიშაშვილი 1997].

აშული – მგოსანი, რომელიც საკრავზე ამღერებს თავის ლექსებს (უპირატესად მუსლიმანურ ქვეყნებში) [ქ ე გ ლ 1986].

სპარსულში არის არაბულიდან შესული ლექსიკური ერთეული **عاشق**, რომლის მნიშვნელობაა – 1. შეყვარებული, 2. სასიყვარულო სიმღერების მომღერალი, სახალხო მომღერალი; 3. დერვიში, მოხეტიალე მისტიკოსი.

ახარ

ახარ – 1. ბოლოს და ბოლოს. აქედან **ახრიზამანი**, ბოლო ჟამი, განკითხვის წუთი... 2. წარმოებულია სიტყვიდან „ახ“... 3. **ახარ** სიტყვის მასალაა. ამბობენ: „**ახარ**, რომ ვამბობ, გაიგონე რალა“ (რ. ერისთ. „ივ“, 1887 წ., 2) [გრიშაშვილი 1997].

გრიშაშვილი სწორად განმარტავს ამ სიტყვას, მაგრამ, როცა ეხება მის ეტიმოლოგიას, თითქოს ის იყოს მომდინარე სიტყვიდან „ახ“ – სარწმუნოდ არ მიგვაჩნია.

ახარ არის იგივე არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეული – **أخِر** [âxir // âxar], რომლის მნიშვნელობებია: 1. ბოლოს, ბოლოს და ბოლოს. ხომ.

ახირი-ი „ქალაქურ ლექსიკონში“ დამოუკიდებელ ლექსიკურ ერთეულად არის შეტანილი.

ახი

ახი – 1. კუთვნილი (იხ, ჰახი). „სანამ არავინ იცის, **ახსაც** უჭერენ“ („პეპო“, გვ.184). „ვაა, შენი **ახი** მიიღე“ (ოპ-ანი, „ივ“, 1894 წ., 174). 2. კუთვნილი ფული. „მე დაცდა არ შემიდლიან. ეხლავე უნდა მომცე ჩემი **ახი**. თუ არა, მანდ ციხეში დაღპიო“ (ალ, ცაგარ., მოთხ. „მენახშირეთა ცხოვრება“, „დროება“, 1867 წ., 20). 3. ხვედრი, საკუთარი ოფლით მონაგარი ფული“... [გრიშაშვილი 1997].

არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსიკური ერთეული **حق** [haqq] მისი მნიშვნელობებია: 1. ჭეშმარიტი, მართალი; უფლება; 2. ფულის გადახდა, საფასური, გასამრჯელო; 3. კუთვნილი, განკუთვნილი.

ამ სიტყვის ერთ-ერთი განმარტება – **საფასური** – ზუსტად ემთხვევა „ქალაქური ლექსიკონისეულ“ მაგალითებში მოცემულ **ახი**-ის შინაარსს.

ვფიქრობთ, ქართული **ახი** და არაბულ-სპარსული **حَق** [haqq] ერთი და იგივე ლექსიკური ერთეულებია.

ი. გრიშაშვილი **ახის** განმარტებისას მიუთითებს, რომ იხილონ **ჰახი**, რომელიც ასე აქვს ახსნილი – „თურქ. ნიშნავს ღირებულებას, დღიურ ფასს. ამბობენ; ჩემს **ჰახს** რას მემართლებიო. „ღარიბ ხალხსა სტაცებდე **ჰახსა**“ (ან. განჯისკ.)“ [გრიშაშვილი 1997].

حَق [haqq]-ი, ფორმით [hak], თურქულშიც არის დამკვიდრებული.

ახმახ

ახმახ – „1. უგუნური. „**ახმახ**, შენს სიცოცხლეს რათა აჭლექებდი“ (თხზ., ზ. ანტ., გვ. 135); 2. უბირი, ბრიყვი. ამბობენ: **ახმახო** ჩემო თავო, ეგ რა ჩაგიდენიაო!... 3. **ახმახს** უნოდებენ აგრეთვე მაღალს, მოგრძოს (იხ. აბლაყი). ჩვენს უბანში **ახმახი** სულელის სინონიმად იხმარება. ისე კი მაღალ კაცზე ითქმის...“ [გრიშაშვილი 1997].

ახმახი – [არაბ.] უშნოდ მაღალი ადამიანი [ქ ე გ ლ 1986].

არაბულ-სპარსულად **ახმახი** ინერება და იკითხება ასე – **احق** [ahmaq]. მისი მნიშვნელობაა – სულელი.

ახმახის „ქალაქური ლექსიკონისეული“ განმარტება იდენტურია მისი არაბულ-სპარსული სემანტიკური დატვირთვისა.

ფონეტიკურად, **ყ/ხ**-ს ურთიერთმონაცვლეობით, **აჰ-მაყ**-იდან მივიღეთ **ახმახ**-ი.

ახრიზამანი

„ქალაქურ ლექსიკონში“ ჯერ მაგალითებია მოყვანილი, შემდეგ კი მოცემულია მისი განმარტება: **ახრიზამანი** – „1. აღსასრულის დღე, განკითხვის დღე, მაგ., კინტოები, როცა თუთას ჰყვიდიან, ჰყვირიან ხოლმე: აბა, ახრიზამანი თუთა! ახრიზამანი თუთაო! ე.ი. უკანასკნელი, ბოლო თუთაო. სხვანაირად ამბობენ: ერთი დესეტნიკი ვცემე, მაგრამ

გული ვერ ვიჯერე, ხელები ისევ მექავებოდა. ესლა კიდევ მეორე შემხვდა და მეუბნება: რათ დამთვრალხარო, გავეცალო, როგორ გავეცალო, თუ არადა ახრიზამანში აქაც ცემა გამოდისო!.. 2. ბოლო, დასასრული“... [გრიშაშვილი 1997].

არაბულ ენაში არის თხზული სიტყვა **آخر الزمان** [âxir uz-zamân]. მისი მნიშვნელობაა – სამყაროს დასასრული. კომპოზიტის პირველი წევრია **آخر** [âxir] – ბოლო, ხოლო მეორე – **زمان** [zamân] – დრო [ვეერ 1980].

ანალოგიური ფორმითა და შინაარსით ეს სიტყვა არაბულიდან შესულია სპარსულ ენაში.

აშკარაა, ქართულში არსებული **ახრიზამანი** გარკვეული ფონეტიკური ცვლილებით იგივეა, რაც არაბულ-სპარსული **آخر الزمان** [âxir uz-zamân // axer oz-zamân].

აჯამი

აჯამი – „1. უცოდინარი, რეგვენი; 2. ბრიყვი, გაუთლელი; 3. გაქირი, ჯიუტი, კერპი, თავისნათქვამა. 4. თავნება, გაუგონარი, ძველი დროის კაცი. 5. სპარსულად ჰანგის სახელია“ [გრიშაშვილი 1997].

აჯამი –[არაბ.] (საუბ.) რეგვენი, ბრიყვი [ქ ე გ ლ 1986].

არაბულ-სპარსულად **აჯამ**-ის (**عجم** [‘ağam]) მნიშვნელობებია: ბარბაროსები; არა არაბები, განსაკუთრებით სპარსელები.

აჯამი, როგორც **ჰანგის სახელი**, ჩვენ ხელთ არსებულ სპარსულ ლექსიკონებში ვერ დავადასტურეთ.

ბ ბ

ბაზაზი

ბაზაზი – „1. ფართლეულობის ვაჭარი. 2. **ბაზაზი** – აქედან **ბაზაზხანა**“ [გრიშაშვილი 1997].

„ქალაქური ლექსიკონის“ ავტორის აზრით, ეს სიტყვა შეცდომითა აქვს განმარტებული დ. ჩუბინაშვილს, რომლის მიხედვითაც **ბაზაზი** სპარსული წარმომავლობის სიტყვაა და ნიშნავს – წვრილმანის ვაჭარს. „ყველა წვრილმანით მოვაჭრე

ბაზაზი ხომ არ იქნება? **ბაზაზი** – ფართლელულობით მოვაჭრეა-ო“ – ნერსი ი. გრიშაშვილი.

ბაზაზი – [არაბ.] ფართლელულის ვაჭარი [ქ ე გ ლ 1986].

არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეული **بازباز** [bâzâz], როგორც ფორმის, ისე შინაარსის თვალსაზრისით, უცვლელად შემოსულა ქართულში.

ბათილი

ბათილი – „მოსპობილი, უარყოფილი, ძალადაკარგული“ [გრიშაშვილი 1997].

ბათილი – [არაბ.] (სამართ.) ძალადაკარგული, გაუქმებული [ქ ე გ ლ 1986].

არაბულ-სპარსულად **ბათილის** – **باطل** [bâtîl // bâtel] მნიშვნელობებია: 1. ცარიელი, უსარგებლო, ამაო; 2. ცრუ, არასწორი.-; 3. უმოქმედო, კანონიერად ძალადაკარგული (*დოკუმენტი*); გაუქმებული, ანულირებული (*კანონი*).

ვინაიდან არაბული **ط** [t] სპარსულში გადადის **თ** თანხმოვნად, ეს სიტყვა სპარსულიდან უნდა იყოს შემოსული ქართულში.

ბალა

ბალა „1. მოხეტიალე აშული. 2. ხათაბალა. 3. დავიდარაბა, გამოუსვლელი მდგომარეობა“... [გრიშაშვილი 1997].

სპარსულში არის არაბულიდან შესული ლექსემა – **بالا** [balâ]. მისი მნიშვნელობაა – მნუხარება, დარდი [არაბ. სპარს. ლექსიკონი 1375; გაფაროვი 1976] (იხ. ხათაბალა).

ვფიქრობთ, ქართული **ბალა** და არაბულ-სპარსული **بالا** [balâ] ერთი და იგივე ლექსემებია.

შეძენილი ახალი შინაარსით – „მოხეტიალე აშული“ – **ბალას** სემანტიკური ველი ქართულში გაფართოებულა.

ბარაქათი

ბარაქათი – „ხვავი, უფლის კურთხევა. მადლი, სავსება, სიკეთე. „ღმერთმან მისცეს იმათ უმეტესი შნო და **ბარაქათი**“ („ცისკ“ . 1864 წ., სექტ. გვ. 38, II განყ.)“ [გრიშაშვილი 1997].

ბარაქათი შემდეგი არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეულია – **بَرَكَ** [barakat] მრ. – **بَرَكَاتٌ** [barakât]. მისი მნიშვნელობაა – კურთხევა, წყალობა; ბედნიერება, კეთილდღეობა. სიუხვე [წერეთელი 1951].

ბარაქათი ქართულში დამკვიდრებულია ფორმით – **ბარაქა**.

ბარაქალა

ბარაქალა – „ყოჩაღ! (არაბულად დალოცვა ყოფილა: ღმერთმა გაკურთხოს!). „კარგათა სთქვი, **ბარაქალა**“!... შექებითი სიტყვა – ყოჩაღ! ვაშა!“ [გრიშაშვილი 1997].

ბარაქალა – [არაბ.] შორისდებული; გამოხატავს მონონებას, ნაქეზებას, – ყოჩაღ! ვაშა! [ქ ე გ ლ 1986].

ქართულ ენაში არის ხატოვანი თქმა – **ბარაქალა დედაკაცი** შემდეგი მნიშვნელობით: ყოჩაღი, ხელგამომავალი, ხელფურჩი, გამრჯე [სახოკია 1979].

ბარაქალა არაბული წარმოშობის შორისდებულია – **بَرَكَ** **الله** [bârak allâh] მნიშვნელობით – გაკურთხოს ღმერთმა, რომელიც შედგება ორი ელემენტისგან – **بَرَكَ** [bârak] – კურთხევა და **الله** [allâh] – ღმერთი.

ანალოგიური ფორმითა და შინაარსით ეს რთული სიტყვა შესულია სპარსულ ენაში.

ბაყალი

ბაყალი – „1. მეხილე; მწვანილეულობით მოვაჭრე. ლიხს იქითელები „ბაყალს“ ხშირად ასე ხმარობენ „მეზაყლე“ – რაც სრულიად დამახინჯებაა ამ სიტყვის სწორი წარმოებისა (როგორც არ შეიძლება „ყასაბი“ „მეყასბედ“ ითქვას)...“ [გრიშაშვილი 1997].

ბაყალი – [არაბ.] ხილით, ბოსტნეულით, სანელებლებითა და ტკბილეულით მოვაჭრე. საერთოდ მზა სანოვაგითა და წვრილმანით მოვაჭრე [ქ ე გ ლ 1986].

ბაყალი არაბულ-სპარსულად ინერება და იკითხება ასე – **بَقَالٌ** [baqqâl]. მისი მნიშვნელობაა – ბაყალი.

بَقَالٌ [baqqâl]-ი მიღებულია სახელიდან – **بَقْلٌ** [baql] – მწვანილი.

დავრიში

დავრიში – „საცა უნდა შევიდეს ფულის სათხოვნელად, თუ არ მისცეს მაშინათვე აიღებს გვერდზე ჩამოკიდებულ რკინის დუდუკს (ნაფირი) და ჩაჰბერავს: ეს არის მისი წყევლა“ („კვალი“, 1893., 35)“ [გრიშაშვილი 1997].

დარვიში – აღმოსავლეთის ქვეყნებში მოხეტიალე მუსლიმანი ბერი [ქ ე გ ლ 1986].

დავრიში მოდის არაბულ-სპარსული ლექსემიდან – **دارويش** [darvīš], რომლის მნიშვნელობებია: 1. ლატაკი; მათხოვარი; 2. მუსლიმი ბერი; 2. განდეგილი...

დავრიში მეტათეზისით არის მიღებული **დარვიშიდან**.

დაირა

დაირა – „ზოგს დაირა ნალარა ჰგონია. Даира – горшок обтянутый кожей (ჭურბ. „Природа и люди“, 6, 1879 წ., გვ. 41)“ [გრიშაშვილი 1997].

დაირა – ხის რკალზე ცალ მხარეს ტყავადაკრული საკრავი, რომელსაც ხელის თითების ცემით უკრავენ [ქ ე გ ლ 1986].

დაირა არაბულ-სპარსული სიტყვაა – **دايرة** (არაბ. [dâyira], სპარს. [dâyera/e/ // dâera/e/]) შემდეგი მნიშვნელობებით: 1. წრე; 2. განყოფილება; 3. სფერო; 4. **დაირა**; 5. რგოლი (სასროლი).

დაირა ქართულში დავიწროებული სემანტიკით – მხოლოდ საკრავი ინსტრუმენტის მნიშვნელობით შემოსულა.

დამალი

„ქალაქურ ლექსიკონში“ **დამალი** ასეა განმარტებული: „ქერ-ნაჩვევ ცხენს თუ დროზე არ მიუტანეს ქერი, **დამალა** ჩამოუვა, ე.ი. ქვემო ტუჩზე შიგნით ძიძიბო ამოუვა, რომელსაც შემდეგ მოსჭრიან ხოლმე. თუ კაცს ბევრს ალოდინებენ,

დანიშნულ დროს არ გამოჩნდება, ეტყვიან: სადა ხარ კაცო, ამდენი ხანი, შენს ლოდინში **დამალი** ჩამომივიდაო. „ჩვენ კი **დამალი** ჩამოგვივიდა მაგდენ ლაპარაკში“ (“ზნელო“, 1091 წ., გვ. 109)“... [გრიშაშვილი 1997].

დამალი [თურქ.] დამალი ჩამოუვა – 1) მაგარი სასა დაუსივდება (ქერის ჭამას დაჩვეულ ცხენს – ქერის მოლოდინში). 2) *გადატ.* (საუბ.) საღერღელი აეშლება, ძალიან მოუნდება რაიმე [ქ ე გ ლ 1986].

ქართულ ენაში არის ხატოვანი თქმა – **დამალის ჩამოსვლა** რომელსაც თედო სახოკია ასე განმარტავს – „რაიმე კარგი საქმლის ნდომა და არმიცემა, დიდხანს. ლოდინება, ან კიდევ რამე კარგი საგნის მოპოვების მოლოდინში დიდხანს ყოფნა. „როდისღა ბატონო! ჩვენ კი დ ა მ ა ლ ი ჩამოგვივიდა-და!“ (ილია).

დ ა მ ა ლ ი უფრო ცხენის სატკივარია. ემართებათ, როცა დიდხანს არ მოუტანენ საკვებს, ძალზე ალოდინებენ და საღერღელს უშლიან. ამ სატკივრის გასაქრობად ქვედა ღრძილებზე ხშირად მარილს უსვამენ ან სულაც ამოსჭრიან ხოლმე. ხატოვნად ადამიანზე მაშინ იტყვიან, როცა გულით სასურველ რამეს დაანატრულებენ და დიდხანს არ აღირსებენ“ [სახოკია 1979].

დამალი იგივეა, რაც არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეული – **داما [damây]**, რომლის მნიშვნელობაა –1. ტვინი; ანატ. ცვა; თავი; ცხვირი; განწყობა, სურვილი...

სპარსულში ამ სიტყვის ნიადაგზე წარმოშობილია ფიგურალური თქმა, მაგ.: **دامان آفتان [damây oftâdan]** – სულით დაცემა, გულგატეხილობა, დასევდიანება (**داما [damây]** – ცხვირი, **آفتان [oftâdan]** – დაგდება, ჩამოგდება...), **داما شما ؟ چاق است [damy-e šomâ čâq est]?** – როგორა ხართ?..

დახლი

დახლი – „1. ფულების შესანახი უჯრა. 2. **დახლი** არის აგრეთვე შემოსავალი. ამბობენ: დღეს როგორი **დახლი** გქონდაო“ [გრიშაშვილი 1997].

დახლი – წინიდან დახურული გრძელი ვიწრო მაგიდა, დაზგა (მაღაზიაში...); გამყიდველის დასადგომი ადგილი ასეთ მაგიდასთან [ქ ე გ ლ 1986].

დახლი შემდეგი არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეულია – **دخا [daxl]**, რომლის მნიშვნელობაა – 1. შემოსავალი.

„ქალაქური ლექსიკონი“, საილუსტრაციო მასალით („დღეს როგორი დახლი გქონდაო“), შინაარსობრივად უფრო ახლოსაა არაბულ-სპარსულ **دخا [daxl]**-თან, ვიდრე ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი.

დაჯაბრებით

დაჯაბრებით – „შემდგომად იწყებდნენ ლხინსა და იქნებოდის პურობა, დიდი და სიუხვე საწოვაგეთა, სმა **დაჯაბრებით** ჭაბუკთაგან ღვინის“ (ფ. ციციშვილი, „ივ“, 1891 წ., 1220) [გრიშაშვილი 1997].

არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსემა – **جابر [ǧabr]** შემდეგი მნიშვნელობით: იძულება, ძალდატანება.

შესაძლებელია, სწორედ **ჯაბრ** იყოს ამოსავალი ფორმა ჩვენთვის საინტერესო სიტყვისა.

თუ ამას დავუშვებთ, მაშინ **სმა დაჯაბრებით** უნდა გავიგოთ როგორც – „**სმა დაძალებით**“.

დოვლათი

დოვლათი – „სიმდიდრე“ [გრიშაშვილი 1997].

დოვლათი – ქონება, სიმდიდრე, სიუხვე, ბარაქა [ქ ე გ ლ 1986].

დოვლათი არის არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეული – **دولة // دولت [davlat // doulat]** შემდეგი მნიშვნელობებით: 1. სახელმწიფო; 2. სიმდიდრე; 3. ხელისუფლება; 5, სიკეთე.

ჩვენთვის საინტერესო ლექსემის სემანტიკური ველი ქართულში დავინროებული ჩანს.

დოვრანი

დოვრანი // დორანი // დოპრანი – „1. შემოსავლიანი ადგილი. კარგი დრო. ნივთიერად კმაყოფილების ხანა. თუ

მდიდარი ნათესავი მოუკვდა ადამიანს და მისი სიმდიდრე მის მახლობელ ნათესავებს დარჩა, უხეიროს და უქნარას, მაშინ იტყვიან ხოლმე: ვერ უყურებ რა **დოვრანში** ჩავარდაო! ან თუ დედ-მამა სხვაგან წაუვა ლაზლანდარა ვაჟს ან ქალს, მაშინ იტყვიან: წავიდნენ უფროსები და ეხლა **დოვრანი** მის შვილებს დარჩათო, ე. ი. ბურთი და მოედანი მაგათ დარჩათო. „ყველა ღორს როდი აქვს საბაბი ნაღვლიან ჰანგზე აამლეროს თავის დინგი. არიან ღორები, რომელნიც მართლა რომ **დორანში** არიან და ამიტომაც მათი ღრუტუნი ჟღერს იმედიანად, ხალისიანად, მხნედ“ (კ. აღმასიძე – მიხ. საყვარ., „კოლექტივიზაცია“, 1935 წ., 113) „ეს კაი **დორანში** ჩავარდით“ (გ.ხეჩუაშ., „ბორკილები“, თავი 48). 2. სპარსულად ვალს ნიშნავს (რაფის „დავრიში“, 1993 წ., 35). 3. (ფაზის მთვარის ცვლა) „**დოვრანი** დაგეცა, კარგ მთვარეზე დაბადებულხარ“ [გრიშაშვილი 1997].

ხატოვანი თქმა – **დორანში ჩავარდნა** თ. სახსოკიას ასე აქვს განმარტებული: „კეთილი ცხოვრება, სიმდიდრე, სავსება ყველაფრისა, იღბალი.

დორანი „ჰქვია იმ მყუდრო ადგილს, წყალში, სადაც თევზები ბუდობენ და ერთად არიან თავმოყრილი, და თუ წაანყდა კაცი, ადვილია მათი დაჭერა. გადატანით იტყვიან – **დორანში ჩავარდა** მავანიო, როცა სიღარიბის შემდეგ ხელი მოემართება და კარგ ცხოვრებასა და სიმდიდრეში ჩავარდება, უბედურების შემდეგ – ბედს ეწევა“ [სახსოკია 1979].

ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში **დორანი** მოცემულია ფორმით **დარანი** მისი მნიშვნელობებია: 1. გამოქვაბული კლდეში ან მიწაში. 2. თევზის სამალავი, – ბოლათი, ჯილე [ქ ე გ ლ 1986].

ჩვენი ყურადღება მიიპყრო „ქალაქურ ლექსიკონში“ მოცემულმა **დორანის** პარალერულმა ფორმამ **დოვრანი**, რომელიც შეიძლება მომდინარეობდეს არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეულიდან **دواران** [davarân // दौरان] შემდეგი მნიშვნელობებით: – 1. მოძრაობა; 2. პროცესი; 3. ეპოქა, პერიოდი.

დოვრანი, განსხვავებით არაბულ-სპარსულისგან, ქართულში – კონკრეტულს, თანაც, კარგ დროს გულისხმობს („კარგმა დრომ მოუწია“...).

ე ა

ექიათი

ექიათ – „ზღაპარი. „ჩაერეოდნენ ისინიც ხალხში, რომ ტატეს ექიათებისათვის ყური დაეგდოთ“ (ს. მგალ., ნაწე-რები, 1. გვ.200)“ [გრიშაშვილი 1997].

ექიათი შემდეგი არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეულია – **حكاية // حكاية [hekâyat]**. მისი მნიშვნელობაა – 1. მოთხრობა; ნოველა; ისტორია; 2. გადმოცემა.

ფონეტიკური გზა ასეთი ჩანს: **ჰექიათ** -> **ექიათ** -> **ექიათ**.

ეხტიარი

„ქალაქურ ლექსიკონში“ მითითებულია, რომ იხილონ სიტყვა **იხტილათი** და შემდეგ განმარტებულია ასე – ნდობა (იხ. იხტილათი).

იხტილათი კი შემდეგნაირად არის ახსნილი – შექცევა, მუსაიფი, დროს გატარება, ნდობა [გრიშაშვილი 1997].

ეხტიარ-ში გამჭვირვალედ ჩანს არაბულ-სპარსული ლექსემა **اختيار [extiyâr]**, რომლის მნიშვნელობებია: 1. უფ-ლება; 2. ნება; 3. არჩევანი; 4. თავისუფლება; 5. განკარგუ-ლება.

რაც შეეხება **იხტილათს**, მისი სახით სხვა ლექსიკურ ერთეულთან გვაქვს საქმე.

ვ ა

ვალი

ვალი – „ოლქის უფროსი, გუბერნატორი“ [გრიშაშვილი 1997].

ვალი არაბულ-სპარსული ლექსემაა – **والي [vali]**. მისი მნიშვნელობებია: ვალი, მხარის მმართველი.

ვარაყიანი

ვარაყიანი – „გენაცვალე ვარაყიან სახეში“ (ქალაქური თქმა), ე.ი. სახე, რომელსაც ნათელი ადგია“ [გრიშაშვილი 1997].

ვარაყიანი მიღებულია სახელიდან **ვარაყი**, რომელიც ქ ე გ ლ-ში ასეა განმარტებული: **ვარაყი** [არაბ.] ოქროს (ვერცხლის...) თხელი ფენა ნივთებზე გადაკრული შესამკობად...

არაბულ-სპარსულში **ვარაყი**-ის **قار [varaq]** მნიშვნელობებია: 1. ფოთოლი; 2. ქალაღდი, ქალაღდის ფურცელი, ლითონის ფურცელი.

ز ، ظ ، ز

ზარიფი

ზარიფი – „1. ნებიერი, კეკლუცი, ტურფა, ნარნარი, სანდომიანი, ამო; კეთილშობილი, კარგად აღზრდილი. 2. მეკერმე (Описание, ტ. II. გვ. 421)“ [გრიშაშვილი 1997].

ზარიფი – [არაბ.] კარგად აღზრდილი [ჩუბინაშვილი 1985].

ზარიფი არაბულ-სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **ظريف [zarif]**, რომლის მნიშვნელობებია – 1. ლამაზი, ელეგანტური, მოხდენილი, ნატიფი; 2. მახვილგონიერი; 3. კურიოზული.

როგორც ჩანს, ქართულში მისი სპარსული ფართო ვალენტობა შეიზღუდა. **სილამაზე** ადამიანთა მიმართებით შემოიფარგლა.

ზინათი

ზინათი // **ზინეთი** – 1. სიმდიდრე, დოვლათი... [გრიშაშვილი 1997].

ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონიც ასეთი შინაარსით იცნობს ამ სიტყვას, სადაც მითითებულია მისი არაბული წარმომავლობა [ქ ე გ ლ 1986].

ზინათი // ზინეთი არაბულ-სპარსული შემდეგი ლექსიკური ერთეულია – **زينة // زينة [zinat]**, რომლის მნიშვნელობაა – მორთულობა, კაზმულობა...

არაბულ-სპარსული – მორთულობა, კაზმულობა ასოცირდა სიმდიდრესთან და მოხდა ამოსავალი მნიშვნელობის გადააზრება.

თ ბ

თაბაუთი

თაბაუთი – „1. განსხვავება, მეტ-ნაკლებობა, ავკარგინობის გარჩევა. 2. საზრიანი ანგარიშიანობა. „...იქნება სთქვან ერთი საათი გინდ წინ იყოს, გინდ უკან, რა **თაბაუთი**აო“ (ილია, „ქუთაისის ბანკის საქმე“, „ივ“. 168, 1890წ., გვ. 12)“ [გრიშაშვილი 1997].

თაბაუთი უნდა მომდინარეობდეს შემდეგი არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეულიდან – **تافوت [tafâvut // tafâvot]**, რომლის მნიშვნელობაა – განსხვავება.

ეს სიტყვა ფორმით **[tabavüt]** შესულია თურქულ ენაში, რომელთანაც ქართული **თაბაუთი** მეტ ფონეტიკურ სიახლოვეს ავლენს.

თავაზა

თავაზა „პატივისცემა, კრძალვა“ [გრიშაშვილი 1997].

თავაზა –[არაბ.] ზრდილობა, პატიოსნება, მორიდეება [ქ ე გ ლ 1986].

არაბულ-სპარსულად **თავაზა** იწერება და იკითხება ასე – **تأذو [tavâzo]**. მისი მნიშვნელობაა – თავმდაბლობა.

აღნიშნულ ლექსიკურ ერთეულს ქართულში აღმოაჩნდა სიტყვათწარმოებითი პოტენციალი: **თავაზა** -> **თავაზიანი**.

თარიფანური

თარიფანური – „აშუღური ჰანგია ქებათა-ქებისა“ [გრიშაშვილი 1997].

ამ სიტყვის ფუძეა **თარიფი**, რომელიც მომდინარეობს არაბულ-სპარსული ლექსემიდან – **تريف** [ta'rif] – 1. გაცნობა; 2. ახსნა; 3. განსაზღვრა; 4. ტარიფი; 5. ქება; 6. აღწერა.

ჩვენ ხელთ არსებული არაბული და სპარსული ლექსიკონების მიხედვით **تريف** [ta'rif]-ი შინაარსობრივად არ უკავშირდება რაიმე ჰანგის სახელს. როგორც ჩანს, ეს ტერმინოლოგიური დატვირთვა მას ქართულ ნიადაგზე აქვს განვითარებული.

თაღლითი

თაღლითი – „მატყუარა, ყალბი. ამბობენ; ეს მარგალიტი **თაღლითიაო**, ვითომ რიოში მარგალიტიაო. მატყუარა კაცზედაც ამბობენ; ჰა, უფროთხილდი, **თაღლითობს** მგონიო. 2. მატყუარა, ყალბი, ცრუ: **თაღლითი** – რიოში მარგალიტი“ [გრიშაშვილი 1997].

თაღლითი-ი [არაბ.] – მოტყუებითა და ხრიკებით რაიმე საქმის გამკეთებელი. – ყალთაბანდი. 2. არანამდვილი... [ქეგელ 1986].

არაბულ-სპარსულად **თაღლითი**-ის **تغليط** [taylit] მნიშვნელობაა – 1. შეცდომა, ცდომილება, დანაშაული, მცდარი. მისი სანყისია – **غالط** [yalat] – შეცდა.

ქართულში პროცესი „შეცდომაში შეყვანა“ იქცა პროცესის ჩამდენად – მოლაღატედ.

თობა

თობა – „უარი, ჯმნა, უარობა, ხელისაღება. ამბობენ: დღეიდან **თობას** ვკრავ და პაპიროსს აღარ მოვწევო, ან ღვინოს არ დავლევო და სხვ.“... [გრიშაშვილი 1997].

არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსიკური ერთეული **توبا** [toubae/] მნიშვნელობით – 1. მონანიება; 2. აღთქმა, საიდანაც მიღებული ჩანს **თობა: თოუბე** → **თობე** → **თობა**.

აღნიშნული სიტყვა ქართული ენის ლექსიკური არქივის საკუთრებაა.

თრიაქი

თრიაქი – „მათრობელა სასმელი; ბანგი; „დამაძინე, **თრიაქი** გაქვს, ბანგი გაქვს“ (საიათ.)“ [გრიშაშვილი 1997].

თრიაქი – [სპ.] იგივეა, რაც ოპიუმი [ქ ე გ ლ 1986].

თრიაქი არის იგივე ბერძნულ-არაბულიდან სპარსულში შესული ლექსიკური ერთეული – **ترياق** [taryâq] – თრიაქი [გაფაროვი 1976].

შევნიშნავთ, რომ **თრიაქი**, განსხვავებით „ქალაქურ ლექსიკონში“ მოცემული განმარტებისა, არის არა სასმელი, არამედ – მოსაწვევი და გამაბრუებელი ნარკოტიკული საშუალება.

ი ც

ილათი

ილათი // **ილეთი** – „საშუალება, მოხერხება, მანქანება; ხიბლი. **ილათი** – არაბ. ლალატი. **ილეთი** – მოყვარულის ზნეობით, **ილათით** შემკობილის თავის საკადრისი მოკითხვა. (ნ. კ. ხელ. 790). „შნო, მშვენიერი შესახედაობა“ („ივ., 1900 წ., 131, გვ. 3). შნო!?! „ლიბა-სტავრა ჩიოდა – ვაი თუ გლემამა გამცვითოსო – უფილაგოდ გამომჭრას, **უილეთოდ** შამკეროსო“. (ხალხ.). „ნაჰსვლია ძველი **ილეთი**, ნელულად ჰქცევია ტყავია“ (ვაჟა, I, სახელგ., გვ. 53) [გრიშაშვილი 1997].

დ. ჩუბინაშვილი მიუთითებს **ილათის** არაბულ წარმომავლობაზე და ასე განმარტავს მას – ღონე, ღონის ძიება [ჩუბინაშვილი 1985].

ქ ე გ ლ-ის მიხედვით **ილათი** // **ილეთის** ფონეტიკური ვარიანტი „**ილეთი**“ ასეა განმარტებული – რაიმე სპორტული ვარჯიშის ცალკეული მოძრაობა.

ილათი//**ილეთი** შემდეგი არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეულია – **عِلّات** [‘illat // ‘ellat] – 1. მიზეზი; 2. ნაკლი.

აღნიშნული სიტყვა თანამედროვე ქართულში სემანტიკურად გადააზრებულია.

ილაჯი

ილაჯი – „ქანცი“ [გრიშაშვილი 1997].

ილაჯი-ი – [არაბ.] ღონე, ძალა, არაქათი [ქ ე გ ლ 1986].

არაბულ-სპარსულად **ილაჯ**-ის **علاج** [არაბ. ‘**ilâğ**, სპარს. ‘**alâğ** // ‘**ellağ**] მნიშვნელობებია: 1. მკურნალობა; 2. გამოსწორება; 3. აღდგენა, 4. ნამალი; 4. გამოსავალი, საშუალება.

ასეთივე შინაარსითა და ფორმით – **ilâç** ეს სიტყვა შესულია თურქულ ენაში.

ილაჯის სემანტიკური ველი ქართულში დავინროებულია.

ილთიმაზი

ილთიმაზი – „ხვეწნა, მუდარა“ [გრიშაშვილი 1997].

ანალოგიური სემანტიკური დატვირთვით არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსიკური ერთეული – **التماس** [**iltimâs** // **eltemâs**].

ეს სიტყვა ასეთივე შინაარსითა და შემდეგი ფორმით – **iltimas** არის თურქულ ენაშიც.

ილლიმი

ილლიმი – „ქვეყანა, მხარე, თუ ადამიანი ხასიათით (ნიშატი, ზნით) უცბად შეიცვლება, ეტყვიან; ჰა, რა **ილლიმმა** მოგვიარესო (თ, სახოკ. **იულიმი** – температура“) [გრიშაშვილი 1997].

დ. ჩუბინაშვილი ასე განმარტავს ამ სიტყვას: **იულიმი** – ჰავა, ჰაერი; ან მხარე [ჩუბინაშვილი 1985].

ილლიმი // **იულიმი** არის არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეული – **إقليم** [**iklîm** // **eqlîm**] მნიშვნელობებით: 1. კლიმატი; 2. მხარე; 3. კონტინენტი.

იშტა

იშტა – მადა. „ბუღბუღი უარზე დადგა: განა ყოველთვის ვარ სიმღერის „იშტაზეო“ (ვაჟა, „ჩხიკეთა ქორნილი“) [გრიშაშვილი 1997].

იშტა – [არაბ.] (საუბ.) მადა, სურვილი, ნდომა [ქ ე გ ლ 1986].

არაბულ-სპარსულად **იშტა** ინერება და იკითხება ასე – **استها** [**ištihâ** // **eštihâ**]. მისი მნიშვნელობაა – მადა. ეს სიტყვა – ფორმით **ištah** – შესულია თურქულ ენაში.

ქართული და თურქული **იშტას** ფონეტიკური ურთიერთთანხვედრა ქართულში ამ სიტყვის თურქული გზით შემოსვლაზე მიუთითებს.

იშკილი

იშკილი – მოცყუება, ოინის გაკეთება. „განსაკუთრებით თავი გამოიძეს იშკილდახიებმა“ (ა. ჭუმბაძე, „ხუთი აქიმი“, 1931 წ., გვ. 13) [გრიშაშვილი 1997].

არაბულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული **اشك** [iškil] მნიშვნელობით – სიძნელე. ანალოგიური ფორმითა და შინაარსით ეს სიტყვა არაბულიდან შესულია სპარსულსა და თურქულ ენებში: *სპარს.* **eşkal** // **aşkal**, *თურქ.* **işkil**.

ქართული **იშქილი** ფორმოზრივ შინაარსობრივად იდენტურია თურქული **işkil**-ისა.

იხტილათი

იხტილათი – „შექცევა, მუსაიფი, დროს გატარება („საუბ. დაბალ. ლადუასი“. გვ. 25) [გრიშაშვილი 1997].

იხტილათი შემდეგი არაბულ-სპარსული ლექსემაა – **اختلاط** [ixtilâṭ // extelâṭ]. მისი მნიშვნელობებია: 1. შერევა; 2. *საუბ.* სახუმარო საუბარი; ხუმრობა (იხ. გაფი).

ك ق

კაფია

კაფია – „ექსპრომტი, ყაფია. ლექსობით შეჯიბრება. მოსწრებული ფრაზის გამართვა; სიმღერის შეფარდება, შეხმატკბილება“ [გრიშაშვილი 1997].

კაფია (კაფიასი) მოუმზადებლად, სახელდახელოდ, თქმული ლექსი, – ექსპრომტი [ქ ე გ ლ 1986].

საბას განმარტებით **კაფია** არის სიტყვის გამოჩინება (ორბელიანი 1991).

„ლიტერატურათმცოდნეობის ცნებებში“ **კაფია** ასეა განმარტებული – (<არაბ. ყაფია // კაფია – რითმა), ქართული ზეპირსიტყვიერების პოეტური ჟანრი; სატირულ-იუმორისტული ხასიათის ლექსი, რომელიც სახელდახელოდ იქმნება ლექსით შეჯიბრში, ლექსებით კითხვა-პასუხის მიგება ხდება როგორც სხვისი, ისე საკუთარი ცნობილი ლექსებითაც... [ჭილაია 1984].

მართლაც, **კაფია** მომდინარეა არაბულ-სპარსული სიტყვიდან **كافية** [kâfiya // qâfiya/e/], რომლის მნიშვნელობებია: 1. რითმა; 2. სიტყვით თამაში; კალამბური.

თურქულში ჩვენთვის საინტერესო ტერმინი არის ფორმით – **kafye**.

ლ ს

ლ აყაფი

ლ აყაფი – 1. (უჯერო ლაპარაკი) უასაკო სიტყვა-პასუხი, ლაქლაქი. ხალხური ლექსი ამბობს: „...მაცრიონი მომძახოდა: „ქალ, დაგვიცადეო“, მე იმათ ლაყაფ-ლუყაფსა ყური არ ვუგდეო“ (მ. გაჩეჩ. შემდგ. „სახ. კალენდ.“, 1903., გვ. 147). 2. ლაყბობა, ცუდმოუბრობა... 3. მეჭორე, ცუდად მოუბარი, უსირცხვილო კილოიანი...[გრიშაშვილი 1997].

ლ აყაფი – ქართულად ცუდ-მოუბარი, სპარსულად მეორე სახელი [ორბელიანი 1991].

ლ აყაფი ანუ **ლ აყაბ** „ესე იგი ხოტბას ნიშნავს არაბულითაცა და სპარსულითაცა ენითა... ქართულისა ენასა შინა მდაბიონი ერნი ჩხუბსა და ლანძღვასა შინა ეტყვიან ერთმანეთსა რას ლაყბობსო, ეს ქართულს ენაში ლანძღვაი არს“ [ბაგრატიონი 1979].

ლ აყაფი [სპ.] (ძვ.) ლაყბობა, ყბედობა [ქ ე გ ლ 1986].

არაბულ-სპარსულში არის ლექსემა **لَب [laqab]**. მისი მნიშვნელობებია: 1 მეტსახელი; 2. ტიტული, წოდება.

ლაცაფი ქართულში სემანტიკურადაც დავინროებულია.

ლოღმანი

„ქალაქურ ლექსიკონში“ ეს სიტყვა განმარტებული არ არის, რომლის შინაარსის ასახსნელად შემდეგი მაგალითია მოყვანილი: „ვეყირი, მთა-ბარად ველადა, **ლოღმანის** სა-ძებნელადა“ [გრიშაშვილი 1997].

ლოღმანი – არაბულ-სპარსულად – **لَقْمَان [loqmân]** – აღმოსავლეთში გავრცელებული ძველი არაბი ბრძენისა და მეზღაპრის საკუთარი სახელია.

ლოხმა

ლოხმა – „ლუკმა. **ლოხმას** უფრო უწოდებენ აქლემის საღეჭ ლუკმას: დროს გასატარებლად აქლემს ცომს ჩაუდე-ბენ პირში და აქლემიც ღეჭავს და არ კი ჰყლაპავს. ხშირად ადამიანი თუ უშნოდ ილუკმება, – ეტყვიან: კაცო, რა აქლემის **ლოხმასავით** ღეჭავ მაგ პურს, გაათავე და მორჩი რაღაო. „მაშ არა და შენსავით უმი ხაშლამა ვიქნები, სანამ რამეს ვიტყოდე, სიტყვებს აქლემის **ლოხმასავით** პირში ვღეჭავ-დე“ (გ. სუნდ., „პეპო“, 1880წ., გვ. 13)“ [გრიშაშვილი 1997].

არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსემა – **لُقْمَة [luḵma // loqm/a/e]** – 1. პატარა ნაჭერი; ლუკმა; 2. ნვერი (რალაცის).

მ მ

მალიათი

მალიათი – „1. (სპარს.) ფასი, ღირებულება. გადასახადი ხარჯი (იესე ოსეშვილი „გადასახადი“, გვ. 9). ამბობენ: რა გენანება, მაგის **მალიათიც** დაიქცესო. 2. ღირებულება. „ვინ

იცის, ისეთი დრო დადგეს, რომ ლუკმა პურის **მალიათი** რა არის, ისიც კი გვენატრებოდეს („ივ“, 1892 წ., 253; ჩ. გვ. 663; ვ. ბერიძე). „მაგის **მალიათიც** დაიქცეს“. „ამის **მალიათი** რა არის“ – ხშირად ამბობენ აქ“ [გრიშაშვილი 1997].

თ. სახოკია **მალიათს** „ქალაქური ლექსიკონის“ მსგავსად განმარტავს და წერს: „სიტყვა „**მალიათი**“ არაბულია და ნიშნავს ფულად გამოსაღებს. ქართულში რომ შემოსულა, ცხადია, პირველში ეგევე იქნებოდა მისი შესატყვისი, მაგრამ შემდეგში მისცემია მნიშვნელობა: ფასისა, ღირებულებისა, ძალისა. და ეს სიტყვა დღესაც ამ მნიშვნელობით იხმარება, როცა უნდათ რაიმე საგანი გააცუდმადონ, გააუფასურონ, მნიშვნელობა დაუკარგონ, ღირებულება წაართვან. ისმოდა ამ ოცი, ოცდაათი წლის წინათ მხოლოდ თბილისში, მის ფარგლებს თითქმის არა სცილდებოდა. დღეს სულაც არ ისმის“ [სახოკია 1979].

როგორც თ. სახოკია აღნიშნავს, **მალიათი** არაბული სიტყვაა. იგი არაბულად იწერება და იკითხება ასე – **مالیات** [māliyāt]. მისი მნიშვნელობაა – გადასახადი. ანალოგიური ფორმითა და შინაარსით ეს სიტყვა შესულია სპარსულ ენაში.

მარაქა

მარაქა – 1. ლაშქრის დგომა; 2. საჯარო კამათი, ორთა შორის პაექრობა სიმღერით და ლექსით... „მარაქა შეჰკრა“ – კამათში გამოიწვია; „მარაქაში გაერია“ – ხალხში გაერია... [გრიშაშვილი 1997].

მარაქა – ერთად თავმოყრილი ქალები ღვინოში; მარაქაში გაერევა (საუბ.) – იტყვიან, როდესაც ვინმე სხვების ლაპარაკში ჩაერევა, ჩაეჩრება [ქე გ ლ 1986].

საბას მიხედვით **მარაქა** არის ქალთა ჯარი ღვინოდ [ორბელიანი 1991].

მარაქა მომდინარეა არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეულიდან – **مراكة** [ma‘raka // ma‘reka/e/], რომლის მნიშვნელობებია: 1. ხალხის ხმაურიანი შეკრება, თავყრილობა;

2. არენა; 3. ადგილი, სადაც ქუჩის მსახიობები მართავენ წარმოდგენებს.

ეს სიტყვა საბასთან, დავინროებული სემანტიკით, თანგედერული ნიშნით არის განმარტებული.

მარიფათი

მარიფათი – 1. ლაზათი, უნარი, ზრდილობა 2. შნო; 3. ცოდნა; 4. სიმარჯვე... [გრიშაშვილი 1997].

მარიფათი – (საუბ.) შნო და მოხერხება [ქეგლ 1986].

მარიფათი შემდეგი არაბულ-სპარსული ლექსემაა **معرفة** [ma'rifat // ma'refat]. მისი მნიშვნელობებია: 1. შეცნობა; 2. ცოდნა; 3. სიბრძნე; 5. რელიგ. სუფიების სრულქმნილების მეორე საფეხური.

ამ ლექსიკურ ერთეულს ქართულში სიტყვათწარმოებითი პოტენციალი აღმოაჩნდა. მისი მეორე მნიშვნელობა – **შნო** ქართულს გადააზრებულად შემორჩა, სადაც ზოგადად განყენებული სიბრძნის სემანტიკურ კომპონენტს ყოფითი უნარის სემანტიკური კომპონენტი ჩაენაცვლა.

მასლაათი

მასლაათი – „1. უკამათო, სასიამოვნო ბაასი, სიტყვიერად შექცევა, ბჭობა. „კარგა დიდხან დიდ არჩევანში და **მასლაათში** იყვნენ („კრებ.“, 1871 წ. 3, გვ. 36); „კარგია გარჯილა და ჩემთან **სამასლაათოდ** და დროს სატარებლად მოსულა“ (იქვე, გვ. 38). 2. საუბარი, ბაასი“ [გრიშაშვილი 1997].

მასლაათი – [არაბ.] (საუბ.) – თავშესაქცევი, გულის გადასაყოლებელი საუბარი. – მუსაიფი. ბაასი [ქეგლ 1986].

არაბულ-სპარსულად **მასლაათი**-ის **مصلحة** [maslahat] მნიშვნელობებია: „1. სარგებელი; ინტერესი; 2. რჩევა; 3. კეთილი საქმე.

ამ სიტყვას ქართულში გარკვეული სემანტიკური ცვლილება განუცდია. იგი ეფუძნება სპარსულის მეორე სიტყვათმნიშვნელობას (რჩევა).

მონოლოგურობა დიალოგურობით არის შეცვლილი.

მაღარიჩი

მაღარიჩი – „არაბ. **ხარჩი**, ე.ი. ხარჯი გაიღე“ [გრიშაშვილი 1997].

მაღარიჩი – [არაბ.] (საუბ.) რაიმე სასიამოვნო საქმის აღსანიშნავად გამართული მასპინძლობა. პურ-მარილი [ქეგელი 1986].

მაღარიჩი არაბულ-სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **حارج** [maxâriğ // maxâreğ]. მისი მნიშვნელობაა – დანახარჯი; ხარჯი.

ქართულში ამ სიტყვის სემანტიკური ველი დავინროებულია – კონკრეტულ სასიამოვნო საქმეზე განეული ხარჯის აღმნიშვნელი ტერმინი გამხდარა.

მაშალახ

მაშალახ – „დიდება ალახს. „...**მაშალახ**“ იძახდნენ მუსულმანები“ („ივ.“ 1981 წ. 133). ქების შესხმა“ [გრიშაშვილი 1997].

მაშალახ მომდინარეა არაბულ-სპარსული შორისდებულიდან – **مشاء الله** [mâšâ'allâh], რომლის მნიშვნელობებია: 1. ყოჩაღ! 2. გათვალვის სანინაალმდეგო ფორმულაა.

მახლას

მახლას – „1. გადანყვეტა. იხ. ფარსადან გორგიჯანიძე, გვ. 67. 2. ეს სიტყვა პირველად ლიტერატურაში გამოიტანა ი. ევლახიშვილმა, რომელმაც ამ სათაურით დაწერა ფელეტონი („ივ.“, 1853 წ. 21). ამ სიტყვას მხოლოდ ტფილისში გაიგონებთ. არაბ. „**მლახს**“ – ნიშნავს გადანყვეტას (ფარს. გორგიჯ. ლექსიკონი, გვ. 67). „და სხვადასხვა“ (არაბულია)“ [გრიშაშვილი 1997].

ი. გრიშაშვილი სწორად მიუთითებს ამ სიტყვის არაბულიდან მომდინარეობაზე, მაგრამ არასწორად აქვს დამონმებული ფარსადან გორგიჯანიძის ლექსიკონი. **مخلص** [maxlas]-ის ნაცვლად მითითებული აქვს **مخلص** [molaxxas], რომელიც, თავის მხრივ, ფარსადან გორგიჯანიძის არასწო-

რად აქვს განმარტებული (უნდა იყოს – შეწყვეტილი და არა – გარდანწყვეტა) [გორგიჯანიძე 1941].

დავუბრუნდეთ ლექსემას – **მახლას**. ეს სიტყვა ქ ე გ ლ-ში განმარტებულია ასე – (საუბ.) შორისდებული; გამოხატავს დანაწილებას, – რას იზამ! რა გაეწყობა! აფსუს!

მახლასი შემდეგი არაბულ-სპარსული კომუნიკაციური ერთეულია – **مخلص** [maxlas]. მისი მნიშვნელობაა – საერთოდ, მოკლედ რომ ვთქვათ.

ამგვარად, **მახლასს** არაფერი აქვს საერთო მის „ქალაქური ლექსიკონისეულ“ განმარტებასთან.

მაჯამა

მაჯამა – „ომონიმები; ორი სიტყვა, რომელიც ერთგვარად ისმის, ხოლო აზრით სხვადასხვაა“ [გრიშაშვილი 1997].

მაჯამა – ლექსი, რომელიც გართმულია ომონიმებით [ქ ე გ ლ 1986].

„ლიტერატურათმცოდნეობის ცნებებში“ ეს ტერმინი ასეა განმარტებული: **მაჯამა** – 1. სპარსულ პოეზიაში აღნიშნავს ლექსების კრებულს... 2. ზუსტი რითმის იდეალური სახეა... 3. ომონიმური რითმით განწყობილი ლექსია [ჭილაია 1984].

მაჯამა მომდინარეობს არაბულ-სპარსული ლექსე-მიდან **مجامع** [magāma/e/‘] (მრ. **مجامع** [magma‘]-ისა) – შეკრება; შეკრების ადგილი; კავშირი.

ქართულში ეს სიტყვა პოეტიკურ ტერმინად (**მაჯამა**) დამკვიდრებულია.

მიზრაფი

მიზრაფი – „1. თარის დასაკვრელი. წკირა. რქის ძვლისაგან განაკეთები. **მიზრაფი** რქისაგან, ალუბლის ხისაგან გაკეთებული პატარა ფირფიტა, რომლითაც თარს უკრავენ. **მიზრაფი** ხანდახან სპილენძისგან კეთდება. ზოგიერთ შეძლებულს ოქროს **მიზრაფი** აქვს დასაკრავად. **მიზრაფი** რომ ადვილად იყოს ხელში დასაჭერად, აკრავენ ცვილს“... [გრიშაშვილი 1997].

მიზრაფი არაბულ-სპარსული ლექსემაა – مضراب [midrâb // mezrâb]. მისი მნიშვნელობებია: 1. ხემი; მედიატორი, მიზრაფი, სპორტ. რაკეტა.

ჩვენთვის საინტერესო სიტყვა თურქულში დამკვიდრებულია ფორმით **mizraf**.

მოლაობა

მოლაობა – „თვალთმაქცობა“ [გრიშაშვილი 1997].

მოლაობა მიღებულია არაბული წარმოშობის საერთო-მუსლიმური ტერმინიდან ملا [mullâ // mollâ] – მოლა; მასწავლებელი.

სპარსულ ლექსიკონებში **მოლას** განმარტებისას მოყვანილია შემდეგი ანდაზა – მოლად გახდომა რა ადვილია, ადამიანად გახდომა – რა ძნელი [რუბინჩიკი 1983], რომელიც ამ სიტყვის „ქალაქური ლექსიკონისეულ“ ახსნას ერთგვარად ამყარებს.

ქართულში შეფასებითობის მომენტი ჩანს, სადაც **მოლა** უარყოფით მოვლენასთან არის ასოციირებული.

აღნიშნული ლექსიკური ერთეული ქალაქური მეტყველების ფარგლებს არ გასცდენია.

მუშტარი

„ქალაქურ ლექსიკონში“ ეს სიტყვა განმარტების გარეშეა მოცემული.

მუშტარი – მყიდველი, მომხმარებელი, დამკვეთი [ქ ე გ ლ 1986].

მუშტარი არაბულ-სპარსული შემდეგი ლექსიკური ერთეულია – مشتري [muštari // moštari]. მისი მნიშვნელობებია: 1. მყიდველი; 2. ასტრ. იუპიტერი.

მუნასიბი

მუნასიბი – „მოუმზადებლის, ან დაუსწავლელის შესაფერისად და შესაბამისად წარმოთქმა. უცები, კაფია, ექ-

სპრომტი... „რა როსტომ მეფემ ამ რიგი სახელმწიფო სასახ-
ლე ასრე აოხრებული ნახა, სანუთროს გაუტანლობას შე-
უნყინდა და ფარსადან გორგიჯანიძეს უბრძანა; „ამ სასახ-
ლის ასრე მინგრეულობისათვის ერთი **მუნასიბი** ლექსი
გვითხარო (“საქართველოს ცხოვრება“, 1913 წ. გვ. 321“...
[გრიშაშვილი 1997].

დ. ჩუბინაშვილი ასე განმარტავს ამ სიტყვას – შესაფე-
რი, სამართლიანი. მიუთითებს მის არაბულ წარმომავლობა-
ზე [ჩუბინაშვილი 1985].

მუნასიბი არაბულ-სპარსული ლექსემაა – **مناسب** [mu-
nâsib // monâseb] მნიშვნელობით – შესაფერისი, რომელიც
ქართულში პოეტიკურ ტერმინად გადააზრებულია.

აღვნიშნავთ, რომ ი. გრიშაშვილს აქვს ერთი ლექსი **მუ-
ნასიბის** სახელწოდებით [გრიშაშვილი 1989].

მურაზი

მურაზი – „გულის სურვილი; გულის საყვარელი; ნან-
დაური.“... [გრიშაშვილი 1997].

მურაზი – (ძვ. და საუბ.) ნდომა, სურვილი, ნადილი
[ქე გ ლ 1986].

მურაზი მომდინარეობს შემდეგი არაბულ-სპარსული
ლექსემიდან – **مراء** [murâd // morâd] – 1. სურვილი, მისწრა-
ფება; 2. მიზანი.

მურახასი

მურახასი – „სასჯელის შემცირება, (?) თავისუფლება,
(?) ნყალობა“ (?)

ლექსიკონის ავტორს, რომელსაც ეჭვი ეპარება **მურა-
ხასის** თავისუფლ გაგებაში, იქვე მოჰყავს შემდეგი მაგალი-
თი: „ერთს ტუსალს **მურახასი** უყავ, რომელიც იყო საციმბი-
რო“ (გრ. ორბ., „მოამბე“, 1905წ. 11, გვ. 5, მეორე განყ.)“
[გრიშაშვილი 1997].

როგორც ჩანს, ი. გრიშაშვილი, ტექსტის შინაარსიდან
გამომდინარე, სიფრთხილით ცდილობს მოგვცეს აღნიშნუ-
ლი ლექსემის განმარტება.

რას უნდა ნიშნავდეს სიტყვა **მურახასი**?

არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსემა **مرخص** [muraxxaṣ // moraxxas] – თავისუფალი, გაშვებული.

ი. გრიშაშვილის მიერ მოყვანილ მაგალითში „ერთს ტუსალს **მურახასი** უყავ“ ნიშნავს – ერთი ტუსალი **გავა-თავისუფლე**.

აშკარაა, „ქალაქურ ლექსიკონში“ მოცემული სიტყვა – **მურახასი** და არაბულ-სპარსული – **مرخص** [muraxxaṣ // moraxxas] – ერთი და იგივე ლექსიკური ერთეულებია.

მუსტაზადი

მუსტაზადი – „ლექსის ან სიმღერის უკანასკნელი სტროფის გამეორება“... [გრიშაშვილი 1997].

„ლიტერატურათმცოდნეობის ცნებებში“ **მუსტაზადი** ასეა განმარტებული: (არაბ. მუსთაზად-დანამატიანი), კლასიკური აღმოსავლური პოეზიის სალექსო ფორმა, ხასიათდება სევედიანი გუნებაგანწყობილებით; გრძელ ბაითს (14-და მეტი მარცვალი) მოჰყვება მოკლე (6-მარცვალი)... [ჭილაია 1984].

არაბულ-სპარსულად **მუსტაზად**-ის **مستزاد** [mustazâd // mostazâd] მნიშვნელობებია: 1. დამატებითი ნაწილის მქონე; გადიდებული; მიმატებული; 2. სალექსო ფორმა.

ქართულში **მუსტაზადი** მხოლოდ პოეტიკური ტერმინის მნიშვნელობით შემოსულა.

მულამა

მულამა – „(მუჰამმა) გამოცანა. საიდუმლოება. ჰანგის სახელია სპარსულად. „სტეფანე, ჭიანურზე **მულამები** დაინყ“ (საქ. მუზ. ხელთ., გრ. ბატონ. ლექსი, 2 2110, გვ. 141, 160). „ბევრჯელა სცადა ატეხვა შუღლის და სისხლის მღვრელობა, მაგრამ გაუგეს მულამი, არ გაუვიდა ველობა“ (ფარსად. ლექსი, „ნიანგი“, 1931 წ., 15, 03. 5)“ [გრიშაშვილი 1997].

მულამი – (იმერ.) საიდუმლოება [ღლონტი 1984].

„ქალაქური ლექსიკონის“ მიხედვით **მულამას** პირველი მნიშვნელობა მომდინარე ჩანს არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეულიდან **ممي** [mu‘amma] // **مما** [mo‘ammâ] 1. გამოცანა; რებუსი; თავსატეხი; 2. ლიტ. მოამმა (გამოცანა ლექსში); 3. გაუგებარი, აუხსნელი [ბარანოვი 1956; რუბინჩიკი 1983]; სიტყვაში კაცის სახელი ან სხვა რამე ფარულად არის მინიშნებული და მკითხველმა ან მსმენელმა უნდა გამოიცნოს. სპარსულ ლექსში დიდი ხნიდან არის ცნობილი [მიმნიათი 1373]; ბევრმა პოეტმა იმდენად გაითქვა **მოცამათი** სახელი, რომ იგი ლაყაბად – მეტსახელადაც აიღო [ანვარი, ჯამი...] [ფარჰანგნამე 1381].

ფონეტიკური გზა ასეთი ჩანს: **მოცამმა** → **მოცამა** → **მუცამა** → **მულამა**.

მულამას მეორე მნიშვნელობა – „ჰანგის სახელი“ მომდინარე ჩანს სპარსული სიტყვიდან **مقام** [maqâṁ].

მუყაო

მუყაო – „მოსქო ქალაღდი; კარტონი“ [გრიშაშვილი 1997].

მუყაო – სქელი და მაგარი ქალაღდი [ქე გ ლ 1986].

მუყაო ანალოგიური სემანტიკური დატვირთვის მქონე არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეულია – **مقوا** [muḳavvâ] // **moqavvâ**.

ქართულში **ვა** – **ო**-თი გადმოვიდა.

მუხალიფი

ეს სიტყვა განმარტების გარეშეა შეტანილი „ქალაქურ ლექსიკონში“. როგორც ჩანს, ი. გრიშაშვილისთვის მისი მნიშვნელობა უცნობია.

მუხალიფი არაბულ-სპარსული ლექსემაა – **مخالف** [mu-ḫâlif] // **moxâlef**. მისი მნიშვნელობაა – მოწინააღმდეგე, უარმყოფელი. გარდა ამისა, **მუხალიფი** სპარსულში მუსიკა-

ლური მელოდიის აღმნიშვნელი ტერმინია – „ერაყული“
მაყამის ერთ-ერთი გუშეა [მოინი 1382].

„**მუხალიფი** და **ფას მუხალიფი** ერთ-ერთი ყველაზე
გავრცელებული ხმებია გარდამავალი ხანის ქართულ
პოეზიაში“ [ალექსიძე 2009; 39].

მუხამბაზი

მუხამბაზი – „აშულური ლექსის ნყოფის ფორმა (ხუთ-
ტაეპოვანი ლექსი). ამას გარდა – ოთხი ან ხუთი სტრიქონი
სულ ერთი რითმით არის და შემდეგ კი სხვა რითმია, რომე-
ლიც მეორდება ყოველი ხანის ბოლოში...“ [გრიშაშვილი
1997].

მუხამბაზი – [არაბ.] ლექსთნყოფის ძველებური ფორმა
– ხუთ-ხუთტაეპიანი, ხუთი სტროფისგან შემდგარი ლექსი
[ქეგლ 1986].

ანალოგიური შინაარსის მქონე სიტყვა **მუხამბაზი**
არაბულ-სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **مخمس** [mu-
xammaṣ // moxammaṣ].

ფონეტიკური გზა ასეთია: **მუხამმას** → **მუხამბას** →
მუხამბაზ.

ნ ტ

ნაბახურევი

ნაბახურევი – „ნამთვრალევი“ [გრიშაშვილი 1997].

ქართულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული **ნაბახურე-
ვი**, რომელიც ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის
მიხედვით გაიგივებულია **ბახუსიდან** ნაწარმოებ სიტყვას-
თან – **ნაბახუსევი** და მასთან ერთად განმარტებულია ასე –
ნაქეიფარი, ნაღვინევი [ქეგლ-ი 1986].

აღნიშნულ ლექსიკონში ცალკეა განმარტებული ლექსე-
მა **ბახუსი**.

მოსალოდნელი იყო, **ბახუსს** დაწყვილებოდა **ბახური**, მაგრამ ასე არ აღმოჩნდა, ალბათ იმ მიზეზის გამო, რომ ამ ლექსიკურ ერთეულს არ იცნობს ქართული ენა.

რას უნდა ნიშნავდეს **ბახური**?

არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსემა – **بخور** [baxūr]. მისი მნიშვნელობებია: 1. მონევა, ნევა, (თამბაქოსი, ოპიუმისა). 1. კმევა, ხრჩოლება, ბოლება. 3. გამოხდა (არყისა); გუნდრუკი, საკმეველი.

ჩვენი აზრით, ქართულში არსებული ლექსიკური ერთეული **ბახური** იგივეა, რაც არაბულ-სპარსული – **بخور** [baxūr].

ქართულში **კმევა** ასოციირდა გაბრუებასთან. **ბოხურიდან** ნაწარმოებ სიტყვაში **ნაბახურევი** მივიღეთ მნიშვნელობა **ნამთვრალევი**.

ამრიგად, **ბახუსი** და **ბახური** სხვადასხვა ლექსემები ჩანს. შესაბამისად, **ნაბახურევი** (მონაწევი) და **ნაბახუსევი** (ნასვამი) ლექსიკონებში ცალ-ცალკე უნდა იქნეს შეტანილი.

ასევე თავისი ადგილი უნდა დაიკავოს ლექსიკონებში უცხო ენიდან შემოსულმა ლექსიკურმა ერთეულმა – **ბახურ-ი** [ბართაია 2007].

ამგვარად, **ნაბახურევი** ნამთვრალევი კი არ არის, არამედ – ნარკოტიკული საშუალების ზემოქმედების ქვეშ მყოფი.

ნამაზი

ნამაზი – „სპარს. ლოცვა“ [გრიშაშვილი 1997].

ნამაზი ანალოგიური მნიშვნელობის მქონე არაბული წარმოშობის საერთო-მუსლიმური ტერმინია – **نماز** [namâz].

ნარინჯი

ნარინჯი – „ფორთოხლის ფერი...“ [გრიშაშვილი 1997].

ნარინჯი – (*Citrus aurantium*) ციტრუსოვანი მცენარე; აქვს სურნელოვანი თეთრი ყვავილი და მომწარო მჟავე ნაყოფი. იყენებენ საძირედ. 2. ამ მცენარის ნაყოფი. 3. იგივეა, რაც ნარინჯისფერი [ქ ე გ ლ 1986].

ნარინჯი იგივეა, რაც არაბულ-სპარსული – **نارنج** [nâring] // **nârenġ**] მნიშვნელობებით: 1. მჟავე ფორთოხალი; მწარე ნარინჯი; ნარინჯი; ოქროსფერი ნარინჯი (*მზის მეთაფორა*).

ნაფაზი

ნაფაზი – 1. საკუთრივ სუნთქვას ნიშნავს; ნაფაზი – თუთუნის მოწვევის დროს ბოლის შესუნთქვა... 2. ქოშინი. სუნთქვა თუთუნის წვევის დროს... [გრიშაშვილი 1997].

ნაფაზი – [არაბ.] თამბაქოს ბოლის ფილტვებში ჩაშვება [ქ ე გ ლ 1986].

ნაფაზი შემდეგი არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეულია – **نفس** [nafas]. მისი მნიშვნელობაა – 1. სუნთქვა; 2. ნელი ქროღვა...

უნდა აღინიშნოს, რომ „ქალაქური ლექსიკონი“, **ნაფაზის** პირველი განმარტებით, მეტ სიახლოვეს ავლენს ამ სიტყვის არაბულ-სპარსულ ახსნასთან, ვიდრე ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი.

ნაყაში

ნაყაში // **ნაყიში** // **ნაყშქარი** – „1. კარ-ფანჯრების მხატვარი, კედლების დამჩითავი. Маляр. 2. ნაკლი, დაკლებული. 3. საქმე ნაყიშად დამირჩა, ე.ი. ვერ მოვათავე, დაუმთავრებლად დამრჩა. ხელოსნებისათვის დაუმთავრებელი საქმე, ნაყიში დამრჩა“ [გრიშაშვილი 1997].

არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსიკური ერთეული **نقش** [naḳš // naqš] მნიშვნელობით – ნახატი, გამოსახულება, საიდანაც მიღებულია მოსაქმის აღმნიშვნელი სახელი – **نقاش** [naqqāš] – 1. ფერმწერი, მხატვარი; 2. მღებავი.

„ქალაქური ლექსიკონის“ მიხედვით **ნაყაშის** მეორე მნიშვნელობაა – ნაკლი, დაკლებული, რომელსაც არაფერი აქვს საერთო ჩვენთვის განსახილველ სიტყვასთან. იგი მომდინარე ჩანს მასთან ფონეტიკურად ახლოს მყოფ არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეულიდან – **ناقص** [nâḳis // nâqes], რომელიც ნიშნავს სწორედ – ნაკლებს, დაუმთავრებელს.

დასტურდება ორი სხვადასხვა სიტყვის კონტამინაცია.

ნახაში

ნახაში – „ჩუქურთმა, მხატვრობა. „პატარა ტუალეტი კაკლის ხისა, **ნახშეზიანი** სარკით“ (ნ. ავალ. თარგმ. „თავადის ქალი“, გვ 308)“ [გრიშაშვილი 1997].

ნახაში მომდინარეობს არაბულ-სპარსული სიტყვიდან – **نَشْء [naqš]** – 1. მოხაზულობა, მონახაზი, გეგმა; 2. ნახატი, ნახაზი, ჩუქურთმა, გამოსახულება.

აქვე აღვნიშნავთ, რომ ქართულ ენაში არის აგრეთვე **ნაყმ**-ის ფონეტიკური ვარიანტები: **ნახში**, **ნახჩი**, **ნახჭი** შემდეგი შინაარსით – დახატულობა რისამე სამაგალითოდ ან სადედნოდ, модель; рисунок [ჩუბინაშვილი 1985].

ნიათი

ნიათი – „ლონე, ძალა, არაქათი. „ნიათის გამოლევა“ – ამ სათაურის წერილი აქვს ა. ფრონელს „საქ, მოამბეში“, 1910 წ. 12“ [გრიშაშვილი 1997].

ნიათ-ი – (ძვ.) არაქათი, ქანცი, ძალა, ღონე [ქ ე გ ლ 1986].

ნიათი საბას მიხედვით ნიშნავს – უბარაქობას [ორბელიანი 1991].

ნიათი – არაბულ-სპარსული ლექსემა – **نِيَّتْ [niyat]**. მისი მნიშვნელობაა – განზრახვა, მიზანი; სურვილი.

ქართულში ამ სიტყვას გარკვეული სემანტიკური ცვლილება განუცდია.

ნისია

ნისია – „საკუთრივ: Кредит...“ [გრიშაშვილი 1997].

ნისია – დანახარჯი ან რისამე ფასი. რაც შემდეგში უნდა გადაიხადონ, – ვალი (*საპირისპ.* ნაღდი) [ქ ე გ ლ 1986].

მსგავსი ფორმითა და შინაარსით არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსიკური ერთეული – **نِسْيَا არაბ.** [nisiya, სპარს. nasya // nesye].

რ რ

რაზი

რაზი – „1. მადლობელი, კმაყოფილი... 2. თანხმობა“... [გრიშაშვილი 1997].

რაზი ბგერობრივ-შინაარსობრივად იდენტურია არა-ბულ-სპარსული ლექსემისა – **رازی** [râzī // rāzī].

აღნიშნული სიტყვა ქართული ლექსიკური არქივის საკუთრებაა.

რამაზანი

რამაზანი – „ანუ ორუჯი. მაჰმადიანთა თქმა, დღე-სასნაული, რომელიც გრძელდება დაახლოებით ოცდაათი დღე...“ [გრიშაშვილი 1997].

რამაზანი არაბული წარმოშობის საერთომუსლიმური ტერმინია – **رمضان** [ramadân // ramazân] – რამაზანი (*მეცხრე თვე მუსლიმური მთვარის კალენდრისა; მარხვის თვე*).

რამლი

რამლი – „კამათლება ერთგვარი, რომლითაც კაცის ეტლს მკითხაობენ“ [გრიშაშვილი 1997].

რამლი – იგივე – **رامل** [raml] – არაბულად ნიშნავს – ქვიშას, საიდანაც მიღებულია – **رامل** [rammâl] – ქვიშაზე მომკითხავე.

ანალოგიური სახით სპარსულშიც არის ეს სიტყვა, სადაც მისგან ნაწარმოები რთული ზმნიდან – **رامل انداختن** [raml andâxtan] არის მიღებული მისი მნიშვნელობა – ქვიშაზე მკითხაობა.

ქართულში მის შინაარსობრივ სტრუქტურაში კი დარჩა მკითხაობის მნიშვნელობა, მაგრამ შეიცვალა სამკითხაო საშუალება.

რაჰმი

რაჰმი – „ღირსება. გამიგონია: კარგი ხმა აქვს, რაჰმინიო“ [გრიშაშვილი 1997].

არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსიკური ერთეული **راحم** [rahm] შემდეგი მნიშვნელობით – 1. გულმონყალეობა; 2. შეწყალეობა, პატიება.

ქართულ და არაბულ-სპარსულ ლექსემათა ფონეტიკური იდენტურობა და ამავე დროს მათი სემანტიკური ურთიერთსიახლოვე უფლებას გვაძლევს დავუშვათ მათი ერთიანობა.

რუბაია

რუბაია – „ოთხსტრიქონიანი ლექსი, რომელშიც აზრის მთლიანობა სავსებითაა გადმოცემული“ [გრიშაშვილი 1997].

„ლიტერატურათმცოდნეობის ცნებებში“ **რუბაია**, ფორმით **რობაი**, განმარტებულია ასე: (სპარს. < არაბ. რუბაი – ოთხტაქედი), ახლო და შუა აღმოსავლეთის ქვეყნების (სპარსულ-არაბულ-თურქულ-ურდუ-ენოვან) ლიტერატურების ლირიკული პოეზიის სახე.პ შედგება ორი ბაითისგან. გართმულია ააბა ან აააა სქემით... [ჭილაია 1984].

რუბაია, მომდინარეობს ანალოგიური სემანტიკური დატვირთვის მქონე არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეულიდან – **رُبَايَة** [rubâ'î // robâ'î].

س س

საარი

საარი – „1. დილის სიმღერა, რომლითაც ეგებებიან ცისკარს, მზის ამოსვლას, აისს. დუდუკის ერთგვარი ტკბილი ჰანგია, რომელსაც უფრო დილაობით (უფრო ქორნილის მეორე დილით) ააზუზუნებენ ხოლმე. 2. *საკუთ.* დილას ნიშნავს; როცა ჰანგს დუდუკზე უკრავენ (და არა ზურნაზე,

როგორც ეს მ. ჯავახიშვილს ჰგონია („არსენა მარაბდელი“, გვ. 601), ამით გამოხატავენ „ლოცვას მზისადმი,“ უფრო მიღებულია ქორწილის მეორე დღეს დილით, როცა ჰაერზე გამოვლენ მოქეიფენი; ძალიან მელოდიური და გულისაღმძვრელი ჰანგია“ [გრიშაშვილი 1997].

არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსემა – **سحري** [saharī], რომელიც იგივეა, რაც **سرواد سحر** [sorud-e sahar] – დილის სიმღერა.

აღვნიშნავთ, რომ ჩვენთვის ხელმისაწვდომ ლექსიკონებში ცალკე აღებული **سحري** [saharī], როგორც „დილის სიმღერა“, ვერ დავადასტურეთ.

საბყირანი

საბყირანი – „მთავარი ფალავანი, მძლეთა-მძლე, ფალავანთა უხუცესი, ფალავნების ბელადი. (ილიას აქვს ეს სიტყვა „მაჭანკალში“)“ [გრიშაშვილი 1997].

არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსემები: – **صاحب**

[ṣāhib // saheb] შემდეგი სემანტიკური დატვირთვით: 1. თანამგზავრი; 2. თანამზრახველი; 3. ბატონი, მფლობელი; თანამოსაუბრე და **قرآن** [qirān // qerān] – 1. კავშირი; დაახლოება [ვეერ 1958]; ზოდიაქოს ერთ ნიშანში ორი მნათობის დაახლოება [მოინი 13750].

صاحب [ṣāhib // saheb], როგორც პირველი კომპონენტი, შედის ტიტულებში, მაგლითად: **صاحب الزمان** [ṣāheb az-zamān] – ეპოქის მბრძანებელი (*ტიტული შიიტთა მეთორმეტე იმამისა*), **صاحب اخلاق** [ṣāheb axlâq] – მორალის მფლობელი და სხვა.

სწორედ ამ რიგის სინტაგმებს მიეკუთვნება **صاحب قرآن** [ṣābe-e qerān] – ვარსკვლავთა ბედნიერი შეერთების ბატონი (*ირანელ მეფეთა ტიტული*) [ვეერ 1958].

„ქალაქურ ლექსიკონში“ მოცემული **საბყირანი**, გარკვეული სემანტიკური ცვლილებით, იგივე ჩანს, რაც არაბულ-სპარსული **صاحب قرآن** [saheb-e qerān].

„ქალაქურ ლექსიკონში“ განმარტების გარეშეა მოცემული **საბყირანის** ფონეტიკური ვარიანტი **სააბყრანი**. მითითებულია მხოლოდ, რომ იგი ილიას „მაჭანკალშია“ [გრიშაშვილი 1997].

სათილი

სათილი // **სათლი** – „პირველად **სათილი** – ვედროს მნიშვნელობით შეგვხვდა ალ. ჭყონიას თარგმანში („მომამე“ გარიბალდები) ამ სიტყვას – **სათილს** – ვედროს ადარებს თ. სახ. („ფუნთუშა“ მოპასანი) 1. სპილენძის ჭურჭელია, ძირგამობურთულია, რომელსაც ძველად ქალს ატანდნენ მზითვად საწყაულის ნაცვლად. 2. **სათლი** ანუ **სათილი** ეწოდება დალაქების თავსაბან ჭურჭელსაც; „სათლი აბანოსი“ („საქ. სიძველენი“, ტ. 1, 1889წ., გვ. 406). 3. ვედრო...“ [გრიშაშვილი 1997].

სათილი, ფორმით **სათლი**, ქ ე გ ლ-ში განმარტებულია ასე: [არაბ.] ტოლჩა; საკიდარი ქვაბი; ვედრო.

ანალოგიური სემანტიკური დატვირთვის მქონე სიტყვა **სათილი** არაბულ-სპარსულად ასე იწერება და იკითხება – **سطل** [satl].

სალავათი

სალავათი – „სპარსელების დილის ლოცვა და აგრეთვე ლოცვა ომის წინ. ჩვენში ვინმეს წყენა რომ უნდათ, ეტყვიან; სალავათ ძალლოვო. ვითომ სალოცავ ძალლოვო. რჯული. „შენი სალავათი კი დაიქცეს“ (დ. ნახუცრ., „ჯიუტები“, 1914, გვ. 9)“ [გრიშაშვილი 1997].

სალავათი არის არაბულიდან მომდინარე საერთო-მუსლიმური ტერმინი – **صَلَوَات** [salavât] მნიშვნელობით – 1. ლოცვა; 2. ლოცვის ფორმულა წარმოთქმული მუჰამადის მისამართით.

სალამათი

სალამათი – „ამბობენ: სალ-სალამათი კაცო, ვითომ ჯანიანი და კარგად მყოფიო“ [გრიშაშვილი 1997].

სალამათი იგივეა, რაც არაბულ-სპარსული – **سلامت** [salâmat], რომლის მნიშვნელობაა – 1. ჯანმრთელობა; 2. მშვიდობა.

მართალია, **სალამათს** არ იცნობს სხვა ქართული ლექსიკონი, მაგრამ იცნობს სინონიმურ კომპოზიტი **სალ-სალამათ-ს**, რომლის მეორე კომპონენტიცაა იგი.

სალახი

სალახი – „საქონლის დამკვლელი, **სასალახო** კი ის ადგილია, სადაც ჰხოცავენ საქონელს. ოთხფეხა საქონლის ჯალათი“ [გრიშაშვილი 1997].

სალახი არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეულია – **سلاخ** [sallâx]. მისი მნიშვნელობებია – 1. გატყავება; 2. გამოყოფა; 3. საქონლის დამკვლელი.

სპარსულ ენაში **سلاخ** [sallâx]-იდან მიღებულია კომპოზიტი **سلاخ خانه** [sallâxxâna/e/] // **سلاخانه** [sallâxâna/e/] – სასაკლაო (იხ. სალახანა).

სამაია

სამაია „1. სპარსულად ჰანგის სახელია. 2. **სამაია** არის აგრეთვე ცეკვა, როკვა. სპარსული ლექსნეობის ერთგვარი ჰანგია 2. **სამაია** – ცეკვა, ფერხული, შუშპრობა [გრიშაშვილი 1997].

ეს სიტყვა სხვა ქართულ ლექსიკონებში განმარტებულია ასე:

სამაია – ქალების ფერხული [ქ ე გ ლ 1986];

სამაია – ქალთ ფერხისი, ანუ ფერხული ვაჟთა და **სამაია** ქალთა [ჩუბინაშვილი 1961];

სამაია ფორმით **სამა**, შეტანილია საბას „სიტყვის კონასა“ და ალ. ლლონტის „ქართულ-კილო-თქმათა ლექსიკონში“ შემდეგი განმარტებებით: **სამა** – როკვა, შუშპარი [ორბელიანი 1993]; (ზ. აჭარ., იმერხ.) ცეკვა [ლლონტი 1984].

ახლა იმის შესახებ, თუ საიდან უნდა მოდიოდეს ტერმინი **სამაია** // **სამა**.

არაბულ ენაში არის სიტყვა **عسا** [samâ‘], რომლის მნიშვნელობებია: 1. მოსმენა; 2. ჰარმონია, კეთილხმოვანება.

ანალოგიური ფორმითა და შინაარსით ეს სიტყვა შესულია სპარსულ ენაში, ხოლო მცირე ფონეტიკური ცვლილებით – თურქულში (**semai**).

عسا [samâ‘] თანდათან სუფიურ ტერმინად იქცა და გარდა ზემომოყვანილი განმარტებებისა, ნიშნავს დერვიშთა ლოცვასა და ცეკვას მუსიკისა და სიმღერის თანხლებით.

რაც შეეხება **عسا** [samâ‘]-ს ქართულში შემოსვლის გზას: ქართული **სამა** ფონეტიკურად იდენტიურია არაბულ-სპარსული ლექსემისა **عسا** [samâ‘].

როგორც ქართული ლექსიკონებიდან ჩანს, ცეკვა **სამა** // **სამაია**, ქართულში დამკვიდრებულა ქალთა ცეკვად.

სავარაუდოა, **عسا** [samâ‘]-ის შემთხვევითმა ფონეტიკურმა თანხვედრამ ქართულ რიცხვით სახელთან „**სამი**“ განსაზღვრა, ქალთა რაოდენობა ცეკვაში – **სამაია**.

სანდალი

სანდალი – „ერთგვარი წითელი ხეა, გამძლე და მაგარი, საიდანაც აკეთებენ ძვირფას ნივთებს; ხარობს ინდოეთში, სურნელოვანი ხეა, მუქ-წითელი“ [გრიშაშვილი 1997].

საბა ასე განმარტავს ამ ტერმინს: **სანდალი**, ხეა სუნნელი ინდოეთს [ორბელიანი 1991].

სანდალი ანალოგიური სემანტიკური დატვირთვის მქონე არაბულ-სპარსული ლექსემაა – **سندل** [sandal].

სარფა

სარფა – „გამორჩენა, მოგება“ [გრიშაშვილი 1997].

სარფა – [არაბ.] გამორჩენა, ხეირი [ქ ე გ ლ 1986].

ანალოგიური სემანტიკური დატვირთვის მქონე ლექსემა **სარფა** არაბულ-სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **سرفا** [sarfa // sarfa/e/].

სარაჯი

სარაჯი – „ტყავის ქამრების, ჩანთების, უნაგირების და სხვა ტყავეულობის მკეთებელი. **სარაჯი** არის აგრეთვე შადრევანი („ვეფხისტყაოსნი“, კუპ. 318)“ [გრიშაშვილი 1997].

სარაჯი – I. [არაბ.] უნაგირისა ცხენის სხვა საკაზმის მკეთებელი, – მეუნაგირე; II. შადრევნით მოწყობილი აუზი [ქეგლ 1986].

არაბულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული – **سرج** [sarg] მნიშვნელობით – უნაგირი, საიდანაც მიღებულია – **سراج** [sarrāġ] – მეუნაგირე.

ეს სიტყვა ანალოგიური ფონეტიკური სახითა და სემანტიკური დატვირთვით დამკვიდრებულია სპარსულ ენაში.

სერი

სერი – „ნიშანი, რომელსაც ცხვარს ყურზე დაადებენ“ [გრიშაშვილი 1997].

სერ-ი – ნაჭყელი შინაური პირუტყვის ყურზე (იმის ნიშნად თუ ვისია).

არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსემა – **سر** [ser // serr], რომელიც ნიშნავს – საიდუმლოს.

„ნიშანი, რომელსაც ცხვარს ყურზე დაადებენ“, როგორც ეს ახსნილია ქართულ ლექსიკონებში, საიდუმლოების მატარებელი უნდა იყოს.

შესაძლებელია, ქართული **სერი** და არაბულ-სპარსული **سر** [ser // serr] ერთი და იგივე ლექსემები იყოს.

სინსილა

„ქალაქურ ლექსიკონში“ **სინსილა** განმარტებულია ასე: „1. შთამომავლობა. „მამ სპასოვიჩი ნულარ ერქვას ამ ბიჭსა, თუ მაგ სახლში თქვენი **სინსილა** არ გავანყო“ (ნ. ლომ., „მოთხ.“, 1926., გვ. 245). ნინსილა – ნინილა? 1. ნინილი – სამუსიკო საკრავი. 2. ნინკალი: „მცირე ნაპერწკალი“ (დ.ჩ.) 3. ნინილა. 4. **სინსილა** „ახალი გამოჩეკილი მართვე ფრინველთა, გინდა მძრომთა“ (დ.ჩ) საყბურის (ყამჩის) სამკაული, ცრემლის

ფუნჯებივით ჩამოკიდებული. „ქათიბი მხოლოდ გოზრებ- შირიკ-სინსილიანი – სირმის ზარფოჩიანი“ („ივ“, 1904 წ., 103)“ [გრიშაშვილი 1997].

სინსილა –(საუბ.) 1. ფრინველის ან ქვეწარმავლის ახლად გამოჩეკილი მართვე (ბარტყი ან წინილი). გველის ს. 2. გადატ. მოდგმა ჯიში, ნაშიერი. 3. ძალ-ღონე. არაქათი, ქანცი.

არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსემა **سلسله** [silsila // selsela/e/] შემდეგი სემანტიკური დატვირთვით: 1. ჯაჭვი, წყება (*მთათა*); 2. ჯაჭვი, რიგი; სერია; 3. დინასტია; 4. სუბორდინაცია.

ქართული **სინსილა**, სონორთმონაცვლეობით (**ლ/ნ**), მომდინარე ჩანს არაბულ-სპარსული ლექსემიდან **سلسله** [silsila // selsela/e/]: (**სილსილა** → **სინსილა**).

სიფათი

სიფათი – „პირისახე...“ [გრიშაშვილი 1997].

სიფათი – [არაბ.] (ვულგ.) სახე, გარეგნობა, შეხედულება [ქე გ ლ 1986].

სიფათი არაბულად და სპარსულად ინერება და იკითხება შემდეგი სახით – **صفت** [sifat // sefat]. მისი მნიშვნელობებია: 1. ხარისხი, ატრიბუტი; 2. ეპითეტი; 3. ღირსება; 4. იშვიათად გარეგნობა.

სიფათი ქალაქურ მეტყველებაში დავინროებული სემანტიკური დატვირთვით ჩანს შემოსული.

სურა

სურა „ნაწარმოების თავი, კარი“... [გრიშაშვილი 1997].

სურა არის იგივე არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეული – **سورة** [sūra/e/] მნიშვნელობით – ყურანის თავი.

როგორც „ქალაქური ლექსიკონიდან“ ჩანს, **სურას** კონკრეტული სემანტიკური დატვირთვა დაუკარგავს და, ზოგადად, ნაწარმოების თავის, კარის აღმნიშვნელი ტერმინი გამხდარა.

ტ უ

ტალიკა // ტალიკი

ეს სიტყვა „ქალაქურ ლექსიკონში“ ასეა განმარტებული – „1. „ვინც **ტალიკა** ბიჭები ვართ, ყველა წავალთ ჯარშია“ („კომ“. 1935წ., 225, გვ. 4). ახოვანი და წარმოსადეგი. „სულ **ტალიკ-ტალიკი** ბიჭები არიან“. 2. საკუთრივ ქარქაშსაც ნიშნავს“... [გრიშაშვილი, 1997].

„ქალაქურ ლექსიკონში“ **ტალიკთან** დაკავშირებით ფოლკლორიდანაც არის მოყვანილი მაგალითი – „დათვმა სთქვა, სიზმარი ვნახე, რაც რომ თავს გადამხდენოდა, სოფელში გადავიხედე, სოფელი ჩოჩქოლდებოდა, **ტალიკ-ტალიკი** ბიჭები თოფ-იარაღში ჯდებოდა“ („კოლექტივიზაცია“, 1934წ., 286).“

ტალიკ-ი – ტალიკი ბიჭი – ტანადი, მხარბეჭიანი. მოხდენილი ბიჭი [ქ ე გ ლ 1986].

ეს ნასესხობა მომდინარეობს არაბულ-სპარსული სიტყვიდან **طليق** [tālīq // taleq] 1. მხიარული სახის მქონე ყმანვილი; 2. თავისუფალი, უდარდელი მოზარდი.

უ ა

უნაბი

„ქალაქურ ლექსიკონში“ ეს სიტყვა პლატონ იოსელიანის განმარტებით არის მოცემული – **Жужу** [გრიშაშვილი 1997].

უნაბი – (*Zizuphus sativa*) სუბტროპიკული მცენარე; ისხამს მოყვითალო-მოყავისფრო წითელ კურკიან, ტკბილ ნაყოფს. 2. ამ ხის ნაყოფი [ქ ე გ ლ 1986].

ეს ტერმინი, ანალოგიური სემანტიკური დატვირთვითა და ფორმით – **عنب** [‘unnāb // ‘onnāb] – არის არაბულსა და სპარსულ ენებში.

ფ ف

ფაიდა

„ქალაქური ლექსიკონის“ ავტორს ამ სიტყვისთვის კითხვის ნიშანი დაუსვამს და მერე ასე განუმარტავს – „რა მენაღვლება; რა ვქნა, რა გაენყოზა“ [გრიშაშვილი 1997].

ფაიდა იგივე არაბულ-სპარსული სიტყვაა – **فايدة** [fâiyda // fâyeda/e/] – სარგებელი.

ეს სიტყვა „ქალაქურ ლექსიკონში“ სწორად არის განმარტებული.

ფალირი

ფალირი – „ღარიბი, ღატაკი“ [გრიშაშვილი 1997].

ფალირი – [არაბ.] ს. გლაზა, უპოვარი [ჩუბინაშვილი 1084].

ანალოგიური სემნტიკური დატვირთვით არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსემა – **فقير** [faḳīr // faqīr].

ფირალი

ფირალი – „მეკობრე, ავაზაკი, ყაჩალი, თული“ [გრიშაშვილი 1997].

ფირალი – [არაბ.] მეფის დროს ყაჩალი გურიაში [ქ ე გ ლ 1986].

ფირალი მომდინარეობს შემდეგი არაბულ-სპარსული სიტყვიდან **فِرَار** [firâr // farrâr] მნიშვნელობებით: – 1. გაქცევა; 2. ლტოლვილი...

ფირალს ქართულში კონკრეტული სემანტიკური დატვირთვა შეუძენია და მოქმედების აღმნიშვნელ სახელთა კლასიდან კონკრეტულ სახელთა კლასში გადასულა.

ფლანი

ფლანი – „მავანი, აქედან გამოთქმა: ფ ლ ა ნ ი და ფ ს ტ ა ნ ი – ესა და ესაო, **ფლანმა და ფსტანმა**. „ეს ამა და

ამ **ფლანს** უნდა უჩივლო“ (გრ. იაკობიძე, „ევგ. ევგენიჩ ზანზალოვი“. 1884 წ., გვ. 38)“ [გრიშაშვილი 1997].

ფლანი, მცირე ფონეტიკური ცვლილებით, იგივეა, რაც არაბულ-სპარსული სიტყვა **فلان** [falân // felân // folân] – მავანი.

რაც შეეხება შეწყვილებას **ფლანი** და **ფსტანი** ის უნდა მომდინარეობდეს სპარსული წარმოქმნილი სიტყვიდან **فلانستان** [folânestân] მნიშვნელობით – ადგილი, სადაც მავანი არის [დეჰოდა 1972]. (**فلان** [folân] – მავანი, **ستان** [stân] – ადგილმდებარეობის მანარმოებელი სუფიქსი).

ქ კ

ქამალი

ქამალი – „ჭკუა“ [გრიშაშვილი 1997].

ქამალ-ი მომდინარეა არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეულიდან – **كامل** [kamâl]. მისი მნიშვნელობებია: 1. ღირსება; 2. სრულყოფილება; 3. ზრდილობა...

ქესატი

ქესატი – „უფულო; „ფულზედ ქესატად ვიყავი“ (პ. ლორია, „დაზვიდან დაზგამდე“, 1958, გვ. 3“) [გრიშაშვილი 1997].

ქესატი – [არაბ.] (საუბ.) უფულო ადამიანი. ქესატად – უფულოდ [ქეგლ 1986].

არაბულსა და სპარსულ ენებში **ქესატის** (**كساة** [kisâd // kasâd]) მნიშვნელობებია: 1. მოთხოვნილების დაცემა (საქონელზე); 2. უძრაობა, ჩაკვდომა (ვაჭრობის); 3. უფულობა, სიღარიბე, ხელმოკლეობა.

ქისა

ქისა – „აბანოსთვის. დროა „მაჩალკას“ გაანებონ თავი“ [გრიშაშვილი 1997].

ქისა – [არაბ.] 1. პატარა პარკი (ტყავისა ან რაიმე ქსოვილისა) ფულის ან სხვა წვრილმანი ნივთებისათვის; 2. უხეში ქსოვილის თათმანი აბანოში ტანის გასახეხად [ქ ე გ ლ 1986].

არაბულად **ქისა** იწერება და იკითხება ასე – **كيس** [kays] მისი მნიშვნელობებია 1. ტომარა; ჩანთა, ქისა; 2. ხელთათმანი მასაჟისთვის; 3. ანატ. სათესლის პარკი; *სამედ.* კისტა...

ქისა, ანალოგიური შინაარსით და ფორმებით: **كيس** // **كيسه** [kīs // kīse] დამკვიდრებულია სპარსულ ენაში.

ჩვენთვის საინტერესო ლექსიკური ერთეული ქართულში სპარსული გზით ჩანს შემოსული.

ზ გ

ლაზლი

ლაზლი – „რუმბის პირის შესაკრავი მატყლის კანაფი. იმერ. ნართის ძაფსაც ეძახიან“ [გრიშაშვილი 1997]).

ლაზლ-ი – [არაბ.] 1. მატყლის მსხვილი ძაფი, *ლაზლის წინდები*. 2. თხის ბალნის მსხვილი ნართი, თოკად დაგრეხილი [ქ ე გ ლ 1986].

საბა, განსხვავებული ფორმით – **ლაზლა** იცნობს ამ სიტყვას და ასე განმარტავს: „მატყლის მკედი ძაფი სხვილი“ [ორბელიანი 1993].

როგორც ქ ე გ ლ-ი მიუთითებს, **ლაზლი** არაბული წარმოშობის ლექსიკური ერთეულია, რომელიც ანალოგიური ფორმითა **яз** [yazl] და შინაარსით შესულია სპარსულ ენაში.

ყ გ ,ق

ყადიფა

ყადიფა – „1. ტანის გასამშრალებელი აბანოს ზენარი, ჩამქიჩი. „წყვილი აბანოს ყადიფა“ (მზითევის სიიდან). 2. ყაბარჩა, ჩადრი, ზენარი“ [გრიშაშვილი 1997].

ეს სიტყვა განმარტების გარეშე აქვს შეტანილი დ. ჩუბინაშვილს თავის რუსულ-ქართულ ლექსიკონში [ჩუბინაშვილი 1984].

ყადიფა ანალოგიური მნიშვნელობის მქონე შემდეგი არაბულ-სპარსული ლექსემაა – **قطيفة // قذيفة** [qatifa // qadifa(ə)].

ყაზალი

ყაზალი – „1. აღმ. რომელიღაც ხალხს ეწ. 2. ლექსი. ამბობენ: აბა ერთი კარგი **ყაზალი** თქვიო. ყაზალი – ჯეირნის თიკანი (ასე ხსნის ფ. გორგიჯანიძე, გვ. 63)“ [გრიშაშვილი 1997].

ყაზალი ქართულში შემოსული არაბულ-სპარსული პოეტიკური ტერმინია. „ლიტერატურათმცოდნეობის ცნებებში“ ის შეტანილია ფორმით **ღაზალი** და განმარტებულია ასე – „აღმოსავლური (არაბულ, სპარსულ-ტაჯიკურ, აზერბაიჯანულ, თურქულ, ურდუ, ნეპალურენოვან პოეზიაში) ლირიკული ლექსის მინორიმული ფორმა. აღმოცენდა VII ს-ში, განვითარდა XIII – XIV სს-ში, მათლაში (პირველ ბაითში) ირითმება ორივე მისრა. მას ირითმება მხოლოდ დანარჩენი ბაითების მხოლოდ მეორე მისრები“... [ჭილაია 1984].

ყაზალი არაბულ-სპარსულად იწერება და გამოითქმის ასე – **ყაზ** [yazal]. მისი მნიშვნელობაა – ლირიკული ლექსი.

არაბულსა და სპარსულ ენებში არის აგრეთვე **ყაზ** [yazal]-თან ბგერობრივად მსგავსი – **ყაზალი** [yazâl] (განსხვავება მოკლე და გრძელ ა ხმოვანშია), რომლის მნიშვნელობებია: ღაზელი; ანტილოპა...

„ქალაქური ლექსიკონის“ მიხედვით **ყაზალი** ეწოდება აგრეთვე აღმოსავლეთის რომელიღაც ხალხს.

ყაიდა

ყაიდა – რიგი, წესი, ფორმა. ამბობენ: საქმე **ყაიდაში** ვერ იყო... [გრიშაშვილი 1997].

ყაიდა – [არაბ.] როგორიმე წესი, რიგი, ხასიათი [ქ ე გ ლ 1986].

ანალოგიური მნიშვნელობის მქონე სიტყვა არაბულ-სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – **ايدا** [qā'eda/e/].

ყანდი

ყანდი – „თეთრი მყინვარე შაქარი, ძალიან გამჭვირვალე“ [გრიშაშვილი 1997].

ყანდ-ი – [სპ. არაბ.] დანმენდილი თეთრი შაქარი [ქ ე გ ლ 1986].

ანალოგიური მნიშვნელობით არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსიკური ერთეული **قند** [qand].

ყანდი შაქარყინულის მნიშვნელობით ჯერ კიდევ „ვეფხისტყაოსანში“ გვხვდება: „ვისთა მჭვრეტელთა **ყანდისა** მირთმა ხამს მართ, მი-,შერისა“(3/4).

ყარიბი

ეს სიტყვა „ქალაქურ ლექსიკონში“ განმარტების გარეშეა დატოვებული.

ყარიბი – [არაბ.] უცხოებაში მყოფი, გადახვენილი; უთვისტომო 2. გადატ. უპატრონო, სანყალი, ღარიბი [ქ ე გ ლ 1986].

ყარიბი არაბულ-სპარსულად იწერება – **قريب** [yarib // qarib]. მისი მნიშვნელობებია: უცხო; 2. უცნობი; 3. მოგზაური; 4. გასაოცარი, იშვიათი...

ყასიდათ

ყასიდათ – „განგებ, განზრახ... **ყასიდა** პატარა პოემას ნიშნავს“... [გრიშაშვილი 1997].

„ქალაქურ ლექსიკონში“ **ყასიდათ** ორი მნიშვნელობით არის განმარტებული. მისი პირველი მნიშვნელობაა **განგებ, განზრახ**.

ქ ე გ ლ-შიც ეს სიტყვა სწორედ ამ მნიშვნელობითაა განმარტებული: **ყასიდად** – არაგულწრფელად, ტყუილად მოსაჩვენებლად. **ყასიდათ** // **ყასიდად** მოდის არაბულ-სპარსული სიტყვიდან **قصيدا [qasdân]**, რომლის მნიშვნელობაა – განგებ.

მეორე მნიშვნელობით **ყასიდათ** (<–**ყასიდა**) არაბულსა და სპარსულ ენებში სწორედ სახოტბო ლექსის სახელწოდებაა – **قصيدة [qašida // qasida/e]**.

ქართულში **قصيدة [qasida/e]** და **قصيدا [qasdan]** ერთ ლექსიკურ ერთეულად არის გაგებული.

ყაფაზა

ყაფაზა – 1. მიკიტნის ალაფის დუქნებში ვიწრო სავაჭრო თარო ან უხუფო უჯრა, რომელშიც სხვადასხვა მარცვლეულობა ან თუთუნი ყრია. კედელთან მწკრივად არის გამართული... 2. გალია... 3. გულის ყაფაზი (*საეეიმო ტერმინია*) [გრიშაშვილი 1997].

ყაფაზა – [არაბ.] 1. კედლებზე გამართული თაროები, დაყოფილი ოთხკუთხედედად, უჯრა-უჯრად. 2. დუქანი, სადაც ასეთი რამ არის გამართული [ქ ე გ ლ 1986].

ყაფაზა არაბულ-სპარსულად ინერება და იკითხება ასე – **قفازة // قفازة [qafaza/e]**. მისი მნიშვნელობებია: 1. გალია; თარო; უჯრედი; 2. კალათა, მონწული; 3. გულის ყაფაზა...

ყიამათი

ყიამათი – „1. უკუნი ღამე. უკუნეთი, წყვდიადის სინონიმისათვის. 2. სიცივე, ყინვა“ [გრიშაშვილი 1997].

ყიამათი – [არაბ.] (საუბ.) ყიამათ-ი, ყიამეთ-ი (საუბ.) ცუდი, საშინელი. *ყ. ზამთარი. – ყ. სიცივე. – ყ. ღამე* [ქ ე გ ლ 1986].

არაბულ-სპარსულად **ყიამათ**-ის **قيامة** [qiyâmat] მნიშვნელობებია: 1. აღდგომა; საშინელი განსჯის დღე; 2. არეულობა; 3. საკვირველება.

ქართულში ამ ტერმინს რელიგიური შინაარსის დატვირთვა დაუკარგავს.

ყისმათი

ყისმათი – „ბედი, წერა, იღბალი, ხვედრი...“ [გრიშაშვილი 1997].

ყისმათი – [არაბ.] (საუბ.) ბედი, იღბალი [ქე გ ლ 1986].

არაბულსა და სპარსულ ენებში **ყისმათ**-ის **قيسمت** [qismat // qesmat] მნიშვნელობებია: 1. ბედი, წილი; 2. გაყოფა; 3. განყოფილება.

ქართულში ამ სიტყვის სემანტიკური ველი დავინროებულია.

ყომარი

ყომარი // **ყუმარი** – „ოთხი კოჭით ბანქოს აზარტული თამაში (ცხვრის ფეხის კოჭი)“... [გრიშაშვილი 1997].

ყომარი – [არაბ.] (ძვ.) კოჭის ან კამათლის ერთგვარი თამაში ფულზე [ქე გ ლ 1986].

არაბულად და სპარსულად **ყომარი** იწერება და იკითხება ასე – **قمار** [qumâr // qomâr].

ყუათი

ყუათი – „გამაგრება, ძალის მიცემა, ძალა“ [გრიშაშვილი 1997].

ყუათ-ი – [არაბ.] სინოყივრე, მანერობა (საკვებისა) [ქე გ ლ 1986].

არაბულ-სპარსულად **ყუათი** იწერება და იკითხება შემდეგი სახით: **قوت** [quvvat // qovvat]. მისი მნიშვნელობებია: 1. ძალა; 2. ამტანობა.

ყუათ-ის „ქალაქური ლექსიკონისეული“ განმარტება უფრო ახლოსაა მის არაბულ-სპარსულ შინაარსთან, ვიდრე ქე გ ლ-ისა.

ყურბანი

ყურბანი – „მსხვერპლი. აქედან ყურბან-ბაირამი (მსხვერპლთ შეწირვის დღესასწაული)“ [გრიშაშვილი 1997].

დ. ჩუბინაშვილიც ასე განმარტავს ამ სიტყვას და მიუთითებს მის არაბულ წარმომავლობაზე [ჩუბინაშვილი 1985].

ყურბანი შემდეგი არაბულ-სპარსული ლექსემაა – **قربان** [qurbân // qorbân], რომლის მნიშვნელობებია: 1. მსხვერპლი; მსხვერპლად შეწირვა; 2. (საუბ.) – ძვირფასო.

შ შ

შამი

შამი – „სანთელი“ [გრიშაშვილი 1997].

იდენტური ფონეტიკური სახითა და სემანტიკური დატვირთვით არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსიკური ერთეული – **شمع** [šam‘].

შუფრა

შუფრა – „ხარაზების იარაღი, ტყავის გასახეხ-გასაქერქი. „დაზგაზედ აწყვია თითბრის მუშტა და ერთი ტყავის გასაქერქი შუფრა“ („კაპიშ“. 1880 წ., გვ. 5)“ [გრიშაშვილი 1997].

შუფრა შემდეგი არაბულ-სპარსული ლექსემაა – **شفرة** [šafra // شفرة [šafra/e/]. მისი მნიშვნელობებია: პირი (დანისა); დიდი დანა [ბარანოვი 1957]; დიდი დანა; ტყავის გასახეხი ხელსაწყო [მოინი 1382].

„ქალაქური ლექსიკონისეული“ განმარტება ამ სიტყვისა ემთხვევა მის სპარსულ განმარტებას („ტყავის გასახეხი ხელსაწყო“).

შერთი

შერთი – „1. პირობა. 2. შართი, ტკბილსასმელი“ [გრიშაშვილი 1997].

არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსიკური ერთეული – **شَرط** [šart]. მისი მნიშვნელობაა – პირობა, შეთანხმება.

„ქალაქური ლექსიკონისეული“ პირველი განმარტებით **შერთი** იგივეა, რაც არაბულ-სპარსული **شَرط** [šart].

ჩვენთვის გაუგებარია „ქალაქური ლექსიკონისეული“ **შერთის** მეორე განმარტება — ტკბილსასმელი.¹

შეიხი

შეიხი – „სასულიერო ძმობის ან თემის წინამძღვარი“ [გრიშაშვილი 1997].

შეიხი – არაბული წარმოშობის საერთო-მუსლიმური ტერმინია – **شَيْخ** არაბ. [šayḫ], სპარს. [šeyx] შემდეგი შინაარსით: 1. მოხუცი, საპატიო ადამიანი; 2. ტომის ბელადი (*ძირითადად არაბთა*); დერვიშთა ორდენის მეთაური; 3. მუსლიმ რელიგიურ პირთა საპატიო ტიტული.

¹ **შერთთან** დაკავშირებით აღვნიშნავთ შემდეგს:

„ვეფხისტყაონის“ 374 სტროფის მეორე ტაეპი იკითხება ასე – „**შადი** ვუთხარ: „ნუ ასდგებით, მოვალ ხანსა დაუზმელად“ [რუსთაველი 1966].

ვარიანტულ ნაკითხვებში **შადის** ნაცვლად გვხვდება **შარდი**, **შართი**, **შართნი** და **შარტი** [რუსთაველი 1966].

მკვლევართაგან ზოგი **შადის** ნაკითხვას უჭერეს მხარს, რომელიც გაიგივებულია სპარსულ სიტყვასთან – **شاد** [šād] – მხიარულება [აბულაძე 1967:231], ზოგიც – **შართს**, რომელიც ესმით როგორც – ბოდიში [ნათაძე 1976:118].

ჩვენი აზრით, მხარი უნდა დაეჭიროს იმ ვარიანტს, სადაც იკითხება **შართი**, რომელიც მომდინარე ჩანს ზემოაღნიშნული არაბულ-სპარსული ლექსემიდან – **شَرط** [šart] და ნიშნავს არა – ბოდიშს, ან სხვა რამეს, არამედ – პირობას, შეთანხმებას.

თუ ამ შეხედულებას გავიზიარებთ, მაშინ „**შართი** ვუთხარ...“ უნდა გავიგოთ ასე – „**პირობა** ვუთხარ“, რაც სავსებით ესადაგება კონტექსტს.

ხ ჯ

ხაბარი

ხაბარი – „ახალი ამბავი. ეს სიტყვა არ უნდა იყოს წმ. სომხ. წარმოშობის, თუმცა ქალაქში **ამბავი** სომხ. ნიშნავს **ხაბარს...** ამას წინათ უ. „მურზილკში“ დაიბეჭდა ერთი პატარა მოთხ. სათაურით „ხაბარ“ და იქ ეს სიტყვა ნახმარია ძღვენის, მოსაკითხის მნიშვნელობით („**მურზ**“, 1941 წ., 5) [გრიშაშვილი 1997].

ხაბარი – [არაბ.] (ძვ. საუბ.) (ჩვეულებრივ **ამბავ** სიტყვასთან ერთად). *რა ამბავია, რა ხაბარია* [ქ ე გ ლ 1986].

სწორად შეაქვეს ეჭვი ლექსიკონის ავტორს ამ სიტყვის სომხურიდან წარმომავლობაში. **ხაბარი** როგორც ფონეტიკურად, ისე სემანტიკურად ანალოგიურია არაბულ-სპარსული ლექსემისა – **خبر [xabar]** იმ განსხვავებით, რომ აღნიშნულ ენებში იგი ნიშნავს არა **ახალ ამბავს**, არამედ, ზოგადად – **ამბავს**.

აქვე აღვნიშნავთ, რომ ი. გრიშაშვილის მითითებით ქართულში **ხაბარს** – ძღვენის, მოსაკითხის მნიშვნელობაც ჰქონია, რაც ქართულში ამ სიტყვის სემანტიკური ველის გაფართოებაზე მეტყველებს.

ხათა-ბალა

ხათა-ბალა – „უბედურება. ამბობენ; ვა, არ მინდა რაღა წამოგყვე, **ხათაა!** „კნიაზჯან, ეს რა **ხათაა!**“ (რ. ერისთ., „ივ.“, 1887 წ., გვ. 14). „მის აზრსა და წრფელსა გრძნობას ეძახის **ხათა-ბალასა**“ (ვაჟა, ტ. 1, გვ. 126)“ [გრიშაშვილი 1997].

ხათაბალა – [არაბ.] დავიდარაბა, უბედურება [ქ ე გ ლ 1986].

არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსიკური ერთეულები: **خاتأ [xatá‘]** – შეცდომა, მარცხი; ცოდვა და **بالأ [balá‘]** – 1. უბედურება; მწუხარება; 2. ძალდატანება...

ქართული **ხათაბალა** მათი შეერთებით არის მიღებული.

აღვნიშნავთ, რომ ჩვენ ხელთ არსებულ არაბულსა და სპარსულ ლექსიკონებში კომპოზიტი **ხათაბალა** არ დასტურდება.

„ქალაქურ ლექსიკონში“ ცალკეა განმარტებული **ბალა**, რომლის ერთ-ერთი მნიშვნელობაა – ხათა-ბალა, დავი-დარაბა (იხ. **ბალა**).

თურქულ ენაშიც ცალ-ცალკეა ორივე არაბული ლექსიკური ერთეული (**hata, bela**).

ხადუმი

ხადუმი – „მხევალი, მოახლე ქალი, მოსამსახურე“ [გრიშაშვილი 1997].

ეს სიტყვა ანალოგიური ფორმითა და შინაარსით არის არაბულსა და სპარსულ ენებში (**خادم** [xadūm]).

ხალათი

ხალათი – „სახსოვარი. შეგირდს რომ ასწავლიან და გააოსტატებენ, მაშინ შეგირდი ოსტატისთვის იხდის ხალათს, ან თუ ქალი გაათხოვე, დედას სიძემ უნდა მისცეს ხალათი, ე.ი. სახსოვრად, საჩუქრად ოქროული ნივთი ან სხვა რამ“ [გრიშაშვილი 1997].

ხალათი 1. სამინაო გრძელი და ფართო ტანსაცმელი... [ქ ე გ ლ 1986].

ხალათი არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეულია – **خلعت** [ħel‘at // xal‘at]. მისი მნიშვნელობაა – ხალათი, საპატიო სამოსი.

ხალალი

ხალალი – „ნებადართული“ [გრიშაშვილი 1997].

ეს სიტყვა ქართულ ენაში დამკვიდრებულია ფორმით **ალალი**. მისი მნიშვნელობაა – მართალი, პატიოსანი [ქ ე გ ლ 1986].

ხალალი ფონეტიკურად სახეცვლილი ფორმაა არაბულ-სპარსული ლექსემისა – **حلال** [halâl]. მისი მნიშვნელობებია: 1. ნებადართული; 2. პატიოსანი; 3. პატიოსანი გზით მოპოვებული.

ხალასად

ხალასად – „ხალვათად“ [გრიშაშვილი 1997].

ამ სიტყვის ამოსავალია არაბულ-სპარსული ტერმინი **خالص** [xalas] – 1. სუფთა, შეურეველი, 2. თავისუფალი, მარტოდ მყოფი.

ხარაბა

„ქალქურ ლექსიკონში“ ეს სიტყვა განმარტებული არ არის. მოყვანილია მხოლოდ შემდეგი მაგალითი – „გალავნის სენაკებში დადევ **ხარაბასა** და დაქცეულში“ (თავგ. იესე ოსაშვილისა“, 1913 წ., გვ. 45)“ [გრიშაშვილი 1997].

ხარაბა შემდეგი სახით განმარტებული აქვს დ. ჩუბინაშვილს – [არაბ.] ტიალი, ოხერი ადგილი [ჩუბინაშვილი 1984].

მართლაც, არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსიკური ერთეული – **خاربا** [xarâba/e/] მნიშვნელობით – დანგრეული, მიტოვებული.

ხარაბა, „ქალაქურ ლექსიკონში“ მოყვანილი მაგალითის მიხედვით, იგივე ჩანს, რაც არაბულ-სპარსული **خاربا** [xarâba/e/].

ეს სიტყვა აღმოსავლურ ლიტერატურაში მისტიკური შინაარსით დაიტვირთვა და სუფიური მისტიკრიების ადგილის აღმნიშვნელი ტერმინი გახდა.

ხასი

ხასი – „დახვეწილი, წმინდა აბრეშუმი. **ხასა** კი საყვარელს ნიშნავს“ [გრიშაშვილი 1997].

ხასი – თამამი, გაბედული, მოურიდებელი... მითითებულია, რომ ის არის არაბული წარმომავლობის სიტყვა [ქ ე გ ლ 1986].

არაბულსა და სპარსულ ენებში არის **خاس** [xâss] მნიშვნელობებით: 1. განსაკუთრებული; საგანგებო, სუფთა; 2. პირადი; რჩეული... ისე – **خاسسا** [xâssa/e/]: 1. განსაკუთრებული 2. ინდური ქსოვილის სახეობა.

حَاصَة [xâsse]ეს მეორე მნიშვნელობა კავშირს ავლენს „ქალაქური ლექსიკონისეულ“ განმარტებასთან – „წმინდა აბრეშუმი“.

ხეირი

ხეირი – „ხელოსნობა დავარდა, აღარ არის **ხეირი**“ (ი. დავითაშ.). ცხვირს რომ დააცემინებენ, ეტყვიან: **ხეირი**“ [გრიშაშვილი 1997].

ხეირი – [არაბ.] – 1. სიკეთე, წარმატება 2. სარგებლობა, მოგება, გამორჩენა. **ხეირი!** – სიცოცხლე! დღეგრძელობა (ეტყვიან ცხვირის დაცემინებისას)...

არაბულ-სპარსულად **ხეირის** خَيْر [xeyr] მნიშვნელობაა – სიკეთე; კეთილი საქმე.

ხინა

ხინა – „მცენარეა, რომლითაც მუსულმანი ქალები ხელის თითების ფრჩხილებს იღებავენ. იხ. ჰინა“ [გრიშაშვილი 1997].

ჰინა კი ამავე ლექსიკონში ასეა განმარტებული – უნაბისფერი საღებავია, რომელიც განსაკ. მცენარისაგან მზადდება. აღმ. ხალხი **ჰინას** ხმარობს როგორც ფრჩხილების, ისე წვერისა და თმის შესაღებად, ასევე თავის ტკივილის დროს. „ჰინა არ არის მავნებელი. ვინც ჰინას ხმარობს თმის შესაღებად, კიდევ უნდა გაიმეოროს, თორემ თავის ტკივილი დაემართება“.

ასეთივე შინაარსით, როგორც არაბულიდან მომდინარე სიტყვა, იგი ცნობილია სხვა ქართული ლექსიკონებისთვისაც.

ხინა // **ჰინა** // **ინა** არაბულ-სპარსულად იწერება და იკითხება ასე: **حَانَا** [არაბ. **hinnâ'** სპარს. **hannâ'**// **henâ'**].

ხინა-ში თავკიდური **ხ** თანხმოვანი შესაძლებელია, რუსული ენის (хна) გავლენით იყოს განვითარებული.

ჯ ლ

ჯაბა // ჯაბანი

ჯაბა // ჯაბანი – „მხდალი, დონდლო, ქალაჩუნა, მოში-შარი, ძაბუნა“ [გრიშაშვილი 1997].

ჯაბან-ი – [არაბ.] 1. მშიშარა, მხდალი, ლაჩარი. 2. ლაჩრული, არავაჟკაცური [ქ ე გ ლ 1986].

ქართული **ჯაბან-ი** ფორმოზრივ-შინაარსობრივად ანალოგიურია არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეულისა – **جَبَّان** [ǧabbān].

ჩვენთვის საინტერესო ლექსემა ქართულში ორი ფორმით დამკვიდრებულა (**ჯაბა//ჯაბანი**), რომელთაგან ერთი – **ჯაბა** მხოლოდ ქალაქური მეტყველების კუთვნილებად დარჩენილა.

ჯავაირი

ჯავაირი // ჯავარი – „ძვირფასი ქვა, ელვარე თვალი პატიოსანი. **ჯ ა ვ ა ი რ ი** ქალის სახელიცაა, ხოლო პოეტები (გრ. ორბ. და სხვ.) საერთოდ ლამაზ ქალს ჯავაირს ადარებენ“... [გრიშაშვილი 1997].

ჯავარ-ი – [არაბ.] 1. (ძვ.) პატიოსანი ქვა, ძვირფასი თვალი. 2. ძვირფასი თვლის ელვა-კრთომა. ხარისხი. *იავუნდის* ჯ. 3. მომხიბლაობა, მოხდენილობა, შნო, ლაზათი. *ლა-მაზი ქალის* ჯ. მადნის ძარღვი. 5. ბუნებრივი (ან ხელოვნური) ლამაზი სახეები ხეზე, ქვაზე, ფოლადზე და სხვ. *ჟავარზეა* – სალადაა, ჯანზეა [ქ ე გ ლ 1986].

ჯავაირი არაბულ-სპარსულად ასე იწერება და იკითხება: **جَوَّار** [ǧavhar // ǧovhar] (მრ. **جَوَّارَات** [ǧavâhir // ǧavâher]). მისი მნიშვნელობებია: 1. არსი (*საქმის*); 2. საგანი, მატერია; 3. ძვირფასი ქვები, ძვირფასეულობა.

ჯავაირს (<-**ჯავაჰირ**) ქართულში შემდეგი ახალი სემანტიკური დატვირთვა შეუძენია – „*ჯავარზეა* – სალადაა, ჯანზეა“.

ჯავზი

ჯავზი – „ხე. ჩამოჰგავს თხილს. არის დედალ-მამალიც. ხმარობენ უფრო წამლად. შეაზავებენ ღვინოში და ამბობენ: ვისაც ფერდის ქარი აქვს, მისწრებააო (რუს. მუშკატინი არეხ.)“ [გრიშაშვილი 1997].

ჯავზი არაბულ-სპარსულად იწერება და იკითხება ასე – . جاز [ǰavz // ǰouz]. მისი მნიშვნელობაა – კაკალი.

ჯალალი

ჯალალი – „შემოქმედების მქონე, ძალთა ძალი. სახელიცაა. „მისცა რამე ნაწილიც **ჯალალს**, მის ძმას“ („მოგზ.“, 1903 წ. 5-6. გვ. 151). საიათნოვასაც აქვს“ [გრიშაშვილი 1997].

ჯალალი შემდეგი არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეულია – جال [ǰalál]. მისი მნიშვნელობებია – 1. ბრწყინვალება; 2. დიდება; 3. საკ. სახელი.

ჯამაათი

ჯამაათი – „ხალხი, შეკრებილობა, საზოგადოება, ყრილობა“... [გრიშაშვილი 1997].

ჯამაათი – [არაბ.] (საუბ.) ერთად თავმოყრილი ხალხი, – ჯარი [ქ ე გ ლ 1986].

ჯამაათი მომდინარეობს ანალოგიური მნიშვნელობის მქონე არაბულ-სპარსული ლექსემიდან – جماعت [ǰamâ‘at].

ჯანაბა

ჯანაბა // **ჯანდაბა** – „ანუ ჯაჰრუ-ჯანაბა. ჯოჯოხეთი, უფსკრულთ უფსკრული“ [გრიშაშვილი 1997].

ჯანაბა მოდის არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეულიდან – جحيم [ǰahannam] – ჯოჯოხეთი.

ფონეტიკური პროცესი ასეთი ჩანს: **ჯაჰანამ** -> **ჯაჰანამ** -> **ჯანამ** -> **ჯანამა** -> **ჯანაბა**.

რაც შეეხება **ჯანდაბა**-ს, იგი **ნ**-ს მეზობლად **დ**-ს განვითარებით შეიძლება იყოს მიღებული.

ჯანაბას განმარტებიდან **ჯაჰრუ-ჯანაბას** პირველი კომპონენტი **ჯაჰრუ** უნდა მოდიოდეს არაბულ-სპარსული სიტყვიდან **جَاه [ǧāh]** – უმეცრება, სისულელე.

ფონეტიკური გზა ასეთი ჩანს: **ჯაჰლ -> ჯაჰრ -> ჯაჰრუ**.

ჯვალო

ჯვალო – „ტლანქი, ხამი, უხეში ქსოვილი (მაგ. ტომარა). **ჯვალოს** სამოსს პირველად დერვიშები ატარებდნენ. ეს სიტყვა ლექსში აქვს ცახელს“ [გრიშაშვილი 1997].

ჯვალო – უხეში ქსოვილი, რომელსაც თხის ბენვი ურევია [ქ ე გ ლ 1986].

ჯვალო ანალოგიური სემანტიკური დატვირთვის მქონე არაბულ-სპარსული ლექსემაა – **جَوَال [ǧavâl // ǧovâl]**, რომელიც გარკვეული ფონეტიკური ცვლილებით შემოსულა ქართულ ენაში.

ჯუმალი

ჯუმალი – „ნაუ ჯამი. სრულად შეკრებით გამოანგარიშებული რიცხვი“ [გრიშაშვილი 1997].

საბას მიხედვით **ჯუმალის** მნიშვნელობაა – ერთპირად რიცხვი [ორბელიანი 1991].

ჯუმალი არაბულ-სპარსული შემდეგი ლექსიკური ერთეულია – **جُمَّال [ǧummal // ǧommal]**. მისი მნიშვნელობაა – არაბული ანბანის რიცხვითი მნიშვნელობის მიხედვით ანგარიში.

ჴ ჵ

ჴადიდა

ჴადიდა – „ოქრომჭედლის იარაღი, ოქროს ან ვერცხლის სხეპლის გასანეგ-გასადიდებელი (გამჭიმავი). პირტყელი რკინა, დაჩხვლეთილი სხვადასხვა ზომით“ [გრიშაშვილი 1997].

ჰადიდა, მცირე ფონეტიკური ცვლილებით – **ადიდა**, ქე გ ლ-ში ასეა განმარტებული: – მავთულის გამოსაყვანი ხელსაწყო.

დ. ჩუბინაშვილი მიუთითებს **ადიდას** არაბულ წარმომავლობაზე [ჩუბინაშვილი 1984].

არაბულ-სპარსულად **ჰადიდას** (**هَدِيدَة [hadida/e]**) მნიშვნელობებია: რკინის ნაჭერი, რკინის ხელსაწყო; ნახვრეტე-ბიანი მეტალის ფირფიტა, რომლითაც წვრილი მილი და მავთული გამოჰყავთ.

ქართულ ენაში არის შემდეგი ხატოვანი თქმა – **ადიდაში** გამოსული, მისი მნიშვნელობაა – გაიძვერა, ეშმაკი, გაქნილი, დაუნდობელი... [სახოკია 1979].

ჰაზირი

ჰაზირი – „გამზადებული“ [გრიშაშვილი 1997].

ქე გ ლ-ში შეტანილია ლექსიკური ერთეული **მოსაზირებული** შემდეგი განმარტებით – (კუთხ.) წინასწარ მომზადებული, გადანახული.

მოსაზირებული მიღებული ჩანს არაბულ-სპარსული სიტყვიდან – **حاضر [ḥāḍir // hâzer]** მნიშვნელობებით – 1. დამსწრე; 2 ახლანდელი; 3. გამზადებული, არსებული; 4. ვარ! (*დაძახებისას*).

ეს ლექსემა ფორმით **hazir**, დამკვიდრებულია თურქულ ენაში.

ქართული და თურქული **ჰაზირის** ფონეტიკურად იდენტურობა ამ ლექსემის ქართულში თურქულის გზით შემოსვლაზე მიუთითებს.

ჰაზრაილ

ჰაზრაილ – „არაბ. სიკვდილის ანგელოზი (სულთამხუთავი)“ [გრიშაშვილი 1997].

აღნიშნული ლექსიკური ერთეული „ქალაქურ ლექსიკონში“ განმარტებულია ზუსტად. არაბულ-სპარსულად იგი იწერება და იკითხება ასე **أزرايل [‘azra’īl]**.

საინტერესოა **ჰაზრაილ**-ს განვითარება, რადგან ეს ბგერა ნა-სესხობებში ძირითადად იკარგება.

ჰალვა

ჰალვა – „ალვანახი, ტკბ. საჭმელია“ [გრიშაშვილი 1997].

ჰალვა – [არაბ.] ტკბილეული ერთგვარი, მზადდება შაქრისაგან და ნიგვზის, მზესუმზირასა და მისთ. დანაყილი გულისაგან [ქ ე გ ლ 1986].

ჰალვა არაბულში ერთ-ერთი ტკბილი საკონდიტრო ნაწარმის აღმნიშვნელი ტერმინია – **حلوة [ḥalvaʿ]**, რომელიც ანალოგიური ფორმით დამკვიდრებულია სპარსულ ენაში.

ალვა-ს „ქალაქური ლექსიკონისეული“ განმარტება – **ალვანახი. ალვანახი** – თაფლი დაზელილი [ორბელიანი 1989] შესაძლებელია, მომდინარეობდეს შემდეგი რთული სიტყვიდან – **خاصة حلوة [ḥalvaʿ xass]**, რომლის პირველი ნევრია **حلوة [ḥalvaʿ]** – ხალვა, ხოლო მეორე – **خاصة [xâss]** – განსაკუთრებული. მთლიანობაში – განსაკუთრებული ხალვა, თუმცა მსგავსი კომპოზიტი ჩვენთვის ხელმისაწვდომ ლექსიკონებში არ დასტურდება.

რაც შეეხება ქართულში **ჰ/ხ**-ს მონაცვლეობას (**ჰალვა** – > **ხალვა**), იგი შეიძლება რუსულის გავლენით მომხდარიყო.

ჰასარ

ჰასარ – „სპარსულად ჰანგის სახელია“ [გრიშაშვილი 1997].

ჰასარი არაბულ-სპარსული ლექსემაა – **حاصر [ḥasâr]** შემდეგი მნიშვნელობებით: 1. ალყა; 2. კედელი... 3. **ჰესარ** (*მუსიკალური მელოდიის სახელწოდება*).

ჰასრათი

ჰასრათი – „განმარტოებული“ [გრიშაშვილი 1997].

ჰასრათი შემდეგი არაბულ-სპარსული ლექსემაა – **حسرت [ḥasrat]** მნიშვნელობით – მწუხარება.

მართალია, **ჰასრათის** ქართული და არაბულ-სპარსული განმარტებანი პირდაპირ არ ემთხვევა ერთმანეთს, მაგრამ შინაარსობრივად ისინი ახლოს არიან ერთმანეთთან.

ჰაჯი

ჰაჯი – „მლოცველი“ [გრიშაშვილი 1997].

ჰაჯი არაბული სიტყვაა – **حاجي** [hâǧī], რომელიც საერთო-მუსლიმურ ტერმინად არის ქცეული და ნიშნავს არა ზოგადად მლოცველს, არამედ, კონკრეტულად – მექაში მოსალოცავად წასულს.

ჰეირათი

ჰეირათი – „აღტაცების ჰიმნი“ [გრიშაშვილი 1997].

ჰეირათი – არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეულია – **حيرت** [hayrat // heyrat] მნიშვნელობით – აღტაცება, განცვიფრება.

ჰესაბი

ჰესაბი – „1. სანყალი. 2. ცრუობა, არასწორად მბობა. „ჰესაბს ამბობ, მაგრამ მოსკოვში უფრო კარგ ფასს მოგცემენ“ (რ. ერისთ., 1889წ., 10). 3. ანგარიში (გ. ერისთ. „ძუნწი“, II გამოსვ.) [გრიშაშვილი 1997].

„ქალაქური ლექსიკონისეული“ მესამე განმარტებით (ანგარიში) **ჰესაბ-ი** იგივეა, რაც არაბულ-სპარსული ლექსემა – **حساب** [hisâb // hesâb].

ჰოვსილა

ჰოვსილა – „არაქათი, ძალ-ლონე, ენერგია. ამ სიტყვის მეორე ნაწილი – **სილა** რაიმე დამოკიდებულებაში ხომ არ არის რუს. „სილასთან?“ [გრიშაშვილი 1997].

ჩვენი აზრით, **ჰოვსილას** არაფერი აქვს საერთო რუსულ ენასთან. იგი მომდინარე ჩანს არაბულ-სპარსული ლექსიკური ერთეულიდან – **حوصلا** [havṣala // housala/e] – 1. ჩიჩაყვი; 2. მოთმინება, განწყობილება.

ფონეტიკური გზა ასეთი ჩანს: **ჰოუსალე** → **ოუსალე** → **ოვსალე** → **ოუსელე** → **ოუსილე** → **ოუსილა** (იხ. ბართაია 2002).

ჰუჯათი

ჰუჯათი – „თავის ნათქვამა, ჯიუტი“ [გრიშაშვილი 1997].

ანალოგიური შინაარსით, ქ ე გ ლ-ი იცნობს **ჰუჯათის** ფონეტიკურად სახეცვლილ ფორმას **უჯიათი**.

არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსემა – **حج** [huǰǰat // hoǰǰat], რომლის მნიშვნელობებია: 1. ჩვენება; არგუმენტი; 2. დავა.

გარკვეული ფონეტიკური და სემანტიკური ცვლილებით, ქართული **ჰუჯათი** // **უჯიათი** და არაბულ-სპარსული **حج** [huǰǰat // hoǰǰat] ერთი და იგივე ლექსემები ჩანს.

თურქულ-სპარსული ლექსიკა

واژگان ترکی – فارسی

ალაჩუხი¹

ალაჩუხი – „ნაუცბათევად აშენებული ქოხი; ხის შენობა. 2. ხარგა. კარავსავით დადგმული ქოხი ჯოხებისა, ნაბდით გადაფარებული, თავის შესაფერისად ხმარობენ ეულნი მწყემსნი, ხალხი, მეთევზენი, მომთაბარე ხალხი...“ [გრიშაშვილი 1997].

ალაჩოყი (ალაჩუხი ნ.ბ.) დროებით გამართული სადგომი (ნაბდისა, ხისა...) – კარავი [ქ ე გ ლ 1986].

ალაჩუხი თურქულად იწერება და იკითხება ასე – **alacık**. მისი მნიშვნელობაა – *ღიალ*. კარავი; ქოხი; სადარაჯო ჯიხური.

ეს სიტყვა შესულია სპარსულში შემდეგი ფორმითა და მნიშვნელობებით: 1. **الاجق** [alāčūq] // **الاجق** [alāčeq] – 1. კიბიტი, დახურული ჩარდახიანი ეტლი; კარავი მომთაბარე ხალხისა. 2. ტალავერი, ფანჩატური.

ალაჩუხი გარკვეული ფონეტიკური ცვლილებით შემოსულა ქართულში.

ალა

ალა – ბატონი (ალალარი-ბატონები). „ქუდს მიხდიდნენ, თავს მიკრავდნენ, დავდიოდი, როგორც ალა“ (აკაკი, „ივ.“ 1906, 4)“ [გრიშაშვილი 1997].

ალა – [თურქ. სპ.] (ძვ.) ბატონი, პატრონი (უპირატესად იხმარებოდა ვაჭართა წრეებში [ქ ე გ ლ 1986].

თურქულ ლექსიკონებში ჩვენთვის საინტერესო სიტყვა ასეა განმარტებული: **ağa** – 1. იხმარება საკუთარი სახელის

¹ თურქულ-სპარსული წარმოშობის ლექსიკა მცირე რაოდენობით შეგვხვდა. ძირითადად ვისარგებლეთ თურქულ-რუსული [თურქ. რუს. ლექსიკონი 1977], დეჰზოდასა [დეჰზოდა 1372] და რუბინჩიკის [რუბინჩიკი 1983] ლექსიკონებით.

მერე (*ოსმან ალა*); 2. ბატონი; პატრონი; 3. შეძლებული გლეხი; 4. უფროსი ძმა; 5. ძმა (*მიმართვის ფორმა*); 6. ისტორიულად ძველ თურქეთში ზოგიერთი ხელმძღვანელი პირის ტიტული...

სპარსულ ლექსიკონებში **اڭ** [âŷâ] და **اڭا** [âqâ] ცალ-ცალკე ლექსიკურ ერთეულებადაა მოცემული, რომელთაგან **اڭ** [âŷâ]-ს მნიშვნელობებია: 1. ქალბატონი; 2. საჭურისი, ხოლო **اڭا** [âqâ]-ს – ბატონი.

„ქალაქურ ლექსიკონში“ ცალკე ლექსიკურ ერთეულად არის გამოტანილი ალა-დედაკაცი შემდეგი განმარტებით – „ვაჟკაციური დედაკაცი გამიგონია: ის რო იყო, სულ სხვა იყო, ის ალა-დედაკაცი იყო, იმისი ჰო – ჰო იყო და იმისი არა – არაო! 2, ბოიბაბა“ [გრიშაშვილი 1997].

ალა-დედაკაც-ის სახით წარმოდგენილია თურქულ-ქართული კომპოზიტი. ქართულში **ალა** დამკვიდრებულია **ბატონის** სემანტიკური დატვირთვით. მოცემულ კომპოზიტი კი ის გადააზრებულია და გვაქვს არა **ბატონის**, არამედ **ვაჟკაცის** მნიშვნელობით.

ქართულში სადღეისოდ მივიწყებული **ალა-დედაკაცი** სინონიმია შესიტყვებებისა **ვაჟკაცი-დედაკაცი**, **ვაჟკაცი--ქალი**. ეს უკანასკნელი საკმაოდ ხშირად გვხვდება თანამედროვე სასაუბრო ქართულში, სადაც ასევე დასტურდება **მამალი ქალი**. სამივე შესიტყვების პირველ ნევრში წინა პლანზეა სიმამაცესთან, გამბედაობასთან მიმართებაში მყოფი სემანტიკური კომპონენტი, რომელიც მოტივირებულია ხსენებულ თვისებათა ასოცირებით მამრობით სქესთან და მეტაფორულად გადააზრებულია.

ბარუთი

ბარუთი – „1. (სომხ.) თოფის წამალი...“ [გრიშაშვილი 1997].

ბარუთი არის თურქული წარმოშობის ლექსიკური ერთეული – **barut** მნიშვნელობით – ასაფეთქებელი საშუალება.

ანალოგიური ფორმითა და შინაარსით ეს სიტყვა შესულია სპარსულ ენაში (**باروت** [bārūt]).

ბარუთი ფორმოზრივ-შინაარსობრივად უცვლელად შემოსულა ქართულში.

იახა

იახა – „საკინძე საყელო. თუ დაიკარგა რამე, ამბობენ: შენ ნადი, მეეზოვის **იახა** ჩაიჭიო. ჩხუბის დროსაც ამბობენ: ჩემ **იახაზე** ნუ იჭერო და სხვ.“ [გრიშაშვილი 1997].

იახა მომდინარეა შემდეგი თურქული სიტყვიდან – **yaka**. მისი მნიშვნელობებია: 1. საყელო; 2. სალილე; 3. ნაპირი; 4. მხარე...

ეს თურქული სიტყვა სპარსულში ორი ფორმით არის დამკვიდრებული – **ياقا** [yaqa/e/] და **ياخا** [yaxa/e/]. მისი მნიშვნელობაა – საყელო.

თურქულსა და სპარსულ ენებში ჩვენთვის საინტერესო ლექსემის ნიადაგზე მრავალი ფიგურალური თქმაა მიღებული. „ქალაქური ლექსიკონისეული“ ფრაზეოლოგიზმები კი ქართულ ნიადაგზე ჩანს წარმოშობილი.

მარალი

მარალი – „შველი, ნუკრი, ირემი, ჯეირანი“ [გრიშაშვილი 1997].

მარალი თურქულ-სპარსული ლექსიკური ერთეულია – **maral** // **مارال** [marâl] შემდეგი მნიშვნელობით – ზოოლ. 1. ირემლალი, 2. ფურირემი (лань).

ყაბი

ყაბი – „სინი. „საზოგადოდ ჭურჭელს, ქოთანს, ქვაბს, პარკსაც და საფენსაც ნიშნავს. ქართულში მხოლოდ ქვაბისა და საჭმლის ჭურჭლის მნიშვნ. არის შემოსული“ (ივ. ყავახ., „საფას-საზომთა მცოდნეობა“, 1975, გვ.1 30)“... [გრიშაშვილი 1997].

ყაბი როგორც ფონეტიკურად, ისე შინაარსობრივად იგივა, რაც თურქულ-სპარსული ლექსემა – **kap** // **قاب** [qáb].

ყაისი

ყაისი – „1. ჭერმის კურკა ტკბილის გულით (ყაისი სახელია ლეილას მიჯნურისა). 2. ტკბ. ტყემლის ჩირი“ [გრიშაშვილი 1997].

ყაისი თურქულ-სპარსული სიტყვაა – **.kayı** // **قايى** [qaysı // qeysi]. მისი მნიშვნელობებია: 1. გარგარი; გარგარის სახეობა; 2. კურაგა – ჭერმის ჩირი.

როგორც „ქალაქურ ლექსიკონში“ მოცემული, **ყაისი** სახელია „ლეილას მიჯნურისა.“ იგულისხმება პოემა „ლეილი და მაჯნუნის“ ერთ-ერთი მთავარი მოქმედი გმირის – ლეილის შეყვარებული – ყაისი (მაჯნუნი), რომელსაც ბგერობრივი თანხვედრა თუ აკავშირებს მხოლოდ აღნიშნულ თურქულ-სპარსულ ლექსიკურ ერთეულთან.

ყამჩა

ყამჩა // **ყამჩი** ორი მნიშვნელობით არის მოცემული „ქალაქურ ლექსიკონში“ – 1. ქალთა მოსართავი იარაღი თავზედ შემოსაკრავი, თვლითა და მარგალიტით მოოჭვილი... 2. მათრახი... [გრიშაშვილი 1997].

ყამჩა // **ყამჩი** თურქულ-სპარსული ლექსემაა – **kamçı** // **قامچى** [qamçı] შემდეგი მნიშვნელობით – მათრახი.

„ქალაქური ლექსიკონის“ მიხედვით ჩვენთვის საინტერესო სიყუვის სემანტიკური ველი ქართულში გაფართოებული ჩანს.

ყარფუზი

ყარფუზი – „სპარსული საზამთრო“ [გრიშაშვილი 1997].

ანალოგიური მნიშვნელობით ეს ტერმინი ცნობილია ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონისთვისაც, სადაც მითითებულია მისი თურქული წარმომავლობა [ქ ე გ ლ 1986].

სპარსულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული **خربزه** [xar-boza/e/] მნიშვნელობით – ნესვი, რომელიც თურქულის გზით (**karpuz**) — შემოსულია ქართულში.

خربزه [xarboza/e/]-ს ფალაური ფორმებია: [xarbuz] [ფაშანგი 1377] და [xarbüzak] [ფარევაში 1382].

საინტერესოა აღინიშნოს, რომ ეს სიტყვა ქართულში (ქართული ენის მეგრულ განშტოებასა და იმერულში) **ხა-ბურზაკ** ფორმითაც გვხვდება, რაც ამ ლექსემის საშუალო სპარსულიდან ნასესხობაზე მიუთითებს.

ყაშული

ყაშული – „კოვზი. თას-ყაშული – ჩაის კოვზი, სუფრა-ყაშული – სტოლის კოვზი“ [გრიშაშვილი 1997].

დ. ჩუბინაშვილის მიხედვით **ყაშულ**-ის მნიშვნელობებია: სამურველი; კოვზი [ჩუბინაშვილი 1984].

ყაშული ანალოგიური სემანტიკური დატვირთვის მქონე შემდეგი თურქულ-სპარსული ლექსიკური ერთეულია – **kaşık** // **قاشق** [qāšiq] – კოვზი.

ყირმიზი

ყირმიზი – „თეთრ-წითელი, ალისფერი“ [გრიშაშვილი 1997].

ქ ე გ ლ-ის მიხედვით **ყირმიზი** არის თურქული სიტყვა და ნიშნავს – წითელს.

ანალოგიური სემანტიკური დატვირთვის მქონე სიტყვა **ყირმიზი** თურქულად იწერება და იკითხება ასე **kirmiz**.

აღნიშნული ლექსემა იდენტური შინაარსითა და მცირე ფონეტიკური ცვლილებით – **قرمز** [qermez] დამკვიდრებულია სპარსულ ენაში.

ყულფი

ყულფი – „რკინის (თოკის) რგოლი, მარყუჟი“... [გრიშაშვილი 1997].

ყულფი – [თურქ.] იგივეა, რაც მარყუჟი [ქ ე გ ლ 1986].

არაბულსა და სპარსულ ენებში არის ლექსიკური ერთეული **قفل** [qufi // qofi] მნიშვნელობით – ბოქლომი.

თურქულ ენაში კი ეს ლექსემა დამკვიდრებულია ფორმით – **kulp**.

ყური

ყური – „ადვილად მოსატყუებელი ვინმე, ყურყურა, არიფი. „ჰა, გინდა რაღა მომატყუო, რა **ყური** ვარ?“ (ვითომ ყურიდან დასაჭერი ბავშვი ხომ არა ვარო)“ [გრიშაშვილი 1997].

შესაძლებელია, **ყური** ფონეტიკურად სახეცვლილი ფორმა იყოს თურქულ-სპარსული ლექსემისა **kul** // **قولى** [qūli] – ყული, მონა და აქ არაფერ შუაში იყოს მისი ი. გრიშაშვილისეული გააზრება – „ვითომ ყურიდან დასაჭერი ბავშვი ხომ არა ვარო.“

kul // **قولى** [qūli] (მონა, მსახური), სავსებით ესადაგება „ქალაქურ ლექსიკონში“ მოყვანილ მაგალითებს (იხ. ყული).

ქეშიქი

ქეშიქი – „მცველი“ [გრიშაშვილი 1997].

ქეშიქი არის ანალოგიური მნიშვნელობის მქონე თურქულ-სპარსული ლექსიკური ერთეული **Keşik** // **كشيك** [keşik // kaşik].

ხათუნი

ხათუნი – „ბანოვანი, დამა“ [გრიშაშვილი 1997].

ასეთივე შინაარსით იცნობს ამ სიტყვას სხვა ქართული ლექსიკონებიც.

hâtun – 1. ქალი; 2. ქალბატონი; ისტ. ხაყანის ცოლი; 3. საუბ. ცოლი.

დასკვნა

نتیجہ گیری

ნასესხობანი ყურადღებას იპყრობს რთული სიტყვების სიუხვით. დიდი რაოდენობით გამოვლინდა როგორც ერთი ენის ნიადაგზე წარმოშობილი (*სპარს. سرپوش [sarpūš] – სახურავი...*), ისე – ჰიბრიდული (*نارشراب [nâršarâb] – ბრონეულის წვენი...*) კომპოზიციები.

მრავლად დადასტურდა ნახევრად აფიქსური (*حرام زاده [harâmzâda/e/] – უკანონოდ შობილი...*), პრეფიქსული (*بی چاره [bičâra/e/] – უმწეო...*) და სუფიქსური (*بازارگان [bâ-zârgân] – ვაჭარი...*) დერივატიები.

ნასესხობებიდან ზოგი ლექსიკური ერთეული პოეტიკურ ტერმინადაც დამკვიდრებულა ქართულში (*مجامع [ma-ğâmmaʿ] – მაჯამა...*).

შემოსული სიტყვები ავლენს სიტყვათწარმოებით პოტენციალს (*تواضو [tavâzoʿ] – თავაზა -> თავაზიანი...*).

გამოვლინდა შორისდებულთა ნასესხობანიც (*خبردار [xâ-bardâr] – საბარდა...*).

შეგვხვდა ისეთი სიტყვები, რომელთა მცირე ნაწილი ქართული ჟარგონის საკუთრებას წარმოადგენს (*سیاہ بند [siyâhband] – სიაფანდი...*).

ნაწილი ლექსიკური ერთეულებისა, იდენტური ფორმითა და შინაარსით შემოსულა ქართულში (*باه [bahâr] – გაზაფხული...*).

გვხვდება სიტყვები, რომლებიც ჩვენს ხელთ არსებულ სპარსულ ლექსიკონებში ვერ დავადასტურეთ (*دوعمبرچه [doambarça/e/] – ამბარჩა ორწყებად...*).

შეგვხვდა აქამდე დაუდასტურებელი ფონეტიკური მოვლენები (*შე კომპლექსის გადასვლა სხ კომპლექსში عشق ادا [ešqâbâd] -> ასხაბადი...*).

არის სიტყვები, რომლებსაც ქართულში ახალი სემანტიკური დატვირთვა შეუძენია (**دُلْءَا [dūlâb]** – **წისქვილის ქვა...**).

გვხვდება ენანტიოსემიის მაგალითები (**دردماند [dard-mand]** – **დარდიანი** -> **უდარდელი** და სხვ. ფონეტიკური ადაპტაციის თვალსაზრისით, განხილული ნასესხობანი, რამდენიმე შემთხვევის გარდა, ესადაგება სპარსულ-ქართულ ბგერათშესატყვისობათა ნორმებს, სემანტიკური კუთხით კი გვაქვს როგორც პოლისემანტის მონოსემიზაციის, ისე პირიქით – მონოსემანტის პოლისემიზაციის და მონოსემანტის მონოსემანტად გადმოსვლის შემთხვევები.

სიტყვათა საძიებელი

فهرست واژگان

სპარსული ლექსიკა

واژگان فارسی

آ د

აბიაბრუებენ	[abiabrueben]	بی آبرو	[bīâbrū]
აბჯარი	[abğari]	ابزاز	[abzâr]
ადაბხანა	[adabxana]	ادبخانه	[adabxâna/e/]
ავარა	[avara]	اواره	[avâra/e/]
ავგარდანი	[avgardani]	ابگردان	[âbgardân]
აზარქარი	[azarkari]	ازارکار	[azârkâr]
ათეშქაში	[ateškaši]	آتش کش	[âteška/e/š/]
ალამდარი	[alamdari]	علم دار	[alamdâr]
ალიბუხარი	[alibuxari]	آلویخارا	[âlûboxârâ]
ამბარჩა	[ambarca]	عنبرچه	[ambarča/e/]
ამფსონი	[amfsoni]	هم سن	[hamsân]
ანგალი	[angali]	انگل	[angal]
ანდაზა	[andaza]	اندرز	[andarz]
აჷდაჷარი	[aždahari]	ازدها	[aždahâ]
არამზადა	[aramzada]	حرام زاده	[harâmzâda/e/]
არზაქარი	[arzakari]	ازارکار	[azârkâr]
ასხაბადი	[ašxabadi]	عشق اباد	[ešqâbâd]
აფერუმ	[aferum]	آفرین	[âfarîn]
აფრანგი	[afrangi]	آبرنگ	[âbrang]
აფსუს	[afsus]	افسوس	[afsūs]
აფტაბა	[aftaba]	آفتابه	[âftâba/e/]
ქანდაზი	[akandazi]	خاک انداز	[xâkandâz]

ბ ბ

ბაბთა	[bafta]	بافته	[bâfta/e/]
ბადგირი	[badgiri]	بادگیر	[bâdgîr]
ბაზი	[bazi]	بازی	[bâzî]
ბალახანა	[balaxana]	بالاخانه	[bâlâxâna/e/]
ბალი-ალა	[bali-aya]	بلی اقا	[balî-âqâ]
ბანდაყული	[bandaquli]	بنده قول	[bande-qûl]
ბანდი	[bandi]	بند	[band]
ბანდიანი	[bandiani]	بند	[band]
ბანი	[bani]	بام	[bâm]
ბარებარი	[barebari]	برابر	[barâbar]
ბარხანა	[barxana]	بارخانه	[bârâxâna/e/]
ბასტა	[baste]	بسته	[basta/e/]
ბაჩა	[bača]	بچه	[bača/e/]
ბაჰარი	[bahari]	بهار	[bahâr]
ბედასლი	[bedasli]	بداصل	[badasl]
ბედოვლათი	[bedovlati]	بی دولت	[bîdoulat]
ბედრანგი	[bedrangi]	بدرنگ	[badrang]
ბეზირგანი	[bezirgani]	بازارگان	[bâzârgân]
ბეილბალი	[beiybali]	بی اقبال	[bîeqbâl]
ბემურაზი	[bemurazi]	مبارز	[mobârez]
ბეჩარა	[bečara]	بی چاره	[bîčâra/e/]
ბეჯინში	[beğinši]	بی جنس	[bîğens]
ბიამანი	[biamani]	بی امان	[bîâmân]
ბითური	[bituri]	بی تور	[bîtûr]
ბრიაბრო	[briabro]	بی ابرو	[bîâbrû]
ბუსა	[busa]	بوسه	[bûsa/e/]

გ گ

გათანგვა	[gatangva]	تنگ	[tang]
გალიბანდი	[galibandi]	كله بند	[kale band]
გამოუშვიარდა	[gamoušiarða]	هوشيار	[hūšyâr]
განჯაფა	[ganğafa]	گنجفه	[ganğafa/e/]
გაფი	[gafī]	گپ	[gaf]
გაქირი	[gakiri]	گاه گير	[gâhgîr]
გონიო	[gonio]	گونیا	[gūnîâ]
გორხანა	[gorxana]	گورخانه	[gūrâna/e/]
გულნარა	[gulnara]	گلنار	[golnâr]
გუმანი	[gumani]	گمان	[gomân]
გურზი	[gurzi]	گرز	[gorz]
გუშა	[gūša]	گوشه	[guša/e/]

დ د

დაბახანა	[dabaxana]	دباغ خانه	[dabâγxâna/e/]
დაგაზული	[dagazuli]	گاز	[gâz]
დადა	[dada]	داد	[dâd]
დავექრობა	[davkaroba]	دعويكار	[da‘vîkâr]
დავექოქე	[davkoke]	كوك	[kūk]
დაზგა	[dazga]	دستگاه	[dastgâh]
დალაქხანა	[dalakxana]	دلاک خانه	[dalâkxâna]
დამი	[dami]	دم	[dam]
დამქაში	[damkašī]	دمکشى	[damkešī]
დანა	[dana]	دانه	[dâna/e/]
დარდიმანდი	[dardimandi]	دردمند	[dardmand]
დასტამალი	[dastamali]	دستمال	[dastmâl]
დასტანა	[dastana]	دستان	[dastân]
დახლიდარი	[daxlidari]	دخل دار	[daxldâr]
დევერხანა	[deverxana]	داور خانه	[dâvarxâna/e/]
დიბა	[diba]	ديبا	[dibâ]
დივანა	[divana]	ديوانه	[divâna/e/]
დილბანდი	[dilbandi]	دلبنده	[delband]

დილხორი	[dilxori]	دلخور	[delxor]
დოლაბი	[dolabi]	دولاب	[dūlāb]
დუათეში	[duatšhi]	دو اتشه	[doâteše]
დუბეითი	[dubeiti]	دو بيتى	[dobaytī]
დუგაი	[dugai]	دوگاه	[dugâh]
დუდასთა	[dudasta]	دودسته	[dodasta/e/]
დუნბარჩა	[dunbarča]	عنبرچه	[anbarča/e/]
დუსარი	[dusari]	دوسر	[dusar]
დუქანდარი	[dukandari]	دكان دار	[dukândâr]
დუშმანი	[dušmani]	دشمن	[došman]

3 و

ვარდფანჯი	[vardfangi]	وردپنج	[vardfanj]
ვახში	[vaxši]	vaxš	[vaxš]
ვერანა	[verana]	ويرانه	[vīrane]

ზ ز

ზარაფხანა	[zarafxana]	صرف خانه	[sarafxâna/e/]
ზარბაბი	[zarbabi]	زرباب	[zarbâf]
ზარი	[zari]	زر	[zar]
ზარიშქი	[zariški]	زرشک	[zerešk]
ზარფუში	[zarpuši]	سرپوش	[sarpūš]
ზაჰრუმალა	[zahrumala]	زهر مار	[zahremâr]
ზილფი	[zilfi]	زلف	[zolf]
ზილფუში	[zilpuši]	زيرپوش	[zīrpūš]
ზიმზიმი	[zimzimi]	زمنه	[zamzame]
ზინდანი	[zindani]	زندان	[zendân]
ზირანდაზი	[zirandazi]	زيرانداز	[zīrândâz]
ზურნა	[zurna]	زورنا	[zūrnâ]

ط، ت თ

თალარი	[talari]	تالار	[tâlâr]
თალაფქარი	[talabkari]	طلبکار	[talabkâr]
თამაჰქარობა	[Tamahkroba]	طمعکار	[tama 'kâr]
თამბალი	[tambali]	تنبل	[tanbal]
თამუზად	[tamuzad]	تمیز	[tamîz]
თარაზო	[tarazo]	تراز	[terâz]
თარი	[tari]	تار	[târ]
თარსი	[tarsi]	تارس	[tars]
თასქაბაბი	[taskababi]	طاس کباب	[tâskabâb]
თრიაქი	[triaki]	تریاک	[teryak]
თილი	[tiyi]	تیغ	[tîy]
თორბა	[torba]	تبره	[tobra/e/]
თოფხანა	[tofxana]	توپ خانه	[tūpxâna/e/]
თუნგი	[tungji]	تنگ	[tong]
თურინჯი	[turinji]	ترنج	[toranyġ]
თუშმალი	[tušmalî]	توشمال	[tošmâl]

ى ن

იშკილი	[iškıl]	اشکل	[eşkel]
იშკილბაზი	[iškilbazi]	اشکال بازی	[eşkâl bâzî]

ك ج

კისადარი	[kisadari]	کیسه دار	[kisedâr]
კონდახსაზი	[kondaxsazi]	قنداق ساز	[qondâqsâz]

ل ل

ლილიფარა	[lilipara]	نیلوفر	[nîlûpar]
ლოთი-ფოთი	[loti-poti]	لوت و پوت	[lût o pût]
ლოთიანად	[lotianad]	لوطیانه	[lūtîana/e/]

ლოთიანი	[lotiani]	لوطی	[lũtĩ]
ლოტობაზი	[lotobazi]	لوتوبازی	[lotobâzĩ]
ლულაკაბაბი	[lulakababi]	لوله كباب	[lũlekabâb]

მ მ

მაზა	[maza]	مزه	[maza/e/]
მაშარაფი	[mašarafi]	نار شدراب	[nâršarâb]
მახმური	[maxmuri]	مخمل	[maxmal]
მაჰანა	[mahana]	بهانه	[bahâna/e/]
მეიხანა	[meixana]	می خانه	[meyxâna/e/]
მეში	[meši]	مشین	[mešĩn]
მეჩანგლე	[mečangle]	چنگال	[čangâl]
მიმრო	[mimro]	نیمرو	[nĩmrũ]
მინანყარი	[minanqari]	مینا کار	[mĩnâkâr]
მურდასანგი	[murdasangĩ]	مزرده سنگ	[mordesang]
მურდაშური	[murdašuri]	مردہ شوری	[mordešũrĩ]
მუშქამბარი	[muškambari]	مشک عنبر	[moškanbar]
მუშქი	[muški]	مشک	[mošk]
მუშტა	[mušta]	مشته	[mošta/e/]

ნ ნ

ნაალი	[naali]	نهالی	[nehâlĩ]
ნაილაგობა	[nailağoba]	ناعلاج	[nâ‘elâğ]
ნაილბალი	[naiyballi]	نااقبال	[nâeqbâl]
ნალბანდი	[nalbandi]	نعلبند	[n‘lband]
ნალჩაგარი	[nalčagari]	نعلچگر	[na‘lčgar]
ნამარდი	[namardi]	نامرد	[nâmarđ]
ნარდიბაზრობა	[nardibazroba]	نردبازی	[nardbâzĩ]
ნარი	[nari]	نر	[nar]
ნარაკლემი	[naraklemi]	نر	[nar]
ნაშტარი	[naštari]	نیشتر	[nĩštar]
ნახუნაკი	[naxunaki]	ناخنک	[nâxonak]

ნიაზი	[niazi]	نیاز	[niyâz]
ნიმრო	[nimro]	نیمرو	[nīmrū]
ნიშანბაზი	[nišanbazi]	نشان باز	[nešân bâz]
ნოქარი	[nokari]	نوکر	[nokar]
ნუგბარი	[nugbari]	نوبر	[novbar]

و ا

ოჯახქორი	[oğaxkori]	اجاق کور	[oğâqkūr]
----------	------------	----------	-----------

ذ پ

პაექრობა	[paekroba]	پیکار	[peykâr]
----------	------------	-------	----------

ر ر

რანგი	[rangi]	رنگ	[rang]
რანდა	[randa]	رنده	[randa/e/]
რასტი	[rasti]	راست	[râst]

س س

სავზი-სურხი	[savzi-surxi]	سبز - سرخ	[sabz-sorx]
საზი	[sazi]	ساز	[sâz]
საზბანდი	[sazbandi]	ساز بند	[sâzband]
სალაფარდა	[salaparda]	سراپرده	[sarâparda/e/]
სალახანა	[salaxana]	سلاخ خانه	[salâxxân/e/]
სალდასტი	[saldasti]	سردستی	[sardastī]
სამანი	[samani]	سامان	[sâmân]
სარანგი	[sarangi]	سر هنگ	[sarhang]
სიაბანდი	[siabandi]	سیاه بند	[siyahband]

სიმქაში	[simkaši]	سیم کشی	[sīmkešī]
სირაჩხანა	[siračxana]	شیره چی خانه	[širečxâna/e/]
სირაჯი	[siraji]	شیره چی	[širečī]
სოვდა	[sovda]	سودا	[sovdâ]
სოვდაგარი	[sovdagari]	سوداگر	[soudâgar]
სუზანი	[suzani]	سوزنی	[suzanī]
სუმბუქი	[sumbuki]	سبک	[sabok]
სურმა	[surma]	سرمه	[sorma/e/]
სუქარდი	[sukardi]	دوکارد	[dukârd]

ط ط

ტაბაკაბაბი	[tabakababi]	تابه كباب	[tâba/e/kabâb]
ტარხუნა	[tarxuna]	ترخون	[tarxūn]
ტოპრაკი	[topraki]	تبره	[tobra/e/]

ط او

უშიარი	[ušyari]	هوشيار	[hušiyâr]
--------	----------	--------	-----------

ف، پ ف

ფათერაკი	[pateraki]	پتیاره	[potyâre]
ფალასი	[palasi]	پلاس	[palâs]
ფარდახტი	[pardaxti]	پرداخت	[pardâxt]
ფარეში	[pareši]	پرهیز	[parhîz]
ფარეზი	[parezi]	پرهیز	[parhîz]
ფარვანა	[parvana]	پروانه	[parvâna/e/]
ფარფარი	[parpari]	پرپر	[parpar]
ფაჩა	[pača]	پاچه	[pâča/e/]
ფაქიზი	[pakizi]	پاکیزه	[pâkîze]
ფაჩუჩი	[pačuči]	پاپوش	[pâpūš]
ფაჰა	[paha]	به-به	[bah-bah]
ფეშქაშ	[peškaš]	پیش کش	[piškeš]

ფეხამბარი	[pexambari]	پيغامبر	[peiγâmbar]
ფიალა	[piala]	بياله	[piyâla/e/]
ფიიშბუხარი	[piišbuxari]	پيشبخارى	[pišboxârī]
ფილაქანი	[pilakan]	پلگان	[pelegân]
ფინაჩი	[pinač̣i]	پينه چى	[pineč̣ī]
ფირი	[piri]	پير	[pīr]
ფირმანი	[firmani]	فرمان	[farmân]
ფირუზქარი	[piruzkari]	فيروزكارى	[pīrūzkârī]
ფისტია	[pistia]	پسته	[pesta/e/]
ფიშბუხარი	[pišbuxari]	پيشبخارى	[pišboxârī]
ფიშტახტი	[pištaxti]	پيش تخته	[pištakhte]
ფიშქარი	[piškari]	پيشكار	[piškâr]
ფოშიმანი	[pošimani]	پشيمان	[pašimân]

ქ კ

ქაბაბი	[kababi]	كباب	[kabâb]
ქალანთარი	[kalantari]	كلانتر	[kalântar]
ქალაფაჩი	[kalapač̣i]	كله پاچه	[kallepâča/e/]
ქამანდარი	[kamandari]	كماندار	[kamândâr]
ქამანჩა	[kamanča]	كمانچه	[kamânča/e/]
ქარგა	[qarga]	كارگاه	[kârgâh]
ქარგალი	[kargali]	كارگر	[kârgar]
ქარიზი	[qarizi]	كاريز	[kârīz]
ქაფქაფა	[kafkafa]	كف	[kaf]
ქაფქირი	[kafgir]	كف گير	[kafgīr]
ქაფჩა	[kafč̣e]	كمچه	[kamča/e/]
ქაშნაკაშ̣ი	[kašnakaṣ̌ī]	كفش كش	[kašškeṣ̌]
ქაჩალი	[kač̣al]	كچل	[kač̣al]
ქებინი	[kebini]	كابين	[kâbīn]
ქეგაბა	[keğaba]	كجابه	[kağâba/e/]
ქიში	[kiši]	كيش	[kiṣ̌]
ქოშიმანი	[košimani]	پشيمانى	[pašimânī]
ქოჩად	[koč̣ad]	كوچ	[kūč̣]
ქურანი	[kurani]	كره	[korra/e/]
ქურახანა	[kuraxana]	كوره خانه	[kūra/e/ xâna/e/]
ქურსი	[kursi]	كرسى	[korsī]
ქუფთა	[kufta]	كوفته	[kūfta/e/]

ქუჩაბანდი	[kučabandi]	کوچه بند	[kūčebnd]
ქუჩუკი	[kučuk]	کوچک	[kūček]

ყ ق

ყარდ-ყამათი	[qadr-qamati]	قدر - قیمت	[qadr-qeymat]
ყალამდანი	[qalamdani]	قلم دان	[qalamdân]
ყალამქარი	[qalamkari]	قلمکار	[qalamkâr]
ყასაბხანა	[qasabxana]	قصاب خانه	[qasâbxâna/e/]
ყომარბაზი	[qomarbazi]	قمارباز	[qomârâbz]

შ ش

შაბაშ	[šabaš]	شادباش	[šâdbâš]
შაგირდანი	[šagirdana]	شاگردانه	[šâgerdâna/e/]
შამათი	[šamati]	شاه مات	[šâmât]
შამაია	[šamaia]	شاه ماهی	[šâhmâhī]
შანიშინი	[šanišini]	شاه نشین	[šâhnešîn]
შაქარდანი	[šakardani]	شکردان	[šakardân]
შახი	[šaxi]	شاخه	[šâxe]
შახინი	[šaxini]	شاهین	[šâhîn]
შახსეი-ვახსეი	[šaxsei vaxsei]	شاه حسین، وه، حسین	[šâh hoseîn, vah hoseîn]
შენაზუკა	[šeanazuka]	نازک	[nâzok]
შილაფლავი	[šilaplavi]	شله پلو	[šīlapelov]
შიმშა	[šimša]	شمشه	[šemša/e/]
შინჯაფი	[šinjapi]	سنجاب	[sanjâb]
შირა	[šira]	شیره	[šīra/e/]
შირინი	[širini]	شیرین	[šīrîn]
შიქასტა	[šikasta]	شکسته	[šekaste]
შუშაბანდი	[šušabandi]	شیشه بند	[šīšeband]

ჩ ჯ

ჩადრი	[čadri]	چادر	[čâdor]
ჩალვადარი	[čarvadari]	چاروادر	[črvâdâr]
ჩანა	[čana]	چانه	[čâna/e/]
ჩანგი	[čangi]	چنگ	[čang]
ჩარა	[čara]	چاره	[čâra/e/]
ჩარგა	[čarga]	چارگاه	[čârgâh]
ჩარეკა	[čareka]	چارکه	[čâreka]
ჩართარი	[čartari]	چارتار	[čârtâr]
ჩარფა	[čarpa]	چارپا	[čârpâ]
ჩაფარხანა	[čaparxana]	چاپارخانه	[čâpârxâna/e/]
ჩაფრასტი	[čaprasti]	چپر است	[čâprâst]
ჩეშმაკი	[češmaki]	چشمک	[češmak]
ჩორსო	[čorso]	چارسو	[čârsū]

ბ خ

ხაბარდა	[xabarda]	خبردار	[xabardâr]
ხათრიჯამი	[xatriğami]	خاطر جمعی	[xâterjam‘î]
ხალი	[xali]	قالی	[qâlî]
ხალიჩაფუჩი	[xaličapuči]	قالیچه پوش	[qâlîčepūš]
ხამუშ-ხამუშ	[xamuš-xamuš]	خاموش	[xâmuš]
ხამხალათი	[xamxalati]	خام خلعت	[xâmxalâ‘t]
ხარაკი	[xaraki]	خرک	[xarak]
ხასტახანა	[xastaxana]	خواسته خانه	[xâstaxâna/e/]
ხატაბანდი	[xatabandi]	خاتم بند	[xâtamband]
ხატკეში	[xatkeši]	خطکش	[xatkeš]
ხაშხაში	[xašxaši]	خشخاش	[xašxâš]
ხილაბანდი	[xilabandi]	کله بند	[kalleband]
ხორაგი	[xoragi]	خوراک	[xōrâk]
ხოში	[xoši]	خوش	[xōš]
ხურდა-მურდა	[xurda-murda]	خرده	[xorda/e/]
ხურუში	[xuruši]	خورش	[xoreš]
ხუშკი	[xuškî]	خشک	[xošk]

ჯ ჯ

ჯაბადარი	[ǰabadari]	جبادار	[ǰabâdâr]
ჯაბახანა	[ǰabaxana]	جبه خانه	[ǰabaxâna/e/]
ჯადობაზი	[ǰadobazi]	جادوباز	[ǰâdübâz]
ჯამადარი	[ǰamadari]	جامه دار	[ǰâmedâr]
ჯეჯიმი	[ǰeǰimi]	جاجيم	[ǰâǰîm]
ჯიგრიანი	[ǰigriani]	خگر	[ǰegar]
ჯივანა	[ǰivana]	جوانه	[ǰavâna/e/]
ჯომარდი	[ǰomardi]	جوانمرد	[ǰavânmaid]
ჯოჰარდანი	[ǰohardani]	جوهردان	[ǰovhardân]
ჯულაბი	[ǰulabi]	جلاب	[ǰolâb]

ჰ ح، ه

ჰალა-ჰალა	[hala-hala]	حالا-حالا	[hâlâ-hâlâ]
-----------	-------------	-----------	-------------

არაბულ-სპარსული ლექსიკა

واژگان عربی - فارسی

	د	آ	
აბანოზი	[abanozi]	أبنوس	[âbnūs]
აზანი	[azani]	اذان	[azân]
აზიზი	[azizi]	عزيز	[azîz]
ალაფი	[alafi]	علاف	[‘allâf]
ამანათი	[amanati]	امانت	[âmânat]
ამბალი	[ambali]	حنبل	[hanbal]
არაკეთი	[arakati]	حرکت	[harakat]
არიფი	[arifi]	حريف	[harîf]
არიქა	[arika]	حرکت	[harakat]
არჯალი	[arjali]	اجل	[ağal]
ასლი	[asli]	اصل	[asl]
ასნაფი	[asnafi]	اصناف	[asnâf]
აშული	[ašuyi]	عاشق	[âšek]
ახარ	[axar]	اخر	[âxer]
ახი	[axi]	حق	[hak]
ახირ	[axir]	اخير	[âxîr]
ახმახ	[axmax]	احمق	[ahmaq]
ახრიზამანი	[axrizamani]	آخر الزمان	[âxir uz-zamân // âxer az-zamân]
აჯამი	[ağami]	عجم	[ağam]

ب

	ب		
ბაზაზი	[bazazi]	بزاز	[bazâz]
ბათილი	[batili]	باطل	[bâtel]
ბალა	[bala]	بلاء	[balâ’]
ბარაკეთი	[barakati]	برکت	[barakat]
ბარაკელა	[barakala]	بارک الله	[bârak âllâh]
ბაყალი	[baqali]	بقال	[baqâl]

	დ	د	
დავრიში	[darviši]	درویش	[darviš]
დაირა	[daira]	دايره	[dâyera/e/]
დამალი	[damayi]	دماغ	[damây]
დახლი	[daxli]	دخل	[dâxl]
დაჯაბრებით	[dağabrebit]	حبر	[ğabr]
დოვლათი	[dovlati]	دولت	[davlat//dovlat]
დოვრანი	[dovrani]	دوران	[davarân//dourân]

	ე	ا	
ეკიათი	[ekiati]	حكايت	[hekâiyat hikâiyat]
ექტიარი	[extiar]	اختيار	[extiyâr]

	ვ	و	
ვალი	[vali]	ولی	[valī]
ვარაკიანი	[varakiani]	ورق	[varaq]

	ზ	ز	
ზარიფი	[zarifi]	ظريف	(zarīf)
ზინათი	[zinati]	زينت	(zīnat)

	თ	ت	
თაბაუთი	[tabauti]	تفاوت	[tafâvut tafâvot]
თავაზა	[tavaza]	تواضع	[tavâzo‘]
თარიფანური	[tarifanuri]	تعريف	[ta‘rīf]
თაღლითი	[tayliti]	تغليط	[taylīt]
თობა	[toba]	توبه	[tawba]
თრიაქი	[triaqi]	ترياق	[teriâq]

	ი	ى	
ილათი	[ilati]	علت	[‘elat]
ილაჯი	[ilaǰi]	علاج	[‘elâj]
ილთიმაზი	(iltimazi)	التماس	[eltemâs]
იშკილი	[ikšili]	اشكال	[eškâl]
იშტა	[išta]	اشتها	[eštehâ]
ილლიმი	[iylimi]	اقليم	[eqlîm]
იხტილათი	[ixtilati]	اخطلات	[extelât]
	ك	ك	
კაფია	[kafia]	قافيه	[qâfiya/e/]
	ل	ل	
ლაყაფი	[laqafi]	لقب	[laqab]
ლოლმანი	[loymani]	لقمان	[loqmân]
ლოხმა	[loxma]	لقمه	[loqma/e/]
	م	م	
მალიათი	[maliati]	ماليات	[mâliyât]
მარაკა	[maraka]	معرکه	[ma‘rake/e/]
მარიფათი	[marifati]	معرفت	m‘arefat [m‘arifat]
მასლაათი	[maslaati]	مصلحت	[maslahat]
მაჯარიჩი	[maǰaričï]	مخارج	[moxâregġ]
მაშალახ	[mašalax]	ماشاء الله	[maša‘allâh]
მახლას	[maxlas]	مخلص	[maxlas]
მაჯამა	[majama]	مجامع	[maġâma’]
მიზრაფი	[mizrafi]	مضرب	[mezrab// mizrab]
მინანკარი	[minankari]	ميناكارى	[mînânkârï]
მოლაობა	[molaoba]	ملا	[mulâ// molâ]
მუშტარი	[muštari]	مشفرى	[muštari moštari]
მუნასიბი	[munasibi]	مناسب	[munâsib// monâseb]

მურაზი	[murazi]	مراد	[murâd morâd]
მოლაობა	[molaoba]	ملا	[mulâ//molâ]
მურახასი	[muraxasi]	مرخص	[muraxxas// moraxxas]
მუსტაზადი	[mustazadi]	مستزاد	[mustazâd mostazâd]
მულამა	[muyama]	معما	[mu‘ammâ mo‘ammâ]
მუყაო	[muqao]	مقوا	[muqavvâ moqavvâ]
მუხალიფი	[muxalifi]	مخالف	[muxâlîf moxâlef]
მუხამბაზი	[muxambazi]	مخمس	[muxammas// moxammas]

6 ن

ნაბახურევი	[nabaxurevi]	بخور	[boxūr]
ნამაზი	[namazi]	نماز	[namâz]
ნარინჯი	[narinji]	نارنج	[nârenġ]
ნაფაზი	[nafazi]	نفس	[nafas]
ნაყაში	[naqaši]	نقش	[naqaš]
ნახაში	[naxaši]	نقش	[naqaš]
ნიათი	[niati]	نيت	[niyyat]
ნისია	[nisia]	نسيه	[nesia/e/]

ر

რაზი	[razi]	راضی	[râzî]
რამაზანი	[ramazani]	رمضان	[ramazân]
რამლი	[ramli]	رمل	[raml]
რაჰმი	[rahmi]	رحم	[rahm]
რუბაია	[rubaia]	رباعی	[rubâ‘î robâ‘î]

س

საარი	[saari]	سحر	[sahar]
საბყირანი	[sabqirani]	صاحب قران	[sâheb qerân]
სათილი	[satili]	سطل	[satl]

სალავათი	[salavati]	صلوت	[salavat]
სალამათი	[salamati]	سلامت	[salâmat]
სალახი	[salaxi]	سلاخ	[salâx]
სამაია	[samaia]	سماع	[samâ ^ˆ]
სანდალი	[sandali]	صندل	[sandal]
სარაჯი	[sirajî]	سراج	[sarrâğ]
სარფა	[sarfa]	صرفه	[sarfa/e/]
სევადა	[sevada]	سواد	[sawâd]
სერი	[seri]	سر	[serr]
სინსილა	[sinsila]	سلسله	[selsela/e/]
სიფათი	[sifati]	صفت	[sefat]
სურა	[sura]	سوره	[sūra/e/]

ტ

ط

ტალიკა	[taliqa]	طلق	[talī/e/q]
--------	----------	-----	------------

უ

او

უნაბი	[unabi]	عنان	[‘unnâb//[‘onnâb]
-------	---------	------	-------------------

ფ

ف

ფაიდა	[faida]	فايده	[fâyeda/e/]
ფაჟირ	[faɣir]	فقير	[faqīr]
ფირალი	[firalî]	فرار	[ferâr]
ფლანი	[flani]	فلان	[folân]

ქ

ك

ქამალი	[kamali]	كمال	[kamâl]
ქესატი	[kesati]	كساد	[kisâd kesâd]
ქისა	[kisa]	كيس//كيسه	[keīs// kīsa/e/]

ზ გ

ღაზლი [ɣazli] غزل [ɣazl]

ყ ც

ყადიფა [qadifa] قدیفه [qad/tīfa/e/]
 ყაზალი [qazali] غزل [ɣazal]
 ყარიბი [qaribi] غریب [ɣarīb]
 ყაიდა [qaida] قاعده [qâ'eda/e/]
 ყასიდათ [qasidat] قصیده [qasīda/e/]
 ყაფაზა [qafaza] قفسه [qafasa/e/]
 ყიამათი [qiamati] قیامت [qīyâmat]
 ყისმათი [qismati] قسمت [qismat// qesmat]
 ყომარი [qomari] قمار [qumâr qomâr]
 ყუათი [quati] قوت [quvvat qovvat]
 ყურბანი [qurbani] قربان [qurbân qorbân]

შ ს

შამი [šami] شمع [šam']
 შეიხი [šeixi] شیخ [šayx]
 შერთი [šerti] شرط [šart]
 შუფრა [šufra] شفره [šafra]

ხ გ

ხაბარი [xabari] خبر [xabar]
 ხადუმი [xadumi] خادم [xâdem]
 ხათა-ბალა [xata-bala] خطاء بلاء [xatâ'balâ']
 ხათრიჯამი [xatrigami] خاطر جمعی [xâterğam'ī]
 ხალათი [xalati] خلعت [xal'at]
 ხალალი [xalali] حلال [halâl]
 ხალასად [xalasad] خلاص [xalâs]
 ხარაბა [xaraba] خرابه [xarâba/e/]
 ხასი [xasi] خاص [xâss]
 ხეირი [xeiri] خير [xayr//xeyr]
 ხინა [xina] حناء [hinnâ'//hannâ']

ჯ

ج

ჯაბანი	[ǰabani]	جبان	[ǰabân]
ჯავაირი	[ǰavairi]	جوهر	[ǰavhar]
ჯავზი	[ǰavzi]	جوز	[ǰavz]
ჯალალი	[ǰalali]	جلال	[ǰalâl]
ჯამაათი	[ǰamaati]	جميت	[ǰamiyyat]
ჯანაბა	[ǰanaba]	جهنم	[ǰahannam]
ჯვალო	[ǰvalo]	جوال	[ǰuvvâl]//ǰovvâl]
ჯუმალი	[ǰumali]	جمل	[ǰumal]//ǰomal]

ჰ

ح

ჰადიდა	[hadida]	حديده	[hadīda/e/]
ჰაზირი	[haziri]	حاضر	[hâzir//hâzer]
ჰაზრაილ	[hazrail]	عزراييل	[azrâ'îl]
ჰალვა	[halva]	حلوا	[halvâ]
ჰასარ	[hasar]	حصار	[hesâr]
ჰასრათი	[hasrati]	حسرت	[hasrat]
ჰაჯი	[haǰi]	حاجي	[hâǰî]
ჰეირათი	[heirati]	حيرت	[heīrat]
ჰესაბი	[hesabi]	حساب	[hesâb]
ჰოვსილა	[hovsila]	حوصله	[havsala//housale]
ჰუჯათი	[hujati]	حجت	[huǰǰat//hoǰǰat]

თურქულ-სპარსული ლექსიკა

واژگان ترکی - فارسی

ალაჩუხი	[alaçuxi]	alacık	الاجیق	[alāçīq]
ალა	[aɣa]	Ağa	آغا/اقا	[aɣā//aɣa]
ბარუთი	[baruti]	barut	باروت	[bârūt]
იახა	[yaxa]	yaka	يخه	[yaxe]
მარალი	[marali]	maral	مرال	[marâl]
ყაბი	[qabi]	kap	قاب	[qâb]
ყაისი	[qaisi]	kaisı	قيسی	[qaysī]
ყამჩა	[qamča]	kamçı	قمچه	[qamča/e/]
ყარფუზი	[qarfuzi]	karfuz	خریزه	[xarboza/e/]
ყაშული	[qaşuyi]	kaşık	قاشق	[qâşoq]
ყირმიზი	[qirmizi]	kirmiz	قرمز	[qermez]
ყულფი	[qulfi]	qulfi	قلف	[qolf]
ყური	[quri]	kul	قول	[qūl]
ქეშიკი	[keşiki]	keşık	كشیک	[qeşik]
ხათუნი	[xatuni]	hatun	خاتون	[xâtun]

ლიტერატურა:

منابع:

1. აბულაძე 1967 – იუსტ. აბულაძე, რუსთველოლოგიური ნაშრომები, თბილისი, 1967.
2. ალექსიძე 2009 – მ. ალექსიძე, სპარსელები და სპარსული კულტურა XIX საუკუნის საქართველოში, თბილისი, 2009.
3. ანდრონიკაშვილი 1966 – მ. ანდრონიკაშვილი, ნარკვევები ირანულ-ქართული ენობრივი ურთიერთობებიდან, I, თბილისი, 1966.
4. ანდრონიკაშვილი 1996 – მ. ანდრონიკაშვილი, ნარკვევები ირანულ-ქართული ენობრივი ურთიერთობებიდან, ტ. II. ნაწილი I, თბილისი, 1996.
5. ანდრონიკაშვილი 1965 – მ. ანდრონიკაშვილი, არაბული სიტყვების სპარსული გზით შემოსვლის შესახებ ქართულში, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, ტ, 105, 1965.
6. ანვარი 1383 – 1383, فرهنگ روز سخن، دکتر انوری، تهران،
7. არაბ. სპარს. ლექსიკონი – 1375 به فرهنگ دانشگاهی عربی به 1375 فارسی، ترجمه المنجد الابدی، تهران،
8. არაბ. სპ. ლექსიკონი 1375 ; რუბინჩიკი 1983 – فرهنگ دانشگاهی عربی به فارسی، ترجمه المنجد الابدی، تهران، Персидско-русский словарь, под редакцией Ю. Рубинчика, Москва, 1983.
9. ბაგრატიონი 1979 – თ. ბაგრატიონი, ნიგნნი ლექსიკონი, მასალები შეკრიბა, ანბანზე გაანყო, წინასიტყვაობა და შენიშვნები დაურთო გურამ შარაძემ, თბილისი, 1979.
10. ბარანოვი 1957 – Х. Баранов, Арабско-русский словарь, Москва, 1957.
11. ბარანოვი 1957; რუბინჩიკი 1983 – Баранов Х., Арабско-русский словарь, Москва, 1957; Персидско-русский словарь, под редакцией Ю. Рубинчика, Москва, 1983.
12. ბართაია 2002 – ნ. ბართაია, „სირაჯი“ და „სირაჯხანას“ ეტიმოლოგიისათვის, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, 341, თბილისი, 2002.
13. ბართაია 2003 – ნ. ბართაია, ეტიმოლოგიური ძიებანი თბილისური მეტყველებიდან, ჟურნ. „ბურჯი ეროვნებისა“, №3-4, თბილისი, 2002.

14. **ბართაია 2005** – ნ. ბართაია, ირანულ-ქართული ენობრივი ურთიერთობებიდან, ქართულ-ირანული ურთიერთობანი, საერთაშორისო კონფერენცია, II, ქუთაისი, 2005.
15. **ბართაია 2007** – ნ. ბართაია, ქართულ-აღმოსავლური ენობრივი კონტაქტებიდან, თ. უთურგაიძის 80 წლისთავისადმი მიძღვნილი XXVII რესპუბლიკური დიალექტოლოგიური სამეცნიერო სესიის მასალები, თბილისი, 2007.
16. **ბრეგაძე 2005** – ლ. ბრეგაძე, ქართული ჟარგონის ლექსიკონი, თბილისი, 2005.
17. **გაფაროვი 1976** – М. Гаффаров., Персидско-русский словарь, Москва, 1976.
18. **გორგიჯანიძე 1945** – ფ. გორგიჯანიძე, ქართულ-არაბულ-სპარსული ლექსიკონი, გამოსცა ვ. ფუთურიძემ, თბილისი, 1941.
19. **გრიშაშვილი 1997** – ი. გრიშაშვილი, „ქალაქური ლექსიკონი,“ საარქივო მასალა გამოსაცემად მოამზადა რუსუდან კუსრაშვილმა, თბილისი, 1997.
20. **გრიშაშვილი 1989** – ი. გრიშაშვილი, ჩემი აღმართი, თბილისი, 1989.
21. **დავით რექტორი** – კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტი, ფონდი S, 2385.
22. **დეჰოდა – 1372**, على اكبر دهخدا، لغت نامه فارسی، تهران،
23. **ვეერ 1958** – Hans Wehr, Arabisches Worterbuch fur die Schiftsprache der Gegenwart, 1958, leipzig; Hans Wehr, A Dictionary of Modern Written Arabic, edited by J. Milton Cowan Third Printing 1980, Beirut, London.
24. **ვოსკანიანი 1986** – Г. Восканян, Русско-персидский словарь, Москва, 1986.
25. **თურქ. რუს. ლექსიკონი 1977** – Турецко-русский словарь, Москва, 1977.
26. **თურქ. რუს. ლექსიკონი 1977**; რუბინჩიკი 1983 – Турецко-русский словарь, Москва, 1977; Персидско-русский словарь, под редакцией Ю. Рубинчика, Москва, 1983.
27. **იაგელო 1910** – Ягелло, И., Персидско-русский словарь, Ташкент, 1910.
28. **ისლამი 1999** – ისლამი, ენციკლოპედიური ცნობარი, შესავალი წერილი და ხელმძღვანელობა გოჩა ჯაფარიძისა, თბილისი, 1999.

29. **კარაბადინი** 1978 – ზ. ფანასკერტელი-ციციშვილი, სამკურნალო წიგნი კარაბადინი, ტექსტი მოამზადა, გამოკვლევები, შენიშვნები, საძიებლები და ლექსიკონი დაურთო მ. შენგელიამ, თბილისი, 1978.

30. **კობიძე** 1978 – დ. კობიძე, „ენათმეცნიერული შენიშვნები“, ქართულ-სპარსული ლიტერატურული ურთიერთობანი ტ. III, თბილისი, 1978.

31. **კოტეტიშვილი** 1985 – დავით ბაგრატიონი, „იადიგარ დაუდი“, გამოსაცემად მოამზადა, წინასიტყვაობა, გამოკვლევა, ლექსიკონი და კომენტარები დაურთო ლადო კოტეტიშვილმა, თბილისი, 1985.

32. **მანსური** 1384 – 1384 بررسی ریشه شناختی افعال در زبان فارسی، دکتر یدالله منصوری، تهران،

33. **მეიმანათ** 1373 هنر شاعری، میمنت میر صادقی، تهران واژه نامه–

34. **მოინი** – 1375 محمد معین، فرهنگ فارسی، تهران،

35. **ნათაძე** 1976 – შ. რუსთაველი, ვეფხისტყაოსანი, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, შესავალი, განმარტებანი და კომენტარი დაურთო ნ. ნათაძემ, თბილისი, 1976.

36. **ორბელიანი** 1991 – ს-ს. ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, თბილისი, 1991.

37. **ოქროპირიძე** – 1984 – ფრანგულ-ქართული ლექსიკონი, შეადგინა ელისაბედ ოქროპირიძემ, თბილისი, 1984.

38. **რუბინჩიკი** 1983 – Персидско-русский словарь, под редакцией Ю. Рубинчика, Москва, 1983.

39. **რუსთაველი** 1966 – შ. რუსთაველი, ვეფხისტყაოსანი, თბილისი, 1966.

40. **რუხაძე** 1999 – ლ. რუხაძე, „თურქული წარმომავლობის სიტყვები ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის მიხედვით“ (საკანდიდატო დისერტაცია), თბილისი, 1999.

41. **სარჯველაძე** 1990 – ქართული მწერლობა, ტ. 8, შემდგენლები ა. ბაქრაძე, რ. თვარაძე, ლექსიკონი ზ. სარჯველაძისა, თბილისი, 1990.

42. **სახოკია** 1979 – თ. სახოკია, ქართული ხატოვანი სიტყვა-თქმანი, თბილისი, 1979.

43. **სილაგაძე** 2006 – ა. სილაგაძე, არაბიზმების საკითხისათვის, სამეცნიერო კრებული „აღმოსავლეთი და კავკასია“, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2006.

44. **ფათემე ელაყე** – عالم ارای اصطلاحات دیوانی عالم ارای، دکتر فاطمه علاقه، عباسی، تهران، 1385

45. **ფრენგის ლექსიკონი 1381** – تألیف بهرام فره وشی، تهران،
46. **ფრენგის ლექსიკონი 1381** – به سرپرستی انوشه، تهران
47. **ფრენგის ლექსიკონი 1377** – مصطفی پاشنگ، فرهنگ پارسی ریشه یابی – واژگان، تهران،
48. **ფრენგის ლექსიკონი 2005** – ტ. ფრენგის ლექსიკონი, ქუთაისი, 2005.
49. **ქაჯაია 2002** – ო. ქაჯაია, მეგრულ-ქართული ლექსიკონი, სამ ტომად, თბილისი, 2001-2002.
50. **ქე გ ლ** – ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, რვა ტომად, თბილისი 1950-1964; ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, ერთტომეული თბილისი, 1986.
51. **ლონტი 1964** – ქართულ კილო-თქმათა სიტყვის კონა, შემდგენელი ალ. ლონტი, მეორე გამოცემა, თბილისი, 1964.
52. **შურღია 1989** – თ. შურღია, „ანდაზის“ მნიშვნელობისათვის ქართულსა და სპარსულში, მ ა ც ნ ე, ენისა და ლიტერატურის სერია, 2, თბილისი, 1989.
53. **ჩუბინაშვილი 1961** – ნ. ჩუბინაშვილი, ქართული ლექსიკონი, თბილისი, 1961.
54. **ჩუბინაშვილი 1984** – დ. ჩუბინაშვილი, ქართულ-რუსული ლექსიკონი, თბილისი, 1984.
55. **ნერეთელი 1951** – არაბულ-ქართული ლექსიკონი, თბილისი, 1951.
56. **ჭაბაშვილი 1989** – უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, შეადგინა მ. ჭაბაშვილმა, თბილისი, 1989.
57. **ჭილაია 1984** – ა. ჭილაია, რ. ჭილაია, ლიტერატურათმცოდნეობის ცნებები, თბილისი, 1984.
58. **ჭულუხაძე 2008** – ریشه شناسی و معناشناسی وام واژه های ایرانی در حماسه «پلنگینه پوش» اثر شوتا روستاویلی، نگارش الکسندر چولوخادزه، دانشگاه تهران، 1386 („შოთა რუსთაველის პოემა „ვეფხისტყაოსნის“ ირანულ ნასესხობათა ეტიმოლოგია და სემანტიკა“).
59. **ხორნაული 2000** – გ. ხორნაული, ფშაური ლექსიკონი, თბილისი, 2000.
60. **ხუბუა 1945** – მ. ხუბუა, სპარსული წარმოშობის სიტყვები მეგრულში, საქ. მეცნ. აკად. მოამბე, ტ. VI, 9, თბილისი, 1945.

სარჩევი

فهرست

წინასიტყვაობა - مقدمه	5
სპარსული ლექსიკა - واژگان فارسی	9
არაბულ-სპარსული ლექსიკა - واژگان عربی-فارسی	137
თურქულ-სპარსული ლექსიკა - واژگان ترکی-فارسی	203
დასკვნა - نتیجه گیری	211
სიტყვათა საძიებელი - فهرست واژگان	213
ლიტერატურა - منابع	233

Nomad Bartaia

**Borrowings from Persian vocabulary according to the
Ioseb Grishashvili's „Kalakuri Dictionary“
(„City Vocabulary“)**

Tbilisi

2010

გამომცემლობის რედაქტორი
გარეკანის დიზაინი
დაკაბადონება

მარინე გიორგობიანი
თინათინ ჩირინაშვილი
ნათია დვალი

0179 თბილისი, ი. ჭავჭავაძის გამზირი 14

14 Ilia Chavchavadze Avenue, Tbilisi 0179

Tel. 995 (32) 25-14-32

www.press.tsu.ge